

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT DALI
SANATTA YETERLİLİK TEZİ

130216

**AYVACIK (ÇANAKKALE) YÖRESİ HALILARINDA
KULLANILAN BİTKİSEL BOYARMADDELER VE
ALTERNATİFLERİYLE RENK DENEMELERİ**

130216

**İ.C. DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ASLI AKSOY

**DANIŞMAN
PROF. İSMAİL ÖZTÜRK**

İZMİR 2003

EK A Yemin Metni

Sanatta Yeterlik Tezi olarak sunduğum "Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Halılarında Kullanılan Bitkisel Boyarmaddeler ve Alternatifleriyle Renk Denemeleri" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

18.10.2023

Aslı AKSOY

EK B TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsünün ~~21.6.2001~~ tarih ve 8 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 30 maddesine göre Geleneksel Türk El Sanatları Anabilim Dalı Sanatta Yeterlik öğrencisi Aslı AKSOY'un "Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Halılarında Kullanılan Bitkisel Boyamaddeler ve Alternatifleriyle Renk Denemeleri" konulu tezi incelenmiş ve aday 30.1.6.2002 tarihinde, saat 10.00' da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 9.0. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin Basarılı.....olduğuna oy birliği ile karar verildi.

BAŞKAN

Prof. Dr. İsmail Öztürk

ÜYE

Prof. Dr. Nurdet Seren Tekin

ÜYE

M. Yavuz SEÇKİN
Yrd. Doç. Dr. N. Güler

Doç. Nurdan Hilmar

Doç. Elvan Anmar
E. Anmar

YÜCE YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ

Ayvacık yöresi halkı yüzyıllardır süregelen göçler nedeniyle çeşitli topluluk ve boyların kültürel ve sanatsal eğilimlerini benimsemiş olup bu etki yöreye atfedilen halılarda da kendisini göstermiştir.

Yöre halıları günümüze kadar desen ve motif özelliklerini, parlak ve canlı renklerini muhafaza etmiş, 1980'lerde yörede kurulan kooperatifler aracılığıyla , son elli yılda kullanımı unutulmuş bitkisel boyarmaddelerin yeniden gündeme gelmesi bu halılara iç ve dış pazarda gösterilen ilgiyi arttırmıştır.

Bununla birlikte yörenin bitki örtüsünde bulunan alternatifleri halk tarafından bilinmediği için, dışarıdan yüksek fiyata satın alınan bitkisel boyarmaddelerin kullanımı, Ayvacık halılarının son yıllarda piyasaya çıkan ince bir işçilik ve ucuz maliyete sahip Orta Asya halılarıyla rekabet etmesini engellemektedir.

Ziraat ve hayvancılıkla uğraşan halk ticari getirisi azalan halıcılığı yeniden terk etmeye başlamıştır. Ucuz maliyeti sağlayıp yörenin halı dokumacılığını yeniden canlandırabilmek için birtakım önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemlerin başında yörenin bitki örtüsünde yetişen ve Ayvacık halı ipliklerini boyamada kullanılan renklere alternatif olabilecek boyarmaddelerin ve haslıklarının saptanması ve yeni boya bitkileriyle deneyler yapıp bunlardan yüksek ışık ve yıkama haslığına sahip olanların tespit edilerek kullanılması gerekmektedir.

Bu düşünceyle yaptığım çalışmada benden yardımlarını esirgemeyen ve bana yol gösteren tez danışmanım ve sayın hocam Prof. İsmail Öztürk'e, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü'nden Yrd. Doç. İsmet Uysal'a ve yörenin bitki örtüsü konusunda beni bilgilendiren ve renk denemelerimde kullandığım bitkilerin teşhisini yapan Arş. Gör. Ersin Karabacak'a, bu deneyler sonucunda elde edilen renklerin isimlendirilmesinde yardımcı olan Mimar Sinan Üniversitesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü'nden Prof. Aydın Uğurlu'ya, yün iplikleri üzerinde yaptığım deneylerde elde ettiğim renklerin ışık ve yıkama haslıklarının ölçümleri için Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Tekstil Mühendisliği Bölümünde çalışma yapmama izin veren Prof. Dr. Necdet Seventekin'e ve ayrıca Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El

Sanatları Bölümü Halı- Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Bölümünde Uzman Ahmet Özkan'a teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Çanakkale ili, Ayvacık ilçesinde yaklaşık elli yıl önce terkedilmiş olan doğal boyamacılık 1980'li yıllarda yörede uygulanmaya başlanan DOBAG (Doğal Boya Araştırma Geliştirme) projesiyle tekrar hayata dönmüştür.

Yörenin bitki örtüsünde çok sayıda bitkisel boyarmadde mevcut olduğu halde proje kapsamında kullanılan doğal boyar maddeler; kökboya (*Rubia tinctorum*), muhabbet çiçeği (*Reseda luteola*), papatya (*Anthemis sp.*), palamut kadehi (*Quercus sp.*) ve mazi ile sınırlıdır.

Bu çalışmanın amacı günümüzde Ayvacık yöresi halılarında halkın kullandığı bitkisel boyarmaddelerin, mordanlama usullerinin, boya reçetelerinin tespit edilip yörenin bitki örtüsünde bulunan alternatiflerinin denenmesiyle halka yeni bitkisel boyarmadde seçeneklerinin sunulmasıdır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; Ayvacık ilçesinin coğrafi konumu ve tarihçesi anlatılmış, yörede halıcılığın tarihsel gelişim süreci, yöre halılarında kullanılan malzemeler ve bu halıların teknik, desen ve renk özelliklerine yer verilmiş, seçilen 14 pilot köyde yöre halkı tarafından halı ipliklerini boyamada kullanılan boya bitkileri, mordanlar ve 71 tane boyarmadde reçetesi anlatılmıştır. Ayrıca yörede yetişen fakat yöre halkı tarafından kullanımı bilinmeyen 89 tane boya bitkisinin botanik yapısı, yetiştirme ortamı, boyamacılıkta kullanılan kısımları ve farklı mordanlarla verdiği renkler tanıtılmış, içerdikleri boyarmaddelerin kimyasal yapısı ve botanik yapılarına göre tablolar halinde gösterilmişlerdir.

İkinci bölümde; yörenin bitki örtüsünde yetişen ve 13 tanesi dünyada ve bir tanesi de ülkemizde daha önce boyamacılıkta hiç kullanılmamış olan 19 tane boya bitkisi ile yün iplikleri üzerinde yapılan 75 renk denemesine ve bu renklerin ışık ve yıkama haslıklarına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde; Ayvacık yöresine ait halı motiflerinden yararlanılarak yapılan özgün ve ayrıca klasik halı tasarımları bulunmaktadır.

ABSTRACT

Natural dyeing, which was abandoned about fifty years ago in Ayvacık district of Çanakkale was brought to life with application of DOBAG Project (Natural Dyestuff Research and Development) in the region in the 1980's.

Eventhough many natural dyestuffs are present in the region, the project was limited with madder (*Rubia tinctorum*), reseda (*Reseda luteola*), daisy (*Anthemis* sp.), valonia cup (*Quercus* sp.) and gall nut.

The purpose of this thesis is to present new dyestuff alternatives to the people of the region by finding out the natural dyestuff used in Ayvacık region carpets, mordanting techniques, dye prescriptions; and making out trials with the alternatives in the botanical layout of the region.

This thesis consists of three parts:

In the first part; geographic location and history of Ayvacık district, development process of carpet weaving in th region, stuff used in weaving these carpets, technical, design and color specifications of these carpets are explained and plants used in dyeing of the yarn of the carpets, mordants and 71 dyestuff prescriptions given by the people of the selected 14 pilot villages are presented. Also botanical structure and growing environment of the 89 dye plants present in the region of which usage is unknown by the people, parts of these plants used in dyeing and colors got by different mordants are described and shown as tables according to the chemical and botanical structure of the dye stuffs of which they consist of.

In the second part; 19 dye plants growing in this region, of which 1 in our country and 13 in the world are never used in dyeing before, are presented; and 75 color trials made on these woolen yarns are given with their color fastness values to light and washing.

In the third part; unique and classical carpet designs created by using the carpet motifs of Ayvacık region are presented.

Önsöz	v
Özet	vii
Abstract	viii

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	xi
Tablolar Listesi	xiii
Fotoğraflar Listesi	xv
Ekler Listesi	xix
Giriş	xx

1.BÖLÜM

AYVACIK YÖRESİNİN TANITIMI, YÖREDE HALICILIK, HALILARDA KULLANILAN RENKLER VE ELDESİ, YÖREDE YETİŞEN BOYA BİTKİLERİ VE KİMYALARINA GÖRE SINIFLANDIRILMASI.

1.1. Ayvacık Yöresinin Tanıtımı	1
1.1.1. Ayvacık Yöresinin Coğrafi Durumu	1
1.1.2. Ayvacık Yöresinin Tarihçesi	2
1.2. Ayvacık Yöresinde Halıcılık	6
1.2.1. Yörede Halıcılığın Tarihsel Gelişim Süreci	6
1.2.2. Yöre Halılarının Özellikleri	15
1.2.2.1. Ayvacık Yöresi Halılarında Kullanılan Malzemeler ve Halıların Teknik Özellikleri	15
1.2.2.2. Yöre Halılarının Desen Özellikleri	23
1.3. Ayvacık Yöresi Halılarında Kullanılan Renkler	43

1.4. Ayvacık Yöresinde Halı İpliklerini Boyamada Kullanılan Boya

Bitkileri ve Boyama	46
1.4.1. Yün İpliklerini Boyamada Kullanılan Boya Bitkileri	47
1.4.2. Boyama İşlemi	48
1.4.2.1. Boyamada Kullanılan Mordanlar	51
1.4.2.2. Boya Reçeteleri	53
1.5. Yörede Yetişen Boya Bitkileri ve Kimyalarına Göre Sınıflandırılması	73

2. BÖLÜM

AYVACIK YÖRESİ HALILARINDA KULLANILAN RENKLERE UYGUN ALTERNATİF BOYA BİTKİLERİYLE RENK DENEMELERİ, ELDE EDİLEN RENKLERİN IŞIK VE YIKAMA HASLIKLARI

2.1. Renk Denemeleri	128
2.1.1. Sarı Renk Eldesi	129
2.1.2. Kırmızı Renk Eldesi	145
2.1.3. Yeşil Renk Eldesi	147
2.1.4. Turuncu Renk Eldesi	155
2.1.5. Mor renk Eldesi	156
2.1.6. Siyah Renk Eldesi	157
2.2. Elde Edilen Renklerin Işık ve Yıkama Haslıkları	171
2.2.1. Elde Edilen Renklerin Işık Haslıkları	171
2.2.2. Elde Edilen Renklerin Yıkama Haslıkları	173
2.3. Değerlendirme	175

3. BÖLÜM

3.1. Uygulamalar	176
Sonuç	184
Kaynakça	190
Ekler	200

KISALTMALAR

A.B.D	: Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e	: Adı geçen eser
A.g.m	: Adı geçen makale
A.g.t	: Adı geçen tez
A.g.p	: Adı geçen proje
A.Ü	: Ankara Üniversitesi
b.e.y	: Basım evi yok
Bkz	: Bakınız
Ç.O.M.Ü	: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Çev-Kor	: Çevre Koruma
C	: Cilt
°C	: Santigrad derece
cm	: Santimetre
D.T.G.S.Y	: Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu
DOBAG	: Doğal Boya Araştırma Geliştirme
dm ²	: Desimetrekare
D.E.Ü	: Dokuz Eylül Üniversitesi
Ens	: Enstitüsü
E.Ü	: Ege Üniversitesi
G.S.F	: Güzel Sanatlar Fakültesi
gr	: Gram
İ.D.G.S.A	: İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi
km	: Kilometre
km ²	: Kilometrekare
Kg	: Kilogram
Lt	: Litre
Ltd	: Limited
m	: Metre
M.Ü	: Marmara Üniversitesi
ml	: Mililitre
mm	: Milimetre
No	: Numara
p	: page
s	: sayfa

S	: Sayı
Şti	: Şirketi
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TS	:Türk Standartları
USA	: United States of America
US	: United State
v.b	: Ve benzeri
Vol	: Volume
Y	: Yıl
Y.s.e	: Yol – su - elektrik
yy	: Yüzyıl

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1: Çanakkale İli Ayvacık İlçesine Bağlı Köylerde Halıcılık	5
Tablo 2: Ayvacık Halılarında Kullanılan Zemin Renkleri	45
Tablo 3: Ayvacık ve Civarında Yetişen Boya Bitkilerinin Kimyasal Yapısı ve Verdikleri Renkler	115
Tablo 4: Ayvacık ve Civarında Yetişen Boya Bitkilerinin Botanik Özelliklerine (Familyalarına) Göre Sınıflandırılması	123
Tablo 5: Peygamber Çiçeği (<i>Centaurea athoa</i> DC.) Bitkisi ile Yapılan Deneyler	130
Tablo 6: Zerdali Dikeni (<i>Centaurea solstitialis.subsp.solstitialis</i>) Bitkisi ile Yapılan Deneyler	133
Tablo 7: İspanya Altın Dikeni (<i>Scolymus hispanicus</i>) Bitkisi ile Yapılan Deneyler	134
Tablo 8: Potuk (<i>Polygonum bellardii</i>) Bitkisi ile Yapılan Deneyler	134
Tablo 9: <i>Pulicaria dysentrica</i> Bitkisi ile Yapılan Deneyler	136
Tablo 10: Dağ Çayı (<i>Stachys cretica</i>) Bitkisi ile Yapılan Deneyler	136
Tablo 11: Peygamber Çiçeği (<i>Centaurea polyclada</i>) Bitkisi ile Yapılan Deneyler	139
Tablo 12: Katran Yoncası (<i>Psoralea bituminosa</i>) Bitkisi ile Yapılan Deneyler	140
Tablo 13: Köy Göçüren (<i>Cirsium creticum</i>) Bitkisi ile Yapılan Deney	140
Tablo 14: Küçük Yakı Otu (<i>Epilobium parviflorum.Schreber</i>) Bitkisi ile Yapılan Deney	141
Tablo 15: Yabani Adaçayı (<i>Salvia verbenaca</i> L.) Bitkisi ile Yapılan Deneyler	142
Tablo 16: Labada (<i>Rumex pulcher</i>) Bitkisi ile Yapılan Deneyler	143
Tablo 17: Kıvrıkcık Labada (<i>Rumex crispus</i>) Bitkisi ile Yapılan Deneyler	144
Tablo 18: Kökboya (<i>Rubia tinctorum</i> L.) Bitkisi ile Yapılan Deneyler	147
Tablo 19: Aktaş Yoncası (<i>Melilotus alba</i>) Bitkisi ile Yapılan Deney	150
Tablo 20: Soğan (<i>Allium cepa</i>) Bitkisi ile Yapılan Deney	152
Tablo 21: Çördük (<i>Echinophora tenuifolia.Subsp.siphthorpiana</i>) Bitkisi ile Yapılan Deneyler	153
Tablo 22: Kırmızı Hevhulma (<i>Lythrum salicaria</i>) Bitkisi ile Yapılan Deneyler	158

	Sayfa
Tablo 23: Meşe Mazısı ve Palamut Kadehi ile Yapılan Deneyler	160
Tablo 24: Deney Bitkileriyle Yün Üzerinde Elde Edilen Renklerin Işık Haslıkları	171
Tablo 25: Deney Bitkileriyle Yün Üzerinde Elde Edilen Renklerin Yıkama Haslıkları	173

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

	Sayfa
Fotoğraf 1: "Kasnak Çıkırık", Önden Görünüş, Koruoba Köyü, Ümran Eltutan'ın Evi.	18
Fotoğraf 2: "Kasnak Çıkırık", Önden Görünüş, Koruoba Köyü, Ümran Eltutan'ın Evi.	19
Fotoğraf 3: "Metal Çıkırık", Korubaşı Köyü.	19
Fotoğraf 4: "Parmak Çıkırık", Önden Görünüş, Güliden Özkan'ın Evi, Bektaş Köyü.	20
Fotoğraf 5: "Parmak Çıkırık", Arkadan Görünüş, Güliden Özkan'ın Evi, Bektaş Köyü.	20
Fotoğraf 6: "Turnalı" Halı Örneği, 94x150 cm, 28x32 Kalite.	25
Fotoğraf 7: "Elekli" Halı Örneği, 1 00x1 80 cm, 28x32 Kalite, Süleymanköy Tanımsal Kalkınma Kooperatifi.	26
Fotoğraf 8: "Baratlı" Halı Örneği, 1 50x2 00 cm, Ünal Şahin'in Halı Dükkanı, Ayvacak.	27
Fotoğraf 9: "Camii" Halı Örneği, 1 80x2 00cm, 26x26 Kalite, Bektaş Köyü Camii.	28
Fotoğraf 10: "Altıntabak" Halı Örneği, 2,00x2,00 m, 28x28 Kalite, Babakale Köyü Camii.	29
Fotoğraf 11: "Narbudak" Ömekli Paspas, 67x73 cm, 26x26 Kalite, Gülşen Taşkın'ın Evi, Bilaller Köyü.	29
Fotoğraf 12: "Yeşilbacak" Halı Örneği, 1 05x1 58 cm, 32x32 Kalite, Ünal Şahin'in Halı Dükkanı, Ayvacık.	30
Fotoğraf 13: "Kızılı" Halı Örneği, 1 20x1 80 cm, 26x26 Kalite, Çamkalabak Köyü.	31
Fotoğraf 14: "Çakmak" Ömekli Seccade, 72x100 cm, 17x24 Kalite, Pırmardere Köyü.	32
Fotoğraf 15: "Sıranı" Seccade Örneği, 105x120 cm., 24x28 Kalite, Ahmetler Köyü Camii.	33
Fotoğraf 16: "Babakale" Halı Örneği, 2,00x2,00 m, 28x28 Kalite, Babakale Köyü Camii.	34
Fotoğraf 17: "Babakale" Halı Örneği, 2,00x2,00 m, 28x28 Kalite, Babakale Köyü Camii.	34

	Sayfa
Fotoğraf 18: "Bardaklı" Seccade Örneği, 1 10x1 58, 28x28 Kalite, Çınarpınar Köyü Camii.	35
Fotoğraf 19: "Güğümlü" Seccade Örneği, 80x142 cm., 28x32 Kalite, Pırmardere Köyü Camii.	36
Fotoğraf 20: "Karasulu" Seccade Örneği, 1 20x1 80 cm., 26x26 Kalite, Bademli Köyü Camii.	37
Fotoğraf 21: "8 Çiçek" Halı Örneği, 1 20x1 80 cm., 27x27 Kalite, Assos Halıcılık (Ayvacık Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Halıcılık Kooperatifi)	38
Fotoğraf 22: "Çarklı Elek" Halı Örneği, 1 10x1 50 cm., 28x32 Kalite, Ünal Şahin'in Halı Dükkanı, Ayvacık.	39
Fotoğraf 23: "Hayat Ağaçlı" Seccade, 60x80 cm., 24x28 Kalite, Ahmetler Köyü Camii.	40
Fotoğraf 24: "Servili" Seccade Örneği, 1.00x1 80 cm, 17x24 Kalite, Bademli Köyü Camii.	41
Fotoğraf 25: "Budak" Seccade Örneği, 88x1 44 cm., 24x28 Kalite, Pırmardere Köyü Camii.	42
Fotoğraf 26: Güliden Özkan Kökboya ile Yün İpliklerini Boyarken, Bektaş Köyü.	57
Fotoğraf 27: Kökboya Kazanı, Güliden Özkan'ın Evi, Bektaş Köyü.	57
Fotoğraf 28: Güliden Özkan Kök Boyayla Boyanmış Yün İpliklerini Boya Kazanından Çıkarırken, Bektaş Köyü.	58
Fotoğraf 29: Gombak'la Siyaha Boyandıktan Sonra Kuruması İçin Asılmış Yün ipleri, Mukadder Akdin'in Evi, Balabanlı Köyü.	70
Fotoğraf 30: Sol Tarafta Siyah bir Kova içinde Gombaklar, Sağ Tarafta Gombakla Siyaha Boyanmış Yün İplikleri Görülmektedir. Mukadder Akdin'in Evi, Balabanlı Köyü.	71
Fotoğraf 31: Kökboya Kazanı, Bektaş Köyü.	71
Fotoğraf 32: Zerdali Diken (Centaurea solstitialis subs. solstitialis) Bitkisi.	131
Fotoğraf 33 : Pulicaria dysentrica (L) Moris Bitkisi.	135
Fotoğraf 34: Peygamber Çiçeği (Centaurea polyclada) Bitkisi.	137
Fotoğraf 35: Labada (Rumex pulcher) Bitkisinin Kuru Haldeki Tohumları.	142
Fotoğraf 36: Çördük (Echinophora tenuifolia. Subsp. siphthorpiana) Bitkisi	144

	Sayfa
Fotoğraf 37: Kökboya (<i>Rubia tinctorum</i> L) Bitkisi	145
Fotoğraf 38: Soğan (<i>Allium cepa</i>) Bitkisi.	151
Fotoğraf 39: Meşe Mazısı.	153
Fotoğraf 40: Meşe (<i>Quercus</i> sp.) Palamutu Kadehi .	154
Fotoğraf 41: Kırmızı Hevhulma (<i>Lythrum salicaria</i>) Bitkisi.	157
Fotoğraf 42: Peygamber Çiçeği (<i>Centaurea athoa</i> DC.) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	161
Fotoğraf 43: Zerdali Diken (<i>Centaurea solstitialis.subsp. solstitialis</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	161
Fotoğraf 44: İspanya Altın Diken (<i>Scolymus hispanicus</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	162
Fotoğraf 45: Potuk (<i>Polygonum bellardii</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	162
Fotoğraf 46: (<i>Pulicaria dysenterica</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	163
Fotoğraf 47: Dağ Çayı (<i>Stachys cretica</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	163
Fotoğraf 48: Peygamber Çiçeği (<i>Centaurea polyclada</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	164
Fotoğraf 49: Katran Yoncası (<i>Psoralea bituminosa</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	164
Fotoğraf 50 : Köy Göçüren (<i>Cirsium creticum</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	165
Fotoğraf 51 : Küçük Yakı Otu(<i>Epilobium parviflorum.Schreber</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	165
Fotoğraf 52 : Yabani Adaçayı (<i>Salvia verbenaca</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	166
Fotoğraf 53 : Labada(<i>Rumex pulcher</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	166
Fotoğraf 54 : Kıvrıcık Labada (<i>Rumex crispus</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	167
Fotoğraf 55 : Çördük (<i>Echinophora tenuifolia.subsp.siphthorpiana</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	167

	Sayfa
Fotoğraf 56 : Kökboya (<i>Rubia tinctorum L.</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	168
Fotoğraf 57 : Aktaş Yoncası (<i>Melilotus alba</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	168
Fotoğraf 58 : Soğan (<i>Allium cepa</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	169
Fotoğraf 59 : Kırmızı Hevhulma (<i>Lythrum salicaria</i>) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	169
Fotoğraf 60 : Meşe Mazısı ve Palamut Kadehi ile Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler.	170
Fotoğraf 61 : Özgün Ayvacık Halı Tasarımı	178
Fotoğraf 62 : Özgün Ayvacık Halı Tasarımı	179
Fotoğraf 63 : Özgün Ayvacık Halı Tasarımı	180
Fotoğraf 64 : Özgün Ayvacık Halı Tasarımı	181
Fotoğraf 65 : Orijinal Ayvacık Halı Tasarımı	182
Fotoğraf 66 : Orijinal Ayvacık Halı Tasarımı	183
Fotoğraf 67 : Bilaller Köyü İmamı Cahit Eroğul'un Kızı Kübra Artık İplerden Hazırladığı Çözgüyle, Eski Bir Pencereyi Tezgah Olarak Kullanırken.	208
Fotoğraf 68 : Billaler Köyü'nden Ayşe (65) ve Şaban Yurdakaçan(71) Ailesi Tezgahta Yıldızlı Seccade Dokurken.	208
Fotoğraf 69:Çamkalabak Köyü'nde Yapağı Yıkayan Bir Yörük Kadını .	209
Fotoğraf 70 : Kaşkaya Köyünde Heybe Satan Bir Yörük Kadını.	209
Fotoğraf 71 : Çamkalabak Köyünde İki Yörük Çocuk.	210
Fotoğraf 72 : Çınarpınar Köyünden Sevim Sümbül Tüccar için Çakmacık Desenli Halı Dokurken.	211
Fotoğraf 73 : Ehram Tezgahı, Hamir Aslan'ın Evi, Misvak Köyü.	211
Fotoğraf 74 : Misvak Köyü'nden İkbal Akyel'in Dokuyup İşlediği Gömlek.	212

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
Ek 1 : Ayvacık Köyleri	200
Ek 2 : Ayvacık Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü 1981-2001 Yılları Halıcılık Kursu Kayıtları	213
Ek 3 : Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (DOBAG) için Halı Dokuyan Köyler ve Üye Listesi. (2001 Yılı Kayıtları)	214
Ek 4 : Ayvacık Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Vakfı'na Bağlı Yörük Halı için Halı Dokuyan Köyler ve Kişiler Listesi.(2001 Yılı Kayıtları)	217

GİRİŞ

Geçmişte Türkiye'de yöresel halıcılıkta bitkisel boyarmaddeler kullanılmakta ve bu da halılarımızın dış pazarda büyük rağbet görmesini sağlamaktaydı. Oysa günümüzde halıcılıkla uğraşan halı bölgelerimizin çoğunda halı iplikleri sentetik boyarmaddeler ile boyanmakta, bu ise 1980'li yıllardan beri çevre ve insan ekolojisi ile yakından ilgilenen dış ülkelerde halı pazarımızı giderek yitirmemize neden olmaktadır.

Çanakkale ili Ayvacık ilçesinde bitkisel boyarmaddelerle boyamacılık yaklaşık elli yıl önce terkedilmişken, 1980'lerin başlarında Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve Marmara Üniversitesi'nin ortaklaşa çalışması ile DOBAG (Doğal Boya Araştırma Geliştirme) adlı bir proje üretilmiş ve kooperatif üyesi olan köylüler halı ipliklerini deli boya dedikleri sentetik boyarmaddeler yerine tekrar bitkisel boyarmaddelerle boyamaları için teşvik edilmiştir.

Bu üretimin dış ülkeler tarafından kabul görmesi ile yörede, Ayvacık Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na bağlı ikinci bir halıcılık kooperatifi daha kurulmuş ve Ayvacık yöresi halıları yalnız dış pazarda değil iç pazarda da rağbet görmeye başlamıştır. Bu gelişmeler yöre halkı üzerinde olumlu bir etki göstermiş, doğal boyamacılığı ve hatta halıcılığı bırakmış köylerin tekrar faaliyete geçmesine neden olmuştur.

Bu çalışmanın amacı günümüzde Ayvacık yöresi halılarında halkın kullandığı bitkisel boyarmaddelerin, mordanlama usullerinin, boya reçetelerinin tespit edilip denenmesiyle halka yeni bitkisel boyarmadde seçeneklerinin sunulmasıdır.

Çalışmada yararlanılan yerli ve yabancı kaynaklar, İzmir Milli Kütüphane, Ege Üniversitesi Kitaplığı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji bölümünden ve Ayvacık Kaymakamlığı'ndan sağlanmıştır.

İlk olarak Çanakkale ili Ayvacık ilçesine bağlı 65 köy kaynaklarda araştırılmıştır.

Sonra yörede bulunan Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve Yörük halı ile bağlantı kurularak bu kooperatifler için halı dokuyan köyler, üye sayısı ve ileride bu konuyla ilgili çalışma yapacak araştırmacılara kaynak oluşturması düşünülerek üyelerinin kimlikleri öğrenilmiştir. Bu bilgiler bu çalışma sonunda Ek 3 ve Ek 4'te tablolar halinde sunulmuştur.

Ayvacık Halk Eğitim Merkezi kurs kayıtları incelenerek 1981-2001 yılları arasında Halıcılık Kursu verilen köyler ve katılımcı sayısı tespit edilmiştir.

Ardından 65 köyden 24 tanesi yerinde incelenmiştir. Bu bilgilerin ışığında Ayvacık yöresinde halı dokumacılığıyla uğraşan köyler tespit edilmiş ve bu çalışma için kaynak oluşturan 14 tane pilot köy seçilmiştir. Ayvacık yöresinde halı dokumacılığıyla uğraşan köyler Tablo 1 'de görülebilir.

Araştırma için seçilen pilot köyler Ahmetler, Akçin, Bademli, Balabanlı, Bektaş, Bilaller, Çamkalabak, Çınarpınar, Erecek, Korubaşı, Koruoba, Misvak, Pınardere ve Sapanca'dır.

Ayvacak köylerinde halı dokuyucularıyla yapılan görüşmelerde Ayvacık yöresi halılarında kullanılan malzemeler, halıların teknik ve desen özellikleri, yün ipliklerini boyamada kullanılan mordanlar öğrenilmiş ve bitkisel boyarmadde reçeteleri derlenmiştir.

Yörede yetişen fakat halkın kullanımını bilmediği alternatif boya bitkilerinin tespiti için öncelikle P. H. Davis'in "The Flora of Turkey and East ^{Aegean} Island" adlı çalışmasının tüm ciltleri incelenmiştir. Daha sonra Ç.O.M.Ü. Fen - Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümünde, Kaz Dağının bitki örtüsü üzerinde çalışan Araş. Gör. Ersin Karabacak'tan yardım alınmıştır.

Yörede yetişen boya bitkilerinin kimyasal yapılarını saptamak için yerli ve yabancı kaynaklar ile internetten yararlanılmıştır. Çalışmada kullanılan fotoğraflar Ayvacık köyleri ve civarında çekilmiştir.

Çalışmanın sonunda yün iplikleri üzerinde 19 farklı bitkiyle 75 ayrı renk denemesine yer verilmiştir. Bu bitkilerden 13 tanesi dünyada ve 1 tanesi de ülkemizde doğal boyamacılıkta ilk kez denenmiştir.

Deneylerde kullanılan bitkilerin teşhisleri Ç.O.M.Ü. Fen - Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü Araş. Gör. Ersin Karabacak tarafında yapılmıştır. Deneyler sonucunda elde edilen renkler M.S.Ü. Geleneksel Türk El Sanatları Bölümünden Prof. Aydın Uğurlu tarafından isimlendirilmiştir.

Elde edilen renklerin ışık ve yıkama haslığı ölçümleri ve değerlendirmeleri Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Tekstil Bölümünde yapılmıştır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde Ayvacık yöresinin tanıtımına yer verilmiştir. Ayvacık; Çanakkale'nin güneybatısında, Çanakkale iline bağlı bir ilçe merkezidir. Ayvacık'ın 1514 Çaldıran savaşından sonra kurulmuş olduğu düşünülmektedir.

Ayvacak halkı Manav, Yörük ve Türkmen adı verilen gruplardan meydana gelmektedir. Bunun yanında ilçede adalardan ve Yunanistan'dan gelen muhacirlere ve 1878 Rus harbiyle gelen göçmenlere de rastlanmaktadır.

Yöre halkından alınan bilgilere göre, Orta Asya'dan gelerek 17. yy. dan önce Ayvacık köylerine yerleşmiş olan konar-göçer halka 'Manav', 18.yy sonrası zorunlu iskana tabi tutularak yerleştirilen konar-göçerlere ise 'Yörük' adı verilmektedir.

Kaynaklara göre yörede Türkmen adı verilen kesimin bir bölümü, muhtemelen Dobruca'dan gelip Kazdağları'na yerleşen Sarı Saltuk'un torunlarıdır.

Ayvacak yöresinin tanıtımından sonra yörede halıcılık anlatılmıştır. Ayvacık'ta adalardan ve Yunanistan'dan gelen muhacirler ve "1877-78 Rus Harbi" ile gelen

göçmen topluluklar halı dokumacılığı yapmamaktadırlar.

Türkmen adı verilen ve Bahçedere, Güzelköy (Kısacıkaltı), Kocaköy köylerinde yaşayan alevi kesimin ana geçim kaynağı tomrukçuluk (Tahtacılık) olup, bu kesimin geçmişte ve günümüzde halı dokumacılığı ile uğraşmadıkları söylenebilir. Yine alevi Türkmen olan Yeşilyurt, Tuztaşı ve Uzunalan köylerinde geçim kaynakları aynı olmakla beraber bu köylere 1984-1988 yılları arasında Ayvacık Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü tarafından halıcılık kursları verilmiştir.

Ayrıca bir göçmen köyü olan Anklı'da da halıcılık kursu açılmıştır.

Manav denilen kesimin bir kısmı halı dokumacılığını yüzyıllardır bildiğini fakat bırakmış olduğunu ve son 20 yılda halı dokumacılığına geri döndüklerini söylerken, diğer bir kesimi geçmişte sadece ehram dokuduklarını ve halıcılığı yüksek gelir getirmesi nedeniyle kurslar aracılığıyla sonradan öğrendiklerini belirtmişlerdir.

1981-2001 yılları arasında Ayvacık Halk Eğitim Merkezinin Halıcılık Kursu (gezici olmayan) verdiği, halkı manav, Türkmen, göçmen ve yörük olan toplam 24 köyden Eylül 2001 tarihinde sadece 6 tanesinin halı dokumacılığını sürdürdüğü tespit edilmiştir.

Ayvacık yöresi halkı esas olarak zeytincilik ve bağ bahçe işi ile uğraşıp dokumacılığı kalan zamanda yapmaktadır. Buna köylerden ilçe merkezine ve başka şehirlere olan göçler de eklenince halı dokumacılığı iyice tehlikeye girmiş, bu da yörenin aydın kişilerini çare aramaya yöneltmiştir. Süleymanköy'de Süleymanköy ve Çevre Köyleri Kalkındırma Kooperatifinin kurulması böyle olmuştur.

1981 yılında Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu tarafından kısa adı DOBAG olan "Doğal Boya Araştırma Geliştirme Projesi" başlatılmıştır. Proje için dokuz pilot bölge seçilmiş, uygulamalara bu konuda ihtiyaç gösteren Çanakkale'nin Ayvacık İlçesi ve Çevre Köyleri Kalkındırma Kooperatifi ile işbirliği yapılarak aynı yıl içinde başlanmıştır.

1982'de D.T.G.S.Y.O'nun Güzel Sanatlar Fakültesi olarak Marmara Üniversitesi'ne bağlanmasıyla, 1983-84 öğretim yılında DOBAG'ın kurumsallaşması gerçekleşmiştir.

Proje uyarınca önce yöre halılarında bulunan renk ve desenler tespit edilmiş, doğal boya ve geleneksel desenlerle ilgili ilk uygulamalar yörede hala dokuma yapan dokuyuculara öğretilerek onların bunu komşularına öğretmeleri sağlanmıştır.

1989 yılında 279 üyeye sahip olan Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nin 1991'de 26 köyde 221 üyesi bulunmaktaydı. Bu sayı günümüzde 24 köyde toplam 242'ye yükselmiştir. Bunların içinde sadece 4 köy Ezine'ye bağlı olup haricindekiler Ayvacık köyleridir.

1993 yılında Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nin bünyesine alamadığı köylüleri, Ayvacık Kaymakamlığına bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Halıcılık

Y.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANİSYON MERKEZİ

İşletmesi dokuyucu üye olarak almıştır. Başlangıçta 75 kişinin çalıştığı Vakıf Halıcılık, bugün Yörük Halı olarak görevine devam etmektedir.

Günümüzde Ayvacık yöresi halılarının özelliklerini halkın geçmişten beri süregelen kendi ihtiyaçlarına yönelik dokudukları halılar ile yöredeki iki kooperatifin satışa yönelik dokuttukları halılar açısından incelemek gereklidir. Bu ayırım özellikle Ayvacık halılarının teknik özelliklerinde kendisini göstermektedir.

Ayvacık halılarında bitkisel formlu motifler sık görüldüğü halde, bu motifler geometrik formlu olarak ve üsluplaştırılarak kullanılmıştır.

Ayvacık yöresindeki halıların desen kompozisyonları III. ve IV. Tip Holbein halılarının kompozisyonlarına benzer. Bu yüzden de zaman zaman Bergama halıları ile karıştırılmaktadır. Yörede dokunmuş halılar, Bergama'da toplanıp İzmir limanından ihraç edildiği için bu halılar Bergama halı ailesine dahil sayılmışlardır.

Ayvacık yöresinde günümüzde halı dokumacılığı ile uğraşan köylerin büyük bir bölümünde halı iplikleri bitkisel boyamaddeler ile boyanmaktadır. Bu köylerin çoğunluğunu manav denilen kesim oluşturmakta, Yörük halk ise daha ucuz malzeme ve canlı renklere sahip sentetik boyamaddeleri tercih etmektedir.

DOBAG ile birlikte yörede yaygınlaşan doğal boyamacılığın kısıtlı miktarda bitki ile yapıldığı görülmektedir. Oysa Ayvacık ve civarında çok sayıda boya bitkisi mevcuttur.

Bu çalışmada Ayvacık yöresinde yetişen fakat halk tarafından kullanımı bilinmeyen boya bitkilerinin botanik yapısı, yetişme ortamı, boyamacılıkta kullanılan kısımlar ve farklı mordanlarla verdikleri renklere yer verilmiş, içerdekilerin boyamaddelerin kimyasal yapıları tablolar halinde düzenlenerek gösterilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Ayvacık yöresi halılarında kullanılan renklere alternatif olabileceği düşünülen bitkilerle renk denemelerine ve elde edilen renklerin ışık ve yıkama hasıllıklarına yer verilmiştir.

Deney bitkileri verdikleri renklere uygun alt başlıklar altında toplanmışlardır. Deneyler anlatılırken öncelikle materyal ve boyama tekniği açıklanmış, ayrıca kullanılan malzeme miktarı ve boyama süresini gösteren bir tabloya yer verilmiştir.

Kullanılan yün iplikleri Ezine'nin Kızıltepe, Ayvacık'ın Sapanca köylerinden ve Ayvacık-Merkez'de Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi için çalışan Vesile Özkan adlı halı dokuyucusundan temin edilmiş olup el eğirmesidir.

Son bölümde yörenin halı motiflerinden yararlanarak yapılan özgün ve ayrıca klasik Ayvacık halı deseni çalışmaları bulunmaktadır.

1.BÖLÜM

AYVACIK YÖRESİNİN TANITIMI, YÖREDE HALICILIK, HALILARDA KULLANILAN RENKLER VE ELDESİ, YÖREDE YETİŞEN BOYA BİTKİLERİ VE KİMYALARINA GÖRE SINIFLANDIRILMASI.

1.1.Ayvacak Yöresinin Tanıtımı

1.1.1. Ayvacık Yöresinin Coğrafi Durumu

Ayvacak; Çanakkale'nin güneybatısında, Çanakkale iline bağlı bir ilçe merkezidir. Kuzeyde, Ezine ve Bayramiç; doğuda, Balıkesir; güney ve batı yönünde Ege denizi ile çevrilidir.

İlçenin yüzölçümü; 874 km², yükseltisi 250m. olup 65 köyü bulunmaktadır. Çanakkale- Edremit yolu üzerinde, ana yoldan 2 km. içeride yer alan ilçe, Çanakkale'ye 73, Edremit'e 59 km. uzaklıktadır.

İlçe, dağlık bir alan üzerinde kurulmuştur. Batı ve güney yönünde deniz kenarında yer alan ovaların hemen gerisinde dağlar yükselir. Daha batıda ise Çanakkale ile İzmir il sınırını ayıran Kaz dağı yer alır¹. İlçenin toplam yüzölçümünün %18'ini düzlükler, %38'ini dağlık kısımlar, %44'ünü de tepelik ve yamaç kısımlar meydana getirir. Kaz dağı, Kavak, Dikili, Dede, Kozlu, Kocakaya, Beşik, Sııklı ve Ahmetler yöresinin belli başlı dağlarıdır. Bu dağlar, Ege bölgesindeki daha büyük dağ sıralarına benzer şekilde denize dik olarak uzanırlar.

İlçedeki en büyük ova, Tuzla ovasıdır. Yine, bu ovaya bağlantılı sayılan ve buna göre daha az yer kaplayan Babadere ve Kösedere ovaları da vardır. Bu ovalar, ürünlerinin başka bölgelere nakledildiği yaz aylarında, işlek tarım ve ticaret merkezleri haline gelirler.

İlçenin en büyük akarsuyu, doğuda Balıkesir iline sınır teşkil eden Mıhlı çayıdır. Kaz dağından çıkıp, Edremit körfezinde denize dökülür. İkinci olarak en büyük çay, Çalı dağından doğup, Tuzla köyünün 7-8 km. batısından denize dökülen Tuzla çayıdır. Tuzla ve Küçükçetmi köylerinde sıcak su kaplıcaları bulunmaktadır.

Yöre,Akdeniz ve Karadeniz iklimlerinin geçiş alanında bulunduğundan, ilçe sınırları içinde her iki iklim tipinin de özelliklerine rastlanmaktadır. Genel karakteri ile Akdeniz iklimi özelliklerini yansıtır. İlçede en sıcak zamanlar, Temmuz-Ağustos ayları, en soğuk ay ise Ocak'tır.

¹ DENİZ, Bekir; Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yayımları, Ankara 1998, s. 20, BÜLENT, Eşref; Ayvacık ve Diğer Yöre Halıları Arasındaki Motif ve Kompozisyon Benzerlikleri, III. Ulusal Türk El Dokumalarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyum Bildirileri, Konya 2000, s. 27

İlçenin doğal bitki örtüsü ormanlıktır. Ormanların hemen kenarında mersin, pınar meşesi, kekik, yabani zeytin, delice ve çalılıklar bulunur. Yöre ormanlarındaki ağaçlar, kızılçam, karaçam gibi iğne yapraklı olanlar ve meşe, çınar, kızılgağaç gibi geniş yapraklılar olmak üzere iki gruptur².

Kaz dağının batıya doğru uzanan yamaçlarının güney bölümündeki köylerde halk, son 25 yıl içinde ilçe Halk Eğitim Merkezi'nin düzenlediği kurslar sayesinde halı dokumacılığına başlamış olup, asıl geçim kaynakları zeytinciliklerdir. 1985-1995 yılları arasında iklimin kurak geçmesi nedeniyle zeytinciliğin yanında antepfıstığı üretimine de başlanmıştır.

İlçenin güneyindeki kıyı kesiminde Assos ve Küçükuyu gibi bazı belde ve köyler, geçimlerini sahil turizminden sağlamaktadır.

Tuzla, Kösedere, Babadere ve Gülpınar köylüleri son yıllarda seracılık ziraatına geçmişlerdir. Yöredeki Türkmen köylerinin halkı, yaz aylarında Kaz dağı eteklerindeki kesim bölgelerinde çadır kurarak tomrukçulukla uğraşmaktadırlar. İlçenin taşlık ve kıraç topraklarında yer alan köyler, esasen hayvancılık ve halıcılıkla uğraşmakta, yazın hayvanlarına yiyecek temin etmek için de Kaz dağlarına göç etmektedirler³.

1.1.2.Ayvacak Yöresinin Tarihçesi

İlk çağlardan bu yana önemli bir tarihi geçmişe sahip olan ilçe, özellikle antik çağda parlak bir dönem yaşamıştır. Bu devrede ilçe toprakları üzerinde kurulu önemli antik kentlerden bazıları; bugün Behramkale köyü olarak tanınan yerleşim biriminin bulunduğu yerde kurulu olan Assos, Küçükuyu'daki Gargara, Kozlu köyündeki Lamponia, Sokakağzı'ndaki Polymedion, Gülpınar'daki Khrysa ve Kösedere'deki Kolonai veya Kolone'dir.

Çanakkale civarında ilk İslam orduları Emeviler döneminde 680-81 yıllarında görülmüş, bunu Abbasiler'in akınları takip etmiştir. Selçuklular zamanında da I. Kılıçarslan ve Çaka Bey yöreye akınlar düzenlemiştir. Ayvacık çevresi, Beylikler devrinde, 1306 yılından itibaren Karesioğulları'nın eline geçmiştir.

Kaynaklara göre Ayvacık yöresini yurt edinen aşiretler hakkında kesin bir bilgi verebilmek zordur. Karesi beyliği döneminde, Kaz dağlarından Ayvacık'a yönelen göç hareketleri bilinmektedir. Karesi Bey, kendisiyle birlikte gelen ve Moğol istilasından kaçan Türkmen oymaklarını, kendi topraklarına yerleştirmiştir. Bu

² Ayvacık Çevre İncelemesi; Ayvacık-Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü, İnceleme Raporu, 1985,s.4

³ Ayvacık Belgeseli, Mustafa YORAR (Ayvacık-İlçe Milli Eğitim Müdürü), 30.05.1995, s. 6-7

oymaklara daha sonra, Ece Halil'in yönetiminde Dobruca'dan gelen Sarı Saltuk'a bağlı Türkmenler de katılmışlar ve Kazdağı eteklerine yerleşmişlerdir.

1335' te Türk hakimiyetinde olan Ayvacık, o tarihlerde Kızılca Tuzla adıyla anılmaktaydı ve 15-20 hanelik bir yerleşim birimiydi. Yörenin Osmanlı topraklarına katılması 1362 yılında, I. Murat'ın tahta çıkmasından sonra olmuştur.

14. yy'da Ayvacık'ın Türk idaresine geçmesiyle birlikte, yörede bazı değişiklikler başlamıştır. Deniz kıyılarındaki köylerde, her köye ait iskeleler yapılmış ve bu iskelelerden Kazdağı'ndan elde edilen yağ ve kereste ihraç edilmiştir. Bugünkü Küçükkuyu kasabası o dönemde nahiye düzeyinde bir yerleşim yeri haline gelmiştir.⁴

Solak-zade tarihinde ,Timur'un 1402 Ankara Savaşı zamanında "Bir miktar kötü huylu askeri de Karasi vilayetine gönderdiği yazılıdır.Şeyh Nurettin komutasında körfeze gelen Timur kuvvetleri Edremit'ten Assos'a kadar olan sahayı tahrip etmişlerdir."⁵

Ayvacık'ın 1514 Çaldıran savaşıdan sonra kurulmuş olduğu düşünülmektedir. Yöredeki söylentiye göre, Ayvacık yöresinden orduya katılan askerler, savaş bölgesinde bir handa konaklamışlardır. Hanın sahibi Tiflis'li Ümmühan Sultan askerlerden birisini, savaşta ölen kocasına benzetmiş ve onunla evlenerek Ayvacık yöresine gelmiştir. Daha sonra yöre çevresindeki Küplü, Doğanlar ve Garipçeler köylerinin halkını buraya yerleşmeye ikna etmiş ve bu ilk yerleşim yerinin adı Ayvalı Oba olmuştur. Ayvalı Oba Hüdavendigâr Sancağı'na (Bursa) bağlıdır. Ayvacık'ta bulunan Ümmühan Sultan Camisi, Ümmühan Sultan Mahallesi ve yıkıldığı bilinen eski hamam, bu söylentiye doğrulamaktadır. Ayvacık yöresinde 16. yy. da uygulanan zorunlu iskanlar ile oluşmuş 150'den fazla köy vardır.⁶

Ayvacık 18-19. yy. da Aga diye isimlendirilen Voyvoda tarafından yönetilmekteydi. 18. yy. da şehri yöneten Aga, Ayvacık'ın güney sahillerindeki toprakların sahibiydi. Aynı tarihlerde Behramkale'de başka bir Aga tarafından idare edilmekteydi. 19.yy. sonlarında, Osmanlıların idareyi ele alması ve agaların nüfusunun ortadan kaldırılmasıyla birlikte, Ayvacık yöresindeki topraklar ve idaresi, o zamana kadar Yunan köylerini idare eden papazların, daha sonrada nüfus sahibi azınlıkların eline geçmişti.⁷

⁴ DENİZ, Bekir;A.g.e,s.21,22, BÜLENT, Eşref;A.g.m;s.27

⁵ ÖZDEMİR, Zekeriya; Adramyttion'dan Efeler Toprağı Edremit'e, İstanbul, 2001, s.48

⁶ BÜLENT, Eşref;A.g.m, s.28,30

⁷ DENİZ, Bekir, A.g.e, s.23

19. yy.'da Biga Sancağı'na bağlı bir ilçe merkezi olan Ayvacık 18.000 nüfuslu bir yerleşim yeri idi. O dönemde halkın büyük bir bölümü az nüfuslu ama, çok sayıdaki köylerde oturuyordu. İnsanların çoğu göçebe yaşamaktaydı. Dağlık bölgelerde ve Kazdağı'nda yaylalar bulunmaktaydı. Şemsettin Sami Kamus-ül-Alam (1888) adlı kitabında "Ayvacık bağımsız Biga Sancağına bağlı bir ilçedir. 2500 nüfuslu, 2 camii, 1 de okulu vardır. 76 köy ile 4220 eve sahiptir. Köylerde içinde olmak üzere tüm nüfus 17579 dur. Bunların 1500'e yakını Rum, kalanı Müslüman Türkler'dir" demektedir.⁸

1843-1873 tarihleri arasında uygulanan en son zorunlu iskanlarla Bursa, Balıkesir ve Çanakkale Yörükleri yerleşik düzene geçirilmişlerdir. Bu tarihlerde Ayvacık'ta zorunlu iskan sonucu kurulan en son köyler; Ahmetler, Belen, Bilaller, Budaklar, Çakmaklar, Cemaller, Çamkalabak (Çamtepe, Çamiçi, Çamoba, Kaşkaya), Çamköy, Çınarpınar, Keçikayası, Kestanelik, Karbastı, Naldöken, Pınardere, Tartışık, Taşboğaz ve Yukarıköy'dür.⁹

Milli mücadele döneminde Yunanlılar tarafından işgal edilen şehir, 18 Eylül 1922'de kurtarılmıştır. Bu tarihte ilçe olan Ayvacık 1926 yılında bir ara Ezine'ye bağlandıysa da, 1928 senesinde tekrar ilçe haline getirilmiştir.¹⁰

Ayvacık halkı Manav, Yörük ve Türkmen adı verilen gruplardan meydana gelmektedir. Bunun yanında ilçede adalardan ve Yunanistan'dan gelen muhacirlere ve 1878 Rus harbiyle gelen göçmenlere de rastlanmaktadır.

Yöre halkından alınan bilgilere göre, Orta Asya'dan gelerek 17. yy. dan önce Ayvacık köylerine yerleşmiş olan konar-göçer halka 'Manav', 18.yy sonrası zorunlu iskana tabi tutularak yerleştirilen konar-göçerlere ise 'Yörük' adı verilmektedir.¹¹

⁸ "Ayvacık Çevre İncelemesi", Ayvacık Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü İnceleme Raporu, 1985, s. 2

⁹ Ayvacık İlçe Milli Eğitim Eski Şube Müdürü Hazım Dermenci ve Ç.O.M.Ü. Emekli Genel Sekreter Vekili Ramazan Eren'in 1997 Ayvacık Köyleri Araştırma Notları (Basılmamış), s.60-63

¹⁰ DENİZ, Bekir; A.g.e,s.23

¹¹ Sıtkı ATİK, Mustafa ATİK, Mehmet Ali ARIKAN' dan Ağustos 2001, Nisan 2002'de alınan bilgilere göre.

Tablo 1

Çanakkale İli Ayvacık İlçesine Bağlı Köylerde Halıcılık

Köy Adı	Halıcılık	Köy Halkı	Köy Adı	Halıcılık	Köy Halkı
Adatepe	-	Manav	Demirci	-	Manav
Ahmetçe	-	Manav	Dibekli	-	Manav
Ahmetler	X	Yörük	Erecek	X	Manav
Akçin	X	Yörük	Güzelköy	-	Türkmen
Arıklı	-	Göçmen	Hüseyinfakı	-	Manav
Babadere	-	Manav	İlyasfakı	X	Manav
Babakale	-	Toplama	Kayalar	-	Manav
Bademli	-	Manav	Keçikaya	X	Yörük
Baharlar	X	Yörük	Kestanelik	X	Yörük
Bahçedere	-	Türkmen	Kırca	X	Yörük
Balabanlı	X	Manav	Kısacık	-	Manav
Behram	-	Manav	Kızılkeçili	X	Yörük
Bektaş	X	Türkmen	Kocaköy	-	M, T, Muh.
Bilaller	X	Yörük	Korubaşı	X	Manav
Budaklar	X	Yörük	Koyunevi	-	Manav
Büyükhüsün	X	Manav	Kozlu	-	Manav
Cemaller	X	Yörük	Kösedere	X	M, Muh.
Çakmaklar	X	Yörük	Kulfal	X	Manav
Çamkalabak	X	Yörük	Koruoba	X	Yörük
Çamköy	X	Yörük	Küçükçetmi	-	Manav
Çaltı	-	Manav	Küçükhusun	X	Manav
Çınarpınar	X	Yörük	Misvak	X	Manav
Naldöken	X	Yörük	Tabaklar	-	Manav
Nusratlı	-	Manav	Tamış	-	Manav
Paşaköy	X	Manav	Tartışık	X	Yörük
Pınardere	X	Yörük	Tuzla	-	Manav
Sapanca	X	Manav	Tuztaşı	-	Türkmen
Sazlı	-	Manav	Uzunalan	-	Türkmen
Söğütlü	X	Manav	Yeniçam	-	Yörük
Süleymanköy	X	Manav	Yeşilyurt	-	Türkmen
Şapköy	-	Manav	Yukarıköy	X	Yörük

Kaynaklara göre yörede Türkmen adı verilen kesimin bir bölümü, muhtemelen Dobruca'dan gelip Kazdağları'na yerleşen Sarı Saltuk'un torunlarıdır. Ayrıca Çanakkale'de Alevi-Tahtacı olan kesime, yöre halkı tarafından Türkmen adının verildiği, bunların, günümüzde İzmir-Narlıdere'de bulunan Yanyatır Ocağına

bağlı olduğu, bu ocağa bağlı oymakların Bağdat'dan Adana civarına, oradan da Kaz dağına ve daha sonra büyük kısmının Narlıdere'ye geçtiği belirtilmektedir.¹²

Yöreden derlenen bilgiye göre Ayvacık'a ait 65 köyden yirmisinin halkı Yörük, otuz ikisinin ki Manav, altı tanesinin Türkmen, birinin göçmen, bir tanesinin Manav-Türkmen-Muhacir karışık, birinin Manav-Türkmen ve bir tanesinin ki ise diğer illerden ve adalardan toplamadır. Günümüzde köy değil de belde olarak geçen Küçükkuyu ve Gürpınar'da yaşayan halk da yine aynı şekilde karma bir topluluktur*

1.2

1.2. Ayvacık Yöresinde Halıcılık

Ayvacık yöresi halkı yüzyıllardır süregelen göçler nedeniyle, çeşitli topluluk ve boyların kültürel ve sanatsal eğilimlerini benimsemiş olup, bu etki yöreye atfedilen halılarda da kendisini göstermiştir.

1.2.1. Yörede Halıcılığın Tarihsel Gelişim Süreci

Ayvacık yöresinde halı dokumacılığının kesin başlangıç tarihi bilinmemektedir. Kaynaklarda "Çanakkale Yöresinde XV.yy'dan beri halı dokumacılığı yapıldığı, Çanakkale, Ezine ve Ayvacık' ta dokunan halıların Bergama halı ailesi grubundan olduğu ve eskiden burada dokunan halıların satışının Bergama üzerinden yapıldığı"¹³ belirtilmektedir. Ayrıca "Ayvacık ve Edremit arasında uzanan Kazdağı, Yörüklerin yaylaklarıdır. 19. yy' da Doğu' dan Kafkasya dolaylarından gelerek bu bölgeye yerleşen Yörüklerle başlayan halı dokumacılığı bugün birçok köy ve kasabaya yayılmış durumda devam eder."¹⁴ denilmektedir.**

¹² YÖRÜKAN, Y. Ziya; Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar, Ankara, 1998, s.150-152

* Bu grupların yerleşik oldukları köyler Tablo 1' de görülebilir.

¹³ Bkz; GÜNGÖR,Hulusi;Çanakkale Bölgesi Halıları, İstanbul, 1984,s.29, YÖRÜK, Özcan;Çanakkale-Ayvacık Yöresi Halıları Üzerine Bir Araştırma,Kültür ve Sanat, Y.2,S.8, 11/1990, s.71-72,UĞUR, Gürbüz; "Çanakkale İlinde Köy Halıları", Türkiyemiz, S.45, 2/1985, s.18-25

¹⁴ YÖRÜK,Özcan;A.g.m,s.71-72

** Konuyla ilgili, günümüze kadar yazılmış olan kaynaklarda verilen bu bilgilerin çoğu bir belge özelliği taşımamaktadır.

Yörenin halılarıyla ilgili daha gerçekçi bilgiye ulaşabilmek için kullanılabilecek iki geçerli yöntemden biri Batılı ressamaların tablolarında resmedilen benzer Türk halılarıyla kıyaslamak, diğeri aynı desen, motif, kompozisyon özelliğine sahip başka yöre halılarıyla karşılaştırarak, bu motif ve desenleri kullanan boyları, göç yollarını ve yöreye geliş zamanlarını saptamak olmalıdır. Bunlardan ikincisi tarihi, coğrafi ve kültürel alanda oldukça geniş kapsamlı ve uzun zamana yayılmış bir incelemeyi gerektiren bir yoldur. Konusu boyarmadde olan bu çalışmada bütünüyle kullanılmayıp yer yer değinilecektir.

Ayvacık Çarklı-elek halısı geçmişte sanat tarihçiler tarafından Holbein III. Tip olarak nitelendirilen ve Bergama bölgesinde dokunduğu düşünülen, 15. yy halılarının şemasına uyar.¹⁵ İtalyan ressam Carlo Crivelli'nin Londra National Gallery'de bulunan, 1486 tarihli "Annunciation with St. Emidius" tablosunda yer aldığı için Crivelli halısı adıyla da bilinen¹⁶ bu halı, son yıllarda sanat tarihçiler tarafından Erken Osmanlı Devri Halıları'nın III. grubuna sokulmaktadır. Bir kaynağa göre günümüzde artık Bergama'da ve civar köylerinde dokunmayıp sadece Ayvacık'ta dokunan bu desen, belki 15-16. yy. larda da Ayvacık ve civarında dokunup, Bergama'dan sadece ihraç edilmiş ve bu nedenle Bergama halısı olarak tanınmıştır.¹⁷

Ayvacık'ta günümüzde Altın Tabak adıyla tanınan halı, Kurt Erdmann'a göre ufak farklılıklarla, eskiden sanat tarihçiler tarafından Holbein, günümüzde ise Erken Osmanlı Devri Halıları diye adlandırılan halıların IV. Grubuna girmektedir.¹⁸ Bilindiği gibi bu gruba ait halılar 15. yy'ın ikinci yarısından sonra tarihlendirilmektedir.¹⁹

Yörede Tunalı adıyla bilinen ve Holbein III. Gruba sokulan halı tipinin ilk modeli Domenico Ghirlandio'nun Floransa, Uffizi de bulunan 15. yy'a ait resimlerinde görülmektedir.²⁰

Anadolu'da 11. yy'dan sonra gittikçe yoğunlaşan Türkmen göçü, 19. yy'ın ortalarında bitmiştir. Bu göçler ve göç yolları karışıktır. Göçler sırasında aşiretler küçük kolları ayrılmış ve daha önce gelenler ile kaynaşmıştır. Bu nedenle yerleşik düzene geçen göçmen toplulukların bağlı oldukları aşireti tespit etmek neredeyse olanaksızdır.

Ayvacık ilçesi de Anadolu'da yaşanan göçebe yerleşme sürecinden geçmiştir. Ayrıca Batı Anadolu'da olması nedeniyle, aynı bölgede yaşayan azınlıklarla kültürel ilişkiye girmiştir. Çeşitli göçer grupların yerleşmesiyle gelişen Ayvacık, özellikle Edremit körfezi topluluklarıyla benzerlik gösterir.²¹

Ayvacık yöresinin tarihçesinde de anlatıldığı gibi yöre halkı yörük, göçmen, Türkmen, manav adı verilen gruplardan oluşmaktadır.

¹⁵ ANDERSON, June; Return To Tradition, USA, 1998, s. 48

¹⁶ YETKİN, Şerare; Türk Halı Sanatı, Ankara, 1991, s.30

¹⁷ DENİZ, Bekir; Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları, Ankara 2000, s.106

¹⁸ Geniş Bilgi İçin Bkz; DENİZ, Bekir; A.g.e, s.29, ANDERSON, June; A.g.e, s.46

¹⁹ YETKİN, Şerare; A.g.e, s.61

²⁰ ANDERSON, June; A.g.e, s.45

²¹ BÜLENT, Eşref; A.g.m, s.33

Selçuklu döneminde Batı Anadolu'ya yerleşen Yörük ve Türkmenler Selçuklu sonrası Kazdağı yöresinde yoğunluk kazanmışlardır.²²

"Günümüzde hemen hemen tamamen yerleşik düzene geçmiş olan yörükler, yakın tarihe kadar yörenin yüksek kesimindeki yaylalarda yarı göçebe şekilde yaşamakta ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğiyle uğraşmaktaydılar."²³

Aynı durum Kuzeybatı Anadolu'nun halı dokumacılığı ile uğraşan Bergama, Kozak, Edremit, Kula-Selendi, Balıkesir, Sındırgı, gibi diğer yörelerinin başka yörük grupları içinde geçerlidir. İşte bu grupların yazın Kazdağı ve diğer civar yaylalara çıktıklarında birbirleriyle karşılaşmalarından yöreler arası motif etkileşimleri meydana gelmiştir.*

1515-1844 tarihleri arasında Kuzey Batı Anadolu'daki aşiretler, hareketleri ve iskanları ile ilgili vesikalar Kamil Su'nun "Balıkesir ve civarında Yörük ve Türkmenler" adlı kitabında görülebilir.²⁴

Dokumacılığı hiç terk etmemiş olan Ayvacık yörükleri her yıl yaz aylarında düzenlenen ilçe panayırlarında geleneksel giysileriyle görülebilirler. Bunların arasında Yukarıköy, Kaşkaya ve Çamkalabak Yörükleri sayılabilir.²⁵

Ayvacık'ta adalardan ve Yunanistan'dan gelen muhacirler ve "1877-78 Rus Harbi" ile gelen göçmen topluluklar halı dokumacılığı yapmamaktadırlar.

Türkmen adı verilen ve Bahçedere, Güzelköy (Kısacıkaltı), Kocaköy** köylerinde yaşayan alevi kesimin ana geçim kaynağı tomrukçuluk (Tahtacılık) olup, bu kesimin geçmişte ve günümüzde halı dokumacılığı ile uğraşmadıkları söylenebilir. Yine alevi Türkmen olan Yeşilyurt, Tuztaşı ve Uzunalan köylerinde geçim kaynakları aynı olmakla beraber bu köylere 1984-1988 yılları arasında

²² UĞURLU, (BAŞARIR), S. Senem; Ayvacık Halıları , Ev Tekstili, S. 27, 11/2000, s. 71

²³ YÖRÜK, Özcan; A.g.m, s.72

**1691 yılında başlayan iskan hareketlerinde Adana'ya yerleştirilen Yaycı aşiretinin, sonradan Sındırgı kazasında Bedürlü, daha sonra ise 1862-1864 tarihlerinde Ahmet Vefik Paşa iskanıyla Sındırgı-Bigadiç-Kepsut-Altınova-Bergama çevrelerine yerleştikleri bilinmektedir."

"Bergama ve Balıkesir'e ait motiflerden bazıları, Ayvacık Yörükleri gibi Kazdağı yaylaklarını kullanan Yağcibedir Yörükleri sayesinde Ayvacık dokumalarına geçmiştir. (AYTAÇ, Solmaz; Yağcibedir Yörük Halıları, Sanatsal Mozaik, Y. 1, s. 4, 11/1995, s.53.; Şerife ATLIHAN, İ.M.Ü., G.S.F., Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Halı-Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Anasanat Dalı Başkanı) 12.04.2002 tarihinde sözlü olarak alınan bilgiye göre.

²⁴ Bkz; SU, Kamil; Balıkesir ve Civarında Yörük ve Türkmenler; İstanbul, 1938

²⁵ YÖRÜK, Özcan; A.g.m, s.72

**Bir kaynaktan 1990 yılına ait verilen bilgilerde Kocaköy'de o yıllarda halı dokumacılığının başladığı bildirilmektedir.Günümüzde Kocaköy'de halı dokumacılığı yoktur.(DENİZ, Bekir;Ayvacık Yöresi Düz Dokuma Yayımları, Ankara 1998,s.27)

Ayvacık Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü tarafından halıcılık kursları verilmiştir.* Ayrıca bir göçmen köyü olan Anıklı'da da halıcılık kursu açılmıştır.

Manav denilen kesimin bir kısmı halı dokumacılığını yüzyıllardır bildiğini fakat bırakmış olduğunu ve son 20 yılda halı dokumacılığına geri döndüklerini söylerken, diğer bir kesimi geçmişte sadece ehram dokuduklarını ve halıcılığı yüksek gelir getirmesi nedeniyle kurslar aracılığıyla sonradan öğrendiklerini belirtmişlerdir.

1981-2001 yılları arasında Ayvacık Halk Eğitim Merkezinin Halıcılık Kursu (gezici olmayan) verdiği, halkı manav, Türkmen, göçmen ve yörük olan toplam 24 köyden Eylül 2001 tarihinde sadece 6 tanesinin halı dokumacılığını sürdürdüğü tespit edilmiştir.**

Bir kaynağa göre 25-30 yıl öncesinde yörük ve manav köylerinde pek çok evde çulfalık denilen 4 pedallı tezgahlarda giysilik kumaş, örtülük ehram ve sergilik caca dokunmakta fakat, gerek sergi, gerek çeyiz (sepi) ve gerekse ölümlük olarak kullanılan, düz dokuma yaygı ve halı gibi kirkitli dokumalar, halkın dağ köyleri de dediği Yörük köylerine sipariş edilerek dokutulmaktaydı. ²⁶Bu sipariş adeti, Ayvacık'ta halı dokunmayan köylerinde günümüzde de devam etmekte, yörükler dokuma işini çoğu zaman para bazen de besin maddeleriyle takas²⁷ karşılığı yapmaktadırlar.

Ayvacık köylerinde düz dokuma yaygılar, halıdan daha değerli kabul edilmektedir. Bir kaynağa göre " Eskiden Ayvacık'ta çeyiz amacıyla hazırlanan düz dokuma yaygılarla halılar hiçbir zaman satılmıyordu. Ancak, aile yeni bir ev yaptırdığında veya çocuklarını evlendirirse satmaktaydı. Bu gelenek günümüzde de sürdürülmekle beraber, halı daha çok satılmak, düz dokuma yaygılar saklanmak için dokunmaktadır. Günümüzde bir genç kızın çeyizinde birkaç tane halı seccade, iki tane divan halısı, dört tane paspas halısı, bir veya birkaç tane büyük halı (altı veya altı metre kareden daha büyük) bulunmak zorundadır".²⁸

Çamkalabak köyünde Kızılı-oklu halının gelinin atına örtülmesi adetken, manav köylerde Altıntabak halının her genç kızın çeyizinde bulunması şarttır.²⁹

* Kocaköy ve Güzelköy gibi Türkmenlerin yaşadığı bazı köylerde geçmişte halı dokunmamışsa da, Türkmen halk tarafından çul, çulfalık ve mutaf dokumacılığı yapılmaktaydı. (DENİZ, Bekir; A.g.e, s.27)

**1981-2001 tarihleri arasında Ayvacık Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü tarafından halıcılık kursu verilen köyler, kurs başlangıç ve bitiş tarihleri, katılımcı sayısı Tablo 2'de görülebilir.

²⁶DENİZ, Bekir; Ayvacık Yöresi Düz Dokuma Yaygıları, Ankara, 1998, s. 29

²⁷ Kadriye KELEŞ'ten Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre.

²⁸ DENİZ, Bekir; A.g.e, s. 29-31

²⁹ ANDERSON, June; A.g.e, s.46

Ayvacık-Balabanlı köyünde çok eskiden görücü tarafı gelin adayına "Altıntabak halın mı var, Evran başlı zilin mi var?" diye sorar, bunlar olmadığında gelin adayı evde kalırmış.³⁰

Günümüzde Ayvacık köylerinde evran (ejder) sözcüğünün anlamını bilen yoktur. Fakat "Ayvacık Yöresi Düz Dokuma Yaygıları" ile ilgili bir kaynaktaki "Çok uzun yıllardır dokunmayıp halkın yılan dolandı zili diye hatırladığı ve örneğine Ayvacık camilerinde rastlanan, adı geçen kaynağın yazarı tarafından genellikle ölümlük olarak dokunduğu düşünülen bir zili türüne rastlanmıştır. Çanakkale-Bergama arasındaki dokuma merkezlerinde çok yaygın olduğu söylenen bu motifin, Kozak ve Dikili civarında "dolaşaevren kilim" adıyla tanındığı bilinmektedir.³¹

Bu bilgi motiflerin Ayvacık-Bergama bağlantısına değinmenin dışında, geçmişte kadının iyi günlerinde kullanacağı Altıntabak halı kadar, ölümlük (bağış) olarak hazırlanan Evren Başlı ziliyi de düşünmesi gerektiğini göstermektedir.

Her kadının gençliğinde veya evlendikten sonra kocası ve kendisi için ölümlük olmak üzere halı veya düz dokuma yaygı hazırlama geleneği günümüzde de bazı köylerde sürmekte ve bu dokumalar kişi öldükten sonra cenazesine sarılıp, definden sonra yıkanarak, kişinin hayrına camiye serilmekteyse ise de³² Bilaller köyünde camiye artık el halısı bağışlanmayıp, halkın ölüsünü halı yerine battaniyeye sardığı söylenmiştir.³³

Geçmişte Ayvacık halıları çoğunlukla çeyiz, ev eşyası veya bağış olarak kullanılmak için dokunuyorlardı ve Türk halı piyasasında pek tanınmamaktaydılar. Bu yüzden iç ve dış ticarete bir yere sahip değildiler. Çanakkale yöresinden bazı tüccarlar siparişle bunun ticaretini geliştirmeye çalıştıysa da, halıların gevşek dokunmaları, hemen aşınmalarına ve eskimelerine sebep olmaktaydı. Birinci Dünya Savaşı sırasında doğal boyarmaddelerin kullanımının terk edilmeye başlanması ve Avrupa'dan gelen kullanımı kolay, ucuz fakat kötü sonuç veren ticari boyarmaddelerin kullanılması da, Ayvacık halılarının kaba görünüşleri kadar, piyasada tutunmalarını önleyici faktör olmuştur³⁴.

Köylerden siparişle halı alan küçük tüccarların Ayvacık halılarının desen özellikleri üzerinde de olumsuz etkileri olmuştur.

³⁰ Ayşe KEKLİK'ten Mart 2002 tarihinde alınan bilgiye göre

³¹ DENİZ, Bekir, A.g.e, s. 118, 145

³² Bayram Seman ÖZKAN'dan Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre

³³ Cahit EROĞUL'dan Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre.

³⁴ Geniş bilgi için bkz; BAYRAKTAROĞLU, Suzan; Çanakkale Halıları, Vakıflar, S.XIX, s. 255, THOMPSON, Jon; DOBAG A Return to Tradition, Hali, The International Magazine of Antiques, Carpets and Textiles, I. 30, 4/1986, s. 16

Çınarpınar köyünde görüşülen bir dokuyucu, tüccarın o köyde genellikle tumalı halı dokuttuğunu, detayın azalmasıyla maliyet düştüğü için çiçek (narbudak, çarkıfelek, vs.) ve hatta haliya ismini veren tuma motiflerini³⁵ zeminden kaldırttığını, bu nedenle halıların özelliğini yitirdiğini söylemiştir.³⁶

Ayvacık yöresi halkı esas olarak zeytincilik ve bağ-bahçe işiyle uğraşıp, dokumacılığı kalan zamanında yapmaktadır. Ayrıca köylerin Ayvacık'ta evi olmayana kız vermeme adetleri nedeniyle köylerde genç nesil yok denecek kadar azalmıştır. Bu geleneğe çocuklara daha iyi bir eğitim sağlamak, devlet memurluğu gibi nedenlerle ilçeye veya başka şehirlere göç etme de eklenince dokuma sanatı iyice tehlikeye girmiş, bu da yörenin aydın kişilerini çare aramaya yöneltmiştir. Süleymanköy'de Süleymanköy ve Çevre Köyleri Kalkındırma Kooperatifinin kurulması böyle olmuştur.³⁷

1979 yılında Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu, doğal boya araştırmaları yapabilmek için girişimlerde bulunmuş, Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Ekonomik İşbirliği Bakanlığına bağlı, Teknik İşbirliği Kurumu ile anlaşarak bu kurumun doğal boya uzmanı olarak çalışmakta bulunan Dr. Böhmer'in Türkiye'de D.T.G.S.Y.O'nda Tekstil bölümünde görevlendirilmesi sağlanmıştır.

1981 yılında yüksek okul tarafından kısa adı DOBAG olan "Doğal Boya Araştırma Geliştirme Projesi" başlatılmıştır. Proje için dokuz pilot bölge seçilmiş, uygulamalara bu konuda ihtiyaç gösteren Çanakkale'nin Ayvacık İlçesi ve Çevre Köyleri Kalkındırma Kooperatifi ile işbirliği yapılarak aynı yıl içinde başlanmıştır.

Çanakkale valisi Nurettin Turan'ın ve Orköy Müdürlüğü'nün Ayvacık'ta bir halıcılık okulu açarak başlattıkları çalışmaların devamı DOBAG projesi tarafından devralınmıştır. Aynı yıl Manisa Yuntdağ'da da bir çalışma başlatılmıştır.

1982 yılı sonlarına kadar DOBAG çalışmaları yüksek okul olanakları içinde, bir bütçe ve yönetmelikten yoksun olarak ilgili öğretim elemanlarının çabaları ile sürdürülmüştür.

1982'de D.T.G.S.Y.O'nun Güzel Sanatlar Fakültesi olarak Marmara Üniversitesi'ne bağlanmasıyla, 1983-84 öğretim yılında DOBAG'ın kurumsallaşması

³⁵ Günümüzde Ayvacık'ta tumalı adı verilen halının, kataloglardaki 18. yy'a ait örneklerine baktığımızda tuma motifi bulunmadığı ve geçmişte zeminin dört köşesinde bulunan çeyrek madalyonların sonradan birleşerek ortaya kaydığı görülür. Tumalar da köşelerde oluşan bu boşlukları doldurmak amacıyla yerleştirilmişlerdir. Tumalı ve diğer bazı halı desenlerindeki dolgu motiflerinin kaldırılmasının halının orijinal haline geri dönüş ve alıcının kullanacağı mekanda sadelik istemesi gibi nedenlerden kaynaklandığı yorumu da yapılabilir.

³⁶ Hanife GÖKMEN'den Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre

³⁷ UĞURLU (BAŞARIR), S. Senem; Ayvacık Vakıf Halıları, Ev Tekstili, S. 27, 11/2000, s. 72

gerçekleşmiştir.

1983 yılına kadar, Süleymanköy ve Çevre Köyleri Kalkındırma Kooperatifi üyeleri tarafından üretilen doğal boyalı halılar Çanakkale valisi Nurettin Turan'ın teşviki ile, Valilikçe kurulan bir şirket tarafından alınıp depolanmış fakat pazarlanması sağlanamamıştır.

Vali, Marmara Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Orhan Oğuz'dan yardım istemiş, bunun üzerine Güzel Sanatlar Fakültesi Dekan Yardımcısı Prof. Mustafa Aslier bu konuyu incelemekle görevlendirilmiştir.

Prof. Aslier konuyla ilgili bir işbirliği protokolü hazırlamıştır. Manisa Yuntdağ Turizm Geliştirme Kooperatifi ile imzalanan ilk protokolden sonra, ikinci protokol Çanakkale valisi Nurettin Turan ve Rektör Oğuz tarafından 9 şubat 1984 tarihinde imzalanmıştır.

DOBAG projesi Çanakkale Ayvacık ilçesi ile Süleymanköy ve Çevre Köyleri Kalkındırma Kooperatifi, Manisa-Yuntdağ-Örselli Köyü Doğal Boyalı Kirkitli Dokumalar Üretim ve Pazarlama Kooperatifi ile üniversitenin imzaladığı protokoller uyarınca üyelerin yaşadığı köylerde uygulanmaktadır.

Proje uyarınca önce yöre halılarında bulunan renk ve desenler tespit edilmiş, doğal boya ve geleneksel desenlerle ilgili ilk uygulamalar yörede hala dokuma yapan dokuyuculara öğretilerek onların bunu komşularına öğretmeleri sağlanmıştır.

Ayvacık'ta daha önce valilikçe açılmış bulunan halıcılık okulunun merkezde öğretim yapma girişimi başarılı olmadığından Marmara Üniversitesi elemanları, gerekli eğitim ve denetimi köylerde gerçekleştirmişlerdir.

Bitmiş halılar Ayvacık DOBAG merkezde sınıflandırılıp etiketlenmekte ve yurt dışına satılacak olanlara üzerinde doğal boyayla boyanmış, geleneksel desenli , ve el bükümlü saf yün ipliğiyle dokunduğunu belirten DOBAG amblemleri bir garanti belgesi verilmektedir.

Başlangıçta, üretilen DOBAG halılarının pazarlanması bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu nitelikteki halıların değerini yurt dışında bulabileceği tespit edilmiş ve yurtdışında bir tanıtma kampanyası başlatılmıştır.

Federal Almanya, İsviçre, Avusturya, Belçika, Birleşik Emirlikler, İngiltere, ABD, Japonya, Norveç'te gerçekleştirilen konferanslar, sergiler, yayınlar, radyo ve televizyon programları amacına ulaşmıştır. Günümüzde üretilen DOBAG halılarının

tümü dış ülkelere satılmaktadır.³⁸

1989 yılında 279 üyeye sahip olan Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nin 1991 de 26 köyde 221 üyesi bulunmaktaydı. 2001 yılında ise Süleymanköy'de 44; Erecek'de 29; Bilaller'de 25; Akçin'de 18; Bektaş'ta 18; Pırmardere'de 16; Karagömlek'de 17; Keçikaya'da 12 ; Misvak'da 9 ; Budaklar'da 2; Alakeçi'de 1; Çınarpınar'da 1; Cemaller'de 6; Dibekli'de 2; İlyasfakı'da 4; Söğütlü'de 6; Sapanca'da 3; Ezine'de 2; Yeniova'da 2; Sarpdere'de 1; Sazlı'da 1; Çamkalabak'da 13; Yukanköy'de 1; Bozeli'nde 1 olmak üzere 24 köyde toplam 242 üyesi bulunmaktadır.*

Bunlardan sadece Karagömlek, Alakeçi, Yeniova ve Bozeli Ezine'ye bağlı olup haricindekiler Ayvacık köyleridir.

Kayıtlarda genellikle dokuyucu ailelerin erkeklerinin ismine rastlanmaktaysa da, bu ailelerde dokumayı erkeklerden ziyade evin kadını ve kızı yapmaktadır. Kooperatif başkanı Mustafa Uzun'un verdiği bilgiye göre her evde yaklaşık olarak iki kişi halı dokumaktadır.

1993 yılında Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nin bünyesine alamadığı köylüleri, Ayvacık Kaymakamlığına bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Halıcılık İşletmesi dokuyucu üye olarak almıştır. Başlangıçta 75 kişinin çalıştığı Vakıf Halıcılık, bugün Assos Halı** olarak görevine devam etmektedir.³⁹

³⁸ Geniş bilgi için bkz; ASLIER, Mustafa; Geleneksel El Sanatlarını Yaşatma ve Geliştirmede Başarılı Olmuş bir Proje : DOBAG, Kamu ve Özel Kuruluşlarla Ortaöğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri (18 – 20 Kasım 1992 – İZMİR) Ankara 1994, s. 25 – 31; ASLIER, Mustafa; Londra British Museum'da İslam Eserleri Galerisinde Sergilenen Büyük Bir DOBAG Halısı, Kültür ve Sanat, Y. 2, S. 7, 10/1990, s. 23 – 25, ASLIER, Mustafa; Türk Halıcılığında Bir Hamle, Ayvacıkta Gelenek Yaşatılıyor ve Geliştiriliyor, Kültür ve Sanat, Y. 10, S. 38, s. 24 – 27, ASLIER, Mustafa; Çanakkale Ayvacık Yöresinde Geleneksel Kırkittli Dokuma Üreticisi Köy Kadınları ve Marmara Üniversitesi İşbirliği, Kültür ve Sanat, Y. 3, S. 12, 12 / 1991, s. 77 – 78, ATLIHAN, Şerife; DOBAG Projesinin Kadınların Sosyoekonomik Durumuna Etkileri, 1. Ulusal Türk El Dokumalarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri, Konya, 1998, s.21 – 2

* 2001 Yılında Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi İçin Halı Dokuyan Köyler, Üyelerinin Sayıları ve Kimlikleri Ek 3'te Görülebilir.

**2001 Yılında Assos Halı İçin Halı Dokuyan Köyler, Üyelerin Sayıları ve Kimlikleri Ek 4'te görülebilir.

³⁹ UĞURLU(BAŞARIR), S.Senem;A.g.m,s.72

Yörede Kooperatifleşmenin başlamasıyla Ayvacık halılarının; özelliklerinde, pazarı konusunda ve yörenin sosyo-ekonomik durumunda bazı değişiklikler görülmeye başlamıştır.

Geçmişte Ayvacık halılarının ölçüleri daha küçüktü. Köylüler küçük ölçülerdeki bu halıları bütün zemini kapatacak şekilde üst üste sererek kullanıyorlardı. Bu küçük halılar kolayca taşınabildiği ve temizlendiği için göçebe yaşamın gereğine de uygundu. Bunlar nakliye kolaylığı nedeniyle şehir pazarları veya haftalık pazarlarda satılmak için küçük tüccarlar tarafından da tercih edilmişlerdir.

Yörede kooperatifleşmeyle beraber büyük şehre ve dış ülkelere halı ticareti başlamış ve dokuyucular çok daha büyük boyutlarda, bütün mekanı kaplayabilecek ölçülerde, tek parça halı isteğiyle karşı karşıya gelmişlerdir. Bunun sonucu olarak bu halıların dokunabileceği boyutlarda tezgahlar kullanmak ve desenlerini istenilen ebada uyarlamak zorunda kalmışlardır.

Ayvacık'ta geçmişte taş evler, çok amaçlı kullanılan bir oda ve dışındaki taş ocaktan oluşmaktaydı. Bu odada sadece bir tek pencere bulunuyordu ve dokuyucu kadınlar buradan gelen ışıkla idare etmek veya hava şartları izin verirse dış kapının önünde çalışmak zorundaydı.

Kooperatifler geldikten sonra, dokuyucu ailelerin bir kısmı kazandıkları parayla, boyutları büyüyen tezgahlara yer sağlamak ve dokuma materyalini koymak için floresan ışıkla aydınlatılan fazladan bir oda daha yaptırmaya başlamışlardır.

Erkekler kadınların halı dokumacılığından daha fazla para kazanabilmesi için diğer işlerin bir kısmını ve bitki toplama, yün boyama, kirmen, çıkırık, tezgah ve kirit yapımı gibi halı üretimiyle ilgili bazı yan işleri de üstlenmişlerdir.⁴⁰

DOBAG'ın köylülere doğal boya uygulama dersleri vermesi şaşırtıcı bir etki yaratmıştır. Doğal boyalarla boyanmış halılar pazarda yeni olup, onların para ettiği yerel dokuyucular tarafından hemen anlaşılmış ve bu bilgi hızla yayılmıştır. Kooperatif o sıralar hala genişlemekteyse de, satış için sadece üyelerinin sınırlı sayıdaki halılarını kabul edebilmekteydi. 1985 li yıllarda kooperatife katılmak isteyenler 600 civarı dokuyucu aile daha vardı. Dokudukları halıların miktarı, kooperatifin mevcut Pazar kapasitesinin tamamıyla üzerindeydi ve bu konudaki serbest pazar giderek büyüyordu. Dokuyucular halılarını Ayvacıktaki Cuma pazarına götürüyor ve ne kadar alabilirlerse o kadar ücrete tüccara satıyorlardı. Her ne kadar serbest pazarda çok büyük boyuttaki halılara ödenen ücret daha yüksekse de,

⁴⁰ ANDERSON, June; A.g.e, s. 42-43, 68-69

yinede daha küçük boyutlu diğer parçalarda ücretler kooperatifin verdiğiinden düşüktü. Bu halıların İstanbul ve İzmir'deki toplu satış yerlerinde küçük tüccarlar tarafından ticaretleri yapılmış ve çeşitli yöntemlerle eskitilerek yurtdışına gönderilmişlerdir.⁴¹

Orta Asya halılarının piyasaya girmesiyle doğal boyalı Ayvacık halılarının serbest pazarı kapanmış, 1986' lı yıllarda metrekaresi 100\$ dan satılan Ayvacık halıları günümüzde sadece metrekaresi 90 \$ dan alıcı bulur olmuştur.⁴²

? ^{3.15} Bu kaynağa göre DOBAG projesi öncesinde, Ayvacık halıları Ezine halısı olarak bilinmekteydi. Yörede yapılan araştırmalarda, Ezine'nin halı bölgesi olmadığı, yakın zamanda Ezine'de görülen dokuyucuların Ayvacık kökenli olduğu veya Ayvacık'lı dokuyucular ile aile bağları bulunduğu saptanmıştır. Ezine halısı adıyla tanınma sebepleri de muhtemelen eskiden beri Ezine'li tüccarlar tarafından satılmalarıdır.

Yine aynı kaynakta⁴³; bazı kaynaklarda Ayvacık halılarının Çanakkale halısı başlığında, başka bir yanlışlıkla tanıtıldığı⁴⁴, Çanakkale'nin Ayvacık dışında başka halı yöreleri de olduğuna değinilmektedir. Bu yöreler Çan, Bayramiç ve Yenice ilçeleri olup bunların dokundukları bölge Agonya ve halılarda Agonya halıları olarak bilinir. Dolayısıyla Çanakkale halısı dendiğinde bu yörelerin tamamında dokunan halılar düşünülmelidir.

1.2.2 Yöre Halılarının Özellikleri

Günümüzde Ayvacık yöresi halılarının özelliklerini halkın geçmişten beri süregelen kendi ihtiyaçlarına yönelik dokudukları halılar ile yöredeki iki kooperatifin satışa yönelik dokuttukları halılar açısından incelemek gereklidir. Bu ayırım özellikle Ayvacık halılarının teknik özelliklerinde kendisini göstermektedir.

1.2.2.1 Ayvacık Yöresi Halılarında Kullanılan Malzemeler ve Halıların Teknik Özellikleri

Ayvacık yöresinde halıların çözüğü, atkı ve ilme iplikleri yündür. Halk kendi ihtiyaçları için dokuduğu halılarda kendi beslediği koyunların yünü veya pazardan alınmış yünü kullanmaktadır. Günümüzde halk arasında "Çarşı ipi" denilen, eğrilmiş,

⁴¹ THOMPSON, Jon; A.g.m, s. 17

⁴² Ahmet BALCI'dan Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁴³ BÜLENT, Eşref; A.g.m, s.26-27

⁴⁴ BAYRAKTAROĞLU, Suzan; A.g.m, s.237

hazır fabrika iplikleri de kullanan dokuyucular mevcut olmakla birlikte bu ipliklerle dokunan örnekler pekte beğenilmez.

Yörede henüz bir yaşına gelmemiş koyunlara toklu, dişilerine şişek, daha büyük yaştakilere ise koyun adı verilir.⁴⁵

Koyunlar yılda iki kez kırıılır.İlki Mayıs-Haziran arasında ikincisi de Eylül ortalarından Ekim başlarına kadardır.İlk kırılana "Kış yapağısı", ikinciye ise "Yaz yünü" adı verilir.Kış yapağısının elyaf boyu 13-15 cm iken, yaz yününün elyaf boyu sadece 6-7 cm gelmektedir.⁴⁶

Ayvacak halkı çeyizlik halılarında kış yapağısı kullanırken, dışarı yaptıkları dokumalarda yün kullandıklarını söylemektedirler.En kaliteli halı dağılıç yününden dokunur.Kıvrıcık ve İmroz ise düz dokumaya uygundur.

Ayvacak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Halıcılık İşletmesi, günümüzdeki adıyla Assos Halıcılık, yöre koyunlarından alınan kış yapağısı yeterli gelmediği için bununla birlikte Konya'dan getirtilen %100 saf yapağıyı⁴⁷, Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ise yörenin yapağısını iyi bulmadığı için tamamen Konya'dan getirileni kullanmaktadır.

Ayvacak yöresinde dokunan halılarda genellikle koyunun her kesiminden kırılmış yünlerin kullanıldığı belirtilmişse de Pınardere köyündeki dokuyucular koyunun sırt bölgesindeki yünü tercih ettiklerini söylemişlerdir.⁴⁸

Ayvacak'ın birçok köyünde olduğu gibi Kuruoba köyünde de kırılan yapağı önce pisliğinin atılması için sıcak suyla yıkanır.Yıkama işlemi için bir kazanın içine yarıya kadar gelecek şekilde su doldurulur.Kazan ateşe oturtulup su cingıllandırılır.* Bu kazanın içine iki su bardağı sabun altı suyu(acı su) ilave edilir.Sonra naylon un çuvalları içine yünler silkilip, pislikleri artırarak konur ve yün çuvala birlikte bu suyun içine basılır.Çuval bu suda 1 dakika tutulur ve sonra çıkarılır. Çuval bu suda 1 dakikadan fazla tutulur veya su fazla kaynatılırsa içindeki yünler sararır ve beyazlaşmaz.Yörede buna yünler sarıbaş oldu denir.Bu yüzden süre kısa tutulur ve su fazla kaynatılmaz.Bu işlemle yün veya yapağı üzerindeki pisliklerin çoğu temizlenmiş olur.⁴⁹

⁴⁵ DENİZ, Bekir; A.g.e,s.32

⁴⁶ UĞURLU,S.Senem;A.g.m, s.72

⁴⁷ UĞURLU,S.Senem; Ayvacık Halıları, Art-Decor, S.38,5/1996, s.45

⁴⁸ Kadriye KELEŞ'ten Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre

* Ayvacık köylerinde, suyun tam kaynamadan önce boncuklanıp, bu boncukların kabın yukarısına çıkmasına suyun cingıllanması denir.(Ümran ELTUTAN'dan Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre)

⁴⁹ Kadriye İNAN'dan Haziran 2002 tarihinde alınan bilgiye göre

Sapanca köyünde yıkama işlemi için yapağı veya yünün ılık Omolu suya basılması gibi daha pratik bir yöntem izlenmektedir. Lif boyu kısa olan yaz yünü dağılmaması için çuvala konarak, lif boyu daha uzun olan kış yapağısı toplu halde durduğu için direkt olarak Omolu suya basılır.⁵⁰ Yıkamada kirler gittikten sonra yıkanan yapağı ve yün miktarının yarısı kalır. Yün ve yapağı, buharı gittikten sonra soğuk suyla durulanır ve serilir. Kuruduktan sonra 1 metre uzunluğunda bir sopayla çırpılır. Yün veya yapağının daha iyi açılıp, ipek gibi olması için "Lemsek" yani rutubetli halde iken çırpılması gerekmektedir. Sonra didilerek kalan pisliği temizlenir. Didilmiş yünler tarak makinesinin bulunduğu Balabanlı köyüne veya Ayvacık Merkezine gönderilir. 1 kg yün ipliği için 2001 yılında ödenen tarama ücreti 500.000 TL'dir. Yün veya yapağı, tarama aletinde "Sömek" veya "Toma" haline getirilir. Yünler tarandıktan sonra eğirme işlemi gerçekleştirilir. Eğirme işlemi çıkırğı olan köylülerin kendileri tarafından yapılırken, çıkırğı olmayanlar ipliklerini 2001 tarihinde kg 3 000 000 TL'dan dışarıda eğirtmektedirler.

Halk tarafından eğirme işlemi için iğ veya çıkırk kullanılır. Çıkırk manav, iğ ise genellikle yörük halk tarafından kullanılmaktadır.

Ayvacık köylerinde kasnak, parmaklı, metal ve üzeri deri kaplı olmak üzere 4 tip çıkırk kullanılmaktadır. Kullanılan çıkırk türleri genellikle köylere göre değişim göstermektedir. Örneğin Kuruoba'da "Kasnak" (Bkz; Fotoğraf 1-2) çıkırk kullanılırken⁵¹ Bektaş köyünde "Parmak çıkırk" (Bkz; Fotoğraf 4-5), Sapanca ve Korubaşı'nda "Metal çıkırk" (Bkz; Fotoğraf 3) yaygındır.⁵² En eski çıkırk tipi kasnak üzeri deri kaplamalı olanıdır.

Kasnak, parmaklı ve üzeri deri kaplı olan çıkırğın ana malzemesi ahşaptır. Kasnak çıkırğın iki tekeri un eleğinin kasnağından yapılır. Kasnak ne kadar büyük olursa iplik o kadar çabuk eğrilir ve bükümü daha güzel olur.⁵³

Ayvacık köylerinde çıkırğın elle tutulan yeri sıklıkla "elcik", veya "ellik", ön kısmı "ön ayaklar", arka kısmı ise "arka ayaklar" olarak isimlendirilir. Sapanca köyünde ön ayaklara "dede" de denilmektedir. Çıkırk; kasnağın arasından geçirilip, iki ön ayağın ortasında bulunan demirden döndürülen "urgan" adı verilen bir iplik sayesinde işlemektedir. Urgan döndükçe iplik eğilmektedir. Ön ayaklardan

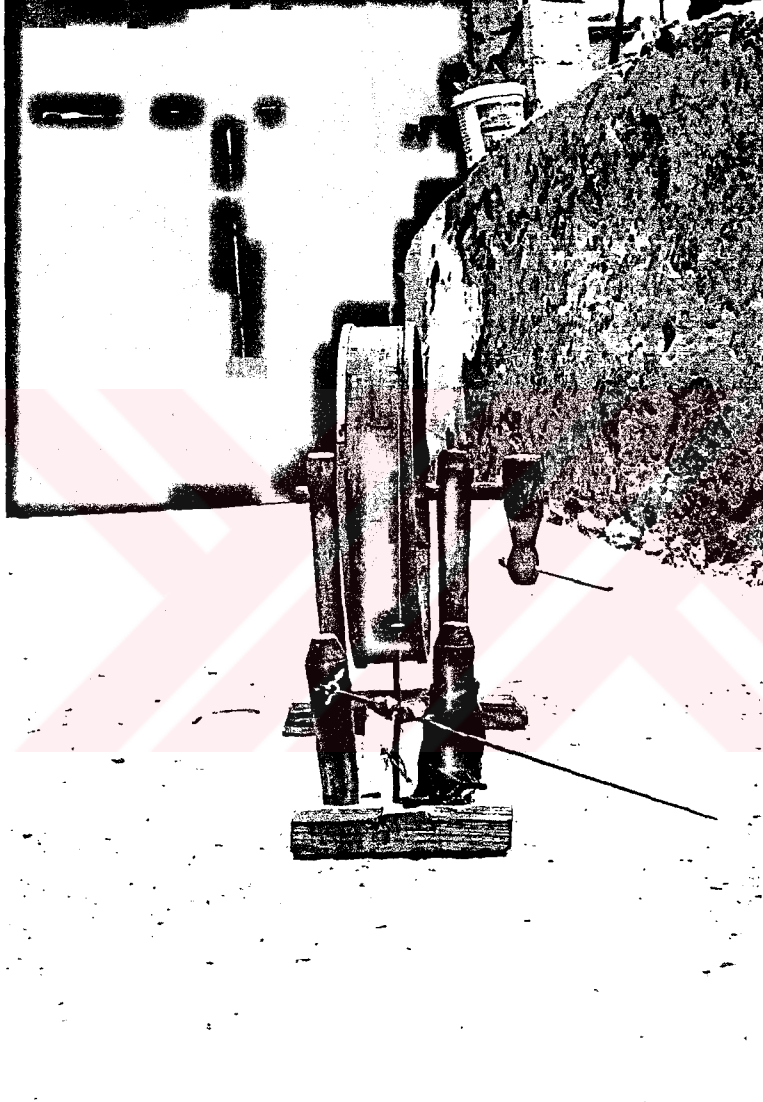
⁵⁰ Halime BOZKURT'tan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre

⁵¹ Kadiriye İNAN'dan Haziran 2002 tarihinde alınan bilgiye göre

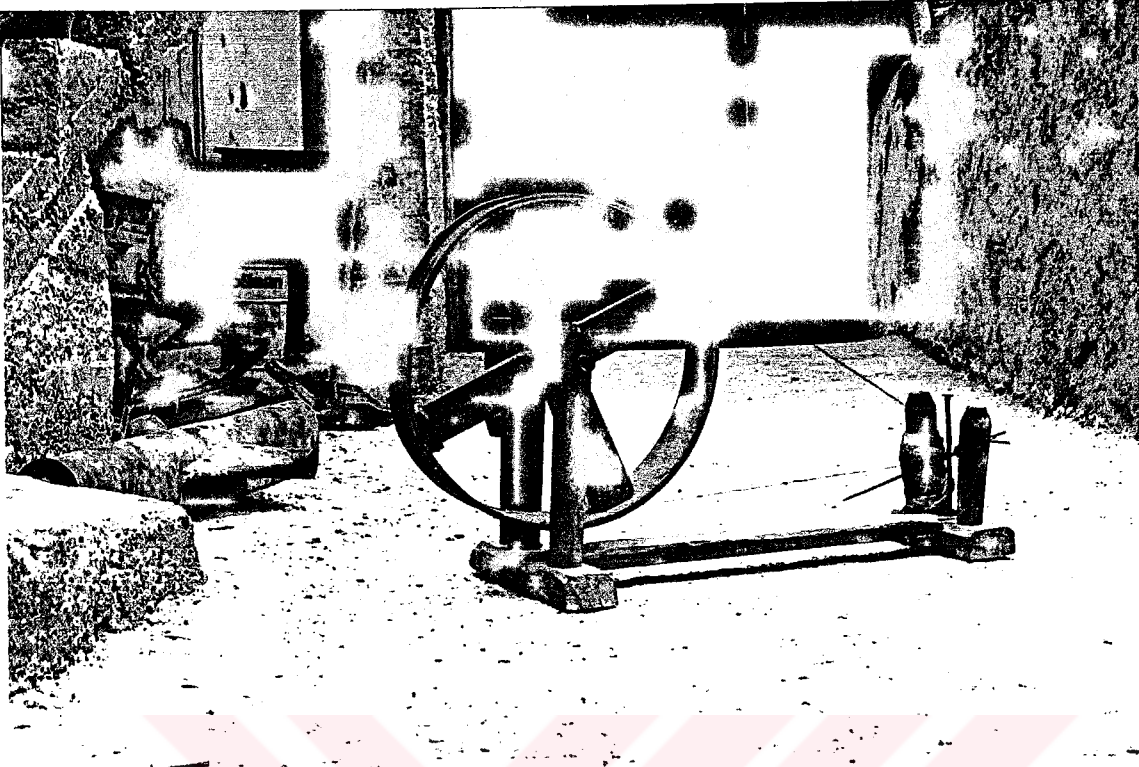
⁵² Gülten ÖZKAN'dan Mayıs 2002, Hatice BAŞARAN'dan Temmuz 2002 tarihlerinde alınan bilgilere göre

⁵³ Kadiriye İNAN'dan Haziran 2002 tarihinde alınan bilgiye göre

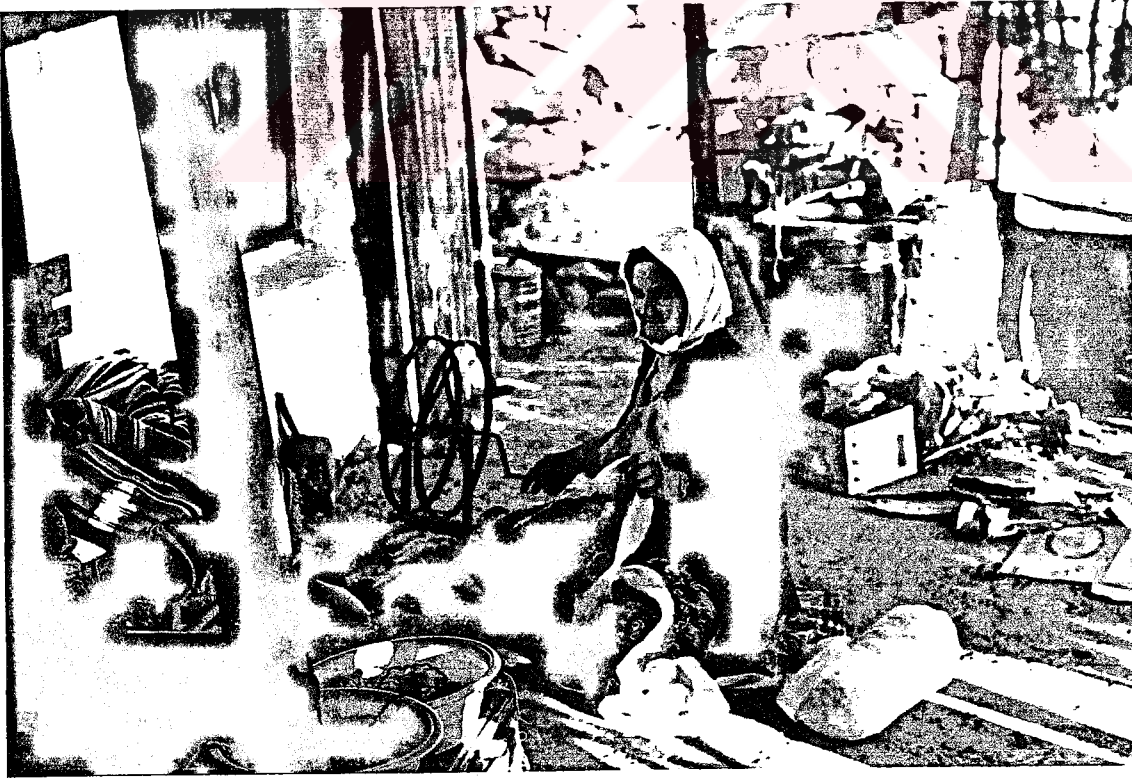
sağdakinin üzerinde bulunan bir deliğe takılan iki tahta parçasına "kulak", iki kulağın arasına takılan demir parçasına "iğ" denilmektedir.İp kasnaktan döndürölerek iğ'e ye takılmakta ve çıkırık döndükçe "sırçan" haline gelmektedir.Ayvacık köylerinde

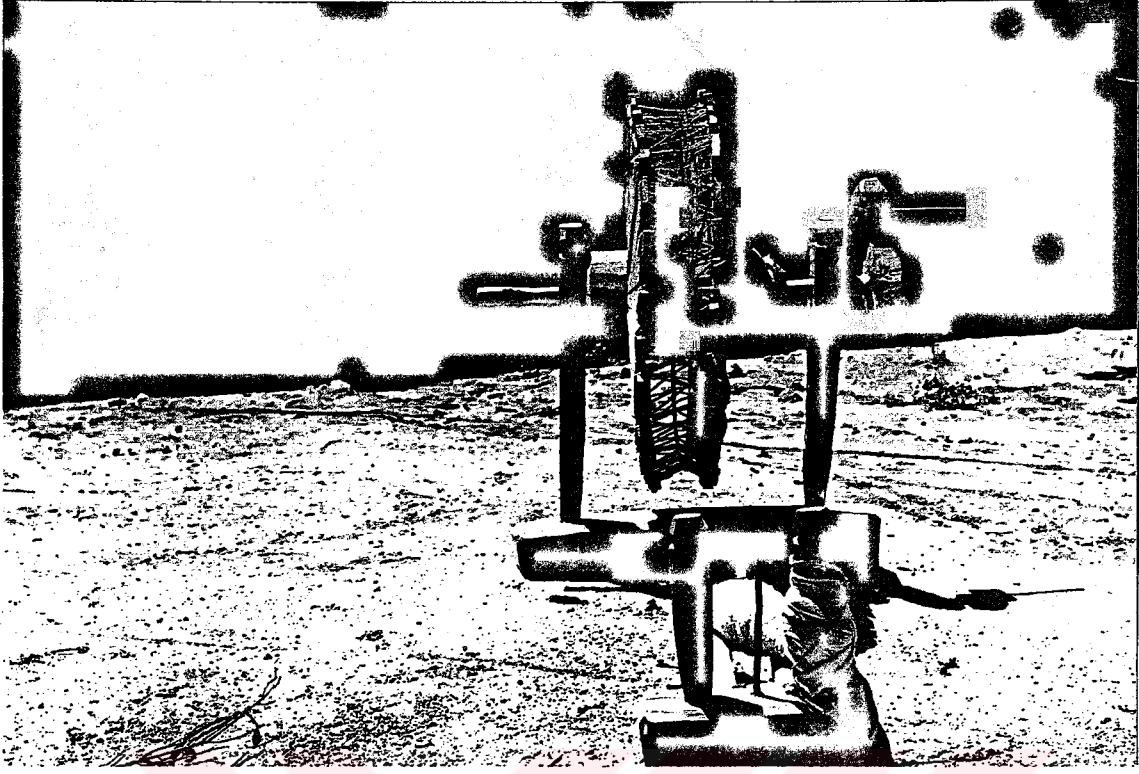
Fotoğraf 1: "Kasnak Çıkırık", Önden Görünüş, Koruoba Köyü, Ümran Eltutan'ın Evi.

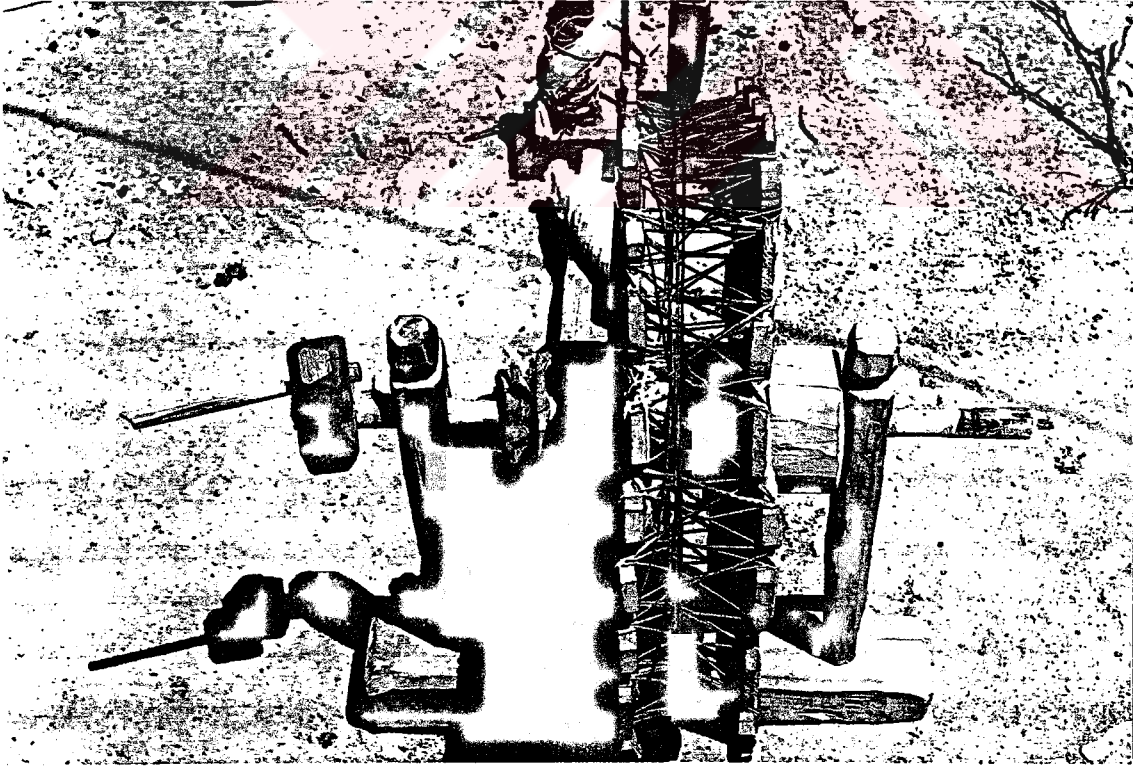
Fotoğraf 2: "Kasnak Çıkık", Önden Görünüş, Ümran Eltutan'ın Evi, Kuruoba Köyü.

Fotoğraf 3: "Metal Çıkık", Kuruoba Köyü.

Fotoğraf 4: "Pamak Çıkrik", Önden Görünüş, Güliden Özkan'ın Evi, Bektaş Köyü.

Fotoğraf 5: "Pamak Çıkrik", Arkadan Görünüş, Güliden Özkan'ın Evi, Bektaş Köyü.

tek kat eğrilmiş ipe "sırçan" adı verilmektedir.İğden çıkan sırçanların iki tanesi "kat" veya "yumak" edilir.Yumak, manav halk tarafından çıkırıkta, yörükler tarafından ise iğ'de yapılmaktadır.Boyamaya verilmeden önce bu yumaklar "kol","kangal" veya "kelep" yapılır.

Ayvacic köylerinde çözgü yerine eriş,atki yerine ise argaç veya "kayırık" terimleri kullanılmaktadır. Eriş, argaç ve ilmelik iplikler farklı bükümde eğilmektedir. Argacın kopmaması için kıvrak ve biraz dolgunca, eriş için ise argaç kalınlığında eğrilmiş iki kat ipliğin iyice kıvrak bükülmesi gerekir.İlmelik iplikler rahatça boya alması ve dolgun görünmesi için "sünük"yani sulu, gevşek eğirilirler.Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, üyelerinin kullandığı argaç ipliklerinin çok düzgün olmasını ve iğ'de eğrilmesini, çıkırıkta eğrilmiş ise tüylenme yapmaması için haliya geçirilmeden mutlaka kaynatılmasını şart koşmaktadır.Ayvacic halılarında kullanılan eriş, argaç ve ilmelik iplikleri S bükümlüdür.⁵⁴Ayvacic'ta halı dokumacılığında geleneksel olarak kullanılan tezgah türü çözgü sarmalı yani ıstar tipi ahşap tezgahlardır.Fakat günümüzde kooperatifler kendileri için çalışan dokuyuculara sarma tip metal tezgah da sağlamaktadırlar.Ayvacic köylerinde sarma tip ahşap tezgahlara "ağaç", metal tezgahlara ise" demir ağaç" adı verilmektedir.

Ham maddesi sıklıkla çam ağacı olan sarma tip ahşap tezgahlar genellikle yörük köylerinin erkekleri tarafından yapılmakta ve diğer köyler tarafından onlardan satın alınmakta veya köyün marangozuna yaptırılmaktadır.Kaşkaya köyünde tezgahta, yan ağaç; "Direk" ,varangalen "gelenvaran" alt ve üst levent; "Ağaç",alt levendi direğe sabitleyen kayış ise "Çımbar" adıyla bilinmektedir.Pırmardere köyünde alt levende "dolak" denilmekte olup 3 dolak bir namazlağa boyudur.Levent çapı genellikle 17 cm. ,1 dolak ise 35 cm. dir.

Çözgü için bahçeye çözgü uzunluğuna uygun mesafede iki kazık çakılır.Ayvacic köylüleri metal tezgah için çözgü hazırlarken çözgü ipliklerini çapraz atmakta⁵⁵, ahşap tezgah için ise alışkanlıkları gereği düz atmaktadırlar.Bir kişi bu iplikleri getirip götürürken, diğer iki kişi de kazıkların başına otururlar ve kazıklara dolanıp dönen çözgü çiftini bir örgü zincirine alarak, eli ile oluşturduğu bu halkalardan diğer bir halkayı geçirirler.Her halka önce çözgü ipinin altından yukarıya çıkarılır, diğer bir halka bu

⁵⁴ Gülden ÖZKAN, Arzu ERDEMİR'den Mayıs 2002, Ümran ELTUTAN ve Kadriye İNAN'dan Haziran 2002,Hatice BAŞARAN'dan Temmuz 2002 tarihlerinde alınan bilgilere göre

⁵⁵ Huriye TOPÇU,Ümran ELTUTAN, Gülden ÖZKAN,Arzu ERDEMİR, Hatice BAŞARAN'dan Temmuz 2002, Kadriye KELEŞ'ten Nisan 2001 tarihlerinde alınan bilgilere göre

halkanın içinden geçirilip, diğer çözgü telinin altından geçirilerek, işlem sonuna kadar tekrarlanır. Bu işleme "dığdığlama" denir.⁵⁶

Dığdığlama işlemi bittikten sonra kazıklardan alınan ipler alt ve üst levent üzerindeki yuvalarına oturtulur ve gücü yani "küzü"leme işlemi yapılır.İstar tezgahta gücü düğümsüz yani hareketli, metal tezgahta ise düğüm atılarak yapılmaktadır.Köylülere göre bunun nedeni istar tipi tezgahın kaygan olmayıp, eriş ipliklerini düğüm olmaksızın da tutmasıdır.

Eski Ayvacık halılarının özelliklerinden biri pembe-uçuk kırmızı renkli atkı iplikleri kullanılmış olmasıdır.Bu adet günümüzde de devam etmekte, halk kendisi için dokuduğu halılarda uçuk kırmızı renkli atkı iplikleri kullanırken, kooperatifler halılarında beyaz renkli atkı iplikleri kullanılmaktadır.Atkı için hazırlanan pembe iplikler kökboyanın son suyuna basılarak renklendirilmektedir.⁵⁷

Eski halı örneklerinde 3 kat atkı ipliği kullanılırken, günümüz örneklerinde bu sayı 2 kattır.Ayvacık halılarında hav yüksekliği 1-2 cm. dir.Yerli halk kendileri için dokudukları halılarda saçak boyunu 15 cm. bırakırken, satış için olanlar 10 cm. bırakılmaktadır.

Özellikle yörüklerin dokudukları Ayvacık halılarının bir ucunda, çok kısa tutulmuş olan saçakların kesilmeyip, sadece dığdığ'ın çekilerek çıkarılmış olduğu göze çarpmaktadır.Bunun nedenlerinden biri çözgüden tasarruf etmektir.Bir diğeri ise çözgünün tezgaha geçirilme şeklidir.

Yörede yatay ilme sıralarına "dın", dikey ilme sıralarına ise "sıyrdım" denilmektedir.Ayvacık halılarında etlik eni sağdan 3^{dün}, soldan 4^{sıyrdım} verilir. İki kişi bir günde orta büyüklükte bir halı için 27-30 sıyrdım atabilmekte, 4 m² 'lik bir halıyı 30 günde dokuyabilmektedir. Bektaş köyünde Temmuz 2002 tarihinde halı dokuyan bir kişinin günlük yevmiyesi 3,5 milyondur.⁵⁸

Ayvacık halılarının başlangıç ve bitiş kısmında 10-15 cm kalınlığında geniş bir kilim kısmı bulunmaktadır.Kırmızı renkli olan bu kilim kısmı saçağa yakın yerde lacivert, sarı, lacivert renkli ince şeritler halinde son bulur⁵⁹. Yöre de bu kilim üzerine üçgen biçiminde muska olduğu varsayılan şekiller işlenmiştir.

⁵⁶ ATLIHAN,Şerife; Kirkitli Dokuma Uygulamalarına Başlarken Gerekli Ön Bilgiler, M.Ü 1993-94 Eğitim-Öğretim 1.Yarıyılı Ders Notları, (s.y) (Basılmamış)

⁵⁷ Ümran ELTUTAN'dan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre

⁵⁸ Ünzile MUTLU,Hikmet ATİK, Gülten ÖZKAN'dan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgilere göre

⁵⁹ YÖRÜK, Özcan;A.g.m, s.74

Ayvacık halılarının eski örnekleri gevşek dokunmuştur, görünüşleri kabadır ve kaliteleri düşüktür⁶⁰.

DOBAG Projesi ile kalitesi 29x32 – 32x36 ilme/dm² ye yükselen Ayvacık halılarının, özellikle yörükler tarafından dokunan eski ve yeni örneklerinde kalite 17x19 ilme/dm² den 21x27 ilme/dm² ye kadar düşmektedir.⁶¹

DOBAG projesinde dokunan halılar soğuk su ile yıkanır ve yıkama işleminden sonra saçaklar örülür⁶². Ayvacık köylerinde çeyizlik olarak dokunan halılar yıkanmaz.

1.2.2.2 Yöre Halılarının Desen Özellikleri

Çanakkale halılarının motifleri genellikle geometrik olup Çan ve Yenice ilçeleri ile çevresinde, Karabağ halılarının desen, motif ve kompozisyonlarına benzer bitkisel desenli halılar dokunmuştur. Ayvacık halılarında bitkisel formlu motifler sık görüldüğü halde, bu motifler geometrik formlu olarak ve üsluplaştırılarak kullanılmıştır.

Ayvacık halılarının kaba veya orta kalitede olması ve üç kat atkı ipliği kullanılması, dokuma tekniğinden kaynaklanan geometrik soyutlamayı kuvvetlendirir.⁶³

Ayvacık halılarında en çok sekiz kollu yıldızlar, sekizgen içine alınmış yıldızlar, kareler, dikdörtgenler, kanca şeklinde motifler kullanılmaktadır. Söz edilen bu motifler halının yüzeyinde bir merkez motifi meydana getirdiği gibi, bu merkez motifin etrafında doldurma olarak veya bordürlerde de yer alabilmektedir⁶⁴. Bu yöre halılarında görülen bordür, yerel adıyla "su" desenleri de çok çeşitli ve zengindir. Lambalı (Karasulu) seccade haricindeki yöre halıları bordürdeki değil zemindeki desene göre isimlendirilirler. Büyük su'lar ;kobak suyu, yıldız top(Çakmak tabak, yıldız tabak), yağlık, güllü-sümbüllü su (Yıldız tabak), üzümlü(Karasulu, tumalının yeşil yarımı), tabak suyu, katır nalı, bekleyen köpekler (Yan yaprak + bardak), yan ağaç + yan yaprak, makas suyu(Makaslı, mekik, elek), yarım makas suyu, kadın kaşı, elma suyu, asma yaprağı, çınar yaprağı, baklava kesimi, Türkmen gülü(Burmalı kurt tabanı, kadiya bok yediren), eğrili su(Yangaşlı su, yankukan su), yabalı su (E'lisu, yangaşlı su), gulluklu su, donlu çakmak, tumalı(Çengelli su, koca götsu, goldür, kollu), ekmecli su, torba suyu, karanfilli, K'li su, küçük su'lar ise; zigzag, kilitli su (Belinden tutmalı), nacaklı, çengel, sığır sidiği, tavşan tepmesi (Şaşırtmaca su), çubuk gibi adlar alırlar.

Ayvacık halılarında büyük su genellikle tektir.

⁶⁰ BAYRAKTAROĞLU, Suzan; A.g.m, s.242

⁶¹ BÜLENT, Eşref; A.g.m, s.31

⁶² ATLIHAN, Şerife; A.g.m s.23

⁶³ UĞURLU, S.Senem; Çanakkale Halılarında Organik Motiflerin Geometrikleştirilmesi, İzmir 2003, s.2

⁶⁴ YÖRÜK, Özcan; A.g.m, s.74,75

Ayvacic halılarının; tumalı,elekli, baratlı(Şeytan tımağı), sarbaşı, cami desenli, altın tabak, yeşilbacak(Yeşilbaş, yörük örnek, kıvrımlı elek), oklu(Kızıllı), boynuzlu (Elibelinde), çakmak(Yıldızlı), sıranılı seccade, uzun çengelli (Fatı kadın, Al kadın, Babakale örneği), bardaklı, güğümlü(Direkli), narbudak (Dört gül, kabak çiçeği, karanfilli), karasulu(Üzümlü,lambalı), çengelli (Ahmet dede, Hasan dede), on iki çiçek gibi halı deseni isimleri vardır. (Bkz;Fotoğraf 6- 25)

Ayvacic yöresindeki halıların desen kompozisyonları III. ve IV. Tıp Holbein halılarının kompozisyonlarına benzer.Bu yüzden de zaman zaman Bergama halıları ile karıştırılmaktadır. Yörede dokunmuş halılar, Bergama'da toplanıp İzmir limanından ihraç edildiği için bu halılar Bergama halı ailesine dahil sayılmışlardır.⁶⁵

Ayvacic halıları genellikle heybe, seccade ve taban halısı ebatlarında dokunurlar.Taban halısı ve seccade olarak dokunan halılar belirli desenlerde dokunmuşlardır.Yani taban halısı deseni bir seccadeye uygulanmaz, seccadelerin yerleşmiş bazı desenleri vardır.Fakat kooperatifleşme sonucunda bazı seccade desenlerinin raportlanarak büyük taban halılarına uygulanabildiği görülmektedir,⁶⁶

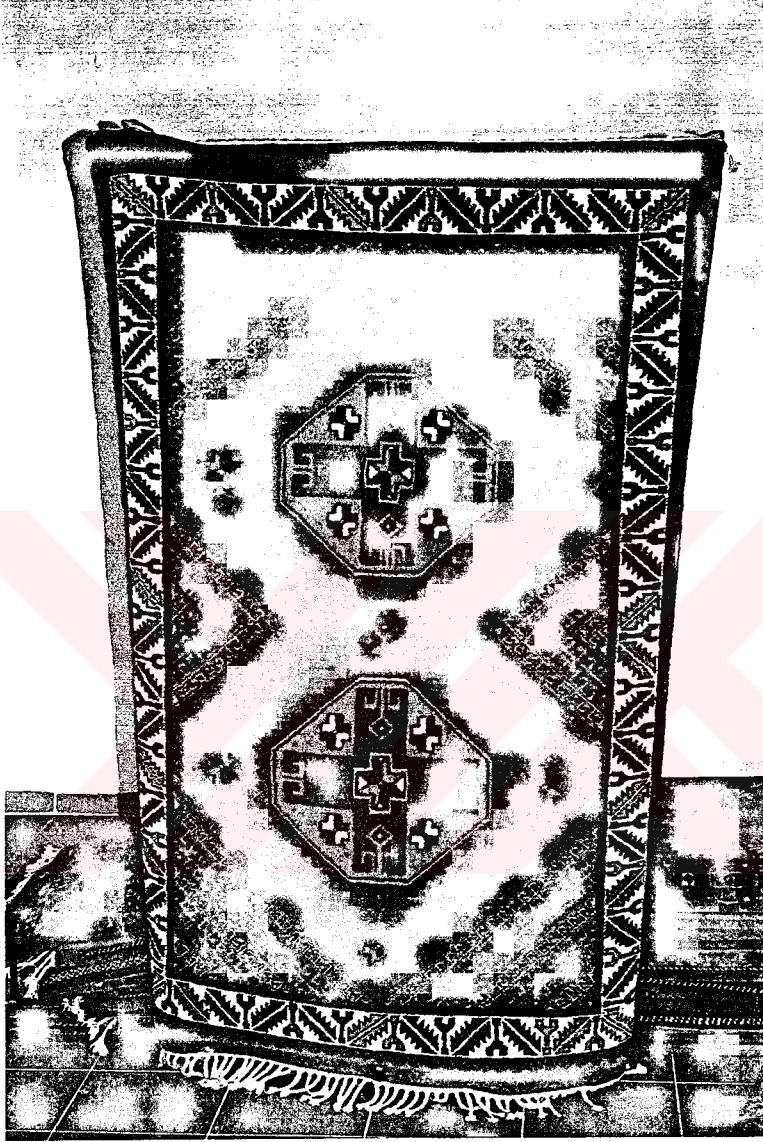
Ayvacic'ta manav halk çeyizleri için genellikle tumalı ve altın tabak halı alır, yörük halk ise kıızıllı seccade dokurlar.Yörük halk tarafından dokunan çeyizlik halı ve seccadelerin merkezindeki madalyonun göbeğinde yün ipliğinden uzun püsküller bırakılması adettir.

⁶⁵ UĞURLU,S.Senem;A.g.b, s.2

⁶⁶ YÖRÜK,Özcan;A.g.m,s.750

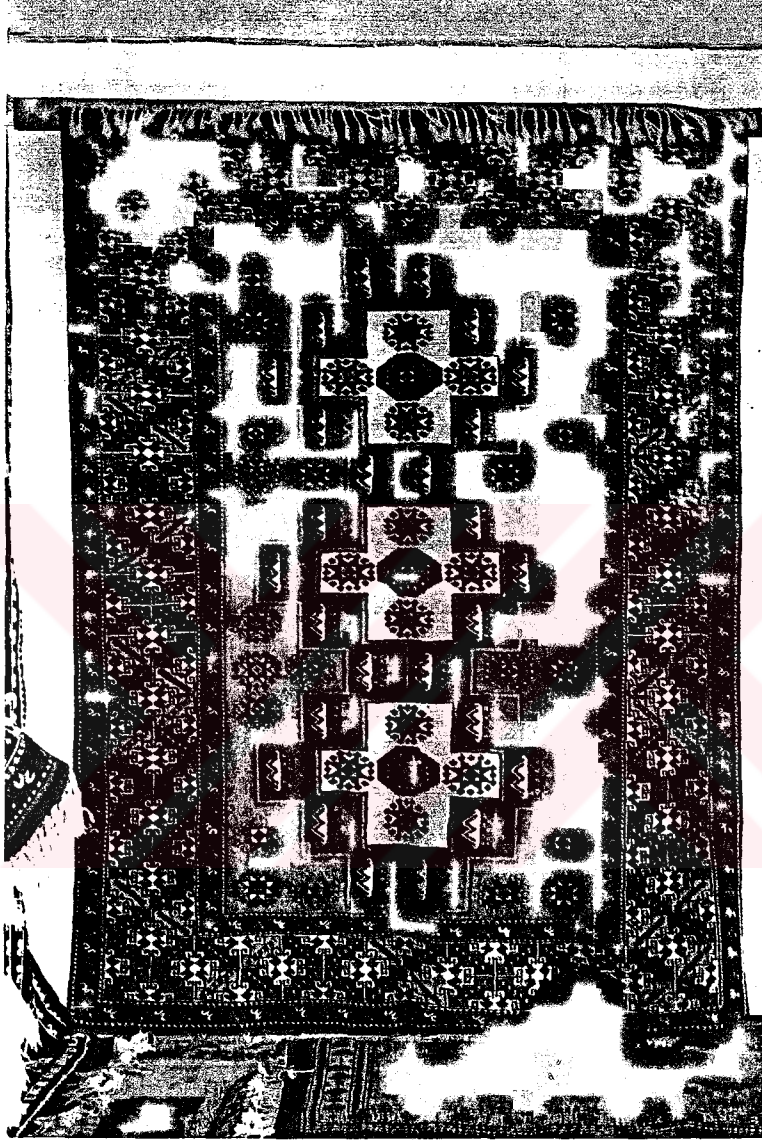

Fotoğraf 6: "Tumalı" Halı Örneği, 94x150 cm, 28x32 Kalite

Fotoğraf 7: "Elekli" Halı Örneği, 1,00x1,80 cm, 28x32 Kalite,
Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi

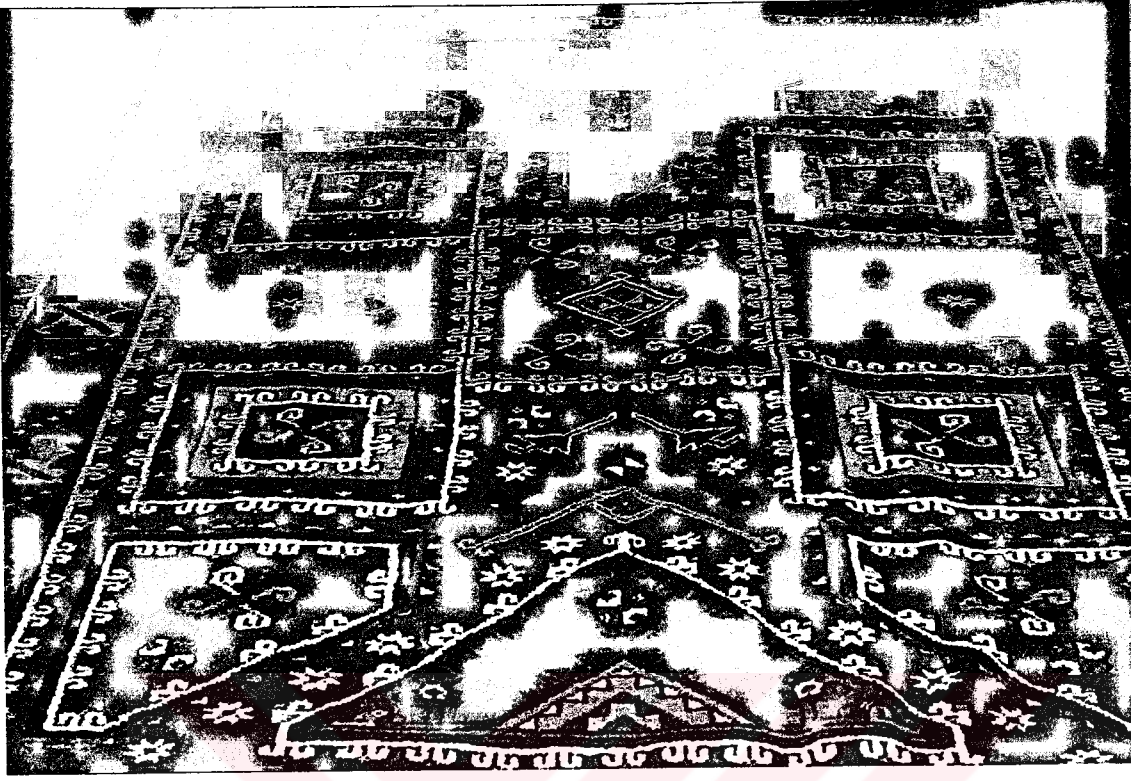
virgüllerin kaldırılması gerek
veya m. olarak yazılmalı

Fotoğraf 8: "Baratlı" Halı Örneği, 1.50x2.00 cm, Ünal Şahin'in Halı Dükkanı, Ayvacık

Fotoğraf 9: "Cami'li " Halı Örneği, 1 80x2 00cm, 26x26
Kalite, Bektaş Köyü Camii

Fotoğraf 10: "Altıntabak" Halı Örneği, 20x30 cm, 28x28 Kalite, Babakale Köyü Camii

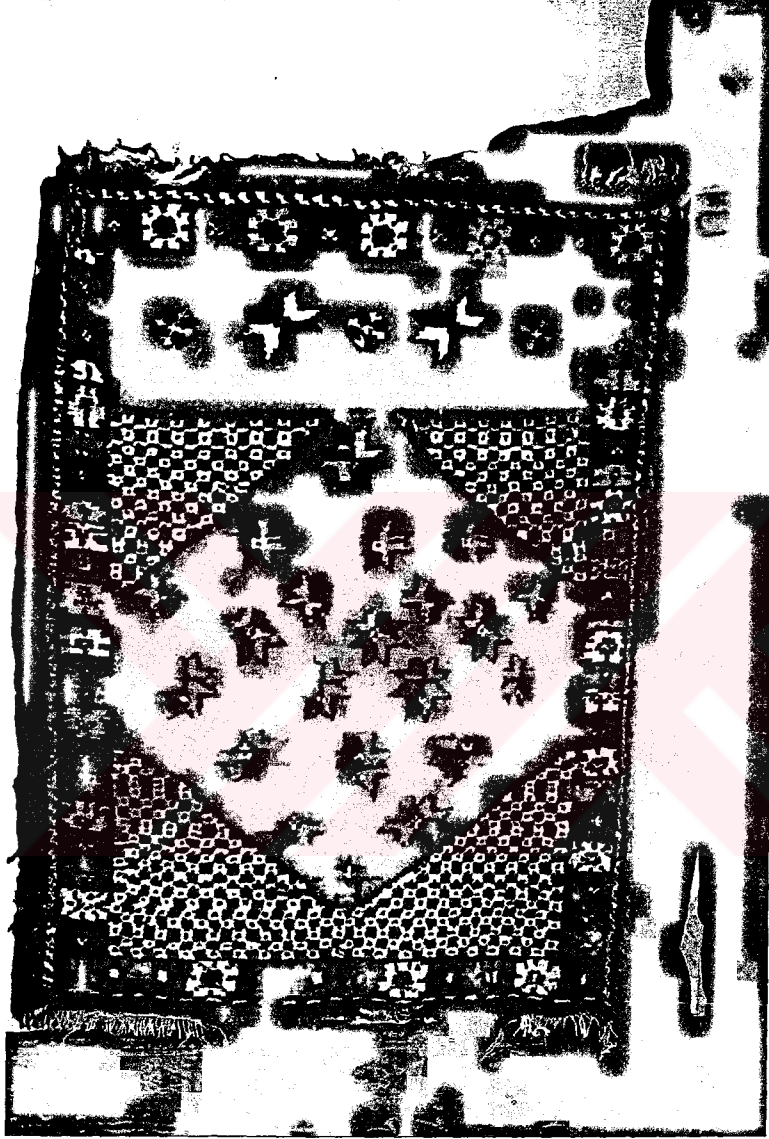
Fotoğraf 11: "Narbudak" Örekli Paspas, 67x73 cm, 26x26 Kalite, Gülşen Taşkın'ın Evi, Bilaller Köyü

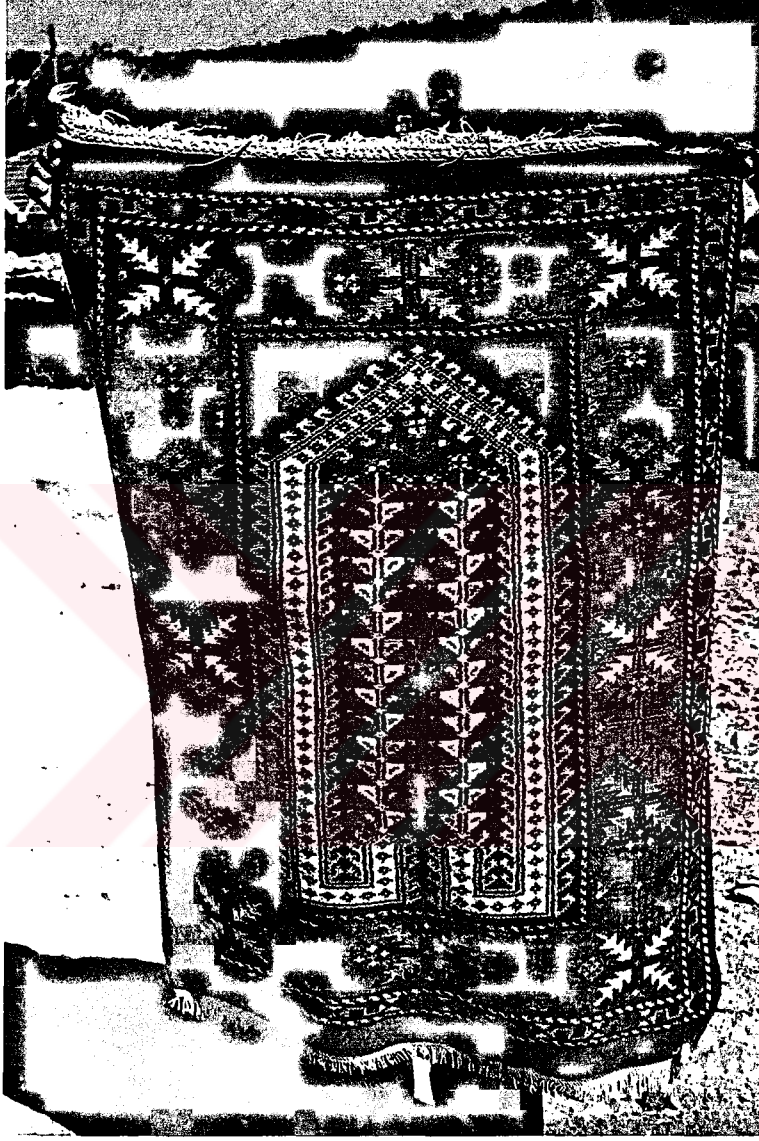
Fotoğraf 12: “Yeşilbacak” Halı Örneği, 1 05x1 58 cm, 32x32
Kalite, Ünal Şahin’in Halı Dükkanı, Ayvacık

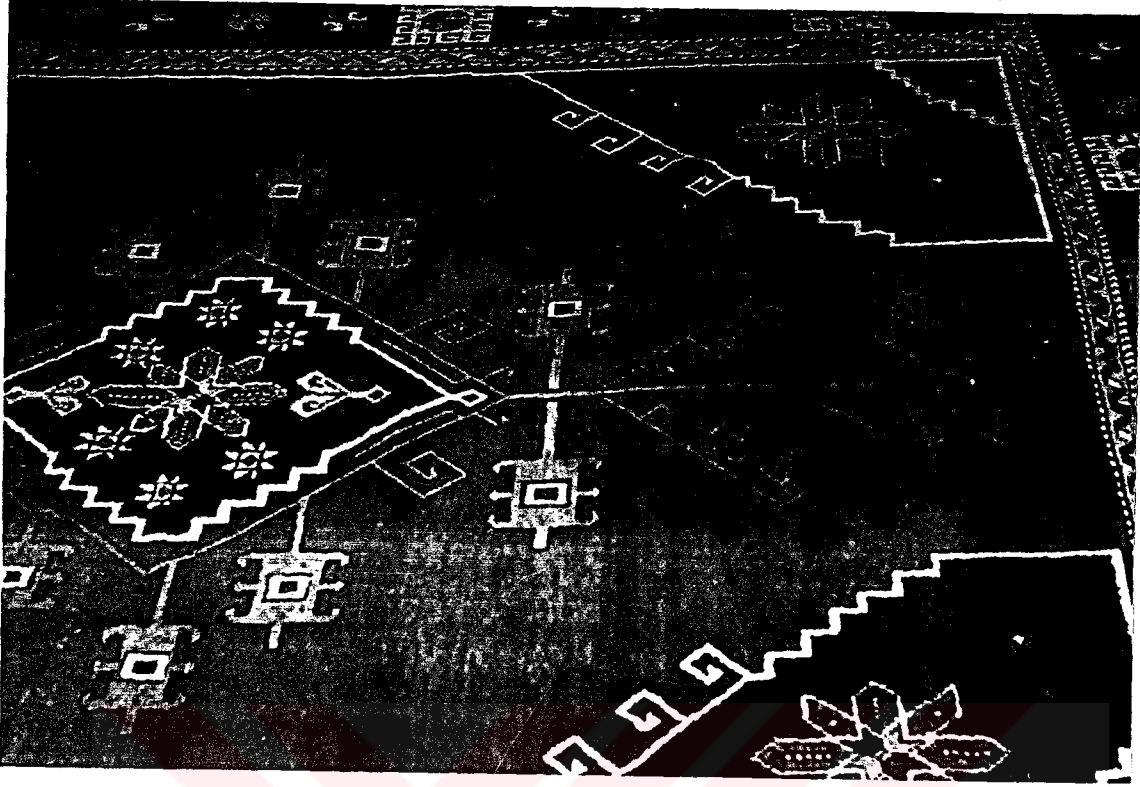
Fotoğraf 13: "Kızıllı" Halı Örneği, 1 20x1 80 cm, 26x26
Kalite, Çamkalabak Köyü

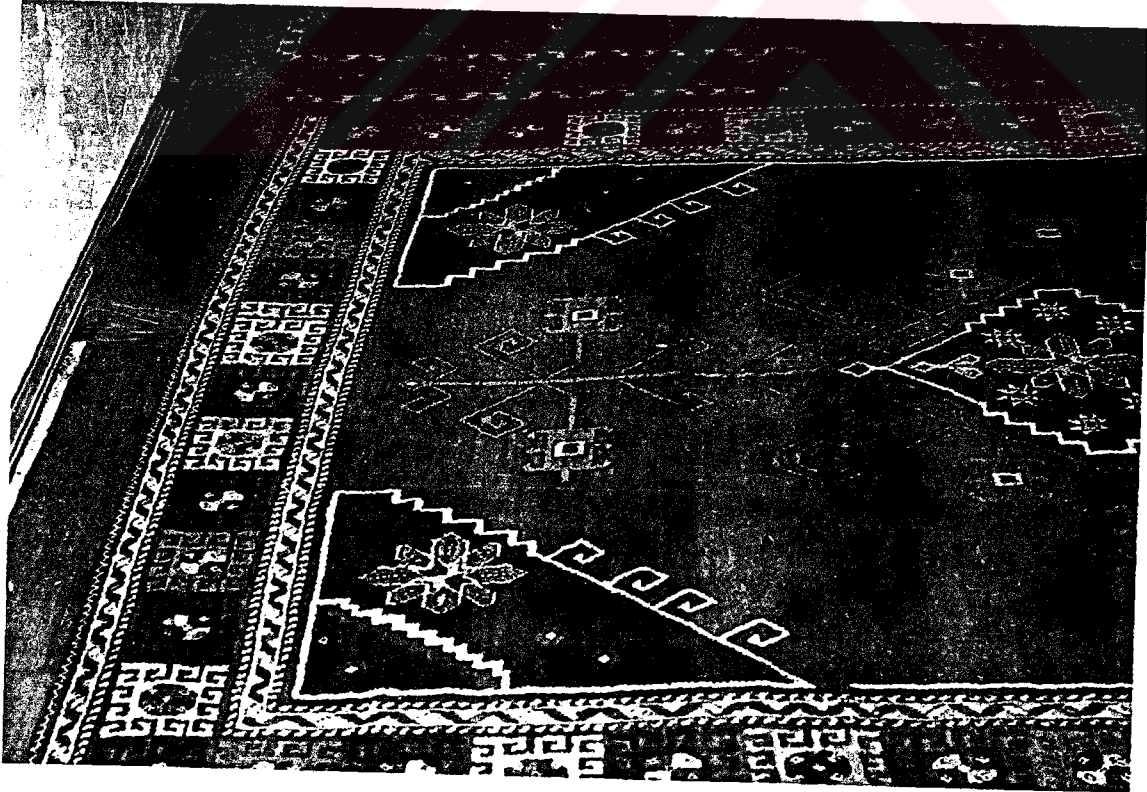
Fotoğraf 14: "Çakmak" Ömekli Seccade, 72x100 cm, 17x24
Kalite, Pırmardere Köyü

Fotoğraf 15: "Sıranı'lı" Seccade Örneği, 105x120 cm.,
24x28 Kalite, Ahmetler Köyü Camii

Fotoğraf 16: "Babakale" Halı Örneği, 200x300 cm, 28x28 Kalite, Babakale Köyü Camii

Fotoğraf 17: "Babakale" Halı Örneği, 200x300 cm, 28x28 Kalite, Babakale Köyü Camii

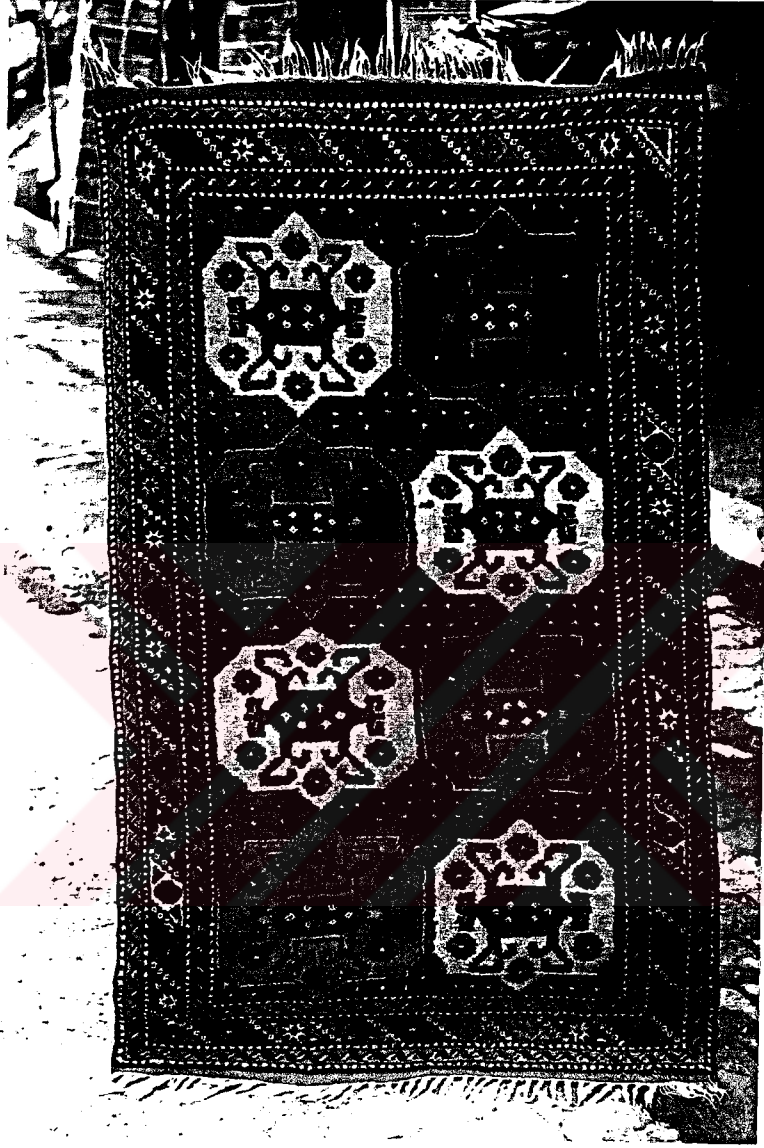
Fotoğraf 18: "Bardaklı" Seccade Örneği, 1 10x1 58, 28x28
Kalite, Çınarpınar Köyü Camii m

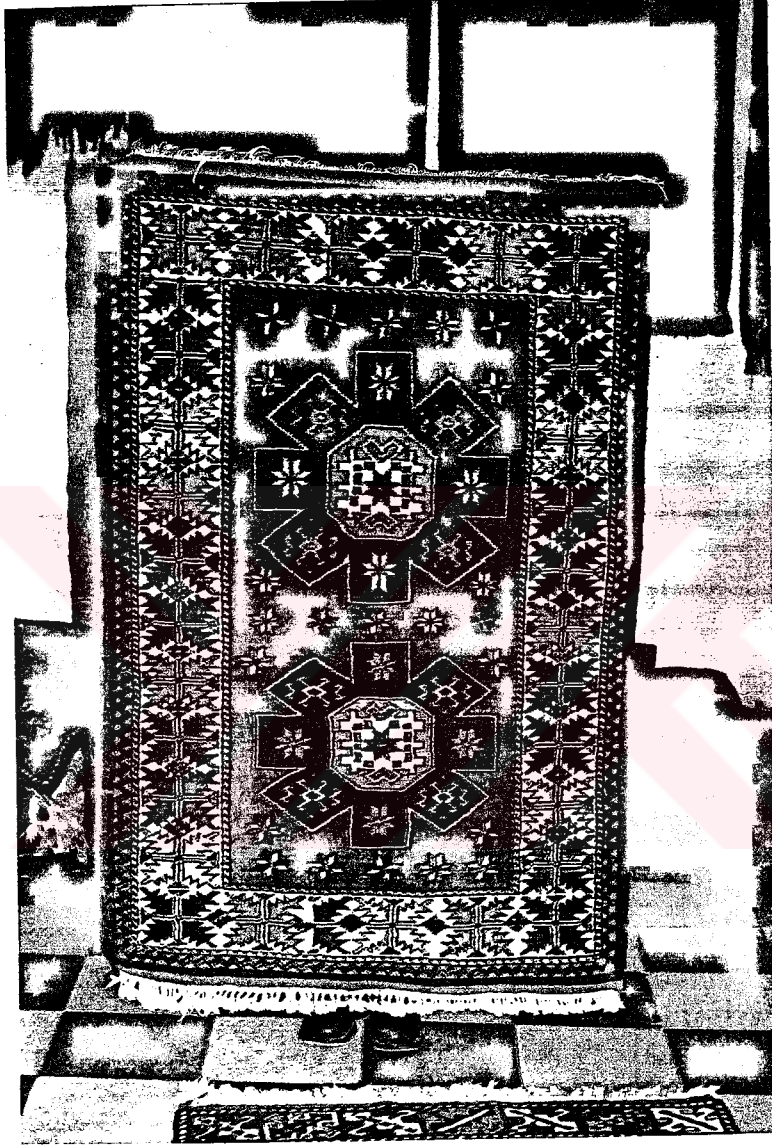
Fotoğraf 19: "Güğümlü" Seccade Örneği, 80x142 cm.,
28x32 Kalite, Pırmardere Köyü Camii

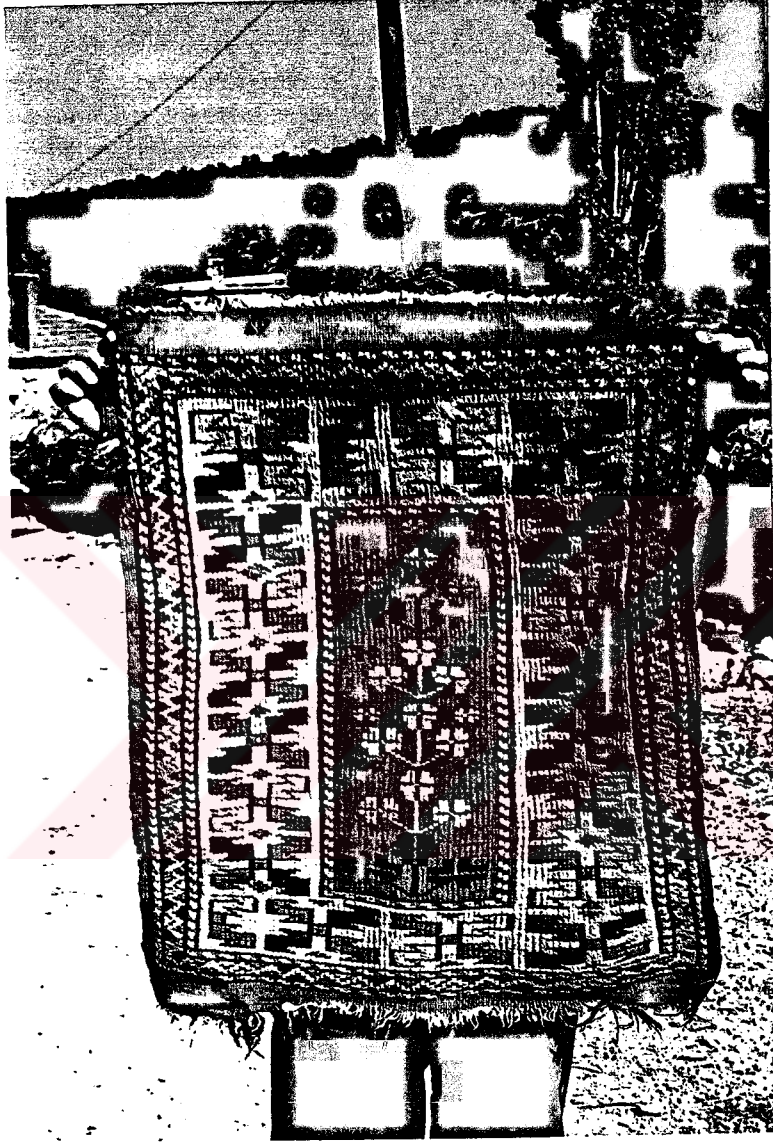
Fotoğraf 20: "Karasulu" Seccade Örneği, 1 20x1 80 cm.,
26x26 Kalite, Bademli Köyü Camii

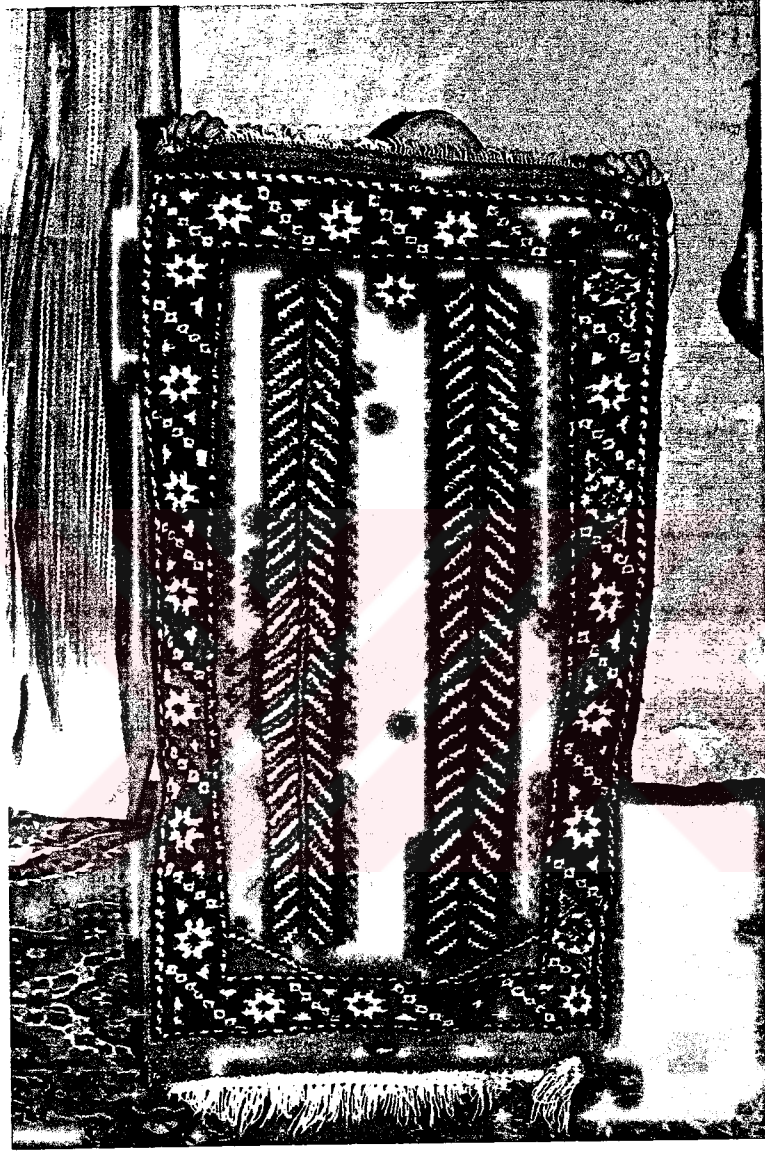
Fotoğraf 21: "8 Çiçek" Halı Örneği, 1 20x1 80 cm., 27x27 Kalite, Assos Halıcılık (Ayvacık Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Halıcılık Kooperatifi)

Fotoğraf 22: "Çarklı Elek" Halı Örneği, 110x150 cm.,
28x32 Kalite, Ünal Şahin'in Halı Dükkanı, Ayvacık

Fotoğraf 23: "Hayat Ağaçlı" Seccade, 60x80 cm., 24x28
Kalite, Ahmetler köyü Camii

Fotoğraf 24: "Servili" Seccade Örneği, 1.00x1.80 cm,
17x24 Kalite, Bademli Köyü Camii

Fotoğraf 25: "Budak" Seccade Örneği, 88x1 44 cm., 24x28
Kalite, Pınardere Köyü Camii

1.3. Ayvacık Yöresi Halılarında Kullanılan Renkler

Ayvacık halılarının eski örneklerinde zemin rengi genellikle koyu kırmızıdır. Günümüzde ise zemin rengi olarak; kırmızı yerine koyu ve açık mavi, açık kırmızı, kısmen de beyaz ve yeşil gibi seçenekler getirilmiştir.

Ayvacık halılarında çok renk bulunur. Tamamlayıcı ve açık koyu kontrastı, yan yana gelen renklerde kullanılır.

Konturlar genellikle siyahtır ama günümüzde DOBAG'da siyah renk yerine aynı renk tonlarının değişik değerlerinin kullanıldığı görülmektedir.

Büyük bordürde eski örneklerde beyazın zemin rengi olarak kullanılması yaygındır. Fakat zemin rengi, uygulanan bordür motifiyle de ilintilidir. Örneğin, yörede "Üzümlü, karasulu" ve "Baklava su" olarak isimlenen bordür motifleri, hiçbir zaman beyaz zemin üzerine uygulanmaz veya "Göldür" motifi için genellikle renkli zemin tercih edilir.⁶⁷

Ayvacık halılarında ince bordürler genellikle sarı veya beyaz renklidir.

Ayvacık halılarında kullanılan renklerin bazen halılara ismini de verdiği görülmektedir.

Yeşilbacak örnekte haliya adını veren deforme olmuş hayat ağacı formu her zaman kırmızı zemin rengi üzerine yeşil renkli yapılır. Hayat ağacı formunun göbeğinde yer alan ve kalın beyaz bir bordürle çevrelenmiş olan madalyon formu ise bütün örneklerde lacivert renklidir.

Kızıllı halı adını koyu kırmızı zemin renginden alır ve göbeğinde yer alan yörede ok adı verilen dört yön motifleri her örnekte istisnasız lacivert renkli olarak dokunur.

Altıntabak halı adını, kırmızı zemin rengi üzerindeki tabak adı verilen eşkenar dörtgenleri çevreleyen koçboynuzu formlarının geçmişte sarı renkli yapılmasından almışsa da günümüzde bunlar ve ana bordürü içli dışlı çevreleyen koçboynuzu formları mutlaka beyaz renkli yapılmaktadır. Halının ortasındaki büyük tabak formu daima kırmızı zemin rengiyle dokunurken, alt ve üst kısmında yer alan 2'şer tane küçük tabağın zemini her zaman lacivert renklidir.

Karabudak örnek, ana zemininde yer alan üst üste sıralanmış olan hayat ağacı (budak) motiflerinden bazılarının siyah renkli olması nedeniyle Yörük halk tarafından bu adla adlandırılır.

⁶⁷ BÜLENT, Eşref, A.g.m. s.31 – 32

Sarıbaşı seccadenin ana şeması, merkezi bir madalyon ve bunun alt ve üst kısmında yer alan, kenarlarında iki dikdörtgen asılı bulunan birer üçgen şekilden oluşmaktadır. Bu şekil genellikle sarı renkli olup seccade bu nedenle "Sarıbaşı" adıyla tanınır. Bu kısmın beyaz yapılışı nedeniyle "Akbaşı" adıyla bilineni de vardır.

Kullanılan doğal boya renkleri; koyu – açık kırmızı, koyu – açık mavi, koyu – açık yeşil, sarı, turuncu ve siyahtır. Halk arasında genellikle kırmızı renk; al, beyaz; ak, siyah ise kara olarak ifade edilir.

Ayvacak halılarının eski örneklerinde iki ton yeşil rengin kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki sentetik boyarmaddelerle elde edilen canlı bir fıstık yeşili rengidir. Diğer ise yörede tetra adı verilen, kahverengine bakan, mazı meşesi ve/veya palamut meyvesi kabuğundan elde edilen, Ayvacık halılarında daha doğal bir görünüm sağlayan sıcak bir yeşil tonudur.

Günümüzde Ayvacık halılarında sentetik ve doğallıktan uzak oluşu nedeniyle fıstık yeşilinin kullanımı kalkmış fakat tetra renk ile birlikte ipliklerin mavi renk veren indigo boyarmaddesi öncesi veya sonrası sarıya boyanması ile elde edilen soğuk-mavimsi yeşil tonlarına yer verildiği görülmüştür. Aynı mavimsi yeşil tonlarına müzelerde bulunan 19.yy'a ait Ayvacık halı örneklerinde de rastlandığı görülür.

Mavi renk Ayvacık'ın bazı köylerinde ve genellikle Yörükler arasında "Gök" sözcüğüyle ifade edilmektedir. Örneğin Balabanlı köyünde lambalı seccadede bulunan lamba formuna her zaman mavi renkli yapıldığı için "Gök boduç" adı verilir. Direkli seccadenin alınlık kısmında, Bektaş köyünde daima mavi renkli yapıldığı ve eve benzetildiği için "Gök ev" adı verilen desenler bulunur. Ayvacık halılarında beyaz için işlem yapılmaz, ayrıca kahverengi ve tonları da kullanılmaz.

Günümüzde yörede bulunan iki kooperatif tarafından dokutulan halılarda uygulanan renkler müşteri siparişi ve satış nedeniyle geçmişte kullanılanlara nazaran farklılıklar göstermekteyse de, bu Ayvacık halılarının yaşamını sürdürdürebilmesi açısından doğal karşılanmalıdır.

Kooperatifler Ayvacık'ta halı dokumacılığını ele alıncaya kadar satış oranı çok düşük miktarda olup kooperatifler ile birlikte talep arttığı için halk tarafından halı dokumaya eğilim de artmış ve dolayısıyla halı dokuma yüzdesi yükselmiştir.

AYVACIK HALI DESENLERİ	AYVACIK HALILARINDA KULLANILAN ZEMİN RENKLERİ								
	BEYAZ	SARI	TURUNCU	AÇIK KIRMIZI	KIRMIZI	KOYU KIRMIZI	AÇIK MAVİ	KOYU MAVİ	KOYU YEŞİL
Altın Tabak				xxx	x	x			
Baratlı				x	xxx	xx			
Bardaklı	xx				xx	x			
Cami Desenli				xx	xxx	x			
Çakmaklı				xxx	xx			x	
Çarklı Elek	x			xx	xxx	xx			x
Çengelli				x	x	xxx			
Elekli	xxx			x	x	xxx			
Gügümlü	xxx								
Karabudak	x			xxx	xxx				
Karasulu				x	xx	xxx			
Narbudak				xx	xx			x	
Oklu				x	xx	xxx			
Oniki Çiçek			xxx		x				
Sarıbaş					xx	xxx			
Sıranalı				xx	xxx	x			
Turnalı	x	x		x	xxx	xxx	xx		x
Yeşil Bacak				xx	xxx				

x: Nadiren xx: Orta Sıklıkta xxx: Sıklıkla

1.4. Ayvacık Yöresinde Halı İpliklerini Boyamada Kullanılan Boya Bitkileri ve Boyama

Geçmişte Türkiye’de yöresel halıcılıkta bitkisel boyarmaddeler kullanılmakta ve buda halılarımızın dış pazarda büyük rağbet görmesini sağlamaktaydı. Oysa günümüzde halıcılıkla uğraşan halı bölgelerimizin çoğunda halı ~~iplikler~~ sentetik boyarmaddeler ile boyanmakta bu ise 1980’li yıllardan beri çevre ve insan ekolojisiyle yakından ilgilenen dış ülkelerde halı pazarımızı giderek yitirmemize neden olmaktadır.

Yöreyle ait halıların desen özellikleri yüzyıllardır orijinalliğini koruduğu halde Ayvacık ilçesinde bitkisel boyar maddelerle boyamacılık yaklaşık elli yıl önce terkedilmiştir. Bunun bazı nedenleri; ziraatinin yapılamaması nedeniyle köylerde yeterince kökboya (*Rubia tinctorum* L.) bulunmaması, yörük halkın en son kısmının da yerleşik düzene geçmeleri, dolayısıyla bol miktarda bitkisel boyarmadde kaynağı olan başlıca Kazdağı olmak üzere yaylaklarından ayrı kalmaları, sentetik boyarmaddelerin ucuz ve kullanımının kolay olması *, aynı zamanda canlı ve parlak renklere sahip Ayvacık halılarına uygun görülmemeleridir.

Her ne kadar 1980’li yıllardan sonra piyasaya çıkan pek çok sentetik boyarmadde güvenilirlik ve haslıkları bakımından doğal boyarmaddelerin çoğundan üstünse de bunların fiyatı oldukça pahalıdır. Bu nedenle kısıtlı bir bütçeye sahip yerel halka hitap etmemekte ve yerel halk düşük fiyatlarıyla orantılı düşük haslıklı sentetik boyarmaddeleri satın almaktadır. 1980’lerin başlarında Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve Marmara Üniversitesi’nin ortaklaşa çalışmasıyla DOBAG adlı bir proje başlatılmıştır. Kooperatif üyesi olan köylüler halı ipliklerini

*“Yıllık yün üretimi 2 milyon tondur. Renk koyuluğu yaklaşık %1.7 olduğunda toplam sentetik boyarmadde tüketimi 34.000 ton olmaktadır. Sentetik boyaya denk olarak % 1.7 koyulukta boyama için 120 – 140 gr kuru boya bitkisi veya 500 – 1000 gr taze boya bitkisine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu, taze bitkilerin bir kısmının su olmasından ileri gelmektedir. 1 gr sentetik boyarmaddeye denk olarak 440 gr taze boya bitkisi kullanılması gerektiğine göre 34000 ton sentetik boya için 3400X440 milyon ton taze boya bitkisine ihtiyaç duyulmaktadır.” (GÜREŞÇİ, Fatma; Doğal Boyaların Çevre Sağlığına Etkisi, Tekstil ve Konfeksiyon, Eko Tekstiller Eki, Yıl:6, Sayı:2, Mart 1996, s. 4 – 5)

“deli boya” dedikleri sentetik boyarmaddeler yerine tekrar bitkisel boyarmaddelerle boyamaları için teşvik edilmiştir. Bu üretimin dış ülkeler tarafından kabul görmesiyle yörede Ayvacık Kaymakamlığı Sosyal Dayanışma Vakfı’na bağlı ikinci bir halıcılık kooperatifi daha kurulmuş ve Ayvacık Yöresi halıları yalnız dış pazarda değil iç pazarda da kabul görmeye başlamıştır. Bu gelişmeler yöre halkı üzerinde olumlu bir etki göstermiş, doğal boyamacılığı bırakmış köylerin tekrar faaliyete geçmesine neden olmuştur. Günümüzde kooperatifler yün ipliklerini atölyelerinde boyayarak dokuyucularına boyalı olarak vermektedirler. Yerel halk ise boyama işlemini kendileri yapmaktadır.

Bu bölümde pilot bölge olarak seçilen 13 köyde kullanılan boya bitkileri ve mordanlar, miktarları öğrenilerek, boya reçeteleri boyama süreleriyle saptanmıştır.

Araştırma yapılan köyler halı dokumacılığının yaygın olduğu manav ve yörük köyleridir.

Bu bölümün birinci kısmında yörede yetişen tüm boya bitkileri değil sadece Ayvacık halkı tarafından boyar özelliği bilinen ve halı ipliklerini boyamada kullanılan boya bitkileri sayılacaktır. Bu bitkilerin özellikleri bölüm 1.5.1.’de tanıtılacaktır.

1.4.1.Yün İpliklerini Boyamada Kullanılan Boya Bitkileri

Ayvacık ve civarında boyarmadde özelliği taşıyan çok miktarda boya bitkisi yabancı olarak yetiştiği halde yöre halkı bunların çok azını bilmekte ve boyamacılıkta kullanmaktadır.

Bu bitkiler kökboya (*Rubia tinctorum* L.), soğan kabuğu (*Allium cepa*), papatya türleri (*Anthemis austriaca*, Vacq, *A. cotula* L, *A. pseudocotula*, *A. cretica* L., Subsp. *pontica*, *Anthemis tinctoria* L. var *tinctoria*), palamut fincanı (*Quercus cerris*, *Q. infectoria*, *Q. petrea*, *Q. robur*), meşe kobalağı, ceviz (*Juglans regia*), ayva (*Prunus cydonia*), dut, söğüt yaprakları (*Salix alba*), hayıt (*Vitex – agnus castus*), muhabbet çiçeği (*Reseda lutea*), bit otu, asma (*Vitis vinifera*) ve samandır.*

Kökboya Ayvacık’ın kıyı kesimlerinde yabancı olarak bulunmakla beraber yöre halılarına yetecek miktarda yetişmediğinden ve köklerin topraktan çıkarılması zahmetli olduğundan dokuyucular tarafından Ayvacık pazarından satın alınmaktadır.

Pazarda satılan ve kooperatifler tarafından kullanılan kökboyanın büyük bir bölümü Konya’dan temin edilmektedir.

*Bkz; Bölüm 1.4.2.2 Boya Reçeteleri ve Bölüm 1.5 Yörede Yetişen Boya Bitkileri ve Kimyalarına Göre Sınıflandırılması

Papatya türleri ve hayıt Ayvacık ve civarında bol miktarda yetişmektedir.

Muhabbet çiçeği sadece Kazdağında doğal olarak bulunup Ayvacık'ta yetişmemekle birlikte son yıllarda halk tarafından bazı evlerde kültürü yapılmaktadır.

Palamut meşesi yörede bol miktarda bulunmaktadır.Örneğin Erecek köyünün 1960-65 yıllarına kadar ekonomisi palamutçuluk üzerine olmuş, pelitlerinden ayrılan palamut kabukları çuvallara doldurularak Behramkale'ye götürülmüş ve Behramkale iskelesinden gemilere yüklenmiştir.Deri ve boya sanayinde kullanılan palamut kabuklarına olan bu talep ,1965 yılından sonra bitmiştir.

Bu bitkilerin Ayvacık'ın gezilmiş olan bütün köylerinde aynı yöntem ve tekniklerle boyamacılıkta kullanıldığı tespit edilmiştir.

1.4.2. Boyama işlemi

Günümüzde Ayvacık köylerinde, yaşlı dokuyucuların bile çok zor hatırladığı eski usul boyama yöntemleri uygulanmamaktadır. Bunun yerine Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi tarafından öğretilen kimyasal mordanlarla doğal boyaların karıştırılmasıyla oluşturulan bir boyama yöntemi izlenmektedir.⁶⁸

Doğal boyalarla yün boyamada kullanılan 3 farklı teknik vardır. Bunlar direkt, mordanlı ve küp boyamadır. Bazı boyarmaddeler bu grupların ikisine de dahildir.

Direkt Boyama: "Direkt boyarmaddeler" mordan etkisine ve küpleme işlemine gerek kalmaksızın yünü doğrudan doğruya boyarlar.Örneğin, ceviz kabuğunun ve yapraklarının içerdiği juglon yünü doğrudan, hiçbir yardımcı kimyasal etki olmadan boyar.Bu yün ve boyarmaddenin sulu çözeltide zaman ve sıcaklık etkisiyle birleşmesi olayıdır.Bu boyama yönteminde eğer boyarmadde bazik gruplar içeriyorsa bunlar protein elyafın (yünün) asit gruplarıyla, eğer boyarmadde asidik gruplar içeriyorsa bunlar protein elyafın bazik gruplarıyla reaksiyona girerler. Bunun sonucunda boyarmadde elyafı kimyasal bağlar oluşturarak bağlanır.⁶⁹

⁶⁸ Deniz, Bekir, A.g.e., s – 36

*Direkt boyarmadde terimi aslında selülozik lifleri (pamuk gibi) direkt boyayan ve sayısı çok kısıtlı olan bazı doğal boyarmaddeleri (Anatto, zerdeçal, aspir v.b.) belirtmekteyse de, yan gruplarında hem asidik ve hem de bazik özellikler gösteren yün lifi bu özelliğinden dolayı birçok asit ve bazik özellikli boyarmaddeler tarafından rahatça direkt olarak boyanır. Kökboya, mazi, palamut meşesi ülkemizde yün üzerinde direkt olarak kullanılan boyarmaddelere örnektir. (ÖZCAN, Yıldız; Tekstil ve Boyama Tekniği, İstanbul, 1975, s: 217)

⁶⁹ ENEZ, Nevin; Doğal Boyamacılık, İstanbul, 1987, s.3

Asit boyarmaddeler yün ve ipek gibi polyamid lifleri için direkt boyarmaddelerdir. Asit boyarmaddeler asidik ortamdan yüzeye uygulanırlar, suni renklendiriciler tarafından içerilen sulfonik asit gruplarına karşılık, bu sınıfa ait doğal boyarmaddelerin çoğunluğu karboksilik asit gruplarına sahiptir. İki karboksilik asit grubu içeren safran (*Crocus sativus*) boyarmaddesi bir asit boyarmaddesi olarak sınıflandırılmaktadır.⁷⁰

Bitkisel boyarmaddeler arasında direkt boyarmadde olarak kullanılanların sayısı azdır. Bazı boyarmaddelerin adı bazı kaynaklarda direkt boyarmadde olarak geçerken, aynı boyarmaddelerin başka kaynaklarda mordanlı boyarmadde olarak kabul edildiği görülmektedir. Örneğin ismi birçok kaynakta direkt boyarmaddeler kısmında geçen aspir (*Carthamus tinctorius*) bitkisi gibi. Portakal sarısı veren zerdeçal (*Curcuma longa*, *Curcuma tinctorius*), sarı kahve, mor, yeşil tonları veren bazı likenler, anatto (*Bixa orellana*), kadın tuzluğu (*Berberis vulgaris*), kına (*Lawsonia inermis*), ayı üzümü (*Vaccinium myrtillus*) da geçmişte lif üzerinde direkt olarak kullanılmış olan boyarmaddelerdir. Fakat likenler hariç olmak üzere, bu bitkilerden elde edilen boyaların haslıkları düşük olduğu için, bunlar daha sonraları çeşitli mordanlarla kullanılmıştır.⁷¹ Bütün bunların yanı sıra doğal boyaların birçoğu bitkisel materyalden tanenle birlikte çıkarılır, bu durumda boya, işlenmiş selülozik materyal tarafından direkt olarak alınır.⁷²

Ayvacık yöresinde tetra adı verilen ve palamut fincanı veya meşe kobalağının (mazi) kaynatılmasıyla elde edilen yeşilimsi kahve renk direkt boyamaya örnek olarak gösterilebilir.

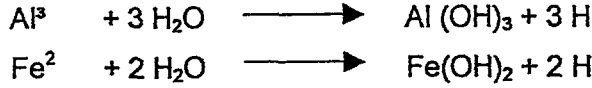
Mordanlı Boyama : Mordan boyarmaddeleri, doğal boyaların büyük bir çoğunluğunu oluşturur. Bu boyarmaddeler elyafla doğrudan ve kendiliklerinden bağlanmazlar ya da bağlansalar bile iyi sonuç vermezler. Bu nedenle bu tür boyarmaddelerin bağlanmasını sağlamak veya kuvvetlendirmek için aracı bir maddeye gerek vardır. Bu tür maddelere "mordan" adı verilir. Mordan, yün ipliği ile boya maddesi arasında bir bağlama görevi üstlenmektedir. Asit özellikteki boyarmaddeler için bazik esaslı mordanlama, bazik özellikteki boyarmaddeler için de asidik esaslı mordanlama gerekir.

⁷⁰ SEKAR, N; Doğal Renklendiricilerin Tekstillere Uygulamasında İlkeler ve Sınırlar, Colourage, Vol: 46, No: 7/1999, s:33 – 34

⁷¹ ROBINSON, Stuart; A History of Dyed Textiles, Chatham, 1969, s. 22,23

⁷² SEKAR, N; A.g.e., s. 33

Doğal boyaların büyük bir çoğunluğu, metal tuzlarının kendileri için uygun mordan teşkil ettiği, zayıf organik asitlerdir. Anadolu'da mordan olarak genellikle şap ($\text{KAl}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12 \text{H}_2\text{O}$), demir sülfat ($\text{Fe SO}_4 \cdot 7 \text{H}_2\text{O}$) kullanılır. Yün, bu tuzların sulu çözeltisinde kaynatıldığında bunlar ilk olarak su ile hidrolizlenerek bazik hidroksitleri verirler. Örneğin;

Bu bazılar çözünmezler ve yün elyaf üzerine çökerek orada sabitleşirler. Yün elyafı oluşturan protein zincirleri asidik ve bazik özelliklerde bölgeler içerirler. Bu nedenle hem asidik, hem bazik karakterli mordanlar yünle birleşebilirler. Bunun ardından elyaf, asitli boyarmaddeyle reaksiyona sokulur. Boyarmaddenin asidik grupları elyafa tutunmuş olan bazik nitelikteki mordanla birleşir ve böylelikle suda çözünmeyen bir boyama elde edilir.

Anadolu'da kullanılan yalnız bir tek bazik boyarmadde vardır. Oda karamuk kökünden elde edilen berberindir. Üstte yazılanlara göre karamuk kökü boyamacılığı için asit mordan gereklidir. Örneğin, yaş mazıdan elde edilebilen tanen asidi bu amaçla kullanılır. Yaş mazı, Anadolu'da asit boyarmaddelerin boya banyolarına da katılır ve rengi koyulaştırır.

Yün; boyamadan önce, boyama işlemi sırasında veya boyama sonrasında mordanlanabilir. Bu teknikler sırasıyla ön, beraber ve son mordanlama isimlerini alırlar.

Ayvacık yöresinde kırmızı renkli yün ipliklerinin boyanmasında genellikle ön, nadiren ise birlikte mordanlama teknikleri kullanılırken, sarı renk için sıklıkla birlikte, az olarak ise ön mordanlama teknikleri kullanılır. Siyah rengin eldesinde birlikte veya son mordanlama tekniği uygulandığı görülür.

Küp Boyama : Küp boyarmaddeler suda çözünmezler. Bu boyarmaddelerin lifler üzerinde sabitlenebilmeleri için suda çözünür duruma getirilmeleri gerekir. Bu işlem boyarmaddenin bir çözelti içinde indirgenmesi ile olur.

İndigo, klasik bir küp boyarmadde. İndigonun indirgenmesi için daha önceleri esas bileşeni üre olan karmaşık bileşimdeki çözeltiler kullanılırdı. Bu çözeltiler yardımıyla önce indigo indirgenerek çözünür duruma getirilir ve sarı bir renk alır. Daha sonra lifler bu sarı çözeltiye batırılır. İndirgenme ürünü hava oksijeni tarafından yeniden indigoya yükseltgenir. Bu sırada oluşan ve çözünmeyen indigo

elyafa tutunarak onu maviye boyar. ⁷³

Çivitotu (İsatis tinctoria) ve mor renk veren Murex türü deniz salyangozları da indigo gibi işlem görürler ve küp boyarmaddelerdir.

Ayvacık köylerinde günümüzde mavi renk için mavi renkli sentetik küp boyarmadde kullanılmaktadır. Bazı yörük köylerinde bu tekniğe "ganavez" boyamacılığı adı da verilir.

1.4.2.1. Boyamada Kullanılan Mordanlar

Ayvacık halılarında bölüm 1.3.'te de söz edildiği üzere ara renkler fazla yoktur. Varolan renk kombinasyonları ise ana renklerin açık – koyu tonları ile yaratılmaktadır. Bu nedenle Ayvacık halı ipliklerinin mordanlanması veya boyamaya yardımcı madde olarak, çok bilinen metal tuzları ve diğer elemanlar kullanılmaktadır. Bunlardan mordan olarak kullanılanlar şap (AlNH_3SO_4), saç kırıntısı (Fe_2SO_4), nadiren göztaşı (Cu_2SO_4)'dır. Krem tartar, sirke ruhu, odun külü, çamur (sekli suyla olan çamur), kostik, boncuk tutkalı, amonyak, sabun altı suyu, tursil, sanayi tuzu ise boyamaya yardımcı elemanlar olarak işlev görürler. Aşağıda bu mordanlar ve yardımcı maddeler tanıtılacaktır.

Şap : Alüminyum şapı olarak bilinir. Kimyaca farklı birkaç bileşiği değişik saflık oranlarında olmak üzere doğada bulunabilir. Mordanlamada yaygın olarak kullanılan iki formu; alüminyum potasyum sülfat [$\text{K}^+\text{Al}(\text{SO}_4)_2, 12 \text{H}_2\text{O}$] tuzları ve zehirli olmayan alüminyum amonyum sülfattır. Alüminyum potasyum sülfat liflerin üzerinde daha fazla çökeltme sağladığı için boyamada diğerinden daha parlak renk tonları verir.

Şap Anadolu'da yün boyamacılığında en fazla kullanılmış olan mordandır. Hemen her yerde kolayca bulunabilir. Yabancı madde içermeyen şap, sodaya benzer renksiz kristaller halinde satılır. Kanşık olanların içinde renkli parçacıklar görünür ki, bunların arasında demir bileşikler bulunması boya renginin değişmesine ve koyulaşmasına neden olabileceğinden satın alınırken dikkat edilmelidir.

Açık renklerin elde edilmesi için kullanılan şap, boyanın rengini değiştirmez. Fakat rengin parlaklık ve berraklığını sağlar. Fazla kullanıldığında yünü sertleştirip kırılma eğilimine yol açacağından kullanılan miktara dikkat edilmelidir. Ayrıca

⁷³ ENEZ, Nevin; a.g.e., s. 3 – 5

sabunlu kalmış yünlerde sabun artıkları ile şap birleşerek, lif üzerinde yapışkan bir kalıntı oluşmasına neden olabilir. Şap bugün ülkemizde dükkanlardan satın alınırken, geçmişte doğadan elde edilerek kullanılmış ve sek, seğ vb. isimlerle anılmıştır.

Ayvacık köylerinde şap sadece kırmızı ve sarı renklerin elde edilmesinde kullanılmaktadır. Kullanılan miktar ise 1 kg yün ipliği için bir çay bardağı (125 gr) veya bir su bardağı (250 gr) olmak üzere değişmektedir. Bu çalışmada bir su bardağı şap kullanıldığında yün ipliğinin boyayı çok daha güzel aldığı fakat biraz kırılanlaştığı dikkati çekmiştir. Ayvacıkta şap, kırmızı renk elde etmek için krem tartarla birlikte kullanılmaktadır.

Ahmetler ve Pınardere köylerinde sek doğal olarak bulunduğu halde halk onu sadece kendi çeyizleri için yaptıkları dokumalarda kullanmakta, dışarı yaptıkları dokumalarda ise şapı tercih etmektedirler.

Saçı Kıbrıs : Saçı kıbrıs adı Arapça zaç-ı kıbrıs tamlamasının bozulmuş halidir. Kimyasal adı Fe_2SO_4 olan saçı kıbrıs cam göbeği kristaller halinde bulunur. Bununla mordanlanan yünler kahverengimsi bir renk alır. Saçı kıbrıs oranı elde edilen renklerin üzerinde çok etkilidir. Az miktarda kullanıldığında sarı boyarmaddeler ile zeytin yeşili, bazı boyarmaddeler ile mor, bazıları ile gri renk elde edilmesini sağlar. Çok kullanıldığında hemen hemen bütün boyarmaddelerle koyu, siyaha yakın renkler verir. Fakat siyah için verilen reçeteler dışında çok kullanılması önerilmez. Çünkü fazlası zamanla yünün çürümesine sebebi olur. Saçı kıbrıs siyah renklerde genellikle sirke gibi asidik bir yardımcı ile en iyi sonucu verir. Bir alkali ile kullanıldığında koyu renk tonları üretir. Fakat hemen hemen daima rengin kahverengileşmesine neden olur.

Saçı kıbrısla, birlikte mordanlama tekniği uygulanmaz. O ya boyamanın sonunda boya banyosuna katılır veya ön ve son mordanlamada kullanılır.

Saçı kıbrısla mordanlanan yünlerin ışık haslıkları yüksektir. Bu mordan Ayvacıkta gıvrız adı ile tanınır ve tetra denilen yeşilimsi kahve ve siyah rengin eldesinde kullanılır.

Göztaşı: Kimyasal adı Cu_2SO_4 'tir. Tarımda bitkilerin ilaçlanmasında kullanıldığından, her yerde kolayca bulunur. Birçok boyarmadde ile kahverengi, bazıları ile de olmayan koyu renkler verir. İkinci mordan olarak yeşil renklerin elde edilmesinde kullanılır. Ayrıca yeşil ve sarı renklere mavilik katar.

Ayvacık'ta kullanılan sarı renkli yün ipliğinin renginin hafif yeşile bakması istenir. Bu nedenle boya banyosuna çok az göztaşı ilave edilir.

Krem Tartar : Kimyasal adı potasyum asit tartarat, formülü ($\text{KHC}_4\text{H}_4\text{O}_6$)'dır. Bazı açıklamalara göre krem tartar, mordanla yün lifleri arasındaki bağı kırarak kurulmasını kolaylaştırarak boyarmaddenin daha iyi saptanmasını sağlar. Başka açıklamalara göre yünün biteviye boyanmasını sağlar ve renklere parlaklık kazandırır.

Odun Külü : Bitkilerin yakılması ile elde edilen ve boyamacılıkta çok sık kullanılan alkalik maddelerdir. Sabun yerine yünü ağartmada, boyayı sabitlemede ve özellikle küp boyamacılığında kullanılırlar.

Mazılar : Yüksek miktarda tanen içerdikleri için mordan yerine ve özellikle siyah renklerin elde edilmesinde kullanılırlar.

Sirke Asidi : Boya banyosunda asidik ortamı sağlar.

Kostik ve Boncuk Tutkalı : Küp boyamacılığında mavi rengin eldesinde kullanılırlar.*

1.4.2.2. Boya Reçeteleri

Kırmızı

Ayvacak yöresi halkı doğal boyarmadde ile kırmızı renk eldesi için sadece kök boyayı (*Rubia tinctorum* L.) kullanmaktadır. Boyamada kullandıkları ölçüler birbirine çok yakın olup genellikle yün ve kök boyada 1/1, 1/2, 2/1 oranlarındadır. Mordan olarak kullanılan şap oranı ise yüne göre 1/4, 1/8'dir. Ayvacak'ta köylüler ölçü olarak çoğunlukla çay ve su bardağı kullanmaktadırlar.

Kırmızı

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 1 kg kök boya, 500 gr şap, krem tartar (al tozu)
1 kg yün ipliği önce krem tartar ve 500 gr şap ile birlikte kaynatılır. Ertesi gün bu suya kök boya da atılır ve iki saat kaynatılır. ⁷⁴

Kırmızı

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 1 kg kök boya, şap, yarım paket krem tartar (25 gr)
Kök boya, yün ipi, krem tartar, şap hepsi birlikte suya atılıp kaynatılır. ⁷⁵

Kırmızı (Formül 1)

Malzeme : 3 kg yün ipliği, 2 veya 3 kg kök boya (açık kırmızı için 2, koyu kırmızı için 3 kg), 3 çay bardağı şap, 1 paket krem tartar, amonyak.
3 kg yün ipliği, 1 paket krem tartar, ^(50 gr) 3 çay bardağı şap birlikte kaynatılır. İplikler sararınca sudan çıkartılır. Şaplı olan bu su dökülür. Açık renk için 3 kg ipliğe 2 kg

⁷⁴ Akçın Köyü'nden Şükran YILDIZ'dan Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁷⁵ Bademli Köyü'nden Mahmure ÖZÜN'den Haziran 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

Tekrar eden formül 1, 2, 3 ---?

kök boya, tam kırmızı için 3 kg ipliğe 3 kg kök boya kullanılır. Kök boya temiz suda kaynatılır, önceden şaplanmış olan yünler kaynatılan kök boya suyuna basılır. 1 saat kaynatılır. İstenirse amonyakta konulur. Çıkarılır durulanır. ⁷⁶

Kırmızı (Formül 2)

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 1 kg kök boya, 1 su bardağı şap, 1 paket krem tartar.

1 kg yün ipliği, 1 su bardağı şap, 1 paket krem tartar suda kaynatılır. Sonra iplikler çıkarılır ve serilir. Aynı suya tahta çekilip, öğütülmüş 1 kg kök boya atılır, kaynatılır. İpler bu suya tekrar konulur. Kazan ocaktan kaldırılır. İpler içindeyken kazanın ağzı kapatılıp, 30 dakika bekletilir. Daha sonra ipler çıkarılır ve serilir. ⁷⁷

Kırmızı (Formül 3)

Malzeme : 2 kg yün ipliği, 3 kg kök boya, bir su bardağı şap, 1 paket krem tartar, 1 çay bardağı amonyak (boyanın renginin çabuk çıkmasını sağlıyormuş).

2 kg yün ipliği, 1 paket krem tartar, 1 su bardağı şap 2 saat birlikte kaynatılır. İpler çıkarılır ve biraz kurutulur, sonra bu su atılıp yeni suya kök boya konur. Kök boya 30 dakika köpüklenene kadar kaynatılır.(Kök boya öğütülmüş haldedir ve akşamdan ıslatılmıştır) İplik bu suya konur ve 2 – 2,5 saat kaynatılır. ⁷⁸

Kırmızı (Formül 4)

Malzeme : 1,5 kg yün ipliği (2 kg iplik kullanılırsa elde edilen renk açık oluyormuş), 1 kg kök boya, 3 su bardağı şap, 1 çay bardağı krem tartar, 1 su bardağı "acı suyu". 3 su bardağı şap, 1 çay bardağı krem tartar, 1,5 kg yün ipliği ile birlikte kaynatılır. İpler çıkarılır kurutulur. Kök boya bir gece önceden, içine 1 su bardağı acı suyu * da eklenmiş suda bırakılarak ıslatılır.Bu işlem sırasında acı suyu sayesinde kök boyanın rengi koyulaşır.İpliklerin çıkarıldığı suya bu kök boya ve suyu eklenir.Kök boyalı bu su 3 – 4 saat kaynatılıp aynı ipler bu suya basılır. 2 – 3 saatte iplerle kaynatılır.İplikler kazan ocaktan kaldırıldıktan sonra 1 gecede aynı suda leğen içinde, leğenin üzeri örtülerek bekletilir, buharlandırılır. Ertesi gün çıkartılır. ⁷⁹

⁷⁶ Balabanlı Köyü'nden Mukadder AKDİN'den Haziran 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁷⁷ Balabanlı Köyü'nden Ayşe DOĞAN'dan Haziran 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁷⁸ Balabanlı Köyü'nden Razihan AKDİN'den Haziran 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

* Acı Suyu (Sabun Altı Suyu) : Ayvacık köylerinde zeytinyağı, su ve kostikle kaynatılıp sabun elde edilir. Bu işlem sırasında kostik ve su altta kalır. Sabun ise tenekenin üstüne çıkar. Altta kalan bu suya acı suyu denir. Bu suyun rengi koyu kırmızı güvez rengi olur. (Zekiye ÇIÇEK'ten Haziran 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.)

⁷⁹ Balabanlı Köyü'nden Zekiye ÇIÇEK'ten Haziran 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

Kırmızı (Formül 1)

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 1 kg kök boya, 250 gr şap, 100 gr krem tartar,.

Yün iplikleri, şap ve krem tartar ipler krem renk oluncaya kadar kaynatılır. Çıkarılır. İplikler tamamen kurutulur. Akşamdan ıslatılmış kök boya suya atılır. 80 – 120 °C ateşte 45 dakika – 1 saat arası kaynatılır. Renk açık olursa iplikler boyalı suda bir süre bırakılır, sonra çıkarılır, kurutulur ve yıkanır. ⁸⁰

Kırmızı (Formül 2)

Malzeme : 2 kg yün ipliği, 1 kg kök boya ,1 kg şap,.

Önce yün ipliği şaplı suda 30 dakika kaynatılır. Sonra ip çıkarılıp şaplı su dökülür. Temiz suyun içine kök boya atılır. Fakır fakır kaynatılır. İpliklerde sonra atılır. Kırmızı olur. Sonra tekrar ılık temiz suya bir bakır sığır gübresi külü atılır. Boyanmış iplikler bu suya atılır. Böylece ipin boyası çıkmaz.

Kırmızı (Formül 3)

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 1 kg kök boya, 1 çay bardağı şap, 100 gr krem tartar.

1 kg iplik önce 1 çay bardağı şap ve 50 gr krem tartarla yaklaşık yarım saat (ip sararınca) kadar kaynatılır. Bir akşam önceden ıslatılmış kök ayrı bir suda kaynatılır. Şaplı sudan çıkarılıp kurutulmuş olan iplikler kırmızı suyuna basılır, parlaması için 50 gr daha krem tartar eklenir ve köpürünceye kadar (güçlü odun ateşinde 15 dakika, eğer tüpte kaynatılıyorsa 30 dakika alır) kaynatılır. Çıkarılır, soğutulur, soğuk su ile yıkanır. ⁸¹

Kırmızı (Formül 1)

Malzeme : 2 – 3 kg yün ipliği, kök boya, 1 – 2 çay bardağı şap, 1 kaşık tursil.

1 – 2 çay bardağı şap, 2 – 3 kg yün ipliği ile 1 saat kadar mordanlanır. İplikler bu sudan çıkarılır. Yeni suya kök boya konur ve 1 kaşık da tursil (tursil boyayı ipliğe çok yoğun tutturuyormuş) atılır, kaynatılır. Sonra ip bu suya atılır, 1 saat kaynatılır, renk tutunca çıkarılır. ⁸²

Kırmızı (Formül 2)

Malzeme : 4 – 5 kg yün ipliği, 500 gr şap, 1 paket krem tartar, kök boya.

4 – 5 kg yün ipliği, 500 gr şap, 1 paket krem tartar kazana konur akşama kadar kaynatılır, soğuyunca çıkarılır. Kök boya akşamdan ıslatılır, ertesi gün kaynatılır.

⁸⁰ Bektaş Köyü'nden Gülden ÖZKAN'dan Haziran 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁸¹ Bektaş Köyü'nden Ünzile ÖZKAN'dan Haziran 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁸² Korubaşı Köyü'nden Fatma ŞAFAK'tan Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre.

Kaynarken iplikler ilave edilir, tekrar kaynatılır. Biraz soğuduktan sonra çıkarılır ve yıkanır. ⁸³

Kırmızı

Malzeme : 2 kg yün ipliği, 1 kg kök boya, 500 gr şap, 1 torba krem tartar (krem peter).

Kök boya tarladan köklenir. Kurutulur. Bulgur taşında çekilir. İplik önce şapla ve krem tartarla 2 saat kaynatılır. İpliklerin rengi sararınca çıkarılır. Bu su dökülür. Kazana yeni su konur. İçine kök boya atılır ve 1 saat kaynatılır. Şaplanmış iplerin hepsi birden bir tutamda bu suya basılır ve ipler alaca kalmasın diye kazan ara sıra karıştırılır. Kırmızı suyu (kök boyalı su) çinko tase konur. Su beyazlaşmış ise ipler çıkarılır. (Çinko açık renkli olduğu için boyanın sudan emilip emilmediğini gösteriyormuş.) ⁸⁴

Kırmızı

Malzeme : 2 kg yün ipliği, 2 kg kök boya, 1 paket krem tartar (beyaz deterjan), 500 gr şap.

2 kg yün ipliği, 500 gr şap ve yarım paket krem tartarla suda kaynatılır. Daha sonra bir gece boyunca bu suda bırakılır. 2 kg kök boya bir gece boyunca suda ıslatılır. Ertesi gün bu kökler kaynar suya atılır. Sonra iplikler de konularak 1 saat kaynatılır. Yarım paket krem tartar da kökle beraber suya atılır. Sonra iplikler çıkartılır. Bunun ikinci suyundan da açık kırmızı renk elde edilir. ⁸⁵

Sarı Renk

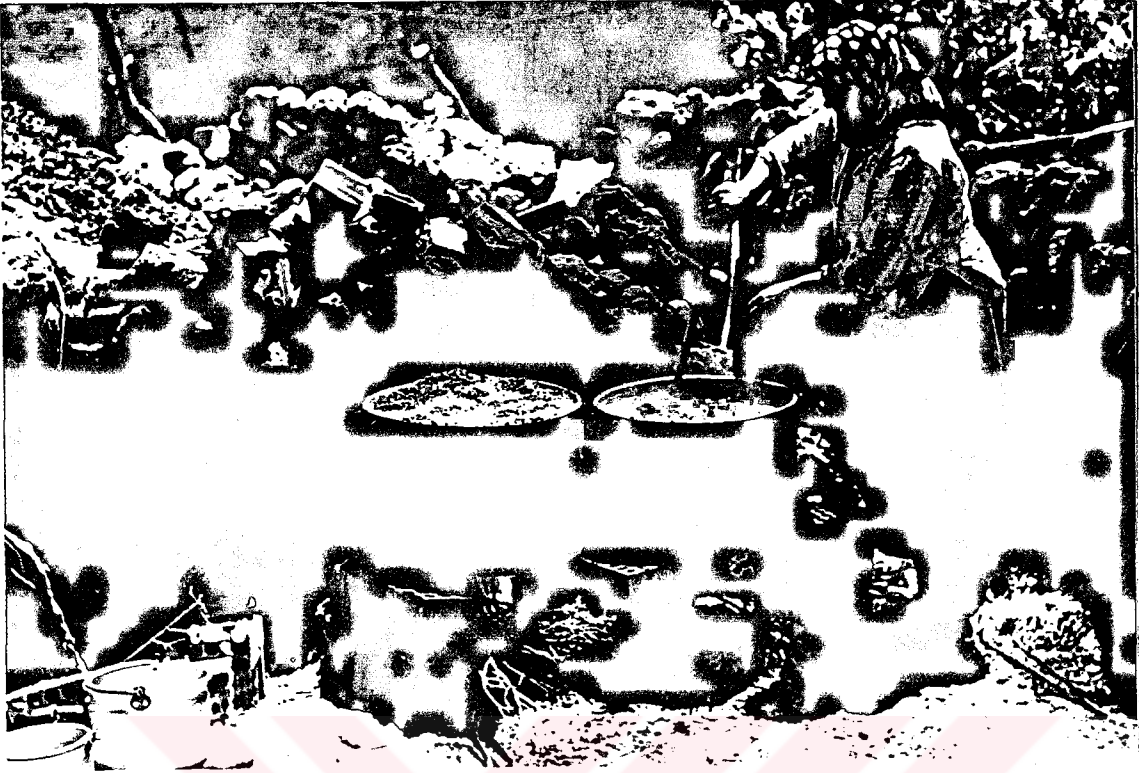
Ayvacak köylerinde sarı renk; sarı ve beyaz papatya , soğan kabuğu, ceviz, zeytin, asma ve dut yaprakları, saman, muhabbet çiçeği, hayıt, bit otu kullanılarak elde edilir.

Bunların içinde en güzel sarı rengi veren ve çeşitli etmenlere karşı haslık değerleri en yüksek olanı muhabbet çiçeği olmakla birlikte, bu bitki Ayvacık'ta doğal olarak yetişmediği için köylüler genellikle muhabbet çiçeğini satın alarak kullanmak yerine bu bitkiye alternatif olarak civarda bol miktarda yetişen ve yine haslıkları yüksek olan papatya türlerini kullanmayı tercih etmektedirler.

⁸³ Korubaşı Köyü'nden Gülay GÜLEN'den Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁸⁴ Koruoba Köyü'nden Kadiriye İNAN'dan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁸⁵ Sapanca Köyü'nden Hatice BAŞARAN'dan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

Fotoğraf 26: Gülden Özkan Kökboya ile Yün İpliklerini Boyarken, Bektaş Köyü

Fotoğraf 27: Kökboya Kazanı, Gülden Özkan'ın Evi, Bektaş Köyü

Fotoğraf 28: Gülden zkan Kök Boyayla Boyanmış Yn
İpliklerini Boya Kazanından ıkarırken, Bektaş Köyü

Soğan kabuğu ve ağaç yapraklarının kullanımı ise düşük haslık değerleri nedeniyle günümüzde birçok köyde terkedilmiştir.

Sarı

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 750 gr sarı papatya, 150 – 200 gr şap, 1 kaşık hidro sülfid. 750 gr sarı papatya suda kaynatılır. Boyanın suya kolay çıkması için kaynama esnasında suya çok az hidro sülfid de atılır. Papatya sudan çıkarıldıktan sonra veya çıkarılmadan evvel iplikler de basılır. İpliklerden önce kazana 150 – 200 gr şap atılır. Eğer şap 200 gr konursa dahada renk sarılaşır. Kaynama süresi önem taşımaz, ton elde edilene, boya kıvama gelene kadar devam edilir. ⁸⁶

Sarı

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 500 gr soğan kabuğu, goz veya asma yaprağı, 1 kamcak (avuç) şap.

Soğan kabuğu, şap ve goz veya asma yaprağı rengini alıncaya kadar kaynatılır. Sonra yün iplikleri bu suya basılır. Renk olana kadar kaynatılır. ⁸⁷

Sarı

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 500 gr soğan kabuğu, 2 kg saman, 1 tutam (avuç) şap. Soğan kabuğu ve ipe bulaşmasın diye bir çuvala konmuş saman ipliklerle beraber kazana konur. Aynı anda şapta bunlarla beraber atılır. 1 saat kaynatılır.

Açık Sarı Renk

Malzeme : Yün ipliği, papatya veya saman, soğan kabuğu veya dut yaprağı, 300 gr şap.

5 kg'lık bir poşetin içine papatya veya saman, soğan kabuğu veya yoksa (mevsime göre değişir) dut yaprağı konur, 300 gr şap ve ipliklerle kaynatılır. Açık sarı olur. ⁸⁸

Koyu Sarı (Formül 1)

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 1 kg soğan kabuğu, 250 gr şap, kök boya suyu.

Bidonun dibine 1 kat soğan kabuğu, 1 kat iplik döşenir. Şap da birlikte konur. Hepsi birden kaynatılır. Sonra içine kökboya suyuda eklenir. ⁸⁹

Koyu Sarı (Formül 2)

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 1 kg soğan kabuğu, 2 çay bardağı kökboya, 1 çay bardağı şap.

1 çay bardağı kök boya önce 1 kg yün ipliği ve 1 çay bardağı şapla 1 saat kaynatılır.

⁸⁶ Ahmetler Köyü'nden Ahmet BALCI'dan Ağustos 2001'de alınan bilgiye göre.

⁸⁷ Akçın Köyü'nden Şükran YILDIZ'dan Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁸⁸ Bademli Köyü'nden Mahmure ÖZÜN'den Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁸⁹ Balabanlı Köyü'nden Zekiye ÇIÇEK'ten Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

İplikler bu sudan çıkarılır, az rüzgarlandırılır. Sonra aynı suya 1 kg soğan kabuğu ve 1 çay bardağı kök boya bu ipliklerle atılır, hepsi 1 saat kaynatılır, çıkarılır, kurutulur ve durulanır.

Sarı (Formül 1)

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 1 çay bardağı şap, sarı ot (muhabbet çiçeği).

1 kg yün ipliği, 1 çay bardağı şap, sarı ot birlikte 1 saat boyunca kaynatılır. Sarı ot çok olursa, iplikler boyayı daha çabuk tutar. Şap ve yün ipliği önceden kaynatılırsa, yün ipliği boyayı daha çabuk alır. ⁹⁰

Sarı (Formül 2)

Malzeme : 2 kg yün ipliği, bahçe çiçeği veya papatya, 1 çay bardağı şap (Güz zamanı bahçe çiçeği olgunlaşıp toplandığında kullanılır. Mayıs ayında ise papatya kullanılır.)

Bahçe çiçeği veya papatya önce azıcık buruşup azalana kadar (daha sonra yün ipliğinin de kazana sığabilmesi için) kaynatılır. Şapta bitkilerle birlikte atılır. Biraz kaynadıktan sonra kazana bir fileli çuval içinde konmuş bu otlar çıkarılır. Yün iplikleri biraz daha kaynar. Boyama işlemi 4 – 5 saat sürer. Renk açık olursa yün iplikleri bu suda kaynatma olmaksızın gece boyunca bırakılır. ⁹¹

Sarı (Formül 3)

Malzeme : 1 kg yün ipliği, soğan kabuğu veya papatya 1 çay bardağı şap.

Soğan kabuğu boya çıksın diye şapla kaynatılır. Sonra iplikler basılır 1 – 2 saat kaynatılır. ⁹²

Sarı (Formül 1)

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 1 kg sarı papatya, 250 gr şap

1kg yün ipliği için, 1 kg sarı papatya ve 250 gr şap suya atılır. Birlikte 30 dakika kaynatılır. Çıkarılır, soğutulur, soğuk suyla yıkanır. İpin altın sarısı rengi olması isteniyorsa şap çokça atılır. ⁹³

Sarı (Formül 2)

Malzeme : Yün ipliği, soğan kabuğu (günümüzde soğan kabuğu yerine papatya kullanılmaktadır.), şap

Kazana bir sıra yün ipliği, bir sıra soğan kabuğu döşenir. Araya ve üste şap konur.

⁹⁰ Balabanlı Köyü'nden Ayşe DOĞAN'dan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁹¹ Balabanlı Köyü'nden Razihan AKDİN'den Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁹² Balabanlı Köyü'nden Mukadder AKDİN'den Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁹³ Bektaş Köyü'nden Ünzile ÖZKAN'dan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre

Soğan kabuğu üste fazlaca konmalıdır. Bunlar hep birlikte sabahtan öğleye kadar kaynatılır. ⁹⁴

Sarı (Formül 3)

Malzeme : 1 kg yün ipliği, yarım çuval beyaz papatya, 500 gr şap, 100 gr krem tartar. Yün ipliği şap ve krem tartar 30 dakika kaynatılır. Sonra iplikler çıkarılır. Yeni suya papatya ve bu iplikler basılır, yarım saat kaynatılır. Sonra çıkarılır, kurutulur ve yıkanır. ⁹⁵

Sarı Renk (Formül 1)

Malzeme : 1 Gelep (çile) yün, 1 avuç hayıt, 1 topak şap
1 gelep yün 1 toprak şapla beraber suda kaynatılır. Sonra suyu süzmeden içine 1 avuç hayıt katılır. Çıkarılır, durulanır. Açık sarı olur. ⁹⁶

Sarı Renk (Formül 2)

Malzeme : 500 gr yün ipliği, 1 – 2 kg sarı ot, 3 – 4 litre su, 1 avuç şap.
Önce şap kaynatılıp bu suya sarı ot basılır. Sonra yün iplikleri atılır. 1 saat kaynatılır. Çıkarılıp serilir, yıkanır. ⁹⁷

Sarı Renk (Çınarpınar Köyü) (Formül 1)

Malzeme : Yün ipliği, asma ve dut yaprakları, şap.
Su ısıtılır, şap ve ip içine atılır, kaynatılır. Sonra şaplı su ve ipliklere asma ve dut yaprağı atılır. Sarı çıkar.

Sarı Renk (Formül 2)

Malzeme : Yün ipliği, bit otu, şap.
Su kaynatılıp, şap iplikle beraber atılır. Sonra suya bit otu dalı yaprağıyla beraber atılır. ⁹⁸

Sarı Renk (Formül 1)

Malzeme : 3 kg yün ipliği, yarım çuval saman, iki topak şap, bir kazan su.
Yarım çuval saman ve şap bir kazan suda kaynatılır. Sonra yün iplikleri atılır. 1 saat kaynatılır. Çıkarılır, yıkanır. Saman sarı olur. ⁹⁹

⁹⁴ Bektaş Köyü'nden Unzile MUTLU Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁹⁵ Bektaş Köyü'nden Gülden ÖZKAN'dan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁹⁶ Çamkalabak Köyü'nden Mevlüdiye ÇETİN'den Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁹⁷ Çamkalabak Köyü'nden Medine VAROL'dan Temmuz 2001 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁹⁸ Çınarpınar Köyü'nden Şadiye ÇAKIR'dan Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre.

⁹⁹ Korubaşı Köyü'nden Fatma ŞAFAK'dan Haziran 2001 tarihinde alınan bilgiye göre.

Sarı Renk (Formül 2)

Malzeme : 2 – 3 gelep yün ipliği, (Halıda sarı renk az kullanıldığı için az boyanıyor), 1 poşet soğan kabuğu, 1 topan şap.

Soğan kabuğu toplanıp, kaynatılır. Sonra ipler içine basılarak 1 saat kaynatılır. En son olarak bu suyun içine 1 topan şap katılır ve 15 dakika kaynatılır. ¹⁰⁰

Sarı Renk (Formül 1)

Malzeme : 2 – 3 gelep yün ipliği, 2 kg kuru papatya, şap.

2 – 3 çile yün ipliğine 2 kg papatya atılır. Su ipin üstüne çıkana kadar iplik alt üst edilir. Şap önce de sonra da atılabilir. İplikler sarı olur.

Sarı Renk (Formül 1)

Malzeme : , 2 – 3 gelep yün ipliği, zeytin, asma, goz yaprakları, 1 çay bardağı şap.

2–3 gelep yün ipliği, zeytin, asma, goz yapraklarını bir çay bardağı şapla 1–2 saat boyunca kısık ateşte kaynatırsın. Sarı renk olur. ¹⁰¹

Sarı Renk

Malzeme : 500 gr yün ipliği, 1 yemek kaşığı şap, 5 kg'lık kazana sığacak kadar saman.

Saman bir bez veya naylon torbaya 5 kg'lık kazana sığacak miktarda konur. 1 saat kaynatılır. Sonra bu samanlı torba sudan çıkarılır ve içine iplikler konur. 1 saatte iplik bu suyla kaynatılır (1 yemek kaşığı şapta atılabilir). Sonra çıkarılır. ¹⁰²

Mavi Renk

Malzeme : Boncuk, kostik, beyaz toz(hidrosülfite), mavi boya.

(Mavi renkte 4 çeşit malzeme vardır. Bunlar sırayla konulmazsa boya akar. Önce akşamdan ıslatılmış boncuk, sonra kostik, ardından beyaz toz, en son olarak da mavi boya konur.) Öncelikle su çingil çingil olup, el yakacak şekilde ısıtıldıktan sonra leğene aktarılır. Bu suya önce boncuk sonra sonra kostik daha sonra beyaz toz atılıp karıştırılır. Bunlar zaman kaybetmeden hemen birbirlerinin üstüne atılırlar suya.En son mavi boyarmadde atılır, iplikler basılır. Bu iplikler mavi boyayla leğende 30 dakika bekletilir. 1 paket mavi boya 2 kg iplik boyar. ¹⁰³

Mavi Renk

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 100 gr boncuk tutkalı, 100 gr beyaz toz(hidrosülfite), 100 gr

¹⁰⁰ Korubaşı Köyü'nden Kadiriye İNAN'dan Haziran 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹⁰¹ Pınardere Köyü'nden Ünzile YILDIZ'dan Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹⁰² Sapanca Köyü'nden Hatice BAŞARAN'dan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹⁰³ Bademli Köyü'nden Mahmure ÖZÜN'den Haziran 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

kostik, 100 gr mavi boyası.

60 °C sıcak suda 100 gr boncuk, 100 gr akşamdan ıslatılmış beyaz toz, 100 gr kostik, 100 gr mavi boyasının hepsi birden karıştırılıp eritilir. Maviye boyanacak iplikler ıslatılıp basılır. (Kuru basınca ilk basılan yerler koyu ve dalgalı oluyormuş.) Leğene aktarılmış bu suda iplikler 30 dakika üzeri kapatılarak bekletilir. Çıkarılıp, havalandırılır. Yeşil iplikler mavi olur. ¹⁰⁴

Mavi Renk

Malzeme : 2 kg yün ipliği, 1 paket mavi boya, topak boncuk, beyaz toz (2 türlü)
Topak boncuk akşamdan ıslatılır. Sabah bir leğen suya iki türlü beyaz toz konur, karıştırılır. Sonra boncuk konur karıştırılır. En son mavi toz atılır. Leğenin içindeki suyun sıcaklığı 60 °C olmalıdır. Yün ipliği bu suya basılıp 10 dakika bu suda tutulur. Leğenin ağzı sınıyla kapatılmalıdır. Çıkarılan ipler sıkılmadan rüzgara asılır. Sonra tekrar suya sokulup çıkarılır. ¹⁰⁵

Yeşil Renk

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 1 çay bardağı şap, papatya (Papatya ne kadar çok kullanılırsa boyama o kadar hızlı olur.), mavi boya, kostik, boncuk tutkalı, hidrosülfid. Papatya önce boyanın çıkması için şapla kaynatılır. Sonra ipler basılarak 1–2 saat kaynatılır. Çıkarılıp biraz kurutulan bu yünler sonra maviye boyanır, yeşil olur. ¹⁰⁶ (Şap az olunca yeşil çirkin oluyormuş.) ¹⁰⁷

Yeşil Renk (Formül 1)

Malzeme : Sentetik mavi boyarmadde ile boyanmış yün iplikleri, ceviz yaprağı veya cevizin yeşil dış kabuğu, şap.

Ceviz yaprağı şaplı suya atılır. Sonra Mavi sentetik boyarmadde ile boyanmış yün iplikleri de konur. Koyu yeşil olur. Cevizin dış kabuğu kara yeşil, yaprağı koyu yeşil verir.

Yeşil Renk (Formül 2)

Malzeme : Sentetik mavi boyarmadde ile boyanmış yün iplikleri, soğan kabuğu.

¹⁰⁴ Akçin Köyü'nden Yüksel YILDIZ'dan Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹⁰⁵ Bektaş Köyü'nden Gülden ÖZKAN'dan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹⁰⁶ Balabanlı Köyü'nden Mukadder AKDİN'den Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹⁰⁷ Bektaş Köyü'nden Gülden ÖZKAN'dan Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

Soğan kabuğundan da yeşil renk boyanır, yalnız haslığı iyi değildir. Sentetik mavi boyarmadde ile boyanmış iplikler, soğan kabuğundan elde edilen boyanın içine basıldığında elde edilen yeşil, iplik güneşe bırakıldığında maviye doğru solacaktır.¹⁰⁸

Saman Yeşili Renk (Formül 1)

Malzeme : Sentetik mavi boyarmadde ile boyanmış 2 – 3 gelep yün ipliği, 2 kg kuru papatya, şap.

2 – 3 çile maviye boyalı yün ipliğine 2 kg kuru papatya atılır. Su ipin üstüne çıkana kadar iplik alt üst edilir. Şap öncede sonrada atılabilir. İplikler yeşile boyanır.

Saman Yeşili Renk (Formül 2)

Malzeme : Sentetik mavi boyarmadde ile boyanmış 2 – 3 gelep yün ipliği, zeytin, asma, goz yaprakları, 1 çay bardağı şap.

Sentetik mavi boyarmadde ile boyanmış 2 – 3 gelep yün ipliği, zeytin, asma, goz yapraklarını bir çay bardağı şapla 1 – 2 saat boyunca kısık ateşte kaynatırsın. Yeşil renk olur.¹⁰⁹

Yeşil Renk

Malzeme : 500 gr mavi paket boyası ile boyanmış yün ipliği, 1 – 1,5 kg asma yaprağı, portakal kabı, elma yaprağı, soğan kabı karışımı, 1 avuç şap.

Önce asma yaprağı, portakal kabı, elma yaprağı, soğan kabı karışımının hepsi şapla kaynatılır. Su yeşil olur. Sonra maviye boyalı iplikler bu suya basılarak, dut yeşiline boyanır.¹¹⁰

Mor Renk

Malzeme : 1 kg yün ipliğ, 30 gr demir 3, 75 – 80 – 100 gr krem tartar, 1 kg kökboya, 40 ml sirke ruhu.

1 kg ipliğe 30 gr demir3, 75 – 80 – 100 gr krem tartar beraberce atılıp mordanlanır. İplikler biraz kurutulur. Sonra bir kg ip için 1 kilo kökboya soğuk suya ıslatılır. İçine yarım çay bardağı (40 ml) sirke ruhu katılır. Ağız kapatılıp bekletilir. İki gün boyunca ara sıra karıştırılır. Çıkarılır, yıkanır. Rengi açmak istiyorsan ipi soğuk suda yıkarsın.¹¹¹

¹⁰⁸ Çınarpınar Köyü'nden Şadiye ÇAKIR'dan Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹⁰⁹ Pınardere Köyü'nden Ünzile YILDIZ'dan Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹¹⁰ Sapanca köyü'nden Hatice BAŞARAN'dan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹¹¹ Ahmetler köyü'nden Ahmet BALCI'dan Nisan 2002 tarihinden alınan bilgiye göre.

Mor Renk

Malzeme : Sentetik mavi boyarmaddeyle maviye boyalı yün iplikleri, kök boya, palamut küllü su.

Maviye boyalı kelep, kök boyalı kaynamış suyun köpüğüne 30 – 40 saniye sokulup, çıkarılır (çamaşır durular gibi), sıkılır. Mor renge küllü su çevirir. ¹¹²

Mor Renk (Sentetik)

Malzeme : 1 kaşık siyah boya (deli boya), 1 kaşık al boya (deli boya) ilimon tozu.

Boya ve limon tozu iplerle kaynatılır. Limon tozu fazla kaynatıldı mı iplikler gıcır gıcır olur. ¹¹³

Mor Renk (Bektaş Köyü) (Formül 1)

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 4 kg nar kabuğu, 1 çay bardağı (125) gr şap.

Bunların hepsi suya konur. 2 saat bekletildikten sonra kaynatılır. Bu tetra olur. Sonra ateşten alınıp 30 dakika bu suda bekletilir. Tetradan hafif mora doğru döner.

Mor Renk (Formül 2)

Malzeme : 1 kg yün ipliği, 250 gr nar kabuğu, şap, kök boya köpüğü, odun külü.

Yün ipliği, nar kabuğu, şap birlikte kaynatılır. Sonra kök boyanın kaynayan kırmızı köpüğüne, nar kabuğu ile boyanmış ip sokulur. Bu köpükte ip 30 dakika – 1 saat bekletilir. Sonra odun külünün suyuna 5 veya 10 dakika sokulur, hemen çıkarılır. Sonra tekrar kök boya köpüğüne basılır, soğuyana kadar bekletilir, çıkarılır. Mor renk olur. ¹¹⁴

Siyah Renk (Formül 1)

Malzeme : 40 – 50 litre su, 1 süt bakırı (3 – 4 kg) çamur (Sekli suyla olan bu çamur Pırmardere ve Ahmetler köyü civarında bulunmaktadır), 200 – 250 gr şap, 1 kilo iplik. Çamur kazana iplikle beraber konur. 40 – 50 lt su, bir süt bakırı (3 – 4 kg) çamur, içine 200 – 250 gr şap, 1 kg iplik birlikte kaynatılır, çıkarılır, soğuk suyla sabunsuz yıkanır. Zeytin siyahı renk elde edilir.

Siyah Renk (Formül 1)

500 gr palamut fincanı veya meşe kobalağı ezilir, kazana atılır. İpliklerle kaynatılır. (Eğer kombak çuvalın içinde kaynatılırsa abraj yapar.) Aynı anda içine 150 – 200 gr şapta atılır. Devetüyü (tetre) renk verir. Renk tam sağlamlaştığında içine demir 2

¹¹² Bektaş Köyü'nden Gülden ÖZKAN'dan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹¹³ Çınarpınar Köyü'nden Şadiye ÇAKIR'dan Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹¹⁴ Bektaş Köyü'nden Pakize SOLAKOĞLU'ndan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

veya demir 3 (ikisi de olabilir, renk farkı olmaz) atılır. Kaynatmaya devam edilir. En son kaynatmada içine rengi parlatması için bir çay bardağı kadar sirke de konur. Renk simsiyah çıkar. Bakır kazanın kalaylısı kullanılırsa renk parlak olur. Kalay olmazsa matlaşıyormuş. ¹¹⁵

Siyah Renk

Bademli köyünde siyah renk mazıyla yapıldığında, kullanılan gıvrızın yün ipliklerini çürütmesinden dolayı siyah renk için sentetik boyarmadde kullanılmaktadır. ¹¹⁶

Siyah Renk

Malzeme : 2 kg yün ipliği, 1 sepet kobak veya iğli (Palamut iğlisi), 2 kap odun küllü su, gıvrız.

Kobaklar kırılır, kazanda ipliklerle ara ara döşenir. Tetresini alıncaya kadar kaynatılır. Tetreli iplikler sudan çıkarılır, tetresi yıkanır. Tetre suyu gider. Kazana tekrar temiz su konur. Önceden ocak altındaki odunun külü haşlanır. (Küllü su temiz suyun içine az konmalıdır, çok konursa ipleri kıyar (çürütür). 2 çamaşır tası (sürahi) küllü su temiz suyun içine eklenir. Sonra gıvrız konur. Su bir az ısındımı ipler içine konup kaynatılır. İpler bir gece gıvrızlı suda bırakılır (Bazı kişiler 1 gece tetrada bırakıyor.) Eğer gıvrız tetralı suya eklenirse o zaman yün ipinin yıkanması zor olur, ip gıvrış gıvrış olur, rengi de güzel olmaz. ¹¹⁷

Siyah Renk (Formül 1)

Malzeme : 3 Kg yün ipliği, 2,5 kg gombak, 370 gr gıvrız, (4 kg yün ipine 500 gr gıvrız)

Gombak 1 gün boyunca sabahtan akşama kadar kaynatılır. Sonra gombak çıkarılır, bu suya gıvrız konur. Gıvrızlı su kaynatıldıktan sonra ipler basılır, 1 saat kaynatılır ve çıkarılır. ¹¹⁸

Siyah Renk (Formül 2)

Malzeme : Yarım teneke mazı kombağı, 3 kg yün ipliği, 1 süt bakırı hayıt yaprağı, 1 süt bakırı palamut kabı, 1 kg gıvrız, yarım çay bardağı gaz.

Mazı kombağı, yün iplikleri, hayıt yaprağı, palamut kabı ile birlikte bolca suda 1 saat kaynatılır. İplikler tetra rengini alınca çıkarılır. Sonra aynı suya 1 kg gıvrız atılır. Yarım çay bardağı gaz da katılır. Su haşır haşır kaynadıktan sonra ilk boyamada tetra rengine boyanmış iplikler bu suya basılır. Siyah olur.

¹¹⁵ Ahmetler Köyü'nden Ahmet BALCI'dan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹¹⁶ Bademli Köyü'nden Mahmure ÖZÜN'den Haziran 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹¹⁷ Akçın Köyü'nden Yüksel YILDIZ'dan Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹¹⁸ Balabanlı Köyü'nden Mukadder AKDİN'den Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

Siyah Renk (Formül 3)

Malzeme : 3 kg yün ipliği, yarım teneke ceviz kabuğu, 1 kg gıvrız

Yarım teneke ceviz kabuğu, 3 kg yün ipliğiyle kaynatılır. Sonra iplikler sudan çıkarılıp, rüzgara konur. Tetra renk olur. Daha sonra bu su dökülmeyip içine daha su eklenir. 1 kg gıvrız bu suya konup kaynatılır. Sonra tetra renkli iplikler bu suya atılır. 30 dakika kaynatılır, çıkarılır. ¹¹⁹

Siyah Renk (Formül 4)

Malzeme : 7 – 8 kg yün ipliği, 1 çuval gombak (gombak mazı değilmiş, mazı küçük ve yeşil olumuş. Mazıyı köyde ilaç diye kullanıyorlar. Gombak daha büyük kızıl kahve ve üzeri parlak yapışkanmış.), palamut başı, ceviz ve hayıt yaprakları, 500 gr şap, 1 kg gıvrız. (Ceviz ve hayıt yaprakları olmasa da olur ama gombak ve palamut mutlaka olmalı)

Mazı, palamut kabı, ceviz ve hayıt yaprakları toplandığı gün, 1 kat bunlardan, 1 kat yün ipliği olmak üzere boya yapılan bidonun dibine döşenir. Bu işlem birkaç kez tekrarlanır. 1 Gün boyunca kaynatılır. Sonra 1 gece suda bekletilir. Ertesi gün iplikler çıkarılır. Kahve (tetra) renk olur. Bu su içindeki aygıtlarla (malzemelerle) dökülür. Sonra temiz suya yarım kg şap, 1 kg gıvrız atılır. Çıkan tetra renk iplikler burada kaynatılır. Siyah olur. ¹²⁰

Siyah Renk (Formül 1)

Malzeme : 1 kg iplik, 1 kg kobak veya palamut, 1 avuç hayıt (hayıt yaşken kullanılır), 250 gr gıvrız

1 Kilo yün ipliği, 1 kilo kobak ve 1 avuç hayıt suda kaynatılır, çıkarılır, soğutulur. Sonra 250 gr gıvrız kaynatılır, iplikler basılır. Daha sonra iplikler soğutulurak soğuk suda yıkanır. Siyah olur. Hayıtı rengi parlattığı için kullanıyorlarmış. ¹²¹

Siyah Renk (Formül 2)

Malzeme : 8 – 10 kg yün ipliği, palamut, gombak, ceviz yaprağı, ceviz kabuğu, 1,5 kg gıvrız (1 kg ipe 1 çay bardağı gıvrız)

Yün ipliği, palamut, gombak, ceviz yaprağı, ceviz kabuğu ile bir bidona, akşamdan bir sıra iplik bir sıra malzeme olmak üzere suya basılır. Ertesi gün bunlar sabahdan akşama kadar kaynatılır. İplikler bir gece bu tetre suyunda bırakılır. Ertesi gün iplikler çıkarılır ve sudaki aygıtlar dışarı atılır. Aynı suya biraz su ilave edilir ve içine

¹¹⁹ Balabanlı Köyü'nden Ayşe DOĞAN'dan Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹²⁰ Balabanlı Köyü'nden Razihan AKDİN'den Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹²¹ Bektaş Köyü'nden Ünzile ÖZKAN'dan Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

1,5 kg gıvrız da konan bu su kaynatılır. Kaynayınca içine tetralı iplikler atılır ve akşama kadar kaynatıldıktan sonra çıkarılır ve yıkanır. ¹²²

Siyah Renk (Formül 3):

Malzeme : 6 kg yün ipliği, 1 naylon çuval palamut kabı, gombak, ceviz kabı, hayıt yaprağı, 1kg gıvrız.

Yün ipliği, palamut kabı, gombak, ceviz kabı ve hayıt yaprağı büyük bir bidona (sabun bidonu) bir sıra malzeme, bir sıra iplik olmak üzere akşamdan hazırlanır. Bunlar bir gece suda bırakılır. Ertesi gün sabahtan akşama kadar kaynatılır. Aynı gece ip bu malzeme ile suda bırakılır. Buna "tetra'ya bırakmak" denir. Ertesi sabah bunlar çıkarılıp, aynı suyun içinde 1 kg gıvrız atılır ve su iyice sıcak olunca (çın çın olunca) iplik basılır. Sabahtan ikindiye kadar kaynatılır. Siyah olur. İplik gıvrızda bırakılmaz. Gıvrız kesmesin diye soğuk ve bol suya basılır. (Palamut, gombak ve ceviz bidona eşit miktarda, hayıt yaprağı ise ortaya ve üste az miktarda konur.) ¹²³

Siyah Renk (Korubaşı Köyü) (Formül 1)

Malzeme : Yün ipliği, palamut kabuğu, gıvrız.

İlkin palamut boyama yapılacak kazanın altına döşenir, üste bir kat iplik serilir, bu işlem birkaç kez tekrarlandıktan sonra üzerine su konur. Renk tutuncaya kadar 1 – 2 saat kaynatılır. Sonra iplikler çıkarılır. Son olarak iplikler gıvrızla kaynatılır.

Siyah Renk (Formül 2)

Malzeme : Yün ipliği, meşe kobalağı, 500 gr gıvrız.

Meşe kobalağı ile iplik 1 gün boyunca kaynatılır ve siyah olur. Gıvrızla kaynatılmazsa haki yeşili olur. ¹²⁴

Siyah Renk (Formül 1)

Malzeme : 4 – 5 kg yün ipliği, 1 sepet (10 kg) ceviz kabuğu veya yaprağı, 1 kucak ayıt (hayıt) yaprağı, 500 gr gıvrız.

Ceviz kabuğu ve yün ipliği kazana bir sıra birinden bir sıra diğerinden olmak üzere 3–4 kat döşenir. Kazanın en üstüne de ayıtlar konur. (Ayıt siyahı ışıldak yapıyormuş.) kazandaki malzemenin üstüne suyu taşmasın diye orta büyüklükte taşlar konur. 1 gün kaynatılır ve ipler çıkarılır. Kazandaki suya ve bu ipliklerin

¹²² Bektaş Köyü'nden Ünzile MUTLU'dan Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹²³ Bektaş Köyü'nden Gülden ÖZKAN'dan Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹²⁴ Korubaşı Köyü'nden Gülay GÜLEN'den Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

rengine tetra denir. Çıkarılan iplikler kurutulur.Tetralı su atılmaz, içindeki çöpler çıkarılır ve kazana gıvrız ilave edilir.Bu su kaynatılmadan önce iplikler basılır. Birlikte 1 saat kaynatılır.

Siyah Renk (Formül 2)

Malzeme: 4 kg yün ipliği (Gombaktan ceviz kadar renk çıkmadığı için iplik az konur.), 1 sepet gombak, 250 – 300 gr gıvrız, odun külü.

Gombaklar toplanıp taşla ezilir. Sonra bunlar gombağın rengi çıksın diye bir saat kaynatılır. Bu suya iplik basılır ve akşama kadar kaynatılır. Tetra renk olur. İpler istenirse tetra renk olarak bırakılabilir.

Siyah renk için tetra renkli iplikler bu sudan çıkarılır.Yıkanmadan kurutulur. Sudaki gombaklar çıkarılır ve suya 250–300 gr gıvrız atılır. Gıvrız 2 saat bu suda eritildikten sonra iplikler basılır.1 saat kaynatılır. Sonra çıkarılır. Gıvrız kesmesin diye, 2 teneke soğuk suya iplikler basılıp çıkarılır.Sudan çıkarıldıktan sonra ipliklerin üzerine odun külü serpilir ve iplikler alt üst yapılır. Külün boyayı sabitlediği düşünülmektedir. ¹²⁵

Siyah Renk) (Formül 3)

Malzeme : 3 – 4 kg yün ipliği, yarım çuval kombak veya palamut (palamut daha güzel renk verir), 3 – 4 su bardağı gıvrız, odun külü (3 seccadelik siyah renk için).

Yün ipliği ve kombak veya palamut kazana suyla beraber kazan dolana kadar birer kat döşenir. Sabahtan öğleye kadar kaynatılır. Kahve rengi (tetra) elde edilir. Buna gıvrız eklenerek kaynatılır. Kaynadıktan sonra içine tetra renkli ipler salınarak tekrar 1 saat kaynatılır. Çıkarılan (İplikler gıvrızlı suda 1 gece bekletilmez. Çünkü gıvrız ipliği kesiyormuş.) iplikler durulanmadan önce üzerlerine kül ekilir. ¹²⁶

Siyah Renk (Formül 1)

Malzeme : 3 kg yün ipliği, (kazanın aldığı kadar), bir sepet kobak, 500 gr gıvrız, küllü su.

Bir sepet gobak kazana atılır. Kaynatılır ve yün ipliği basılır.Yünle de 2 – 3 saat, 5 saat hatta 1 gün kaynatılır. İpler kahvemsı bir ton alır.Bu suya ve renge tetre denir. Daha sonra yün ipliği ateşten alındıktan sonra bir gün tetrede yatıya bırakılır.Ertesi gün iplik bu sudan çıkarılıp, suya yeni su da eklenerek içine yarım kilo gıvrız atılır. Bu suya parlaklık versin diye biraz da küllü su eklenir (kül kesilir). İplikler de konur. Bir saat kaynatıldı mı siyah olur. ¹²⁷

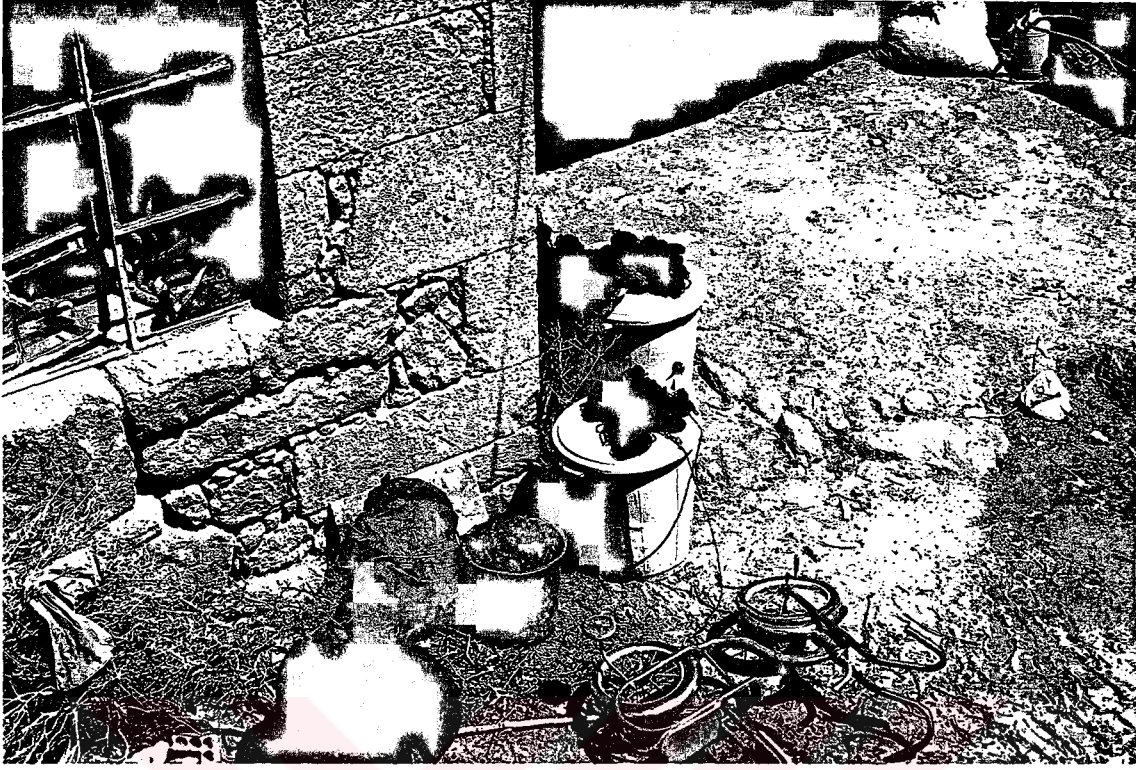
¹²⁵ Kuruoba köyü'nden Kadiriye İNAN'dan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹²⁶ Kuruoba köyü'nden Ümran ELTUTAN'dan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹²⁷ Misvak Köyü'nden İkbâl AKYEL'den Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

Fotoğraf 29: Gombak'la Siyaha Boyandıktan Sonra Kuruması İçin Asılmış Yün ipleri, Mukadder Akdin'in Evi, Balabanlı Köyü

Fotoğraf 30: Sol Tarafta Siyah bir Kova içinde Gombaklar,Sağ Tarafta Gombakla Siyaha Boyanmış Yün İplikleri Görülmektedir.Mukadder Akdin'in Evi, Balabanlı Köyü

Fotoğraf 31: Kökboya Kazanı, Bektaş Köyü

Siyah Renk (Formül 2)

Malzeme : 2 kg yün ipliği, 3 kg kobak (mazi), 500 gr gıvrız.

Kobakla yün ipliği kaynatılır. Ertesi gün sudan çıkarılan iplikler serilir. Kazana temiz su eklenir. İçine gıvrız atılır. Sonra iplikler basılır oluncaya kadar 1 – 2 saat kaynatılır.

Kahve Rengi

Su el yakacak kadar (80 derece) ısıtılır. Mazi (palamutta kullanılabilir) incecik dövülüp, suya konur ve çomakla karıştırılarak eritilir. Üç saat ocakta kaynatıldıktan sonra dinlendirilir. İplikler bu suya atılır. Tekrar üç saat kaynatılır. Kahverengi olur.

Siyah Renk

Kahve renkli yünler çıkarılan su (kobak suyu) atılmaz, yine ısıtılır. Boya akmasın diye içine iki kürek odun külü atılır. 5 gelep, küpe basılır. İçine saç kırıntısı konur. Bir avuç sanayi tuzu eklenir. 1 saat kaynatılır. Çıkarılır, derede bol suyla yıkanır. Kara renk olur. 4 – 5 gelep yün için 1 poşet gobak gereklidir. Poşeti DOBAG için çalışan dokumacıya Şerife Atlıhan vermektedir. ¹²⁸

Siyah Renk Malzeme : 1 sepet (3 kg) meşe çalısı kobağı (aynı miktarda palamut da olur), 2 kg yün ipliği, 250 gr gıvrız, 1 avuç ocak külü.

Kobak dövülür. İpliklerle beraber kaynar suya atılır. 1 saat kaynatılır. Tetra renk olur. Bu sudan çıkarılan iplik durulanmadan önce külle ovuşturulur. Sonra külü yıkanır. Kobaklı su dökülür. Yeni suya gıvrız atılır, kaynatılır. Su kaynarken iplikler basılır. 1 saat kaynatılır. Çıkarılır, kurutulur. Soğuk su ile yıkanır. (Kara boyaya kaynarken en son sirke de konabilir.) ¹²⁹

Krem Rengi (Formül 1)

Malzeme : 3 kg yün ipliği, yarım çuval saman, 1 paket krem tartar, 1 su bardağı şap. Saman çuvala konup suda kaynatılır. Çuval sudan çıkarıldıktan sonra, bu suya 1 su bardağı şap, 1 paket krem tartar ve iplikler konur. 1 – 2 saat kaynatılır. Krem rengi olur. ¹³⁰

¹²⁸ Misvak Köyü'nden Pakize YILMAZ'dan Nisan 2002 tarihinde alınan bilgilere göre.

¹²⁹ Sapanca köyü'nden Halime BOZKURT'tan Temmuz 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹³⁰ Balabanlı Köyü'nden Razihan AKDİN'den Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

Krem Rengi (Formül 1)

Malzeme : 1 Süt bakracı saman, 1 çay bardağı şap

Çuvala konmuş 1 süt bakracı saman, 1 çay bardağı şap ile 30 dakika suda kaynatılır.

Saman çuvalı bu sudan çıkarılır ve 1 kg yün ipliği bu suya basılır. 1 saat kaynatılır.

Çıkarılır, krem rengi olur. ¹³¹

1.5 Yörede Yetişen Boya Bitkileri ve Kimyalarına Göre Sınıflandırılması

Bu bölümde Ayvacık yöresinde yetişen boya bitkilerinin özellikleri, kimyasal yapılarına ve familyalarına göre sınıflandırılmaları incelenmiştir. İlk olarak Türkçe adları esas alınarak alfabetik sıralamaya göre, boya bitkilerinin botanik yapısı, yetişme ortamı, boyamacılıkta kullanılan kısımları ve farklı mordanlarla verdiği renklere yer verilmiştir.

İkinci olarak boya bitkileri yine Türkçe adları esas alınarak alfabetik sıraya göre tablolar halinde düzenlenerek içerdikleri boyarmaddelerin kimyasal yapıları gösterilmiştir.

Son olarak ise boya bitkileri botanik yapılarına(familyalarına) göre Latince isimleri esas alınarak tablo şeklinde sınıflandırılmıştır.

Adi Eğretili (*Polypodium vulgare*)

Polypodiace familyasından, toprak üstü kısımları tüysü derin parçalı, üçgenimsi, mızraksıdan yumurtamsıya kadar olan bitkilerdir. Yaprakçıkları sivri uçlu ve kenarları genellikle dişlidir. ¹³²Genellikle sahil bölgelerinde, orman altlarında, kayalar arasında, ağaç diplerinde yetişir. ¹³³Çanakkale'de Kaz dağlarında bulunur.

Bitki yün ipliklerini sarı renge boyar. ¹³⁴

Adi Kanarya Otu (*Senecio vulgaris* L.)

Papatyagiller (*Asteraceae*) familyasından 10-40 cm boyunda, bir yada iki senelik otsu bir bitkidir. ¹³⁵Genellikle kumlu ve nemli yerlerde, tarlalarda ve maki içerisinde bulunur.

¹³¹ Balabanlı Köyü'nden Ayşe DOĞAN'dan Nisan 2002 tarihinde alınan bilgiye göre.

¹³² ÖZTÜRK, Münir, Özcan SEÇMEN, Y. GEMİCİ, G. GÖRK; Ege Bölgesi Bitki Örtüsü, İzmir 1990, s.18

¹³³ BAYTOP, Asuman; Farmasotik Botanik; İstanbul 1972, s.108

¹³⁴ GRIERSON, Sue ;The Colour Cauldron, Scotland, 1989, s.108

¹³⁵ EYÜBOĞLU, Üner, İtir OKAYGÜN, Füsun YARAŞ; Doğal Boyalarla Yün Boyama, İstanbul 1983, s.66

Boyamacılıkta bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kullanılır.Şapla mordanlanmış yün iplikleri üzerinde sarı,demir mordanla ise mat yeşil tonları verir.¹³⁶

Adi Sığırdili (*Anchusa officinalis.Mill*)

Hodangiller (*Boraginaceae*) familyasından, tek yıllık, 30-50 cm boyunda, sert olan topraküstü kısımları eşit boyda kıllarla kaplı, yaprakları geniş ve eliptik, borumsu mavi çiçekleri bulunan bütün yaz boyunca açabilen otsu bir bitkidir.

Genellikle organik madde açısından zengin, kireçli, hafif toprakları sever.Bol güneşli yerlerden hoşlandığı için daha çok açık ve işlenmemiş alanlarda bulunur.Nemli, güneşli ortamlarda hızlı ve iyi gelişir.¹³⁷

Boyamacılıkta bitkinin kökleri kullanılır.Mordanlı ve mordansız boyama yapılabilir.

Bitkinin kökleriyle ve alkanna asidi ekstraktıyla, yün üzerinde mordansız ve çeşitli mordanlar kullanılarak yapılan boyamalarda; eflatuna, maviye, laciverte, et kırmızısına ve siyaha bakan renk tonları elde edilir.

Anchusa asidi ekstraktıyla ise, yün üzerinde çoğu yeşilimtrak ve gri olan renk tonları ele geçirilebilir.¹³⁸

Akçaağaç (*Acer platanoides, Acer pseudoplatanus*)

Akçaağaçgiller(*Aceraceae*) familyasından, çoğunlukla sonbaharda kızaran ve çınar yaprağına benzeyen yaprakları ve kanatlı tohumları olan, kışın yaprak döken ağaç veya ağaççıklardır.

Dağ akçaağacı (*Acer pseudoplatanus*) ve Norveç akçaağacı (*Acer platanoides*)birbirine benzer türlerdir.Fakat dağ akçaağacının çiçek durumu sarkık ve uzundur, meyvanın kanatları yayıktır.Oysa Norveç akçaağacında çiçek durumu diktir ve meyvasında kanatların her ikiside yatay olarak yayılmıştır.Dağ akçaağacı parklarda, yol kenarlarında çok yetiştirilir.

Bütün Akçaağaç türlerinin kanatlı tohumları tanen maddesi içerir fakat, tanen en çok dağ akçaağacının tohumlarında vardır. Ayrıca Norveç akçaağacının gövde

¹³⁶ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.139

¹³⁷ ÖZER, Zeki, Nihat TURSUN, Hüseyin ÖNEN; Yabancı Otlarla Sağlıklı Yaşam, Ankara 2001, s.93

¹³⁸ HARMANCIOĞLU, Mustafa; Türkiye'de Bulunan Önemli Bitki Boyalarından Elde Olunan Renklerin Çeşitli Müessirlere Karşı Yün Üzerinde Haslık Dereceleri, Ankara 1955, s.17, 40,90, 96

ve dal kabukları da tanen içermekte ve kurutulmuş meyvelerinde Acerin adlı özel bir tanen bulunmaktadır.

Boyacılıkta akçaağacın tohumları, bazı türlerinin yaprak ve dalları, gövde ve dal kabukları kullanılır.

Dağ akçaağacının meyveleri mordansız yün iplikleri üzerinde sarı-kahve, şapla toprak rengi, demir mordanla çok koyu grimsi kahve renk verir. Norveç akçaağacının ağaç kabuğundan da çeşitli mordanlarla sarı-kahve tonlar ele geçer.¹³⁹

Akçakesme(*Phillyrea latifolia*)

Zeytingiller (*Oleaceae*) familyasından, kışın yaprak dökmeyen, çoğunlukla çalı veya ağaççık durumunda bulunan ve 5-6 m'ye kadar boylanabilen odunsu bir bitkidir. Genellikle orta derecede humuslu, gevşek yapıdaki kireçli topraklarda ve ılıman iklimlerde yetişir.

Boyacılıkta bitkinin kahverengi ve leblebi büyüklüğünde meyveleri kullanılır. Bunlar Ekim ayı başlarında toplanır. Bitkinin meyvelerinin kaynatılmasıyla elde edilen boya banyosuna biraz demir iki sülfat ilave edilip, şap ön mordanlı yün iplikleri bu banyoya sokulursa yeşilimsi gri renk elde edilir.¹⁴⁰

Ak Söğüt(*Salix alba* L.)

Söğütgiller(*Salicaceae*) familyasından, 30.m'ye kadar boylanabilen, dalları gençlikte açık sarı renkli olan, uzun dallı ağaçlardır. Genellikle sulak alanlarda ve dere içlerinde görülür.¹⁴¹

Boyamacılıkta bitkinin ağaç kabukları kullanılır. aynı boya banyosundan, kaynama süresine bağlı olarak, şap ön mordanlı yün iplikleri üzerinde sarı, hardal sarısı renkler ele geçirilir. Bu eriyik belirli aralıklarla birkaç gün boyunca kaynatıldığında, mordansız yün iplikleri üzerinde sarımsı kahve, demir mordanla ise kahve/siyah renk tonları verir.

Ağaç kabukları birkaç saat kaynatıldıktan sonra boya banyosundan çıkılıp, kaynatmaya onlar olmaksızın da devam edilebilir. Çünkü rengin siyaha doğru koyulaşması, fazla kaynayan kabuklardan farklı bir boya elementinin çıkmasından

¹³⁹ Geniş bilgi için bkz; ADROSKO, Rita, J; Natural Dyes and Home Dyeing, New York 1971, s.42-43, 74-75, BAYTOP, Turhan; Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, Ankara 1997, s.25, GRIERSON, Sue; A.g.e.s., s.153, KARAMANOĞLU, Kamil; Farmasotik Botanik, Ankara 1977, s.326, WIGGINTON, Eliot; Foxfire 2, New York 1973, s.210, BAYTOP, Asuman; A.g.e, s.236

¹⁴⁰ "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.25

¹⁴¹ SEÇMEN Özcan, Yusuf GEMİCİ, Güven GÖRK, L.BEKAT, E.LEBLEBİCİ; Tohumlu Bitkiler Sistematigi, İzmir 1995, S.214

değil, muhtemelen kaynatma süresinin uzun tutulmasından kaynaklanmaktadır.¹⁴²

Aktaş Yoncası (*Melilotus alba*)

Baklagiller (*Fabaceae*) familyasından, 30-150 cm.'ye kadar boylanabilen, beyaz renkli çiçekleri 4-6 cm boyunda, gevşek dizilişli, 40-100 adet olan otsu bir bitkidir. Çiçeklenme zamanı Haziran-Eylül ayları arasındadır.

Genellikle altüst edilmiş arazilerde bulunur.

Boyamacılıkta bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kullanılır. Bakır iki sülfatla mordanlanmış yün iplikleri üzerinde yeşil renk verir.

Aktaş yoncası boyamacılıkta ilk kez denemiştir.¹⁴³

Altın Çiçeği (*Helichrysum stoechas*(L.) subs. *barrelieri*)

Papatyagiller (*Compositae*) familyasından, çok yıllık, 30-60 cm'e kadar boylanabilen, gümüş-beyaz yaprakları, 5 cm çapında sarı başçıklarda toplanmış, dayanıklı çiçekleri olan çalı veya yarı çalı formunda bir bitkidir. Genellikle nemli ortamları sever. Bu nedenle duvar dipleri bu bitkinin yetiştirilmesi için en uygun ortamdır.¹⁴⁴

Bitkiden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde sarı renk elde edilir.

Altın Çubuk (*Solidago virgaurea* subs. *virgaurea*)

Papatyagiller (*Compositae*) familyasından, 30-100 cm boyunda, yuvarlak ve biraz tüylü gövdesi daima dik duran, oval yaprakları gövdenin alt kısmında, sarı çiçekleri ise üst kısmında bulunan otsu bir bitkidir. Temmuz-Ekim aylarında çiçek açar. Orman içi açıklıklarda 2300 m yüksekliğe kadar bulunur.¹⁴⁵

Boyamacılıkta bitkinin *Solidago canadensis* türü de kullanılır. 1813 yılına ait bir kaynaktan, bu türün Amerika'da pamuklu bez baskı endüstrisinde kullanıldığı kaydedilmiştir.

Boyamacılıkta bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kullanılır. Altın çubuk şapla ön mordanlama yapılmış yün iplikleri üzerinde hardal sarısı renk verir.¹⁴⁶

Ardıç (*Juniperus communis*.L.)

Selvigiller (*Cupressaceae*) familyasından, 1-9 m yüksekliğinde, kışın yaprak dökmeyen, dallarının çevresinde halka biçiminde dizilmiş iğne yaprakları, iki yıl yeşil kalıp, ikinci yılın sonbaharında mora dönüşen ve düşen meyveleri vardır.

¹⁴² GRIERSON, Sue; A.g.e, s.163-164

¹⁴³ DAVIS, P.H; Flora of Turkey and East Egean Island, Vol.4, England 1972, p.450

¹⁴⁴ OĞUZ, Günnehir, Ahmet YAYINTAŞ; Park ve Bahçelerimizin Süs Bitkileri, İzmir 1987, s.71

¹⁴⁵ ACARTÜRK, Reyhan; Şifalı Bitkiler, Flora ve Sağlığımız, Ankara 1997, s.101

¹⁴⁶ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.114

Genellikle kayalık yamaçlarda, çalılık ve orman sınırının üstünde, 1100-2600 metreler arasında gözüktür.

Boyamacılıkta bitkinin ağaç kabuğu, meyveleri ve ince dalları kullanılır.

Olgunlaşmamış taze haldeki meyvelerinden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde yumurta sarısı, ağaç kabuğundan ise kırmızı kahve renkleri elde edilir.¹⁴⁷

Asma(*Vitis vinifera* L.)

Asmagiller(*Vitaceae*) familyasından, 30 m'ye kadar boyanabilen, kışın yapraklarını döken, tırmanıcı, sarı, odunsu bir bitkidir.

Genellikle Anadolu'nun sıcak ve ılıman bölgelerinde, kırım ve yamaçlarda, toprak profilinin kalın olmadığı yerlerde, taşlık arazilerde rahatlıkla yetiştirilir.¹⁴⁸

Boyamacılıkta bitkinin yaprakları taze veya kurutulmuş olarak kullanılabilir. Bunlar üzüm mevsimi öncesinde veya Temmuz, Ağustos ayları içinde toplanır.¹⁴⁹

Asma yapraklarından yün iplikleri üzerinde elde edilen renklerin tonları kullanılan asma çeşitlerine göre değişim gösterir. Genel olarak şap mordanlı yün iplikleri üzerinde sarı, demir iki sülfatla yeşil-kahve, bakır sülfatla hardal rengi tonları elde edilir.¹⁵⁰

At Kuyruğu (*Equisetum arvense*)

Equisetaceae familyasından, çok yıllık, 4-12 köşeli, birbirine eklenmiş boğumlardan oluşan toprak üstü gövdesi, sert ve çok sayıda dalları olan otsu bir bitkidir.

Taban ve sulanan alanlarda bulunur. Özellikle gevşek kumlu, tınlı kil ağırlıklı, kumlu-tınlı toprakları sever. Su kenarlarında, bataklıklarda, taban, çayır ve meralarda ayrıca meyve bahçelerinde yaygın olarak yetişir.¹⁵¹

Boyamacılıkta bitkinin yeşil, toprak üstü kısımları kullanılır. Bitkiden şap

¹⁴⁷ Geniş bilgi için bkz; BAYTOP, Turhan; A.g.e, s.33, GRIERSON, Sue; A.g.e, s.127, RODALE'S Illustrated Encyclopedia of Herbs, Pennsylvania 1987, s.164,

¹⁴⁸ "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.26

¹⁴⁹ Bkz; GÜNDÜZ, İbrahim; Karapınar El Dokumaları ve Kökboyacılık, Konya 1993, s.27, TUNAMAN, Necla; Bitki Boyalarıyla Yünlerin Boyanması, Ankara 1962, s.11

¹⁵⁰ AKSOY, Aslı; Yün Liflerinin Boyanmasında Kullanılan Boya Bitkileri, Elde Edilen Renkler ve Kaynaklarda Yer Alan Boya Reçeteleri, İzmir 1999, s.23

¹⁵¹ ÖZER, Zeki, Nihat TURSUN, Hüseyin ÖNEN; A.g.e, s.143

mordanlı yün iplikleri üzerinde açık sarı renk elde edilir.¹⁵²

Bu çalışmada Kaz Dağlarında Ayazma adı verilen mevkiiden toplanan At kuyruğu gövde ve yapraklarıyla bir deney yapılması düşünülmüş fakat bitkinin kaynama esnasında, kapalı ortamda yaydığı kötü koku nedeniyle bu deneyden vazgeçilmiştir. Dolayısıyla bu bitkiyle yalnızca açık havada boyama yapılması gerektiği söylenebilir.

Ayva(*Pyrus cydonia.L*)

Gülğiller(*Rosaceae*) familyasından, 7-8 m'ye kadar boylanabilen, kışın yaprak döken, yürek biçiminde ve tüylü yaprakları, sarı renkli ve yenilebilen meyveleri olan bir ağaçtır.

Genellikle humuslu, geçirgen sulama imkanı bulunan topraklarda iyi yetişir. Anadolu'ya uzun yıllar önce getirilmiş ve yurdun her tarafına yayılmıştır.

Boyamacılıkta bitkinin yaprakları, dalları, meyve kabukları ve çekirdekleri kullanılır. Yapraklar yaz ortalarında toplanır. Bitkinin yapraklarından mordansız yün iplikleri üzerinde sarı-bej, şapla sarı, demir iki sülfatla haki, bakır iki sülfatla sarı-yeşil, olgun meyve kabukları ve çekirdeklerinden ise mordansız yün iplikleri üzerinde lacivert renkler ele geçer.¹⁵³

Ayvadana(*Artemisia vulgaris L.*)

Papatyagiller (*Compositae*) familyasından, çok yıllık, 100 cm' ye kadar boylanabilen, otsu veya çalimsı formda kahverengimsi kırmızı renkte, dik ve köşeli dallanan gövdesi, ince, uzun 3-5 parçalı yaprakları, Temmuz-Eylül aylarında açan kırmızımsı-sarı , kahverengi çiçekleri oval gri- kahverengi üzerinde gümüşü çizgiler bulunan meyveleri olan, rizomlu bir bitkidir.

Genellikle besin maddesince zengin kireçli, tınlı-kumlu, sulanan ve taban toprakları sever. Meyve bahçeleri, çay ve fındık bahçeleri, sebzelikler, yeşil alanlar, yol kenarları, üçgül ve yoncalıklar ile işlenmeyen arazilerde sık bulunur.¹⁵⁴

Artemisia vulgaris aslında bir yavşanotu türüdür. Anadolu'da bazı yavşanotu türleriyle yün ipliklerinin boyandığı bilinmekteyse de bu türlerin bilimsel adları tespit edilmemiştir.

Boyamacılıkta bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kullanılır. Şap mordanlı yün üzerinde mat grimsi sarı, demir mordanla mordanlanmış yünün, içine fazladan demir

¹⁵² GRIERSON, Sue; A.g.e, s.121

¹⁵³ AKSOY, Aslı; A.g.t, s.26,130

¹⁵⁴ ÖZER, Zeki, Nihat TURSUN, Hüseyin ÖNEN; A.g.e, s. 57

iki sülfat eklenen boya banyosuna sokulmasıyla koyu kahve/siyah renkler verir.¹⁵⁵

Badem (*Prunus amygdalus*)

Gülğiller(Rosaceae) familyasından, 6-8 m'ye kadar boylanabilen ilkbahar başlarında yaprak vermeden önce açan beyaz yada uçuk pembe çiçekleri birkaç ay sonra yeşil renkli ve tüylü meyvelere dönüşen bir ağaçtır.

Genellikle kireci bol, humuslu, kalkerli, topraklarda yetişir ve diğer bahçe ağaçlarıyla birlikte görülür.

Boyacılıkta bitkinin yaprakları kuru veya taze olarak kullanılır. Bitkiden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde limon sarısı, şap ve bakır iki sülfatla mordanlanmış yün üzerinde yeşil renkler ele geçer.¹⁵⁶

Beyaz Çiçekli Funda (*Erica arborea*)

Fundagiller (*Ericaceae*) familyasından, 3 m'ye kadar boylanabilen, iğnemi ve küçük yaprakları dairesel dizilişli, gövdesi tüylü, uçta bulunan çiçekleri beyaz renkte, herdem yeşil çalılardır. İlkbaharda çiçek açarlar.¹⁵⁷

Ağaca benzeyen bu bitki ülkemizin sadece kıyı bölgelerinde yetişir.

Boyamacılıkta beyaz çiçekli fundanın dal ve yaprakları kullanılır.¹⁵⁸

Bitkiden şap mordanlı yün üzerinde sarı, demir mordanla ise yeşil renk tonları elde edilir.¹⁵⁹

Boyacı Katırtırmağı (*Genista tinctoria*)

Baklagiller(*Fabaceae* veya *Leguminosae*) familyasından, sarı çiçekli, sap üzerinde çok sayıda küçük yaprakları bulunan, bütün yaz çiçek açabilen bir bitkidir.¹⁶⁰

Genellikle fakir kumlu, kalkerli topraklarda yetişir.¹⁶¹

Boyamacılıkta özellikle çiçekleri ve bazen de sapları ve genç filizleri kullanılır. Bitki yaz boyunca çiçek açar, tazeyken veya tam olgunlaştığında

¹⁵⁵ GRIERSON, Sue; A.g.e, 133

¹⁵⁶ AKSOY, Aslı; A.g.t, s.27

¹⁵⁷ MERT, H.Hasan, Yunus DOĞAN, Süleyman BAŞLAR; Doğal Boya Eldesinde Kullanılan Bazı Bitkiler, Çev-Kor, C.2,S.5, 1992, s.16

¹⁵⁸ ENEZ, Nevin; A.g.e, s.33

¹⁵⁹ "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.87

¹⁶⁰ MERT, H.Hasan, Süleyman BAŞLAR, Yunus DOĞAN; Çevre Sorunları Yönünden Bitkisel Boyaların Önemi, II. Uluslararası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu, 5-7 Kasım 1992, Ankara : 104111, s.107

¹⁶¹ "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.50-51

kullanılabilir.¹⁶²

Şap mordanlı yün iplikleri üzerinde; bitkinin dal uçları kullanılarak sarı, sapı kullanılarak ise yeşilimsi sarı renkler elde edilir.¹⁶³

Eski zamanlarda , Avrupa'da boyacı katırtımağının parlak bir yeşil renk elde etmek için çivit otu veya indigodan önce veya sonra boyamada kullanıldığı bilinmektedir.¹⁶⁴

Büyük Ebegümeci(*Malva sylvestris*)

Ebegümecigiller (*Malvaceae*) familyasından, iki veya çok yıllık alt kısımları odunlaşmış, dallı ve tüylü gövdesi, yuvarlak veya böbrek formunda uzun saplı yaprakları, Mayıs-Eylül aylarında açan parlak kırmızıdan koyu kahverengine kadar renklerde olabilen çiçekleri olan bir bitkidir.

Genellikle güneşli, nispeten kuru ortamlarda yetişir. Besin maddesi bakımından zengin humuslu, tınlı ve kumlu toprakları sever. Azotlu toprakların göstergecisidir. Sebze tarımında, yol kenarlarında, döküntü alanlarında, çit kenarlarında, işlenmeyen arazilerde bulunur. Nadiren tarla ve bağlarda rastlanır.¹⁶⁵

Boyamacılıkta bitkinin yapraklarından mordansız yün iplikleri üzerinde yeşil renk elde edilir.¹⁶⁶

Büyük Isırgan (*Urtica dioica*)

Isırgançiller (*Urticaceae*) familyasından, çok yıllık, 50-150 cm boyunda, tüylü oval veya kalp şeklinde yaprakları, Haziran-Ekim aylarında açan yeşil çiçekleri olan otsu bir bitkidir. Su kenarlarında boş alanlarda, orman içi açıklıklarda, 2400 m. yüksekliğe kadar yetişir.¹⁶⁷

Boyamacılıkta bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır. Bitkiden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde balmumu sarısı, demir iki sülfatla grimsi yeşil zeytin renkleri elde edilir.¹⁶⁸

¹⁶² Geniş bilgi için bkz; EYÜBOĞLU, Üner, İtir OKAYGÜN, Füsün YARAŞ; A.g.e, s. 69, A Golden Hands Pattern Book Handcrafts; United States, 1971/72/73, s.73

¹⁶³ Yünleri Nebatlarla Boyama Reçeteleri; Karınca Kooperatif Dergisi, Y.13, S.122, 2/1947, s.16

¹⁶⁴ Geniş bilgi için bkz; ADROSKO, Rita, J; A.g.e, s.35, GRIERSON, Sue, A.g.e, s.104, ROBINSON, Stuart; A.g.e, s.27

¹⁶⁵ ÖZER, Zeki, Nihat TURSUN, Hüseyin ÖNEN; A.g.e, s. 187

¹⁶⁶ KORUR, N.R; Türkiye'de Nebati Boyalar, Ankara 1937, s.Ek.IX

¹⁶⁷ ACARTÜRK, Reyhan; A.g.e, s.107

¹⁶⁸ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.133-134

Ceviz (*Juglans regia*)

Cevizgiller (*Juglandaceae*) familyasından, kışın yaprak döken, 30 m'ye kadar boylanabilen geniş tepeli, elips şeklinde yaprakları, yumurta şeklinde yeşil ve kalın dış kabuğa sahip meyveleri olan bir ağaçtır.¹⁶⁹

Bu ağaç yurdumuzun, kış mevsiminin sert geçtiği ve kıydan uzak bölgeleri hariç her yerinde yetiştirilebildiği gibi, Anadolu'da yabani olarak da bulunur.¹⁷⁰ Meşe (*Quercus sp.*) veya karışık yaprak döken ormanlarda, kalkerli, taşlık, eğimli arazilerde, taşlı bahçelerde, vadilerde, alivuyal topraklarca zengin ortamlarda gelişme gösterir. 1550 m.'ye kadar çıkabilir.¹⁷¹

Boyamacılıkta bitkinin kök, ağaç, yeşil dış meyve kabukları, yaprakları ve özü kullanılır. Doğal boyamacılık alanında en çok yararlanılan kısımlar, pratikte hiçbir işe yaramayan artıklar olan meyve kabukları ve yapraklarıdır. Bunlar taze veya kurutularak kullanılabilir. Cevizin içerdiği juglon boyarmaddesinin miktarı mevsimlere göre değişir. En yüksek konsantrasyonu erkek tomurcuklarda ve kış mevsiminde oluşur ki, bu da % 8'den azdır.¹⁷² Ayrıca en fazla juglonu, olgulaşmaya başlamış olan meyvesinin yeşil dış kabukları içerir. Bunlar üzerinde siyah lekeler belirmeye ve çatlamaya başladığı zaman¹⁷³ Eylül-Kasım aylarında toplanır ve gölgede kurutulur. Ne var ki bu yeşil dış kabuklar kısa zamanda esmerleşerek çürüdüklerinden, diğer mevsimlerde de bunlarla boyama yapabilmek için su ve alkolle ekstraktları çıkarılmalıdır. Ekstraktlar su ile çıkarılıp bırakıldıklarında üzerlerinde oluşabilecek beyaz küf tabakasını önlemek için çözeltinin içine biraz formalin veya salisilik asit katılır.¹⁷⁴ Kapalı bir kapta ve ışıktan uzak bir şekilde saklanır.

¹⁶⁹ "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.23

¹⁷⁰ SEVENTEKİN, Necdet, Tülay GÜLÜMSER; Doğal Boyarmadde Kaynağı Olan Ceviz Ağacı Yaprakları ve Meyve Kabukları ile Yün Liflerinin Boyanması, Tekstil Teknik Dergisi, Y.3, S.28, 1987, s.52

¹⁷¹ MERT, H.Hasan, Süleyman BAŞLAR, Yunus DOĞAN; Türkiye'de Boya Eldesinde Kullanılan Bitkilerin Tespiti, Renk Özellikleri, Boyama Yöntemleri ve Yörelere Araştırılması, D.E.Ü Araştırma Fonu, D.E.Ü Buca Eğitim Fakültesi Biyoloji E. Anabilim Dalı, Proje No: 0901.97.01..01, İzmir 1999, s.6

¹⁷² KARADAĞ, Recep; Türk Halı Kilim ve Kumaşlarında Kullanılan Doğal Boyarmaddeler, Arış Dergisi, Y.1, S.2, 8/1997, s.50

¹⁷³ ÖZTÜRK, İsmail; Doğal Bitkisel Boyalarla Yün Boyama, İzmir 1999, s.36

¹⁷⁴ EŞBERK, Tefik, Mustafa HARMANCIOĞLU; "Ceviz" (*J.regia*), A.Ü Ziraat Fakültesi 1952 Yılı, Fasikül 1'den Ayrı Basım, s.43,44

Ceviz bitkisinin yaprakları, sonbaharda, kuruyup dökülmeye yakın bir zamanda, henüz ağaç üzerinde yeşil halde iken toplanıp, gölge ve cereyansız bir ortamda kurutulabilirler.

Ceviz yaprakları ve kabukları, suda uzun zaman kaldıklarında daha iyi boyarlar. Ülkemizde ceviz ağaçlarında oluşan mantara benzeyen ve ceviz özü de denilen bir madde de boyamacılıkta kullanılır. Bu maddenin üç hafta suda bırakılıp, eritilmesi gerekmektedir. Ancak çürümemesi ve üstünde bir küf kabuğu oluşmaması için eriyiğe biraz salisilik asit veya sirke asidi katılabilir.¹⁷⁵

Ceviz bitkisinden yün iplikleri üzerinde değişik mordanlarla farklı renk tonları elde edilebilir. Cevizin meyve dış kabuğundan yün iplikleri üzerinde bakır iki sülfatla yeşil-kahve tonları, ağaç kabuğundan bakır iki sülfatla haki, demir iki sülfatla yeşil kahve renkler ele geçer. Yaprakları Ağustos'ta tam büyüklüğüne eriştiğinde toplanıp, kurutularak kullanıldığında şap mordanlı yün iplikleri üzerinde açık küf sarısı, bakır iki sülfatla yeşil zeytin ve demir iki sülfatla haki renkleri verir.¹⁷⁶

Çakal Eriği (*Prunus spinosa* L.)

Gülgiller (*Rosaceae*) familyasından, sık dallı çalı, ender olarak da 3-4 m.'ye kadar boyanabilen, dikenli ağaççık şeklinde bulunan, beyaz çiçekli, 10-15 mm çapında mavi-siyah dumanlı renkte ve taze halde yenebilen veya pekmezi ve ezmesi yapılan meyvelere sahip bir bitkidir.

Genellikle Türkiye'nin güney, batı ve kuzey bölgelerindeki ormanlarda çalılıkta içinde ve ormanların açıklık yerlerinde kendiliğinden yetişir. Çakal eriği uzun zaman önce kültüre alınmıştır. Bir takım bahçe formları vardır.¹⁷⁷

Boyacılıkta bitkinin ağaç dış kabukları, yaş veya kurutulmuş olgun meyveleri ve yabancı bir kaynağa göre iyice erginleşmiş çiçekleri kullanılır. Çakal eriği bitkisinin meyveleri mordansız da boyarmadde verirler. Çakal eriğinin meyvelerinden yün üzerinde; mordansız saman sarısı¹⁷⁸, şapla kirli beyaz ve sarı¹⁷⁹ veya koyu maviye

¹⁷⁵ KORUR, R.Nuri; A.g.e, s.31

¹⁷⁶ AKSOY, Aslı; A.g.t, s.139,14

¹⁷⁷ Bkz; "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.41, BAYTOP, Turhan; A.g.e, s.101

¹⁷⁸ GÜNDÜZ, İbrahim; A.g.e, s.26

¹⁷⁹ ÖZTÜRK, İsmail; El Halıcılığı ve Bitkisel Boyamacılıkta Bölgesel Bir Örnek, Folklor ve Etnografya Araştırmaları, İstanbul, 1988, s.271

bakan kurşun¹⁸⁰, ağaç ve dal kabuklarından mordansız tatlı pembe¹⁸¹ şapla parlak kahverengimsi portakal, çiçeklerinden şapla koyu portakal sarısı renkler ele geçirilir.¹⁸²

Çayır Tırfılı (*Trifolium pratense*)

Baklagiller (*Fabaceae-Leguminosae*) familyasından, genellikle iki nadiren çok yıllık, sık olarak 50-60 cm, bazen 120 cm.'ye kadar boylanabilen, ters yumurtadan geniş eliptik biçime kadar değişen, ortaları ay biçiminde açık renk haleli yaprakları, morumsu-kırmızı renkli çiçekleri, tek, ender olarak ta iki tohum taşıyan küçük meyveleri olan bir bitkidir.

Genellikle sulu koşulları veya yıllık yağışı yüksek düzenli bölgeleri sever. Tek veya buğdaygil yem bitkileri ile karışık olarak ot eldesi amacıyla ekilir. İyi bir mer'a bitkisi olan çayır tırfılı, toprak ıslahı yönünden de yararlı bir bitkidir.¹⁸³

Boyamacılıkta bitkinin çiçekleri kullanılır. Şap mordanlı yün iplikleri üzerinde altın sarısı renk verir. Boya banyosuna bir alkali ilavesiyle bu renk yeşile doğru bir ton alır.¹⁸⁴

Çoban Üzüümü (*Vaccinium myrtillus*)

Fundagiller (*Ericaceae*) familyasından, kışın yaprak döken, 20-50 cm kadar boylanabilen, kızılımsı renkli çiçekleri, mavimsi siyah ve üzüksü yenilebilen meyveleri olan çalılımsı bir bitkidir. Genellikle besince fakir, kireçsiz, humuslu, asit karakterli veya kumlu topraklarda, turbalıklarda, yüksek rakımlı alanlarda, seyrek ormanlar altında, ayrıca da orman içinde açık alanlarda yetişir.

Boyamacılıkta bitkinin özellikle meyveleri olmak üzere, yaprak ve genç dalları kullanılır. Meyveler Temmuz-Ağustos aylarında olgunlaştıkları zaman toplanır. Çoban üzüümü meyveleri direkt boyarmadde içerdiğinden mordansız yünü de mavimsi bir renge boyarlar. Meyveler şap mordanlı yün üzerinde kahverengimsi mor, mordansız mavimsi renk, demir sülfatla mavi, bakır pası (jengar) ve amonyak tuzlarıyla kırmızı, genç filizler ise şap mordanlı yün üzerinde parlak sarı renk verir. Meyveler ilk

¹⁸⁰ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.80, A Golden Hands Patten Book Handcrafts; U.S, 1971/72/73, s.73

¹⁸¹ "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.41

¹⁸² GRIERSON, Sue; A.g.e, s. 80

¹⁸³ AVCIOĞLU, Rıza, Hikmet SOYA; Yem Bitkileri Kılavuzu, İzmir 1995, s.47-50

¹⁸⁴ GRIERSON, Sue; A.g.e, s. 93

olgunluklarında maviye ve iyice olgunlaştıklarında ise mora daha yakın renkler verirler.Meyveler iyice olgunlaştıklarında boya banyosundaki P_H değişimi tepkimeleri daha fazla olur.¹⁸⁵

Çördük (*Echinophora tenuifolia*.Subs.*Sibthorpiana*)

Umbelliferae familyasından, çalı formunda, genellikle yuvarlak, iki veya çok yıllık, hafif tüylü, 20-45 cm. boylanabilen, düz veya oluklu bir bitkidir.Esas yapraklar, dikdörtgen, üçgenimsi yumurta şeklindedir.Sapın iki tarafında tüy gibi yapraklar iki parçalı, 0,5-1 cm. boyunda, en üstte daha fazla bulunan yapraklar basit, üst kısım dişlidir.Meyve piramit şeklinde, çiçek sayısı 8-9 adettir.

Genellikle kıraç ve hiç sulanmayan alanlarda, taban suyu yüksek veya sulanan alanlarda, kışlık tahıl, baklagil ve yem bitkileri içinde, meyvelik bağ ve sebzeliklerde, endüstri ve süs bitkileri içinde görülür.¹⁸⁶

Boyamacılıkta kurumuş gövdelerinin dış kabukları soyularak içte kalan kısmı kullanılır.Bitkiden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde herhangi bir renk ele geçirilememiş olup demir iki sülfatla mordanlanmış yün iplikleriyle sarı, kahve, haki, boz, devetüyü, boz-kahve renkler ele geçirilir.

Bitki boyamacılıkta ilk kez denenmiştir.

Dağ Çayı (*Stachys cretica*)

Ballıbabagiller(*Lamiaceae*) familyasından, her çiçek kümesinde 10-16 pembe çiçek bulunan çiçekli gövdeleri 25-100 cm. boyunda, dik dallanmış veya dallanmamış çok yıllık bitkilerdir.Bitki tabanında verimsiz rozetler* bulunur.Çiçeklenme devresi Nisan-Ağustos aylarıdır.¹⁸⁷

Genellikle kızılçam ormanlarında,kireçli tepe kenarlarında yetişir. Boyamacılıkta bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır.Bitkiden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde sarı renk elde edilir.

Bitki boyamacılıkta ilk kez denenmiştir.

Debbağ Sumağı (*Rhus coriaria*)

Sumakgiller (*Anacardiaceae*) familyasından, 3m'ye kadar boylanabilen,

¹⁸⁵ Geniş bilgi için bkz; "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.29,30,UĞUR,Gülbüz; Türk Halılarında Doğal Renkler ve Boyalar, Ankara 1988, s.21,24,28, ASIMGİL, Adil; Şifalı Bitkiler, İstanbul 1996, s.81, GRIERSON, Sue; A.g.e, s.81,82

¹⁸⁶ ÖZER,Zeki,Nihat TURSUN, Hüseyin ÖNEN;A.g.e, s.41

* Bitkinin ilk yıl güçlenmek için çıkardığı yapraklar.

¹⁸⁷ DAVIS, P.H; A.g.e, Vol.7, England 1982, p.216

beyaz bir lateks salgılayan, kış-yaz yeşil kalan, yaprak dökmeyen, 4-6 mm çapında küremsi, kırmızımsı renkli, çekirdekli sulu, buruk ve ekşi lezzetli meyveleri, yeşilimsi renkli ve konik durumlarda toplanmış çiçekleri, kırmızımsıtrak tüylü genç dalları, bileşik yaprakları olan çalı görünüşünde bir ağaççıktır.

Genellikle orta derinlikte killi, taşlı, volkanik topraklarda yetişen bitki, donlara ve yağmurlara karşı çok duyarlıdır. Ilıman yerleri sever, nispeten kurak ve güneşli yörelerde de yetişir.¹⁸⁸

Boyamacılıkta bitkinin en çok taze ve kuru yaprakları olmak üzere dal kabukları, meyveleri ve kökleri kullanılır. Meyve ve yapraklarından siyah boyamalarda, kabuğundan sarı renk boyamalarda, kök ve meyvesinden de kırmızı renk elde etmek için boyacılar tarafından kullanılır.¹⁸⁹

Dişbudak (*Fraxinus excelsior*)

Zeytingiller (*Oleaceae*) familyasından, 40 m'ye kadar boyanabilen, çiçekleri yaprak koltuklarında, bileşik salkımlarda ve yapraklardan önce açan siyah tomurcuklu ağaçlardır.

Kuzey Anadolu'da gürgen, köknar ve kayın ormanlarında yayılış gösterir.¹⁹⁰

Boyamacılıkta bitkinin çiçekleri, yaprakları ve ağaç kabuğu kullanılır. Yapraklar sonbaharda toplanır. Dişbudak ağacının dişi ve erkek çiçeklerinden şap mordanlı yün üzerinde iyi bir sarı/yeşil renk ele geçer. Bu rengi koyulaştırmak için boya banyosuna biraz bakır sülfat ilave edilebilir. Aynı boya banyosuna bakır sülfat yerine, yine az miktarda soda eklenirse parlak bir yeşil-sarı renk elde edilir. Yaprakları şap ön mordanlı yün ile sarı, boya banyosuna demir iki sülfat ilavesiyle ise mordansız yün üzerinde zeytin yeşili renk verir. Dişbudağın ağaç kabuğundan yün üzerinde mat sarı bir renk ele geçer.¹⁹¹

Duvar Sarmaşığı (*Hedera helix* L.)

Duvar sarmaşığıgiller (*Araliaceae*) familyasından, yaprak dökmeyen, çok yıllık, 3-50 m. arası boyanabilen, 3 parçalı ve oval yaprakları koyu yeşil renkli, Eylül-Ekim aylarında sarımsı yeşil renkte çiçekler açan, meyveleri sarı veya mavimsi-siyah renkli, gövdesi odunsu bir bitkidir. Duvar ve ağaçlara sarılcı özelliği

¹⁸⁸ "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.96, ÖNCÜ, Cahit; Türkiye'nin Sepi Maddeleri Zenginliği II, Ankara 1951, s.2

¹⁸⁹ "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.96

¹⁹⁰ SEÇMEN Özcan, Yusuf GEMİCİ, Güven GÖRK, L.BEKAT, E.LEBLEBİCİ; A.g.e, s.283

¹⁹¹ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.73,74

vardır.¹⁹²

Genellikle 0-1500 m. yükseklikler arasında, nemli ormanlarda, ağaç gövdeleri ve kayalar üzerinde doğal olarak sarılmış şekilde bulunur. Ayrıca evlerde bahçe duvarlarını ve bina yüzlerini süslemek için de yetiştirilir.¹⁹³

Bir kaynağa göre bu bitkinin yaprakları geçmişte Avrupa'da saç boyası olarak ve siyah renkli dokumaların restorasyonunda kullanılmıştır. Duvar sarmaşığı Ortaçağ'da Avrupa'da ünlü bir kırmızı pigmentin kaynağı olmuştur. Duvar sarmaşığından meydana getirilen bu sakıza lacca adı verilmiştir.

Doğal boyamacılıkta duvar sarmaşığının meyveleri ve çiçekleri kullanılmaktadır. Meyveler siyah ve olgun oldukları zaman kullanılır. Meyveleri, az miktarda sülfirik asit (% 1 oranında) ve su ile iki gün bekletilip daha sonra içinde şap mordanlı yünle 24 saat daha ısıtılmaksızın bırakıldığında soluk gül rengi verir. Çiçekleri boya banyosuna az miktarda amonyak ve soda eklendiğinde şap mordanlı yün iplikleri üzerinde piring sarısı verir. Yaprakları mordansız, şap veya demir mordanlı yün üzerinde koyu grimsi yeşil renk verir.¹⁹⁴

Erguvan (*Cercis siliquastrum* L.)

Caesalpiniaceae familyasından, yuvarlak kalp şeklinde yaprakları, yapraklar gelişmeden önce gövde ve dalların üzerinde sık kümeler halinde meydana gelen erguvan renginde çiçekleri olan, kışın yaprak döken bir ağaçtır.¹⁹⁵ Maki ve kuru dere yataklarında görülür.¹⁹⁶

Boyamacılıkta erguvanın ağaç kabukları kullanılır. Bitkiden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde açık kahverengi renk elde edilir.¹⁹⁷ Bu renk Ayvacık halılarında bulunmadığı için tek başına kullanımı önerilmez. Ayvacık halılarında tetra denilen yeşilimsi kahve tonları bulunmaktadır. Bu nedenle tetra rengin veya siyahın değişik tonlarının eldesinde mazi ve palamut kabuğuyla birlikte ayrıca değişik kiremit kırmızısı tonları elde etmek için kökboyanın altında astar boya olarak kullanılabilir.

Eşek marulu (*Sonchus asper* L.)

Papatyagiller (*Compositae*) familyasından, tek veya iki yıllık, 10-150 cm. boyunda, rozet oval şeklinde tam veya parçalı kenarlı yapraklarının uçları dikenli, uç

¹⁹² ACARTÜRK, Reyhan; A.g.e, s.52

¹⁹³ SEÇMEN, Özcan, Erkuter LEBLEBİCİ; Yurdumuzun Zehirli Bitkileri, İzmir 1987, s.17

¹⁹⁴ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.124

¹⁹⁵ BAYTOP, Asuman; A.g.e, s.215

¹⁹⁶ MERT, H.Hasan, Süleyman BAŞLAR, Yunus DOĞAN; A.g.p, s.11

¹⁹⁷ EYÜBOĞLU, Üner, İtir OKAYGÜN, Füsun YARAŞ; A.g.e, s. 57

kismında Mayıs-Ağustos aylarında açan sarı çiçekleri olan, tüylü otsu bir bitkidir.Orman açıklıkları, kumlu yerler, kültür sahaları, 1900 m. yüksekliğe kadar olan yerlerde bol miktarda bulunur.¹⁹⁸

Bitki yaz boyunca toplanabilir.Fakat çiçeklerinin tamamı açılmadan toplanırsa daha temiz renk verir.Boyamacılıkta bu bitkilerin çiçekli toprak üstü kısımları kullanılır.Şap ön mordanlı yün iplikleri üzerinde parlak sarı renk verir.Aynı boya banyosuna az miktarda demir iki sülfat ilavesiyle bu sarı renk marul yeşiline döner.¹⁹⁹

Gelincik (*Papaver rhoeas*)

Gelincikgiller (*Papaveraceae*) familyasından, tek yıllık, 30-50 cm. boylanabilen, dik tüylü ve dallanmış gövdesi, dip kısımda rozet oluşturan yaprakları, Mayıs-Haziran aylarında ve yaz sonunda açan kırmızı çiçekleri, kapsül şeklinde ve içerisi bölmeli meyveleri olan otsu bir bitkidir.Genellikle su ve besin maddesi bakımından zengin kireçli, azotlu, killi ve tınlı toprakları sever.Özellikle kışlık ve yazlık hububat arasında ve bazen de üçgül içerisinde rastlanır.²⁰⁰

Boyamacılıkta bitkinin taç yaprakları şap ve göz taşıyla mordanlanmış yün iplikleri üzerinde açık kurşuni renk verir.²⁰¹

Havacıva Otu (*Alkanna tinctoria subs.tinctoria*)

Hodangiller (*Boraginaceae*) familyasından, 10-30 cm yükseklikte, çok yıllık, tüylü, mavi çiçekli, kırmızı köklü, otsu bir bitkidir.Genellikle ılıman ve sıcak iklimde yetişir.²⁰²

Boyamacılıkta bitkinin kökleri kullanılır.Mordanlı ve mordansız boyama yapılabilir.

Bitkinin kökleriyle ve alkanna asidi ekstraktıyla, yün üzerinde mordansız ve çeşitli mordanlar kullanılarak yapılan boyamalarda; eflatuna, maviye, laciverte, et kırmızısına ve siyaha bakan renk tonları elde edilir.

Bitkinin kökleriyle ve alkanna asidi ekstraktıyla, yün üzerinde mordansız ve çeşitli mordanlar kullanılarak yapılan boyamalarda; eflatuna, maviye, laciverte, et kırmızısına ve siyaha bakan renk tonları elde edilir.

Anchusa asidi ekstraktıyla ise, yün iplikleri üzerinde çoğu yeşilimtrak ve gri

¹⁹⁸ ACARTÜRK, Reyhan; A.g.e, s.101

¹⁹⁹ GRIERSON, Sue;A.g.e, s.155

²⁰⁰ ÖZER,Zeki,Nihat TURSUN, Hüseyin ÖNEN; A.g.e, s.194

²⁰¹ USLU, Mehmet; Bodrum'un Dokumacılık ve Boyacılığı, 2. Ulusal El Sanatları Sempozyum Bildirileri (18-20 Kasım 1982) İzmir, s.369

²⁰² "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.42

olan renk tonları ele geçirilebilir.²⁰³

Hayıt (*Vitex Agnus castus*)

Mineçiçeğigiller (*Verbenaceae*) familyasından, 1-3 m. yükseklikte, kışın yaprak dökmeyen, kokulu, seyrek dallı ve dağınık görünüşlü çalı durumunda, soluk pembe veya mavi çiçekli bir bitkidir. Genellikle hafif bünyeli ve kumlu çakıllı topraklarda, güneşli ve sıcak çevrelerde, dere kenarlarında, alçak, çukur alanlarda, çay ve deniz kıyılarında yetişir.²⁰⁴

Boyamacılıkta bitkinin tohumları, kökleri, yaprakları ve genç dalları kullanılır. Yapraklar genellikle Ağustos ayında toplanır. Hayıt dalları yün iplikleri üzerinde bakır iki sülfatla koyu yeşil, taze dal ve yaprakları şapla filizi yeşil, yaprak veya tohumu şapla sarı renk tonları verirler.²⁰⁵

İspanya Altın Dikeni (*Scolymus hispanicus*)

Papatyagiller (*Compositae*) familyasından, iki veya çok yıllık, 70-80 cm. kadar boylanabilen, gövdeleri kanatlı dikenli dipten itibaren zengin dallı, çalimsı, otsu bir bitkidir. Yaprakları yumurtamsı, dikdörtgensiz-mızraksı, tüysü bölmeli yada derin dişli, iğne gibi batıcı ve parlak yeşil renklidir. Çiçekler yaprak koltuklarından çıkar, başak durumlu sarı renkli taç yaprakların dışı beyaz tüylüdür. İlkbahar yaz aylarında çiçek açar. Tohumla da üretilir.

Genellikle güneşli yerlerde, ılıman iklimlerde yetişir. Her türlü toprakta yetişmekle birlikte kumlu, geçirgen toprakları tercih eder.²⁰⁶ Az su verilmelidir.

Boyamacılıkta bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları yaş veya kuru halde iken kullanılabilir. Bitkiden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde limon sarısı renk elde edilir.

Bitki boyamacılıkta ilk kez denenmiştir.

İspanyol Katırtırnağı (*Spartium junceum*)

Baklagiller (*Fabaceae* veya *Leguminosae*) familyasından, 1-4 m. boyunda, basit ve küçük yaprakları, salkım durumunda sarı renkli çiçekleri olan yaprak dökücü çalı formudur. Nisan-Temmuz aylarında çiçek açar. Maki içinde deniz gören kurak yamaçlarda görülen tür, deniz seviyesinden 600 m. ye kadar dağılıp göstermektedir.

²⁰³ HARMANCIOĞLU, Mustafa; A.g.e, s.17,40,90,96

²⁰⁴ "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.44, BAYTOP, Turhan; A.g.e, s.132

²⁰⁵ Geniş bilgi için bkz EŞBERK, Tevfik; Türkiye'de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti, Ankara 1939, s.70, ENEZ, Nevin; A.g.e, EYÜBOĞLU, Üner, İtir OKAYGÜN, Füsun YARAŞ; A.g.e, s.59, USLU, Mehmet; A.g.m, s.370,372,373

²⁰⁶ YÜCEL, Ersin; Türkiye'de Yetişen Çiçekler ve Yer Örtücüler, Eskişehir 2002, s.358

Genellikle fakir kumlu, kalkerli toprakları seven İspanyol katırtımağı donlara karşı çok duyarlıdır. Bu bitki uzun zamandır kültüre alınmış olup park ve bahçelerde süs bitkisi olarak da yetiştirilir.

Boyamacılıkta bitkinin özellikle çiçekleri ve bazende sapsı ve genç filizleri kullanılır. Katırtımağı yaz boyunca çiçek açar, tazeyken veya tam olgunlaştığında kullanılabilir.²⁰⁷ Şap mordanlı yün iplikleri üzerinde sarı, yeşil-sarı renk tonları verir.²⁰⁸

Kadın Tuzluğu (*Berberis vulgaris*)

Hanımtuzluğuğiller (*Berberidaceae*) familyasından, 2 m.ye kadar uzayabilen, yaprak dökücü, kabuğunun içi sarı renkli olan dikenli bir çalıdır. 900-1500 m. arasında doğal bir yayılış gösterir.²⁰⁹

Kadın tuzluğu yünü direkt olarak boyar.²¹⁰ Boyacılıkta kadın tuzluğu türlerinin kök, odun, filiz ve kabukları ve bunların yanı sıra kadıntuzluğu (*B. vulgaris*) türünün meyveleri kullanılır. Kadın tuzluklarında bulunan berberin miktarı iklim ve yetiştirme şartlarıyla, türlere göre değişir. Yurdumuzda bulunan türlerde %1-2 arasındadır.²¹¹

Boyacılıkta kadıntuzluğunun iç kabuğu mordanlı yün iplikleri üzerinde sarı, kökleri ve kabukları demir iki sülfatla koyu yeşil, tamamı şapla sarımsı kahve, kökleri mordanlı veya şapla parlak sarı renk verir.²¹²

Kantarın (*Hypericum calycinum*, *Hypericum empetrifolium*, *Hypericum perforatum*)

Kantarongiller (*Guttiferae* yada *Hypericaceae*) familyasından çok yıllık karşılıklı bazende çevre dizilmiş yapraklara sahip, genellikle parlak sarı çiçekli, otsu veya çalı halinde odunsu karakterde bitkilerdir. *Hypericum calycinum* ormanlık alanlarda diğerleri tarla ve çalılıklarda bulunur.

²⁰⁷ Geniş bilgi için bkz; EYÜBOĞLU, Üner, İtir OKAYGÜN, Füsun YARAŞ; A.g.e, s.69, A Golden Hands Pattern Book Handcrafts; United States, 1971/72/73, s.73, MERT, H.Hasan, Süleyman BAŞLAR, Yunus DOĞAN; A.g.p, s.15

²⁰⁸ Yünleri Nebatlarla Boyama Reçeteleri, Karınca Koop Dergisi, Y.13, S.122, 2/1947, s.73

²⁰⁹ MERT, H.Hasan, Süleyman BAŞLAR, Yunus DOĞAN; Çevre Sorunları Yönünden Bitkisel Boyaların Önemi, II.Uluslararası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu, 5-7 Kasım 1992, Ankara : 104111, s.106

²¹⁰ HARMANCIOĞLU, Mustafa, A.g.e, s.36

²¹¹ KÖŞKER, Ömer; Kadın Tuzluğu, Matematik ve Tabiat Bilimleri Dergisi 5, 1945, s.30

²¹² Bkz; RODALE'S Illustrated Encyclopedia of Herbs, Pennsylvania 1987, s.173, UĞUR, Gürbüz; A.g.e, s.21,23,24, HARMANCIOĞLU, Mustafa; a.g.e, s.187-192

Boyamacılıkta kantaron türlerinin toprak üstü kısımları kullanılır.*Hypericum perforatum*'dan kırmızı renk elde edebilmek için çiçekler, çiçeklenme devresinin zirvesindeyken toplanıp, kurutulmadan kullanılmalıdır. Kurutulmuş çiçeklerinden ancak sarı renk elde edilebilir.²¹³ Binbirdelik otunun ve koyun kıranın yapraklarından şapla ön mordanlanmış yün iplikleri üzerinde hardal sarısı, demir iki sülfatla altın sarısı-yeşil renk elde edilir. Asetik asitli ortamda, şap mordanlı yün güzel bir kırmızı renk alır.²¹⁴ *Hypericum triquetrifolium. Turra* bitkisinden şap ve demir iki sülfatla yün iplikleri üzerinde mat bej, olive ve haki, deve tüyü, sütlü kahve tonları ele geçirilir. Yıkama sonrasında mat olive tonlarının parlak sarımsı-fıstık yeşili, bej ve krem tonlarının da parlak limon sarısı renklere dönüştüğü, diğer renklerin ise canlanıp kırmızılıklarının arttığı görülmüştür.²¹⁵

Kartal Eğreltisi (*Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn)

Eğreltiler (*Hypolepidaceae*) familyasından, 50-200 cm. yüksekliğinde, çok yıllık, siyah toprak altı gövdesi yeraltında yatay olarak uzanan, büyük, üçlü, tüysü yaprakları bitki gençken zemberek yada soru işareti gibi kıvrılan, geliştikçe kıvrımları açılıp yelpaze gibi yayılan, çiçeksiz ve sporla üreyen bir bitkidir. Kavun karpuz sergilerinde meyvelerin altına yayılan taze yapraklarından rahatça hatırlanabilir.

Genellikle çok derine inen uzun köksapları sayesinde, fundalıklar gibi kuru topraklarda bile rahatça yetişip, tarım bitkilerinin büyümesini yavaşlattığı için zararlı bir bitki sayılan kartal eğreltisi, diğer eğrelti otları gibi nemli, keskin güneş ışıklarından korunan gölgeli yerlerde, sıklıkla koruluklarda, çalılıkarda ve ekilmeyen boş alanlarda yayılır. Ülkemizde de özellikle kıyı bölgelerindeki orman açıklıklarında ve sahil ikliminin hakim olduğu bölgelerde yetişir.

Kartal eğreltisi bir boyarmadde olarak kullanıldığında çok çeşitli sonuçlar verir ve modern araştırmalara göre bunun nedeni de muhtemelen, bitkinin yetişme aşamaları sırasında, sıklıkla değişim gösteren zehirli ve kanserojen maddeler içermesidir.

Boyamacılıkta bitkinin ekin başları, kökleri, taze dal ve yaprakları

²¹³ Bkz; "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.65, RODALE'S Illustrated Encyclopedia of Herbs, Pennsylvania 1987, s.175

²¹⁴ Bkz; USLU, Mehmet; A.g.m, s.371, EYÜBOĞLU, Üner, İtir OKAYGÜN, Füsun YARAŞ; A.g.e, s. 73,87

²¹⁵ ÖZTÜRK, İsmail, Aslı AKSOY; Kantaron (*Hypericum triquetrifolium. Turra*) Bitkisinden Elde Edilen Renkler ve Bu Renklerin Yün Halı İplikleri Üzerindeki Işık ve Yıkama Haslıkları, A.Ü, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, Cilt.6, S.1, Ankara 2000, s.115

kullanılır.Kökler iklime bağılı olarak ilkbahar veya yaz başlarında, onların özsuyunu emen güçlü büyük yaprakları oluşmadan topraktan çıkarılır.Filizler ise 15 cm. civarı yükseklikteyken ve ilk baharda henüz helezonik şekil aldığıında toplanır.

Kartal eğretilisinin yaprakları şap mordanlı yün iplikleri üzerinde asma yeşili, şap artı demir iki sülfatla mordanlanmış yün iplikleri üzerinde koyu nefti, filizleri şapla sarımsı yeşil, şap artı sodayla mısır, kökleri şapla kirli portakal renkleri verirler.²¹⁶

Katran Yoncası (*Psoralea bituminosa* L.)

Baklagiller (*Leguminosae*) familyasından, çok yıllık, üç parçalı 20-140 cm.'ye kadar boylanabilen gövdesinde tüylü yapraklar bulunan, kuvvetli katran kokulu bir bitkidir.Çiçek durumu; 7-30 çiçekli olup, çiçekler maviden- mora kadar değişken renklidir.Meyveleri tüylüdür.Çiçek açma zamanı Mayıs-Ağustos ayları arasındadır.

Genellikle ağaçlık alanların açıklıklarında görülür.²¹⁷

Boyamacılıkta çiçekli toprak üstü kısımları kullanılır.Bitkiden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde açık sarı renk elde edilir.

Bitki boyamacılıkta ilk kez denenmiştir.

Kırmızı Alıç (*Crataegus monogyna*)

Gülgiller (*Rosaceae*) familyasından, 2-4 m. yüksekliğinde, kışın yaprak döken, 6-10 mm. çapında olan kırmızı veya esmer kırmızı renkli meyveleri yenmeyen, çalıya benzer bir ağaçtır.Kokulu ve pembemsi beyaz renkli çiçekleri Nisan-Mayıs aylarında açar.Genellikle ormanlık ve taşlık yerlerde, açık alanlarda 1600 m. yüksekliğe kadar yetişir.²¹⁸

Boyamacılıkta kırmızı alıç'ın ağaç kabuğu, meyveleri ve çiçekleri kullanılır.Meyveler çok olgun ve koyu renkteyken, çiçekleri de iyice erginleştiklerinde toplanır.Bitkinin meyvelerinden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde sarı-kahve renk ele geçer.Bu boya kahverengi, siyah ve koyu kök kırmızısı gibi diğer daha koyu renkler için zemin olarak kullanılabilir.

Çiçeklerinden yine şap mordanlı yünle, kaynatma süresi değiştirilerek mat mısır sarısı ve kırmızımsı portakal renkleri elde edilir.Bu ikinci renk, kırmızı alıç çiçeklerinin, aynı rengi veren birçok çiçek gibi quercetin içeriyor olabileceğini

²¹⁶ Geniş bilgi için bkz; Baytop, Asuman, A.g.e, s.71, "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991,s.49, GRIERSON, Sue; A.g.e, s.85, A Golden Hands Pattern Book Handcrafts; United States, 1971/72/73, s.73

²¹⁷ DAVIS, P.H; A.g.e, Vol.3, England 1969, p.

²¹⁸ ACARTÜRK, Reyhan; A.g.e, s.30

düşündürürse de gerçekte bu boyarmaddeyi içeren bitkiler alıç kadar uzun kaynatma gerektirmezler.²¹⁹

Kırmızı Hevhulma (*Lythrum salicaria*)

Lythraceae familyasından, çok yıllık, 50-150 cm arasında boylanabilen, dik gövdesinin uç kısımlarındaki gül rengine çiçekleri Haziran-Eylül ayları arasında açan, kanatlı ve dallı gövdesindeki tüylü yaprakları karşılıklı dizilişli otsu bir bitkidir. Genellikle bataklık ve su kenarlarında, kuru nehir yataklarında, 1400 m. ye kadar yetişir.²²⁰

Boyamacılıkta bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kullanılır. Demir iki sülfatla mordanlanmış yün iplikleri üzerinde füme, siyah renk elde edilir.

Kırmızı Yüksükotu (*Digitalis purpurea*)

Siracaotugiller (*Scrophulariaceae*) familyasından, 60-120 cm. boyunda, genellikle iki bazen çok yıllık, taç yaprakları kırmızı renkte olan otsu bir bitkidir. Ana vatani Avrupa olan tür ülkemizde bahçe ve parklarda süs bitkisi olarak yetiştirilir.²²¹

Boyamacılıkta bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır. Toplanma devresi bitkinin tam çiçekli olduğu zamandır. Bitki şapla ön mordanlama yapılmış yün iplikleri üzerinde sarı, demir iki sülfatla mordanlanmış yün iplikleri üzerinde ise zeytin yeşili renk verir.²²²

Kızılağaç (*Alnus glutinosa* (L.) Gaertn)

Huşgiller (*Betulaceae*) familyasından, 30 m.'ye kadar boylanabilen, kışın yaprak döken, gençken düz, siğilli, yeşilimsi esmer ve parlak renkli ileri yaşlarda koyu ve levha halinde parçalı gövde kabuğu, elips veya ters yumurtamsı şekilde yaprakları, aşağıya doğru sarkık erkek ve küçük bir kozalağı andıran, olgunlaşınca odunsu bir yapı kazanıp, dar kanatlı küçük tohumlar taşıyan dişi çiçekleri olan bir orman ağacıdır. Yaralanan gövde kabuğunun çok kısa sürede oksitlenerek beyazdan kızıla dönüşmesi sonucu bu ismi almıştır.

Işık ve rutubet isteği fazla olan kızılağaç, bataklık, dere kenarları ve taban suyu yüksek alanlarda ve nemli ormanlarda yetişir.²²³

Boyamacılıkta bitkinin gövde ve dal kabukları kullanılır. Yabancı bir kaynağa göre ağaç işlenmek üzere kesilir kesilmez, boyamada kullanılacak kabuk soyularak

²¹⁹ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.116,117

²²⁰ ACARTÜRK, Reyhan; A.g.e, s.64

²²¹ SEÇMEN Özcan, Yusuf GEMİCİ, Güven GÖRK, L.BEKAT, E.LEBLEBİCİ; A.g.e, s.285

²²² GRIERSON, Sue; A.g.e, s.110

²²³ Türkiye Florası; Bilim ve Teknik, C.28, S.330, 5/1995, s.82

gövdeden ayrılır ve gölgede kurutulur. En yüksek tanen konsantrasyonu orta yaşlı ağaçların kabuklarında bulunur. Bitkinin ağaç kabuğundan mordansız yün iplikleri üzerinde tahin sarısı, şapla safran sarısı, kahverengimsi sarı, demir iki sülfatla soluk siyah, bakır iki sülfatla koyu haki, limon asidiyle toprak sarısı, sodyum klorürle күкүрт, sodyum karbonatla sarı koza, kalsiyum oksitle kına sarısı, mazılarla siyah renk tonları elde edilir.²²⁴

Kızılçam (*Pinus brutia*. Ten)

Çamgiller (*Pinaceae*) familyasından, 20-25 m.'ye kadar boylanabilen, 60 cm. kadar çap yapabilen, tüysüz genç sürgünleri çoğunlukla önceleri kırmızımsı daha sonraları ise yeşilimsi-kahverengi nadiren de kurşuni boz renkli olan, iğne yapraklı, çok kısa saplı ince uzunca biçimli ve kahverengi kozalakları dala dik ve yan olarak bağlanan, kalın dallı ve genellikle eğri fakat yüksek rakımlarda düzgün gövdeye sahip bir ağaçtır. Genç ağaçların sivri yapıdaki tepesi ve boz renkli, düzgün yüzeyli kabuğu, ileri yaşlarda geniş dağınık tepe ile derin çatlaklı esmer, kırmızımsı renkli kalın kabuğa dönüşür. Bu tür ismini taze sürgünlerinin kırmızı renginden alır.

Genellikle toprak isteği konusunda hoş görülür, kışları ılıman, yazları sıcak ve kurak yerlerde, kireçli veya kumlu alanlarda yetişebildiği gibi elverişli yetiştirme koşullarında çok daha iyi gelişme gösteren bu sahil ağacı, ülkemizin asıl ağaç türlerindendir. Büyümesi, gençlikte hızlı olup Güney Anadolu'da 1200 m.'ye kadar çıkabilir. Kuzeye doğru çıkıldıkça daha aşağı yükseltilerde yayılış gösterir. Daha çok Akdeniz ikliminin etkisinde kalan yerlerde yada bu karakteri taşıyan benzeri bölgelerde kısmen bulunur.²²⁵

Boyacılık açısından kızılçamın gövde kabukları kullanılırsa da kozalaklarıyla da deneme yapılabilir. Kabuklar dövülüp ufak parçalara ayrılarak veya toz haline getirilerek kullanılabilir.²²⁶

Kızılçamın kozalakları şap mordanlı yün iplikleri üzerinde kırmızımsı sarı, ağaç kabukları mordansız pembeye bakan soluk kırmızı²²⁷, şapla kahverengi, acı sarı, ağaç kabukları demir iki sülfatla koyu haki, limon asidiyle sarı bej, sodyum klorürle sarı göz, sodyum karbonatla күкүрт sarısı, kalsiyum oksitle tütün sarısı,

²²⁴ Geniş bilgi için bkz; ADROSKO, Rita,J; A.g.e, s.42, GRIERSON, Sue; A.g.e, s.70, UĞUR, Gürbüz; A.g.e, s.22, HARMANCIOĞLU, Mustafa; A.g.e, s.34

²²⁵ "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.60,61

²²⁶ DURAN, Kerim; Yünün Kızılçam (*Pinus brutia*) Kabuğu ile Doğal Olarak Boyanması Üzerine Bir Araştırma, Tekstil ve Konfeksiyon, Y.2, S.16, 11/1992, s.429

²²⁷ USLU, Mehmet; A.g.m, s.37

mordansız krem, açık saman renkleri verir.²²⁸

P_H 2 sülfürik asit kullanılarak hazırlanan asidik ortamda; demir mordanla kızıl bej, kirli beyaz açık krem, bakır iki sülfatla açık krom yeşili, fildişi, yeşil krem renkler ele geçirilir.²²⁹

Kiraz (*Cerasus avium*)

Gülğiller (*Rosaceae*) familyasından, 25 m.'ye kadar boylanabilen, meyvesi küremsi biçimde eriksi kırmızı siyah renkte olan bir ağaçtır. Meyveleri yenildiği için geniş oranda kültürü yapılır. Doğal olarak 1600 m.'ye kadar karışık ormanlarda bulunur.

Boyamacılıkta kirazın yaprakları ve meyveleri kullanılır. Yapraklarından, kaynama süresine bağlı olarak, şap mordanla haki ve altın kahve, demir mordanla ise kırmızıya çalan kahve renkler ele geçirilir. Meyvelerinden şap mordanla solgun menekşe rengi elde edilir. Mordan olarak şap yerine kalay kullanıldığında ele geçen renk daha keskin olmaktadır da, kiraz meyvelerinden elde edilen rengin haslıkları düşüktür.²³⁰

Kökboya (*Rubia tinctorum* L.)

Kökboyasigiller (*Rubiaceae*) familyasından, çok yıllık, destek bulamadığı zaman toprak üzerinde sürünerek gelişen ve ancak 30-40 cm. uzayabilen, gövde ve yapraklarında bulunan çengel şeklindeki sert tüylerle ağaç ve çalılıklara tutunarak tırmandığındaysa boyu iki katına varan, sarı çiçekleri, 5-6 mm. çapında siyah renkli yuvarlak meyveleri ve başparmak çapına kadar kalınlaşabilen, kırıldığında ortası sarı, kenarları kırmızı veya esmer kırmızı yuvarlak çubuklar şeklinde kökleri olan otsu bir bitkidir.²³¹

Genellikle humuslu, derin ve özellikle kireçli topraklarda yetişen kökboya rutubeti sever ve daha çok sulak ve gölgelik yerlerde özellikle dere yataklarında yetişir.²³² Geçmişte, bu gün pamuk yetiştirilen tarlalarda kökboya ziraati yapılırdı.

Onların neslinden gelen yabancı bitkiler günümüzde var olan ihtiyacı karşılayacak miktarda pamuk tarlalarında yetişmektedir fakat doğal boyamacılığın

²²⁸ HARMANCIOĞLU, Mustafa; A.g.e, s. 176

²²⁹ DURAN, Kerim; A.g.m, s.429

²³⁰ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.90

²³¹ EŞBERK, Tefik; Yurdumuzda Yetişen Boya Bitkilerinden, Köy Sanatlarında Faydalanma Usulleri (Kökboya) , Türk Tekstil Mecmuası, 4/1947, s.12

²³² EŞBERK, Tefik, Ömer KÖŞKER; Kökboya (*R.tinctorum* L.), Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisi, C.4, S.1(7), s.381

gelişimi için tekrar ziraati yapılmalıdır.²³³

Bitkideki boyarmadde miktarı bitkinin yetiştiği toprağın cinsine ve yetiştirme ortamına göre değişiklik gösterir. Bir kaynağa göre toprakta kalsiyumun varlığı boya içeriğini yükseltir. Bitkinin içindeki erythrozym enzimi bitkinin kurutulması ve boyama sırasında çok güçlü bir ısıyla karşılaşınca bozulur. Bu yüzden bu işlemler sırasında yüksek ısı kullanmaktan kaçınılmalıdır.²³⁴

Ayrıca kökboyada bulunan bütün boyarmaddeler birer antrakinon türevi olduklarından kimyasal bakımdan molekül yapıları birbirine benzer, bu yüzden yukarıda da söz edildiği gibi yüksek ısı kullanılırsa bazı boyarmaddelerin birbirine dönüşümü söz konusu olur.²³⁵ Bu da boyamada renk tonu değişimlerine ve eski örneklerin analizlerinde yanılgılara sebep olur.

Boyamacılıkta kökboya bitkisinin köklerinden ve nadiren de meyvelerinden yararlanılır. Kökboya taze yada kurutulmuş halde kullanılabilir. Ayrıca kökün kırmızı dış kabukları ve sarı orta kısımları ayrılarak da kullanılmıştır.

Kökler sonbaharda dallar kuruduğu zaman veya ilk baharda bitki henüz yeşerirken toplanır. Gölge bir yerde kurutulup, ağzı kapalı torbalarda saklanır. Bir kg kökboya tozu için el değirmeninde öğütülmesi gereken boya kökü yedi kilogramdır.²³⁶

Ülkemizde geleneksel boyamacılıkta kökboya kökü yün üzerinde sıklıkla şap ve demir iki sülfat mordanın yanı sıra pelit tozu, erik kurusu, saman, kuru soğan kabuğu, keteğin dikenli külü, yoğurt suyu, nar kabuğu, sütleğin, çemen, sofratuzu deve pisliği, meşe veya sakız ağacı külü, limon tuzu gibi diğer boyarmadde ve yardımcı maddeler ile birlikte kırmızı pembe ve turuncunun değişik tonlarını elde etmede kullanılmıştır.²³⁷

Bunların dışında kökboya değişik bitkilerdeki quercetin, apigenin sarı boyarmaddeleri ile portakal rengi, indigo ile veya indigo kullanmaksızın demir türevi bir mordanla mor, muhabbet çiçeği gibi sarı ve indigo gibi mavi veren bazı bitkilerle belli oranlarda karıştırıldığında siyah renk verir.,

²³³ THOMPSON, Jon; A.g.m, s.21

²³⁴ EŞBERK, Tefik; A.g.m, s.12

²³⁵ ENEZ, Nevin, A.g.e, s.11

²³⁶ THOMPSON, Jon; A.g.m, s.21

²³⁷ Bkz; GÜNDÜZ, İbrahim; A.g.e, s.29, EREN, Naci; Antalya Bölgesinde Bitkisel Boyacılık, Türk Etnografya Dergisi, S.16, 1977, s.55

Kökboyanın meyvesi siyahlaşınca toplanarak kaynatılır ve halk arasında "kırcalı" denilen açık mavi renk elde edilir.²³⁸

Köy Göçüren (*Cirsium arvense*, *Cirsium creticum*)

Papatyagiller (*Compositae*) familyasından, çok yıllık bitkilerdir. Köy göçüren (*Cirsium arvense*) türü, 2 m.'ye kadar boylanabilen bol dallı, dik ve az tüylü gövdesi, kenarları kaba dişli dikenli yaprakları, leylak veya gül pembesi rengi çiçekleri olan otsu bir bitkidir.²³⁹

Cirsium creticum türü ise 1 m.'ye kadar boylanabilir. Dar, kanatlı gövdesi, 2-12 mm. uzunluğunda ince sert dikenli olup çiçek durumu uçtaki kümelerde toplanmıştır. Meyveleri koyu kahve renklidir. Çiçeklenme Haziran-Ağustos aylarında gerçekleşir.²⁴⁰

Cirsium arvense fazla kurak olmayan, besin maddesince zengin derin toprakları sever. Azotlu ve killi toprakların göstergesidir. Meyve ve sebze bahçelerinde, bağlarda, kışlık hububat ve endüstri bitkilerinin bulunduğu yerlerde, ayrıca çim alanlarında yol kenarlarında, döküntü alanlarında bulunabilir.²⁴¹

Cirsium creticum genellikle nemli yerlerde yayılış gösterir.

Boyamacılıkta *Cirsium arvense* ve (*Cirsium creticum*) türlerinin toprak üstü kısımları kullanılır. Köy göçüren (*Cirsium arvense*) bütün yaz mevsimi boyunca toplanabilir. Fakat çiçekleri tamamen açılmadan önce toplanırsa daha saf renk tonları verir. Bitki şap ön mordanlı yün üzerinde sarı, demir mordanlı yün üzerinde ise yeşil renk verir.²⁴²

Cirsium creticum bitkisinden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde açık sarı renk elde edilir. Bu tür boyamacılıkta ilk kez denenmiştir.

Kurtbahanı (*Ligustrum vulgare* L.)

Zeytingiller (*Oleaceae*) familyasından, 3 m.'ye kadar boylanabilen, çalı görünüşünde, üst yüzeyleri koyu yeşil, alt kısımları daha mat yapraklara, beyaz çiçeklere ve olgunlukta siyah meyvelere sahip bir ağaççıktır.

Genellikle Kuzey ve Orta Anadolu bölgelerinde orman açıklıklarında yetişen

²³⁸ BODUR, F; Karapınar Halıcılığı, Türk Dünyası Araştırmaları, (3), 10/1984, s.75

²³⁹ ÖZER, Zeki, Nihat TURSUN, Hüseyin ÖNEN; A.g.e, s.64

²⁴⁰ DAVIS, P.H; A.g.e, Vol.5, England 1975, p.405

²⁴¹ ÖZER, Zeki, Nihat TURSUN, Hüseyin ÖNEN; A.g.e, s.64

²⁴² GRIERSON, Sue, A.g.e, s.155

kurtbaharı Marmara ve Ege bölgelerinde de bulunur.²⁴³Budanarak rahatça şekil verilebilen bu bitki alçak çitler yapmak için özel olarak da yetiştirilir.²⁴⁴

Boyamacılıkta bitkinin meyve ve yaprakları kullanılır.Meyveler olgun ve olgunlaşmamış mavi haldeyken kullanılabilir.Kurtbaharı meyvelerinin dış görünüşü onların boya potansiyelinin belirleyicisi değildir.Yani meyvelerin büyük ve sulu görünüşleri onların fazla boyarmaddeye sahip olduğunu göstermez.Aynı ağaççıktan farklı yıllarda alınan meyvelerden de farklı sonuçlar elde edilebilir.

Kurtbaharı meyvelerinden şap mordanlı yün üzerinde mavimtrak yeşil (turkuaz), soda ve şapla açık sarı, tuzla yeşil, demir iki sülfat mordan ve asidik ortamda kurşuni parlak mavi, yapraklarından ise şapla berrak sarı renk elde edilir.Yapraklar ilkbaharda toplandığında daha berrak sarı, yaz sonlarında toplandıklarında ise daha mat altın sarısı renk verirler. Ayrıca olgun kurtbaharı meyvelerinin mordansız yün üzerinde pembe renkler verdiği bilinmekteyse de, bunlar mat tonlar olduğu ve haslıkları olmadığı için kullanılmaları önerilmez.²⁴⁵

Kuş Tırfılı (*Lotus corniculatus*)

Baklagiller (*Fabaceae* veya *Leguminosae*) familyasından, çok yıllık, 30-100 cm.'ye kadar boylanabilen, dik, yatık veya sürünücü formu gövdesi, yaklaşık 2 cm. uzunluğunda, kenarları düz yuvarlak elips biçiminde parlak yeşil renkli yaprakları, portakal sarısından limon sarısına kadar değişebilen renkte, bezelye çiçeğine benzer çiçekleri olan bir bitkidir.

Genellikle ülkemizin her yerinde doğal bitki örtüsünde görülebilen kuş tırfılı kışa ve kurağa dayanıklı olup, çok çeşitli topraklarda yetişebilir.Ülkemizde sıklıkla yem bitkisi olarak yetiştirilen bitki bunlara ek olarak fakir topraklarda yetişebildiği ve toprağı aşınmaya karşı yerinde tuttuğu, taban suyu yüksek asit ve tuzlu yapıdaki topraklarda başarıyla yetiştiği için de üstün bir toprak koruma ve iyileştirme bitkisidir.²⁴⁶

Boyamacılıkta bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kullanılır.Bitkiden şap mordanlı yün üzerinde canlı bir sarı renk elde edilir.²⁴⁷

²⁴³ BAYTOP, Turhan; A.g.e, s.184,188

²⁴⁴ BAYTOP, Asuman, A.g.e, s.215

²⁴⁵ Geniş bilgi için bkz; ADROSKO, Rita, J; A.g.e,s. 101, GRIERSON, Sue; A.g.e, s.138,139, A Golden Hands Pattern Book Handcrafts; United States, 1971/72/73, s.73

²⁴⁶ AVCIOĞLU, Rıza, Hikmet SOYA; A.g.e, s.44-47

²⁴⁷ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.157

Küçük Kuzu Kulağı (*Rumex acetosella* L.)

Kuzukulağıgiller (*Polygonaceae*) familyasından, 15-40 cm. yüksekliğinde çok yıllık, mızrak şeklindeki yaprakları saplı, küçük çiçekli, parlak kahverengi meyveli, nazik bir ottur. Ülkemizde genellikle tarlalarda, terkedilmiş yerlerde ve nemli ortamlarda 2300 m.'ye kadar yetişen, kozmopolit bir bitkidir.

Boyamacılıkta bitkinin kökleri ve tohumları kullanılır. Köklerinden, şapla ön mordanlama yapılmış yün iplikleri üzerinde zeytin sarısı renk tonları ele geçer.

Ayrıca kuzukulağı bitkisi potasyum oksalat içerdiğinden dolayı, indigo boyalarında boyanın haslığını geliştirmek için bir son mordan olarak da kullanılır.²⁴⁸

Küçük Çiçekli Yakı Otu (*Epilobium parviflorum*. Schreber)

Onagraceae familyasından, çok yıllık, 16-60 cm.'ye kadar boyanabilen, dik ve dallanmış gövdesi uzun tüylerle kaplı, ince, uzun tüylü yaprakları alt kısımda yuvarlak ve sapsız, pembe renkli çiçekleri yaz ve sonbaharda açan otsu bir bitkidir.

Genellikle sıcak ve gölgeli yerleri ve besin maddesince zengin toprakları sever. Su kenarlarında ve ormanlarda sık rastlanır.²⁴⁹

Boyamacılıkta çiçekli toprak üstü kısımları kullanılır. Bitkiden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde sarı renk elde edilir.

Bitki boyamacılıkta ilk kez denenmiştir.

Labada (*Rumex cristatus*, *R. crispus*, *R. pulcher*)

Kuzukulağıgiller (*Polygonaceae*) familyasından, Rumex alt cinsine bağlı bazı Rumex türlerinin genel adıdır. Bunlar çok yıllık, otsu bitkiler olup, yaprakları ok veya mızrak biçiminde değildir.²⁵⁰ Kıvrıkcık labada (*R. crispus*) 40-120 cm. yüksekliğe kadar boyanabilen, kazık köklü, Temmuz-Ağustos aylarında açan çiçekleri yeşilden sarımsak kırmızıya kadar değişken renkte olan bir bitkidir.²⁵¹ *R. pulcher* 60 cm. ye kadar boyanabilen, taban yaprakları genişliğinin iki katı uzunluğunda etli ve çoğunlukla keman biçiminde olan Mayıs-Temmuz ayları içerisinde çiçeklenen meyvelerinin kenarları dişli bir bitkidir.

²⁴⁸ Geniş bilgi için bkz; BAYTOP, Turhan; A.g.e, s.192, ENEZ, Nevin; A.g.e, s.33, GRIERSON, Sue; A.g.e, s.148, ÖZTÜRK, Münir, Hasan ÖZÇELİK; Doğu Anadolu'nun Faydalı Bitkileri, Ankara 1991, s.49, "Yünleri Nebatlarla Boyama Reçeteleri", Karınca, 13 (122), s.16

²⁴⁹ ÖZER, Zeki, Nihat TURSUN, Hüseyin ÖNEN; A.g.e, s.191

²⁵⁰ BAYTOP, Turhan; A.g.e, s.195

²⁵¹ ÖZER, Zeki, Nihat TURSUN, Hüseyin ÖNEN; A.g.e, s.202

Rumex pulcher yol kenarlarında ve kumullarda yetişir.²⁵² *Rumex cristatus* ve *R. crispus* genellikle taban suyu yüksek yerlerde, sulak arazilerde, su arkları kenarlarında, dere kenarlarında, çalılıklar arasında diğer bitkiler ile birlikte yetişir.²⁵³

Boyamacılıkta labada türlerinin kök ve kızarmış tohumları kullanılır. Kıvırcık labadanın tohumlarından şap mordanlı yün iplikleri üzerinde kiremit kırmızısı²⁵⁴, köklerinden hardal rengi elde edilir. Kökler demir iki sülfatla mordanlanmış yün iplikleriyle haki renk verirler. *Rumex pulcher* 'in tohumları şap mordanlı yün iplikleri üzerinde sarı, bal sarısı, demir iki sülfatla mordanlanmış yün iplikleriyle ise yine haki renk verir.

Ayrıca labada türleri oksalik asit içerdiği için indigo küp boyamacılığında mayalamanın ilerlemesine yardımcı olması, boyanın haslığını geliştirmesi ve bazen de diğer boyarmaddelere parlaklık ve derinlik vermesi amacıyla da kullanılır.²⁵⁵ *Rumex cristatus*'tan sarı, kızıl kahve renkler ele geçirilir.²⁵⁶

Laden (*Cistus creticus*)

Cistaceae familyasından, 1m.'ye kadar boylanabilen, çalı formunda, yaprakları kıvırcık ve tüylü, pembe-eflatun çiçekler açan, yaprak dökücü bir bitkidir.²⁵⁷ Deniz seviyesinde 1000 m.'ye kadar yükselebilen bitki, maki ve garik elemanı olarak yayılış göstermektedir.²⁵⁸

Boyarmadde en çok bitkinin tohum kapsüllerinde bulunur. Bunlar kahverengine dönüştüğü zaman toplanmalıdır.

Laden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde sarı, demir iki sülfatla siyaha yakın kahverengi renk verir.²⁵⁹

Meşe (*Quercus cerris* L., *Q. infectoria*, *Q. petrea*, *Q. robur*)

Kayingiller (*Fagaceae*) familyasından, çoğu kışın yaprak döken, pelit ve kadeh olmak üzere iki ana bölümden oluşan meyveleri palamut adını alan ağaç

²⁵² DAVIS.P.H; A.g.e, Vol.2, England 1982, p.291

²⁵³ "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.103

²⁵⁴ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.103

²⁵⁵ AKSOY, Aslı; A.g.t, s.123

²⁵⁶ UYSAL, İsmet; Çanakkale İlindeki Bazı Boya Bitkilerinin Morfolojisi, Kronolojisi ve Boyamacılıkta kullanılması, Trakya Üniversitesi Çanakkale Eğitim Yüksekokulu, Araştırma Dergisi, C.2, S.1, 1991, s.71

²⁵⁷ MERT, H.Hasan, Süleyman BAŞLAR, Yunus DOĞAN; A.g.m, s.107

²⁵⁸ MERT, H.Hasan, Süleyman BAŞLAR, Yunus DOĞAN; A.g.p, s.12

²⁵⁹ EYÜBOĞLU, Üner, İtir OKAYGÜN, Füsün YARAŞ; A.g.e, s. 79

türleridir.²⁶⁰ Yetiştirme ortamı meşenin türüne göre değişir. Çanakkale'de boyamacılıkta kullanılan Türk meşesi (*Q. cerris*), *Q. infectoria*, sapsız meşe (*Q. petrea*), saplı meşe (*Q. robur*) türleri yetişmektedir.

Boyamacılıkta meşe türlerinin gövde ve dal kabukları, palamutun kadehi, tımak ve kadeh kısımları ayrı ayrı veya bir arada kullanılır. Meyveler azami büyüklüğe eriştikleri ve henüz tamamen olgunlaşmadıkları bir tarih olan 15 Ağustos-15 Eylül arasında toplanır. Toplanan meyveler güneşte kurutulur veya taze olarak kullanılabilir.²⁶¹

Meşe palamudu kullanılarak yapılan boyamacılıkta mordan dışında, yöresine göre değişen kül ve çamur gibi yardımcı maddeler kullanıldığı görülmektedir.

Boyamacılıkta sapsız meşe (*Q. petrea*) ve saplı meşe (*Q. robur*)'nin ağaç kabuğu ve meyvesi kullanılır. Bu türlerin ağaç kabuklarından kahverengi, gri ve siyah renkler elde edilir.²⁶²

Murt (*Myrtus communis* L.)

Mersingiller (*Myrtaceae*) familyasından, 5 m.'ye kadar boyanabilen, kışın yaprak dökmeyen, güzel kokulu, beyaz çiçekleri, bezelye büyüklüğünde mavimsi siyah veya beyaz, olgunlaştığında yenebilen meyveleri olan, kısa çalı görünüşünde bir ağaççıktır. Genellikle ılıman yerlerde yetişir ve büyümesi yavaştır. Akdeniz bölgesi maki formasyonunun karakteristik bitkilerindendir. Çoğunlukla diğer maki bitkileriyle karışık olarak, bazen de saf, büyük yada küçük kümeler halinde görülür.

Boyamacılıkta yaprak ve meyveleri kullanılır. Bitkinin meyvelerinden yün iplikleri üzerinde koyu sarı, tarçın, yapraklarından mordansız sarımsaklı sarı, demir iki sülfatla hardal sarısı, dal ve yapraklarından şapla bej, demir iki sülfatla koyu yeşil, bakır sülfatla açık yeşil renkler elde edilir.²⁶³

Mürver (*Sambucus ebulus*, *Sambucus nigra*)

Hanımeligiller (*Caprifoliaceae*) familyasından, çok yıllık bitkilerdir. Yer mürveri (*Sambucus ebulus* L.) türü 1-2 m. yükseklikte, zehirli, çok yıllık ve otsu bir bitkidir.²⁶⁴ Kara mürver (*Sambucus nigra*) türü 4-10 m. boyunda geniş taçlı, pis kokulu çalı

²⁶⁰ BAYTOP, Turhan; A.g.e, s. 207,221

²⁶¹ Bkz; GÜNDÜZ, İbrahim; A.g.e, s. 21, ENEZ, Nevin; A.g.e, s.61

²⁶² GRIERSON, Sue; A.g.e, s.135

²⁶³ Geniş bilgi için bkz; ÖZTÜRK, İsmail; Doğal Bitkisel Boyalarla Yün Boyama, Ankara, 1997, s.74, ASİMGİL, Adil; A.g.e, s.202, "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991,s.73,74

²⁶⁴ BAYTOP, Turhan; A.g.e, s.211

veya ağaç formundadır.Yaprakları 2-3 adettir.Çiçekleri krem renginde olup, meyve küre şeklinde siyahımsı mor renktedir.²⁶⁵

Kara mürver genellikle azotlu, bol humuslu ve ılıman topraklarda yetişir.Yurdumuzda yapraklı ağaç ormanlarında, traşlama orman kesim alanlarında, orman kıyılarında, akarsu kenarlarında, düzlük, yada 1400 m. dolaylarındaki yüksek çevrelerde görülür.Ayrıca süs bitkisi olarak da yetiştirilir.²⁶⁶

Yer mürverine ise genellikle yol kenarlarında, tepelerde, nemli yerlerde, bazen stepte 200 m.'ye kadar olan yerlerde rastlanır.²⁶⁷

Boyamacılıkta mürverin, meyve, yaprak ve ağaç kabuklarından yararlanılır.Meyveler olgun ve siyah hale geldikleri zaman toplanır.

Yer mürveri türünden çeşitli kaynaklarda bir boya bitkisi olarak söz edilmesine rağmen, verdiği renkler hakkında bir bilgiye rastlanamamıştır.

Boyamacılıkta kara mürverin yapraklarından yün iplikleri üzerinde şapla kirli sarı, şap artı demir mordanla zeytin, meyvelerinden kahverengimsi mor²⁶⁸ renkler elde edilir.Yabancı bir kaynakta mürver meyveleriyle aynı boya banyosundan hem menekşe rengi hem de yeşil tonları ele geçirilebilen bir reçeteye rastlanmıştır.Bu kaynağa göre " Tüm meyve boyaları gibi, mürverde de (*S. nigra L.*) renkler sabit değildir ve P_H değişimlerine duyarlılık görülür.Mor ve yeşil rengin elde edilmesi için boyarmadde, meyvelerin iki gün kadar çok az miktarda demir iki sülfat ve sirke içeren suda bırakılmasıyla çıkarılmaktadır.Sonra -bu likit çok koyu bir renk alana kadar kaynatılmış ve şap mordanlı yün bu banyoya sokularak boyama yapılmış ve koyu menekşe rengi elde edilmiştir.Bu renk, boya banyosuna alkalik bir maddenin ilavesiyle genellikle zeytin yeşilinden turkuaza uzanan acil bir renk değişimi gösterecektir.Bu renk değişimi boyanmış yün üzerinde de görülür. Bununla beraber, sonuçta ortaya çıkan bu yeşil boya rengi, yıkama sırasında P_H değiştirilirse tekrar değişebilir.Duff ve Sinclair (1983) yine bu boyama tekniğiyle üretilmiş mor meyve boyasının ışık haslığını ölçerken, fazla alışılmamış bir özellik kaydetmişlerdir.Bir çok boyarmadde de olanın aksine solmada rengin beyaza dönmesi yerine, mor boyalı yün siyaha doğru dönme göstermiştir.Ayrıca kararan yün sabunla yıkandığında renk

²⁶⁵ MERT, H.Hasan,Süleyman BAŞLAR,Yunus DOĞAN; Doğal Boya Eldesinde Kullanılan Bazı Bitkiler, Çev-Kor, C.2, S.5, 1992, s.15

²⁶⁶ , "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991,s.75

²⁶⁷ ÖZTÜRK, Münir, Hasan ÖZÇELİK; A.g.e, s.97

²⁶⁸ Geniş bilgi için bkz; EYÜBOĞLU,Üner, İtir OKAYGÜN,Fusun YARAŞ; A.g.e,s. 83, RODALE'S Illustrated Encyclopedia of Herbs, Pennsylvania 1987, s.173

yeşil/siyaha dönüşmüştür.²⁶⁹

Ülkemizde mürver (*S.nigra L.*) meyveleri kullanılarak yapılan en son denemelerde, çeşitli mordanlarla yün üzerinde menekşe tonlarından farklı renkler elde edildiği görülmektedir. Havanda ezilmiş mürver meyvelerinin suda kaynatılarak çıkarılan ekstraktı, şap, demir ve bakır sülfat mordanları kullanılıp, mordanlama süre ve teknikleri değiştirilerek yapılan bu denemelerde nefti yeşil, limon küfü, deve tüyü, çağla yeşili, yeşil kahve, kına yeşili, toprak ve kahverengi tonları ele geçirilmiştir. Bu renkler üzerinde mordan cinsinin etkili olup mordanlama yönteminin ve süresinin farklı olarak uygulanmasının önem taşımadığı saptanmıştır.

Ele geçen renklerin ışık haslıkları düşüktür.²⁷⁰

Nar (*Punica granatum L.*)

Nargiller (*Punicaceae*) familyasından, kışın yaprak döken, 5-6 bazen de 10 m.'ye kadar boylanabilen, seyrek dallı, kırmızı çiçekli, yuvarlak meyveli, sert derimsi meyve kabuğunun içinde yenebilen sulu tohumları olan çalı durumunda bir ağaççıktır.

Genellikle kültür topraklarında, kayalık alanlarda, taşlık ve nispeten kurak yamaçlarda yetişir. Kirece toleransı iyidir. Bu nedenle yurdumuzun yarı kurak ılıman ve sıcak alanlarına iyi uyum sağlar. Kültürü kolaydır.

Boyamacılıkta narın meyve ve gövde kabuklarıyla, çiçekleri kullanılır. Meyve kabukları taze veya kurutularak kullanılabilir.

Bitkinin meyve kabuklarından şap mordanlı yün üzerinde kızıl sarı, kanarya sarısı, mordansız kahverengi, demir iki sülfat ve tuzla siyah, çiçeklerinden şapla bej-sarı renkler elde edilir.²⁷¹

²⁶⁹ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.105,106

²⁷⁰ KAYABAŞI, Nuran, Sema ETİKAN, H. Sinem ŞANLI; Yün Halı İplerinin Mordan ile İşlem Görme Şeklinin Bazı Bitkilerin Renkleri ve Haslıkları Üzerine Etkisi, 2000'li Yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu, İzmir 1998, Bildiri Notları, s.4,7

²⁷¹ Geniş bilgi için bkz; BAYATLI, Osman; Bergama'da Dokumacılık, Türk Etnografya Dergisi, S.2, 1957, s.54, BAYLAV, Naşid; A.g.m,s.740, "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.78,79, ENEZ, Nevin; A.g.e, s.55, GÜNDÜZ, İbrahim; A.g.e, s.27,28, HARMANCIOĞLU, Mustafa; A.g.e, s.16,74,75, KORUR, R, Nuri; A.g.e, Ek.VIII, UĞUR, Gürbüz; A.g.e, s.16; USLU, Mehmet; A.g.m,s. 373

Papatya(*Anthemis austriace*,*Anthemis chia*,*Anthemis cretica* L. *subs.pontica* (Willd.), *Anthemis pseudocotula*, *Anthemis tinctoria* L. *var. tinctoria*)

Papatyagiller (*Compositae*) familyasından, tek, iki veya çok yıllık otsular yada küçük boylu çalılardır.Gövdeleri basit veya dallanmış yaprakları parçalıdır.Çiçekler genellikle beyaz olmakla birlikte *A.tinctoria*'nın çiçekleri sarı renklidir.Papatyalar (*Anthemis* sp.) güneşli yerleri severler.

Genellikle ülkemizde yabani olarak yetişmekle beraber, ilkbahar ve sonbaharda tohumla da üretilirler.²⁷²

Anthemis austriace step, nadas tarlalar ve yol kenarlarında yetişir.Boylu papatya (*Anthemis chia*), yol ve deniz kenarlarındaki kalkerli topraklarda yayılış gösterir. Deniz seviyesinden 1000 m.'ye kadar çıkabilir.*Anthemis cretica* kayalık,kireçtaşı ve kalkerli yamaçlarda yetişir.Boyacı papatyası(*Anthemis tinctoria* L.*var.tinctoria*)steplerde,tarlalarda, kireçtaşı bölgelerde ve fundalıklarda yayılış gösterir.1830 m. yüksekliğe kadar çıkabilmektedir.²⁷³

Anthemis pseudocotula kayalık yamaçlar, tarlalar, yol kenarlarında yetişir.

Papatya türleri şap mordanlı yün iplikleri üzerinde sarı, indigo ile ön veya son boyama yapılmış yün üzerinde yeşil, demir iki sülfat mordanla yeşil renk verir.

Peygamber Çiçeği (*Centaurea athoa*,*Centaurea .solstitialis* *subs. solstitialis*, *C.polyclada*)

Papatyagiller(*Compositae*) familyasından, tek veya çok yıllık bitkilerdir. *Centaurea athoa* türü çok yıllık 20-30 cm kadar boylanabilen, yükselici gövdesi 1-2 dallanmış olup ince, basık ve tüylü yaprakları olan bir bitkidir.Orta ve üst yaprakları sapsızdır.Çiçekleri sarı renkli, tohumlar 5 mm. uzunluğunda ve tüylüdür.Çiçeklenme zamanı Temmuz- Ağustos aylarıdır.Genellikle kayalık dağ yamaçlarında yetişir *Centaurea polyclada* türü çok yıllık 25-60 cm.'ye kadar boylanabilen, çok dallanmış, yaprakları yoğun tüylü, çiçek durumu; taşıyıcı yaprakları tüysüz, çiçekleri beyazdan kırmızıya kadar renkte olan bir bitkidir.Çiçeklenme dönemi Haziran-Ağustos aylarıdır.Genellikle kızılçam ormanları maki ve çimenliklerde yetişen bu bitki Türkiye'ye özgü ender rastlanan bir tür olarak görülmektedir.

Zerdali dikenli (*Centaurea solstitialis* *subs. Solstitialis*) 15-60 cm.'ye kadar boylanabilen, çiçek durumu; taşıyıcı yaprakları sarı renkli, dikenli, kapçık meyveler, iki şekilli kenardakiler donuk siyahımsı tüysüz, içtekiler parlak yeşilimsiden

²⁷² OĞUZ, Günnehir, Ahmet YAYINTAŞ; A.g.e, s.5

²⁷³ MERT, H.Hasan,Süleyman BAŞLAR,Yunus DOĞAN; A.g.p, s.8

kahverengine kadar beyaz tüylüdür.Çiçeklenme dönemi Haziran-Ağustos aylarıdır. Genellikle çam ormanları, kurak yamaçlar, nadasa bırakılan tarlalar, nemli alanlarda yetişir.²⁷⁴

Boyamacılıkta her üç türün de toprak üstü kısımları yaş veya kurutulmuş halde iken kullanılabilir.Bitkinin çiçek başlarından daha iyi sonuç alındığı görülmüştür. *Centaurea athoa* türünden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde canlı sarı, portakal sarısı, zerdali diken (*Centaurea solstitialis subs. Solstitialis*) türünden yine şap mordanla portakal sarısı, bakır iki sülfatla çimen yeşili, *Centaurea polyclada* türünden ise şap mordanla limon sarısı, bakır mordanla çimen yeşili, şap+kökboya ile ise yavruağzı renk tonları elde edilir.

Bu bitkiler boyamacılıkta ilk kez kullanılmıştır.

Porsuk(*Taxus baccata*)

Porsukgiller(*Taxaceae*) familyasından, kışın yaprak dökmeyen, kırmızımsı kahverengi ve düzensiz çatlaklı gövde kabuğu, üst yüzü koyu, alt yüzü açık yeşil, dar uzun biçimli yaprakları ve kozalakları olan bir ağaçtır.Tüm bitki özellikle de yaşlı yapraklar çok zehirlidir.

Ülkemizde genellikle Trakya dağlarında ,Kuzey Anadolu'da orman içlerinde yetişir.

Boyamacılıkta bitkinin yaprakları,kabukları ve sert iç odunu kullanılır.Bitkinin yaprak ve kabukları farklı renkler verdikleri için birlikte kullanılmamalıdır.Bir arada kullanıldıklarında iki renginde kendilerine özgü nitelikleri bozulur.

Bitkinin iç odun kısmı şap mordanlı yün iplikleri üzerinde grimsi portakal, demir iki sülfatla güneş yanığı, ince dalları veya gövde kabuğu şapla açık gül kurusu, yaprakları şapla sarı renk verir.²⁷⁵

Potuk (*Polygonum bellardii*)

Çobandeğneğigiller (*Polygonaceae*) familyasından, tek yıllık, 20-60 cm. boyunda, dik yada yükselici, ince ve narin gövdeleri, dar ve eliptik biçimde yaprakları bulunan tüysüz otsu bitkilerdir.Çiçek durumu gevşek; uçta her boğumda 1-2 çiçek bulunur.Çiçeklenme zamanı Mayıs-Ağustos aylarıdır.

Genellikle 500-1800 m. yüksekliğe kadar olan yerlerde, tarım, kültür

²⁷⁴ DAVIS P.H; A.g.e, Vol.5, England 1975,p.547,490,542

²⁷⁵ Geniş bilgi için bkz; EYÜBOĞLU,Üner, İtir OKAYGÜN,Fusun YARAŞ; A.g.e,s.87, GRIERSON, Sue; A.g.e, s.167, "Türkiye Florası", Bilim ve Teknik, C.28, S.330, s.82

alanlarında , açıklıklarda ve nemli yerlerde yetişir.²⁷⁶

Boyamacılıkta bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır.Bitkiden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde limon sarısı, demir iki sülfatla haki, bakır iki sülfatla çimen yeşili renk tonları elde edilir.

Pulicaria (Pulicaria dysenterica (L.) Bernh)

Papatyagiller (Compositae) familyasından, çok yıllık, rizomlu, üst kısımda dallanmış durumda olan gövdeleri; 30-75 cm.'e kadar boylanabilen, oval-mızrak şeklindeki yapraklarının; ucu sivri, tabanı yürek, kenarı tam gibi veya ince dişli, her iki yüzüde tüylü olan, bileşik yalancı şemsiye durumundaki çiçekleri; sarı renkli bitkilerdir.Çiçeklenme zamanı Temmuz-Eylül aylarıdır.

Genellikle dere ve nehir yataklarıyla, sahile yakın yerlerde yetişir.0-1600 m. yükselti arasında görülebilir.²⁷⁷

Boyamacılıkta bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kullanılır.Bitkiden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde limon sarısı, bakır iki sülfatla ise çağla yeşili renkler ele geçer.Bitki boyamacılıkta ilk kez denenmiştir.

Sahil Kurdayağı(*Lycopus europaesus*)

Balıbabagiller (*Lamiaceae*) familyasından, 20-90 cm. boyunda kısa tüylü, çok yıllık bitkilerdir.Genellikle sulak alanlarla, su kenarlarında bulunurlar.

Ülkemizde doğal boyamacılıkta kullanımına rastlanmayan bu bitkinin suyu, 16. yy. Avrupa'sında yazılmış bir kaynağa göre çingene ve büyücüler tarafından ciltlerini karartmak amacıyla kullanılmıştır.Perth'deki Ortaçağ kentlerinde yapılan kazılarda bu bitkinin kalıntılarına rastlanmış olup, o zamanlar boyamacılık amacıyla kullanıldığı zannedilmektedir.

Boyamacılıkta bitkinin kök, dal, gövde, yaprak ve çiçek olmak üzere bütün bölümleri kullanılır.Kökler yaz başında veya çiçeklenme devresi sonunda, dallar tanen ihtivasının en yüksek olduğu yaz başında, gövde yaprak ve çiçekler ise çiçeklenme devresinde toplanır.

Dal ve kökler ayrı ayrı kullanılarak demir mordanla siyah ve koyu kahve renkler ele geçer.Gövde yaprak ve çiçekler birlikte kullanıldığında şapla ön mordanlama yapılmış yün iplikleri üzerinde marul yeşili, demir mordanla ise daha koyu tonda yeşil renk verirler.²⁷⁸

²⁷⁶ DAVIS P.H; A.g.e, Vol.2, England 1966, p.279

²⁷⁷ DAVIS P.H; A.g.e, Vol.5, England 1975, p.74

²⁷⁸ GRIERSON, Sue;A.g.e,s112,113

Sakız Ağacı (*Pistacia terebintus.subs.palaestina*)

Sumakgiller (*Anacardiaceae*) familyasından, 5 m.'ye kadar boylanabilen, çok parçalı yaprakları, kırmızı meyveleri olan, herdem yeşil bir bitkidir.²⁷⁹

Kayalık ve eğimli yerlerde, kızılçam (*Pinus brutia*) ormanlarında, maki ve pseudomakide görülür.50-1500 m. arasında yayılış gösterir.²⁸⁰

Sakız ağacının yaprakları ile yapılan boyamalardan sarı, gri, gri-mor ve yeşil renkler elde edilir.²⁸¹

Sarı Papatya (*Chrysanthemum segetum L.*)

Papatyagiller (*Compositae*) familyasından, 70 cm.'ye kadar boylanabilen etsi yapıya sahip, tüysüz, otsu bitkilerdir.Çiçekleri altın sarısı renklidir.Genellikle nadasa bırakılmış tarlalar, mısır tarlaları ve yol kenarlarında yetişir.

Boyamacılıkta bitkinin toprak üstü kısımları kullanılır.Sarı papatyanın yaprak ve gövdeleri taze olarak kullanıldığında krom mordanlı yün iplikleri üzerinde yeşilimsi sarı,²⁸² çiçekleri şap mordanla piring sarısı, demir iki sülfatla ise zeytin yeşili renk verir.²⁸³

Sarı Taş Yoncası (*Melilotus officinalis (L.)Pallas*)

Baklagiller (*Fabaceae-Leguminosae*) familyasından, 2 yıllık, 2 m.'ye kadar boylanabilen kenarları dişli 3 yaprakçıktan oluşan, bileşik yapraklı, yaprak koltuğundan çıkan uzun çiçek sapları üzerinde yassı ve 4-10 cm. uzunluğunda bir salkım oluşturan sarı renkli çiçekleri olan bir bitkidir.

Genellikle kurağa dayanıklı olup fakir topraklarda iyi gelişim gösterir.Daha çok toprak ıslahı ve otlatma amacıyla yetiştirilir.²⁸⁴

Bitkiden yün iplikleri üzerinde sarı renk elde edilir.²⁸⁵

Sarımsak Hardalı (*Alliaria petiolata*)

Turpgiller (*Brassicaceae*) familyasından, 20-30 cm. boylarında, iki yıllık,

²⁷⁹ MERT, H.Hasan,Süleyman BAŞLAR,Yunus DOĞAN; Doğal Boya Eldesinde Kullanılan Bazı Bitkiler, Çev-Kor, C.2, S.5, 1992, s.1

²⁸⁰ MERT, H.Hasan,Süleyman BAŞLAR,Yunus DOĞAN;A.g.p,s.6

²⁸¹ EYÜBOĞLU,Üner, İtir OKAYGÜN,Füsun YARAŞ; A.g.e,s.89

²⁸² RODALE'S Illustrated Encyclopedia of Herbs, Pennsylvania 1987, s.173

²⁸³ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.98

²⁸⁴ AVCIOĞLU, Rıza, Hikmet SOYA; A.g.e, s.37-40

²⁸⁵ BAYLAV, Naşid; Türkiye'nin Boya Bitkileri ile Türkiye'de Kullanılmış Olan Yabancı Memleket Boya Bitkileri ve Boyaları, Türk Sanatı ve Tarihi Araştırmaları ve İncelemeleri, İstanbul 1963, s.742

beyaz çiçekli otsu bir bitkidir. Genellikle sulak alan kenarlarında yetişir.

Boyamacılıkta bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kullanılır. Şap mordanlı yün iplikleri üzerinde sarı ,sarıya boyanmış iplikler bakır sülfat eklenmiş boya banyosuna sokulduğunda güçlü yosun yeşili renk verir.²⁸⁶

Servi (*Cupressus sempervirens*)

Servigiller (*Cupressaceae*) familyasından, 20-30 m.'ye kadar boylanabilen, koyu yeşil renkli, küçük pul şeklinde yaprakları, odunlu, toparlak ve 2-3 cm. çapında kozalakları olan, yaprak dökmeyen ağaçlardır.

Ülkemizde Akdeniz ikliminin etkisi altında bulunan bölgelerde sık rastlanır. Sıklıkla mezarlıklarda yetiştirilir.

Boyamacılıkta kozalakları kullanılır. Kozalaklar, renkleri kahverengine döndükten sonra ama çatlayıp açılmadan önce toplanmalıdır. Şap mordanlı yün iplikleri üzerinde gül kurusu renk verir.²⁸⁷

Sığırkuyruğu (*Verbascum orientale* (L.) All, *Verbascum xanthophoeniceum*)

Siracaotugiller (*Scrophulariaceae*) familyasından bitkilerdir. *Verbascum orientale* (L.) All 15-80 cm. boyunda, sarı çiçekli, parçalı yapraklı, tek yıllık, *Verbascum xanthophoeniceum* 35-70 cm. boyunda, çok yoğun tüylü, iki yada çok yıllık, sarı çiçekli bir bitkidir. Genellikle her iki türde meşe çalılıklarında, çam ormanlarında ve makide bulunur.²⁸⁸

Boyamacılıkta sığırkuyruğunun çiçekli dalları kullanılır. Sığırkuyruğu türleri şap mordanlı yün üzerinde yeşilimsi sarı, bakır iki sülfatla ise yeşil renk verir.²⁸⁹

Sıtma Ağacı (*Eucalyptus camaldulensis* Dehnh.)

Mersingiller (*Myrtaceae*) familyasından, ülkemizde kültürü yapılan, herdem yeşil, meyvelerinin üzeri düzgün olan, çiçekleri yaprakların koltuğunda, birkaçı bir arada saplı bir şemsiye şekli teşkil eden ağaç formunda bir bitkidir.²⁹⁰

Sıtma ağacı ülkemizde kültür formu olarak yetiştirilen bir çok türe sahiptir. En yaygın olarak kültüre alınan tür olan *E. camaldulensis* Dehnh. 'in Batı ve Güney Anadolu'da bataklıkların kurutulması için dikimi yapılmaktadır.²⁹¹

²⁸⁶ GRIERSON, Sue; A.g.e, s. 126

²⁸⁷ BAYTOP, Asuman; A.g.e, s.122-123, EYÜBOĞLU, Üner, İtir OKAYGÜN, Füsun YARAŞ; A.g.e, s. 92

²⁸⁸ SEÇMEN Özcan, Yusuf GEMİCİ, Güven GÖRK, L.BEKAT, E.LEBLEBİCİ; A.g.e, s.131

²⁸⁹ ÖZTÜRK, İsmail; A.g.e, s.54

²⁹⁰ BAYTOP, Asuman; A.g.e, s.256

²⁹¹ MERT, H.Hasan, Süleyman BAŞLAR, Yunus DOĞAN; A.g.p, s.21

Boyamacılıkta yaprakları ve ağaç kabukları birlikte kullanılır.²⁹²Sıtma ağacı yaprakları şap mordanlı yün iplikleri üzerinde çekici bir renk vermez. Ağaç kabuğundan ise şap mordanla sütlü kahve renk ele geçer.²⁹³

Soğan (*Allium cepa*)

Zambakgiller (*Liliaceae*) familyasından, çok yıllık, soğanlı, özel kokulu ve otsu bir bitkidir. Sebze olarak yetiştirilir.²⁹⁴

Boyamacılıkta soğanın kurutulmuş koruyucu dış yaprakları kullanılır. Şap ile mordanlanmış yün iplikleri üzerinde sarıdan, kahverengi-sarıya varan renkler elde edilir. Kırmızı soğan kabuğundaki kırmızı boyarmaddeler etkili renk verici madde olmadıklarından (Bunlar antosiyanindir), kırmızı soğan kabuğuyla da aynı sarı tonları elde edilir.²⁹⁵

Süpürge (*Polygonum belardii* All.)

Kuzukulağıgiller (*Polygonaceae*) familyasından, 20-60 cm. yükseklikte, bir yıllık, otsu ve tüysüz bir bitkidir. Genellikle ziraat yapılmış ve terkedilmiş yerlerde, açık ve nemli alanlarda 500-1800 m. arasında yayılış gösterir. Kimyasal açıdan süpürge bulunan boyarmadde tam olarak aydınlatılmamış fakat ksantofil olabileceği düşünülmüştür.

Bitkiden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde yeşilimsi sarı renk tonları elde edilir.

Sütlegen (*Euphorbia rigida*, *E. helioscopla*, *E. macrolada*. Boiss, *E. paralias* L., *E. sequierana* neck. subs. *niciciana*)

Sütlegengiller (*Euphorbiaceae*) familyasından bitkilerdir.

E. rigida 60 cm. 'ye kadar boylanabilen etli yapraklı, odunsu köklü, çalimsı, çok yıllık, *E. helioscopla* L. 40 cm'ye kadar boylu basit veya tabandan dallanan iki nadiren daha fazla gövdeli, tek yıllık, *E. macrolada*. Boiss 70 cm.'ye kadar boylu, birkaç gövdeli, çok yıllık bir bitkidir. *E. paralias* L. 70 cm.'ye kadar boylu, çok sayıda gövdeli, basit sık yapraklı ve çok yıllık, *E. sequierana* neck. subs. *niciciana* 60 cm.'ye kadar boylu, birkaç gövdeli çok yıllık bir bitkidir.

E. rigida genellikle kızılçam ormanları açıklıklarında ve makide, *E. helioscopla* L. kireçli kayalıklar ve yamaçlar, dere kenarları, harabeler ve nadaslarda yetişir.

²⁹² KHANNA, Priyanka, E.M.DEDHIA; Natural Colour From Ratanjot and Eucalyptus Leaves, Colourage, V.XLVI, N.10, 10/1999, s.25

²⁹³ EYÜBOĞLU, Üner, İtir OKAYGÜN, Füsun YARAŞ; A.g.e, s.84

²⁹⁴ BAYTOP, Turhan; A.g.e, s.246

²⁹⁵ ENEZ, Nevin; A.g.e, s.33

E.helioscopla 1400 m.'ye kadar çıkabilir.Şubat-Haziranda çiçeklenir.

E.macrolada.Boiss açık çam ve meşe ormanlarında, kayalık yamaçlarda, deniz kenarı ve kurumuş göl kenarlarında, açık arazilerde ve yol kenarlarında bulunur.250-2500 m.'de yetişir.Mayıs-Ağustos'ta çiçeklenir.

E.paralias L.kıyı boyunda, kumsalda ve plaj kenarlarında 1-10 m.'de yetişir.Nisan-Eylül'de çiçeklenir.

E. sequierana neck.subs.niciciana orman, çalılık, step, kayalık yamaçlar, dere kenarları ve nadaslarda 10-1900 m.'de yetişir.Mart-Ekim'de çiçeklenir.

Sütlegenin tümü boyarmadde içerir.Şap mordanlı yün iplikleri üzerinde parlak sarı renk verirler.²⁹⁶

Şabla (*Tussilago farfara*)

Papatyagiller (*Asteraceae*) familyasından, çok yıllık, rizomlu, otsu, sarı çiçekli bitkilerdir.Çiçek ve yaprakları farklı zamanlarda görülür.Genellikle killi kireçli ve rutubetli toprakları sever.Kuzey Anadolu'da nemli dağlar ve yol kenarlarında yetişir.²⁹⁷

Boyamacılıkta bitkinin yaprakları kullanılır.Şap mordanlı yün iplikleri üzerinde açık sarı renk elde edilir.²⁹⁸

Şimşir (*Buxus sempervirens*)

Buxaceae familyasından, kışın yaprak dökmeyen, 3-5 m. kadar boyolanabilen, ilkbaharda beyaz veya sarımsı-yeşil renkli çiçekler açan, çok sert odunuyla ünlü, küçük bir ağaçtır.Genellikle yaprak dökücü ağaçların bulunduğu karışık ormanlarda yetişir.²⁹⁹

Ülkemizde bir boya bitkisi olarak kullanımına rastlanmayan şimşirin çiçek, yaprak ve ağaç kabukları boyamacılıkta kullanılabilir.Yaprakları sonbaharda düşmeye başladığında toplanır.

Dişi ve erkek çiçeklerinin suda kaynatılmasıyla elde edilen mor renkli boya banyosuna şap mordanlı yün ipliklerinin sokulmasıyla sarı/yeşil bir renk ele geçer.Bu banyoya biraz soda ilavesi bu rengi parlatacaktır.Sirke veya asetik asit ilavesiyle asidik ortam sağlandığında boya banyosunun rengi mordan, kırmızıya döner fakat bu renk yün iplikleri üzerine sabitlenemez.

Yaprakları şap ön mordanlı yün iplikleriyle sarı, demir iki sülfat eklenen boya

²⁹⁶ UYSAL, İsmet; A.g.m, s.73-74

²⁹⁷ ASIMGİL, Adil, A.g.e, s.223

²⁹⁸ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.97

²⁹⁹ ASIMGİL, Adil, A.g.e, s.273

banyosuna mordansız yün ipi sokulmasıyla zeytin yeşili renk verir.

Tarla Düğün Çiçeği (*Ranunculus arvensis* L.)

Düğünçiçeğigiller (*Ranunculaceae*) familyasından, 30 cm. kadar büyüeyebilen, tek yıllık, sarı çiçekli, yaprakları üç loplu otsu bitkilerdir. Genellikle mısır tarlalarında yetişirler.

Boyamacılıkta tarla düğün çiçeğinin *Ranunculus repens* türü de kullanılabilir. Kullanılan kısım çiçekleridir. *Ranunculus repens* türü şap mordanla soluk altın sarısı renk verir.³⁰⁰

Tarla Kökboyası (*Sherardia arvensis*)

Kökboyasıgiller (*Rubiaceae*) familyasından, 5-40 cm. boyunda, tabandan itibaren çok sayıda dallanmış, çiçekleri leylak pembemsi veya beyaz renkte, tek yıllık otsu bitkilerdir. Genellikle orman ve çalılık açıklıklarında, tarlalarda ve yol kenarlarında yetişir.

Boyamacılıkta bitkinin kökleri kullanılır. Köklerden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde kırmızı renk elde edilir.

Tehil (*Geranium* sp.)

Geraniaceae familyasından, çok yıllık, türüne bağlı olarak 7-75 cm. arası boylanabilen, çiçek rengi beyaz, pembe, mavi, mor, kırmızı arasında değişebilen sert otsu bitkilerdir.

Çanakkale'de yetişen türleri; *G. asphodeloides*, *G. columbinus*, *G. dissectum*, *G. lucidum*, *G. molle*, *G. rotundifolium* ve *G. tuberosum* L. subs. *tuberosum*'dur.

Genellikle geçirgen, hafif toprakları severler. Doğada yabani olarak yetişmelerine rağmen yetiştirilmesinin kolaylığı, uyum gücünün fazlalığı, aynı zamanda bahar ve yaz ayları boyunca çiçekli kalabilmeleri nedeniyle süs bitkisi olarak da kullanılırlar.³⁰¹

İncelenen kaynaklardan sadece birinde tehilin Van'ın Güzelsu-Taşdöndüren köyünde siyah renk eldesi için kullanıldığı hakkında bilgi verildiği görülmüş fakat kullanılan kısımları belirtilmemiştir.³⁰²

Teke Sakalı (*Tragopogon pratensis* L.)

Papatyagiller (*Compositae*) familyasından, iki yıllık, 30-120 cm. boylanabilen, dik ve uca doğru incelen sapının ucunda 40-50 mm. çapında ve kükürt sarısı

³⁰⁰ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.74,89

³⁰¹ OĞUZ, Günnehir, Ahmet YAYINTAŞ; A.g.e, s.58-60

³⁰² "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.15

renginde bir tek çiçek bulunan otsu bir bitkidir.Çiçeklenme devresi Mayıs-Temmuz aylarıdır.Yaprakları uzun ve dardır.

Kuru fakat besin maddesince zengin toprakları tercih eder.Genellikle çayır ve kuru bayırlarda, ışıklı ormanlarda, akarsu, yol ve tarla kenarlarında, yem bitkileri içerisinde sık rastlanır.

Bitki şap mordanlı yün iplikleri üzerinde soda ilavesiyle sarı renk verir.

Tel Pancarı (*Chenopodium album* L.)

Chenopodiaceae familyasından, tek yıllık, 150 cm.'ye kadar boylanabilen, güçlü bir kazık kökü, yeşil bazen kırmızımsı çizgili ve çok dallı gövdesi, ovalden üç köşeliye kadar değişebilen uzun saplı yaprakları, siyah ve parlak tohumları olan otsu bir bitkidir.Mayıs-Ekim aylarında açan piramidi andıran çiçek salkımı beyaz-yeşil renktedir.

Tavlı, ağır olmayan, azot ve humusça zengin, tınlı ve tınlı-kumlu toprakları sever.Çapa bitkileri, yazlık hububat arasında, sebzelik ve bağlarda, meyve bahçeleri, çim alanları ve döküntü alanlarında yaygın olarak yetişir.

Bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları şapla ön mordanlama yapılmış yün iplikleri üzerinde marul yeşili, demir mordanla ise biraz daha koyu çimen yeşili renk verir.³⁰³

Tıbbi Adaçayı (*Salvia officinalis*)

Ballıbabagiller (*Labiatae*) familyasından, 60 cm. yüksekliğinde, beyaz tüylerle kaplı bir bitkidir.Gövdenin dip kısmı odunlaşmış üst kısmı dallanmıştır.Yaprak eliptik, kenarları düz, üst tarafı yeşil, genç bitkilerde sık tüylüdür.Çiçekleri mavimtrak, nadiren pembeden beyaza kadar değişen renktedir.Taşlı yamaçlar, kuru çayırar, kireççe zengin topraklarda yetişir.Genellikle tarımı yapılır.

Boyacılıkta bitkinin gövde ve yaprakları taze veya kurutulmuş olarak kullanılabilir.Adaçayı bitkisi şap mordanlı yün iplikleri üzerinde sarı, demir iki sülfat mordanlı yün ile yeşil-gri renk verir.³⁰⁴

Yabani Adaçayı (*Salvia verbenaca* L.)

Ballıbabagiller (*Labiatae*) familyasından, çok yıllık, odunsu kazık köklü, 10-30 cm.'ye kadar boylanabilen, gövdesinin üst kısmı dallanmış, bezeli uzun tüylü, alt kısmı ise bezeli veya bezesiz, ekseriyetle tabanda yer alan yaprakları değişken, 2-7 cm. boyutlarında bezesiz tüylü, loplu yumurta şeklinde, kenarları dişli otsu

³⁰³ ÖZER, Zeki, N. TURSUN,H.ÖNEN; A.g.e, s.132, GRIERSON, Sue; A.g.e, s.107,113

³⁰⁴ "Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.24

bitkilerdir. Bir halkada 4-6 adet çiçek bulunur. Çanak hemen hemen çan şeklindedir. Taç yaprakları leylak, erguvani renkli olup, tüp 6-7 mm.'dir. Meyve yuvarlak üç köşeli oval şekildedir. Çiçeklenme Mart-Mayıs ayları içindedir.

Genellikle dere yatakları meşe makisi, yol ve tarla kenarlarında yetişir.³⁰⁵

Boyamacılıkta bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kullanılır. Bitkiden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde sarı renk elde edilir. Bitki boyamacılıkta ilk kez kullanılmıştır.

Yabani Hardal (*Sinapis arvensis* L.)

Hardalgiller (*Brassicaceae*) familyasından, bir yıllık 20-60 cm. kadar boylanabilen, tüylü veya tüysüz otsu bitkilerdir. Alt yaprakları dalgali, bazen basit, düzensiz dişli, üst yaprakları sapsız, basit ve dişli, çiçekleri sarı renkli, meyveleri 5-12 tohumludur. Çiçeklenme zamanı 5-7. aylardır.³⁰⁶

Ekilmiş tarlalarda ve yol kenarlarında, 1500 m.'ye kadar yetişebilen yaygın bir bitkidir. Besin maddesi bakımından zengin, bazik karakter gösteren, ağır olmayan, havalanması iyi humuslu toprakları sever.³⁰⁷

Boyamacılıkta çiçekli toprak üstü kısımları kullanılır. Yabani hardal bitkisinden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde hardal rengi elde edilir.

Yabani Üvez (*Sorbus aucuparia*)

Gülgiller (*Rosaceae*) familyasından 4-20 cm. boyunda, grimsi renkli dalları, yumuşak bir kabuğu olan ağaçlardır. Çiçekleri gruplar halinde çok sayıda bulunur. Meyveleri sarımsı turuncudan kırmızıya kadar değişen renklindedir.

Genellikle ağaçlıklarda, çam ormanlarında yetişir.

Boyamacılıkta bitkinin olgun meyveleri yaş haldeyken kullanılır. Meyveler mordansız yün iplikleri üzerinde açık kahve, kırmızı yüksük otu (*Digitalis purpurea*) yaprakları ve şap mordanla birlikte kullanıldıklarında solmuş portakal rengi verirler.³⁰⁸

Yapışkan Anduz Otu (*Inula viscosa* L. Aiton)

Papatyagiller (*Compositae*) familyasından, 1-2 m.'ye kadar boylanabilen çiçek tablası çıplak, ağır kokulu, yapışkan, yarı çalimsı bir bitkidir. Genellikle yol

³⁰⁵ YÜCEL, Ersin; A.g.e, s.358

³⁰⁶ ÖZTÜRK, Münir, Hasan ÖZÇELİK; A.g.e, s.24

³⁰⁷ ÖZER, Zeki, Nihat TURSUN, Hüseyin ÖNEN; A.g.e, s.111

³⁰⁸ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.88, 143

kenarlarında yayılış gösterir.³⁰⁹

Avrupa'da doğal boyamacılıkta *lnula helenium* türü de kullanılır.³¹⁰

Yapışkan anduz otu bitkisinden elde edilen sarı rengin geçmişte bazı Batı Anadolu halılarında kullanıldığı tespit edilmiştir.³¹¹

Yarbuz (*Mentha pulegium* L.)

Balıbabagiller (*Labiatae*) familyasından, 10-15 cm. boyanabilen, çiçekleri sıklıkla menekşe rengine olan bir nane türüdür.

Genellikle nemli, besince zengin, azotlu, az tuzlu, kireçsiz, kumlu-killi topraklarda yetişir. Taban suyu yüksek olan çayırıklardan, su arkı kıyılarından, dere yataklarından toplamak mümkündür.³¹²

Boyamacılıkta bitkinin tamamı kullanılır. Yarbuzun boyama gücü çok yüksek değildir. Buna rağmen siyahımtarak renkler için aranan bir bitkidir.

Bitkiden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde kirli sarı, demir iki sülfatla gri, grimsi nefti, koyu nefti renkler elde edilir.³¹³

Yer Fesleğeni (*Mercurialis perennis*)

Sütlegengiller (*Euphorbiaceae*) familyasından, çok yıllık, 10-50 cm. arasında boyanabilen, eliptik şeklindeki yapraklarının kenarları dişli, Martta açan yeşilimsi çiçekleri olan otsu bitkilerdir. 1250 m. yüksekliğe kadar yetişmektedirler.³¹⁴

Geçmişte Avrupa'da *Mercurialis annua* türü de doğal boyamacılıkta kullanılmıştır.

Boyamacılıkta toprak üstü kısımları kullanılır. Yaz başında toplanır. Şap mordanlı yün iplikleri üzerinde yeşilimsi sarı renk elde edilir.³¹⁵

Yoğurt Otu (*Galium aparine*, *Galium verum*)

Kökboyasigiller (*Rubiaceae*) familyasından olan bu bitkilerden, *Galium verum*; 50-120 cm. boyunda gövdeleri çok sayıda topluluklar oluşturan, çiçekleri altın sarısı renkte, çok yıllık bir bitkidir. Genellikle çalılıklarda ve kültür alanları civarında bulunurlar.

³⁰⁹ MERT, H.Hasan, Süleyman BAŞLAR, Yunus DOĞAN; Doğal Boya Eldesinde Kullanılan Bazı Bitkiler, Çev-Kor, C.2, S.5, 1992, s.15

³¹⁰ GRIERSON, Sue; A.g.e, s. 107

³¹¹ ENEZ, Nevin; A.g.e, s.34

³¹² Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması*, Ankara 1991, s.104

³¹³ Geniş bilgi için bkz; HARMANCIOĞLU, Mustafa; A.g.e, s.184, KORUR, R.Nuri; A.g.e, Ek. VII, EYÜBOĞLU, Üner, İtir OKAYGÜN, Füsün YARAŞ; A.g.e, s.99

³¹⁴ ACARTÜRK, Reyhan; A.g.e, s.67

³¹⁵ GRIERSON, Sue; A.g.e, s.103

Boyamacılıkta *Galium aparine*'nin kökleri, *Galium verum*' un yaprakları ,çiçekleri,dalları ve kökleri taze veya kurutulmuş olarak kullanılabilir.³¹⁶Köklerden şap mordanlı yün iplikleri üzerinde kırmızı, yaprak ,çiçek ve dallardan ise sarı renkler elde edilir.

Zeytin (*Olea europaea*.var.*europaea*)

Zeytingiller (*Oleaceae*) familyasından, 10 m.'ye kadar boylanabilen, çok yıllık ağaççık veya ağaç durumunda olan bitkilerdir.Yaprakları sade olan cinsler olabildiği gibi üçlü veya tek tüysü yaprak durumunda bulunanları da vardır.Çiçekler son yada yan duruşlu çokça bileşik salkım formunda, üzüksü meyveleri; kapsül çekirdekli ve sulu olup yenilir.

Genel olarak ılıman bölgelerde maki ve kayalıklarda yetişir.Halk arasında deli zeytin de denilen yabani zeytin bol humuslu ve zengin topraklarda olduğu gibi, kireçli topraklarda da yetişir.

Boyamacılık açısından zeytinin yaprakları ve taze sürgünleri kullanılır.Şap mordanlı yün iplikleri ile sarı, demir iki sülfat mordanlı yün ile yeşil ve gri arası bir renk elde edilir.³¹⁷

³¹⁶ AYTAÇ, Ahmet; Değişik Miktardaki *Galium verum* L. Bitkisi ile Farklı Mordan Maddeleri Oranlarının Yün Halı İpliğinin Boyanmasında Renk Oluşumuna ve Haslık Derecelerine Etkisi, 2000'li Yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu, İzmir 1998, Bildiri Notları

³¹⁷ Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, s.105

Tablo 3
AYVACIK VE CIVARINDA YETİŞEN BOYA BİTKİLERİNİN
KİMYASAL YAPISI VE VERDİKLERİ RENKLER

<u>BİTKİNİN TÜRKÇE ADI</u>	<u>LATİNCE ADI</u>	<u>KİMYASAL YAPISI (BOYA KİMYASI)</u>	<u>VERDİKLERİ RENKLER</u>
Abanoz	Diospyros kaki	Tanen	-
Adi Ceviz	Juglans regia	Yaprakları; carotene, juglon, quercetin, cyanodin, kaempferol, hyperin, lawson, quercitrin	Koyu Kahve, Siyah
Adi Eğrelti	Polypodium vulgare	-	Sarı
Adi Kanarya Ötu	Senecio vulgaris L.	Tanen, flavonol	Sarı
Adi Siğirdili	Anchusa officinalis	Alkanna asidi, anchusa asidi, % 8 – 10 oranında tanen	Kırmızı, Yeşil
Akçaağaç (Acer sp)	Norveç Akçaağacı Acer platanaoides L. Dağ Akçaağacı Acer pseudoplatanus	Tanen, kurutulmuş meyveleri; acerin adlı özel bir tanen içerir.	Sarı, Kahve
Akçakesme	Phillyrea latifolia L.	Tanen	Haki, Kahve
Ak Söğüt	Salix alba	-	Yeşilimsi Gri
Altın Çiçeği	Helycysum stoechas (L) subs. barrelieri	Tanen, quercitrin, kaempferol, isorhamnetin, gallic acid Flavonoidler	Sarı, Kahve, Siyah Sarı

<u>BİTKİNİN TÜRKÇE ADI</u>	<u>LATİNCE ADI</u>	<u>KİMYASAL YAPISI (BOYA KİMYASI)</u>	<u>VERDİKLERİ RENKLER</u>
Altın Çubuk	Solidago virgaurea, subs. virgaurea	Flavonoidler; kaempferol, rutin, chlorogenic asit, quercetin, tanenler	Sarı
Ardıç	Juniperus communis	Flavon glikozitleri, kondense gallotanenler, C Vitamini *	Sarı, Kırmızı, Kahve
Asma	Vitis vinifera	Quercetin, Quercitrin, karotin	Sarı, Yeşil
Ayva	Pyrus cydonia L.	Ksantofil, (lutein), tanen, C vitamini	Kahve, Siyah
Ayvadana	Artemisia vulgaris	Yaprakları; flavonoidler; naringin, hesperidin, quercetin	Koyu Kahve, Siyah
Badem	Prunus amygdalus	–	Sarı
Beyaz Çiçekli Funda	Erica arborea	Quercetin, tanen	Sarı, Portakal, Yeşil, Kahverengi
Büyük Ebegümeci	Malva sylvestris	Gossypetin adlı flavonoid, tanenler, karoten, malvin adlı antosiyan madde	Yeşil
Büyük Isırgan	Urtica dioica	Flavonoidler; Chlorogenic asit, caffeic asit, yaprakları; flavonoidler; Isoquercetin, rutin, tanenler **, klorofil, histamine ve serotonin içeren indoller, A ve C vitaminleri, demir, potasyum ***	Sarı, Zeytin
* http://www.purple.sage.org.uk/profiles/Juniper.htm ** http://www.purplesage.org.uk *** http://www.galensgorden.freewebspace.com/NETTLE.HTM			

<u>BİTKİNİN TÜRKÇE ADI</u>	<u>LATİNCE ADI</u>	<u>KİMYASAL YAPISI (BOYA KİMYASI)</u>	<u>VERDİKLERİ RENKLER</u>
Çakal Eriği	Prunus spinosa L.	Quercetin, antosiyanin grubundan bir boyarmadde	Portakal / Sarı
Çayır Tırıllı	Trifolium pratense	Bioflavonoidler, flavonollar, isoflavonlar; pratol (altın sarısı doğal bir renklendirici), pseudobaptigenin, daidzein, genistein (az miktarda), çiçekleri ; phenolic bileşikler; daidzein, genistein, isotrifolin, isorhamnetin, pratol, pratenzol, trifolin *	Sarı
Çoban Üzüğü	Vaccinium myrtillus L.	Quenin, myrtillin adlı mavi boyarmadde, tanen	Menekşemsi Kahve, Sarı
Debbağ Sumağı	Rhus coriaria	Quercetin, myricetin, rhamnoz, galik asit	Sarı, Kırmızı, Siyah
Dişbudak	Fraxinus excelsior	Tanen	Sarı / Yeşil
Duvar Sarmaşığı	Hedera helix L.	-	Grimsi Yeşil, Ağarmış Gül Rengi
Erguvan	Cercis siliquastrum	-	Açık Kahverengi
Eşek Marulu	Sonchus arvensis L.	-	Sarı, Marul Yeşili
Dikenli E. M.	Sonchus asper (L.) Hill	-	Gri
Gelincik	Papaver rhoeas	-	Kırmızı, Yeşil
Havaciva Otu	Alkanna tinctoria subs. tinctoria	Alkanin (Anchusa asidi + alkanna asidi), tanen	

* <http://www.purdue.edu/newcrop/duke-energy/Trifolium-pratense.html>

BITKİNİN TÜRKÇE ADI	LATİNCE ADI	KİMYASAL YAPISI (BOYA KİMYASI)	VERDİKLERİ RENKLER
Hayıt	Vitex agnus – castus L.	Flavonoidler; flavanol (kaempferol, quercetagenin), Flavonoid türevleri; casticin, isovitexin, isoorientin, luteolin, orientin	Sarı
Kadın Tuzluğu	Berberis vulgaris	Berberin, tanenler	Sarı
Kantaron	Koyun Kıran Hypericum calycinum L.	–	Sarı, Yeşil, Kırmızı, Siyah
	Sarı Püren Hypericum empetrifolium . Willd	–	
	Binbirdelik Otu Hypericum perforatum L.	Flavonoidler; hesperidin, vitexin, hyperin, hyperosid, biapigenin, Flavonollar; (quercitrin, rutin, kaempferol, luteolin'i içeren quercetin glikozitleri), Kırmızı renkli hypericin, pseudohypericin pigmentleri ve onların biyosentetik belirleyicilerini içeren naphthodianthrones, carotenler, tanenler	
	Kantaron Hypericum triquetrifolium	–	
Kartal Eğreltisi	Pteridium aquilinum L.	Qercetin	Sarı, Nefti Yeşil
Katırtırmağı	Boyacı K. Genista tinctoria	Flavonoidler; genistein, luteolin, scoparin ve diğerleri	Sarı
	İspanyol K. Spartium juncum L.	Chrysin, genistein, luteolin glikozitleri, quercetin, scoparin *	Sarı
* http://chilli.r66.com/hrbmoore/constituents/spartium.juncum.txt			

<u>BİTKİNİN TÜRKÇE ADI</u>	<u>LATİNCE ADI</u>	<u>KİMYASAL YAPISI (BOYA KİMYASI)</u>	<u>VERİKLERİ RENKLER</u>
Kırmızı Aliç	Crataegus monogyna	Meyve; kondense tanen, flavon türevleri	Sarı, Kırmızı, Portakal Rengi
Kırmızı Hevhulma	Lythrum salicaria L.	Tanen, antosiyanin türü boyarmadde	Kahverengi, Siyah
Kırmızı Yüksük Otu	Digitalis purpurea	Luteolin, antosiyanin türü boyarmadde	Sarı, Yeşil
Kızılağaç	Alnus glutinosa	Kateşik tanen, phlobahen, hidrolize tanenler	Sarı, Kahve, Siyah
Kızılçam	Pinus brutia	–	–
Kiraz	Prunus avium	Antosiyaninler; (cyanidin), tanen	Menekşe Kahve
Kökboya	Rubia tinctorum	Alizarin, rubiadin glikoziti, purpurin, ksanthopurpurin, pseudopurpurin, munjistin	Sarı, Kırmızı
Köygöçüren	Cirsium arvense	–	Sarı
Kurtbaharı	Ligustrum vulgare	–	Sarı, Mavi, Turkuaz Yeşili
Kuş Tırfılı	Lotus corniculatus L.	Flavonoidler; kondense tanenler	Sarı
Küçük Kuzu Kulağı	Rumex acetosella L.	Quercetin, tanen, antrakinon türevleri, potasyum oksalat	Zeytin Sarısı
Labada	Rumex crispus L.	Tanenler, antrakinon türevleri, emodin ve chrysophanol kökenli hydroanthraquinone glikozitleri, potasyum oksalat, demir	Gimsi Siyaha Yakın Kahve, Kırmızı
Menengiç	Rumex crispatus DC.	–	
	Pistacia terebinthus L. subs. palaestina	Quercetin, rhamnetin, emodin, rhamnazin, kaempferol	Sarı, Gimsi Mor

<u>BİTKİNİN TÜRKÇE ADI</u>	<u>LATİNCE ADI</u>	<u>KİMYASAL YAPISI (BOYA KİMYASI)</u>	<u>VERDİKLERİ RENKLER</u>
Meşe	Mazi Meşesi	Quercus infectoria	Kahve, Siyah
	Saplı Meşe	Quercus robur L.	Kahve, Siyah
	Sapsız Meşe	Quercus petrea L.	Kahve, Siyah
	Türk Meşesi	Quercus cerris L.	Kahve, Siyah
Murt	Myrtus communis	Tanen, myricitrin, hesperidin, esculin	Koyu Sarı, Kızıl ve Koyu Kahve
Mürver (Kara Mürver)	Sambucus nigra L.	Çiçekler; % 3'ün üzerinde flavonoidler; rutin, isoquercitrine, kaempferol, quercitol, Meyveler; tanen, C ve A vitaminleri, bioflavonoidler, Yapraklar; flavonoidler; rutin, quercetin, tanen	Yeşil, Mor, Siyah, Sarı, Kahverengi
Nar	Punica granatum L.	Tanen, quercetin, ellagik asit, gallik asit	Kızıl Sarı, Siyah
Okalıptüs	Eucalyptus camaldulensis	Flavonoidler; quercetin, eucalyptin	Yeşil, Kahve
Papatya	Boyacı Papatyası	Anthemistinctoria. L. var. tinctoria	Sarı
	Boylu Papatya	Anthemistinctoria	Sarı
	Papatya	Anthemistinctoria	Sarı
	Papatya	Anthemistinctoria. L. subs. Pontica (Willd)	Sarı
	Papatya	Anthemistinctoria. Boiss	Sarı

<u>BİTKİNİN TÜRKÇE ADI</u>	<u>LATİNCE ADI</u>	<u>KİMYASAL YAPISI (BOYA KİMYASI)</u>	<u>VERDİKLERİ RENKLER</u>
Porsuk	Taxus baccata	Tanen	Soluk Portakal, Kızıl Kahve, Açık Gül Kuruşu
Sahil Kurdayağı	Lycopus europaeus L.	Flavon glikozitleri, tanenler	Yeşil, Siyah
Sarı Papatya	Chrysanthemum segetum L.	Luteolin	Sarı
Sarı Taş Yoncası	Melilotus officinalis (L.) Pallas	Flavon glikozitleri, tanen	Sarı
Sarımsak Hardalı	Alliaria petiolata	Apigenin, beta karoten, A ve C vitaminleri	Sarı
Servi	Cupressus sempervirens	Kozalaklar; tanen	Gülkuruşu
Sığirkuyruğu	Verbascum orientale (L.) Al.	Luteolin	Sarı
	Verbascum xanthophoeniceum	Luteolin	Sarı
Soğan	Allium cepa	Quercetin, antosiyanin, pirokateşin, benzokateşin	Sarı
Süpürge	Polygonum bellardii All.	-	Yeşilimsi Sarı, Fıstık Yeşili
Sütleşen	Euphorbia rigida. Bleb	Quercetin, tanenler, polyphenoller	Sarı
Şabla	Tussilago farfara	Tanen, çiçekleri; karoten	Sarı
Şimşir	Buxus sempervirens	Tanen	Sarı, Zeytin yeşili
Tarla Dügün Çiçeği	Ranunculus arvensis L.	-	Sarı
Tarla Kökboyası	Sherardia arvensis L.	Antrakinonlar	Kırmızı
Tarla Sarmaşığı	Convolvulus arvensis	-	-
Tehil	Geranium sp	Flavonoidler	Siyah
Tel Pancarı	Chenopodium album L.	Oksalat	Marul – Çimen Yeşili

<u>BİTKİNİN TÜRKÇE ADI</u>	<u>LATİNCE ADI</u>	<u>KİMYASAL YAPISI (BOYA KİMYASI)</u>	<u>VERDİKLERİ RENKLER</u>
Tıbbi Adaçayı	Salvia officinalis	Flavonoidler; Apigenin, luteolin, genkwanin, salviatannin (kondense bir kateşin), phenolic asitler	Sarı, Yeşil Gri
Üzerlik Otu	Peganum harmala	Flavonoidler; acacetin glikozitleri	Sarı, Kırmızı
Yabani Elma	Malus sylvestris. Miller	–	Sarı, Zeytin Yeşili
Yabani Hardal	Sinapis arvensis	–	Sarı
Yabani Üvez	Sorbus aucuparia	–	Açık Kahverengi
Yapışkan Anduz Otu	Inula viscosa (L) Aiton	Quercetin, Boyar G ₁ , Boyar G ₂	Sarı
Yarbuz	Mentha pulegium (L)	–	Kökürt Sarısı, Siyahi Yeşil
Yer Fesleğeni	Mercurialis perennis	Hermidin	Sarı
Yoğurt Otu	Galium aparine	Antrakinon türevleri, flavonoidler, tanenler, sitrik asit, galiosin (kırmızı boya), phenolic asitler; caffeic, gallic asitler	Sarı, Kırmızı
	Sarı Y. O. Galium verum	Alizarin, purpurin, rubiadin glikoziti, pseudopurpurin, quercitron v.b.	Sarı, Kırmızı

Tablo 4

**AYVACIK VE CİVARINDA YETİŞEN BOYA BİTKİLERİNİN
BOTANİK ÖZELLİKLERİNE (FAMILİYALARINA) GÖRE SINIFLANDIRILMASI**

Familiya ve Alt Tür Adı	Türkçe Adı	Verdiği Renk
ACERACEAE	(Akçaağaçgiller)	
<i>Acer platanoides</i>	Norveç Akçaağacı	Sarı, Kahverengi
<i>Acer pseudoplatanus</i>	Dağ Akçaağacı	Haki, Kahverengi
ANACARDIACEAE	(Sumakgiller)	
<i>Pistacia palaestina</i>	Sakız Ağacı	Sarı, Gri mor
<i>Rhus coriaria</i>	Derici Sumağı	Sarı, Kırmızı, Siyah
ASTERACEAE	(Papatyagiller)	
<i>Anthemis austriace</i>	Papatya	Sarı
<i>Anthemis chia</i>	Boylu papatya	Sarı
<i>Anthemis cretica</i>	Papatya	Sarı
<i>Anthemis pseudocotula</i>	Papatya	Sarı
<i>Anthemis tinctoria</i>	Boyacı Papatyası	Sarı
<i>Artemisia vulgaris</i>	Ayvadana	Koyu kahve, Siyah
<i>Chrysanthemum segetum</i>	Sarı Papatya	Sarı
<i>Cirsium arvense</i>	Köy göçüren	Sarı
<i>Helichrysum stoechas</i> (L).subs.barrelieri	Altın çiçeği	Sarı
<i>Inula viscosa</i>	Yapışkan Anduz Otu	Sarı
<i>Senecio vulgaris</i>	Adi Kanarya Otu	Yeşil/Sarı
<i>Solidago virgaurea</i> subs.virgaurea	Altın Çubuk	Sarı
<i>Sonchus arvensis</i>	Eşek Marulu	Sarı
<i>Sonchus asper</i>	Dikenli Eşek Marulu	Sarı, Marul yeşili
<i>Tussilago farfara</i>	Kabalak	Sarı
ARALIACEAE		
<i>Hedera helix</i>	Duvar sarmaşığı	Grimsi yeşil, Soluk gül

BERBERIDACEAE	(Hanımtuzluğugiller)	
<i>Berberis vulgaris</i>	Kadın Tuzluğu	Sarı
BETULACEAE	(Huş ağacıgiller)	
<i>Alnus glutinosa</i>	Kızılağaç	Sarı, Kahve, Siyah
BORAGINACEAE	(Hodangiller)	
<i>Alkanna tinctoria</i>	Havacıya Otu	Kırmızı, Yeşil
<i>Anchusa officinalis</i>	Adi Sığırdili	Kırmızı, Yeşil
BRASSICACEAE	(Hardalgiller)	
<i>Alliaria petiolata</i>	Sarımsak Hardalı	Sarı
<i>Sinapis arvensis</i>	Yabani Hardal	Sarı
CAPRIFOLIACEAE	(Hanımeligiller)	
<i>Sambucus ebulus</i>	Yer Mürveri	Sarı, Koyu menekşe
<i>Sambucus nigra</i>	Kara Mürver	Sarı, Koyu menekşe
CHENOPODIACEAE		
<i>Chenopodium album</i>	Tel Pancarı	Marul ve çimen yeşili
CISTACEAE		
<i>Cistus creticus</i>	Laden	Sarı, Koyu kahve
COMPOSITAE	Bkz; ASTERACEAE	
CRUCIFERAE	Bkz; BRASSICACEAE	
CUPRESSACEAE	(Servigiller)	
<i>Juniperus communis</i>	Ardıç	Sarı, Kırmızı/Kahve
ERICACEAE	(Fundagiller)	
<i>Arbutus andrachne</i>	Yunan Kocayemişi	Açık sarı
<i>Erica arborea</i>	Beyaz Çiçekli Funda	Sarı, Yeşil, Kirli portakal
<i>Vaccinium myrtillus</i>	Çoban Üzüümü	Morumsu kahve, Sarı
EUPHORBACEAE	(Sütleggiller)	
<i>Euphorbia rigida</i>	Sütlegen	Sarı
<i>Mercurialis perennis</i>	Yer feslegeni	Sarı
FABACEAE	(Baklagiller)	
<i>Cercis siliquastrum</i>	Erguvan	Açık kahverengi

Lathyrus odorata	Mürdümük	Sarı
Lotus corniculatus	Kuş Tırılı	Sarı
Melilotus officinalis	Sarı Taş Yoncası	Sarı
Trifolium pratense	Çayır Tırılı	Sarı
FAGACEAE	(Kayıngiller)	
Quercus cerris	Türk Meşesi	Kahve, Siyah
Quercus infectoria	Mazı Meşesi	Kahve, Siyah
Quercus petrea	Sapsız Meşe	Kahve, Siyah
Quercus robur	Saplı Meşe	Kahve, Siyah
GERANIACEAE		
Geranium sp.	Tehil	Siyah
GUTTIFERAE	Bkz;	
	HYPERICACEAE	
HYPERICACEAE	(Binbirdelikotugiller)	
Hypericum calycinum	Koyun Kıran	Sarı
Hypericum empetrifolium	Sarı Püren	Sarı
Hypericum perforatum	Binbirdelik Otu	Sarı, Yeşil, Kırmızı, Siyah
Hypericum triquetrifolium	Kantaron	Sarı, Yeşil, Kırmızı, Siyah
JUGLANDACEAE	(Cevizgiller)	
Juglans regia	Adi Ceviz	Koyu Kahve, Siyah
LABIATAE	Bkz; LAMIACEAE	
LAMIACEAE	(Ballıbabagiller)	
Mentha pulegium	Yarabuz	Kükürt Sarısı, Siyahi Yeşil
Salvia officinalis	Tıbbi Adaçayı	Sarı, Yeşil Gri
LEGUMINOSAE	Bkz; FABACEAE	
Genista tinctoria	Boyacı Katırtırnağı	Sarı
Spartium junceum	İspanyol Katırtırnağı	Sarı
LILIACEAE	(Zambakgiller)	

<i>Allium cepa</i>	Soğan	Sarı
LYTHRACEAE		
<i>Lythrum salicaria</i>	Kırmızı Hevhulma	Kahverengi(Tetra),Siyah
MALVACEAE	(Mersingiller)	
<i>Malva sylvestris</i>	Büyük Ebegümeci	Yeşil
MYRTACEAE	(Mersingiller)	
<i>Eucalyptus camaldulensis</i>	Sıtma Ağacı	Yeşil, Kahverengi
<i>Myrtus communis</i>	Murt	Koyu Sarı, Kızıl Koyu Kahve
OLEACEAE	(Zeytingiller)	
<i>Fraxinus excelsior</i>	Dişbudak	Sarı/Yeşil
<i>Ligustrum vulgare</i>	Kurtbaharı	Sarı, Mavi, Turkuaz
<i>Olea europaea. var. europaea</i>	Zeytin	Sarı, Yeşil
<i>Phillyrea latifolia</i>	Akça Kesme	Yeşilimsi gri
PAPAVERACEAE	(Gelincikgiller)	
<i>Papaver rhoeas</i>	Gelincik	Gri
PINACEAE		
<i>Pinus brutia</i>	Kızılçam	Kırmızımsı, acı sarı, haki
POLYGONACEAE	(Çobandeğneğigiller)	
<i>Polygonum belardii</i>	Süpürge	Fıstık yeşilimsi sarı
<i>Rumex acetosella</i>	Küçük Kuzu Kulağı	Zeytin Sarısı
<i>Rumex crispus</i>	Kıvrıcık Labada	Koyu kahve, Kırmızı
POLYPODIACEAE		
<i>Polypodium vulgare</i>	Adi Eğretili	Sarı
<i>Pteridium aquilinum</i>	Kartal Eğretilisi	Sarı, Nefti Yeşil
PUNICACEAE	(Nargiller)	
<i>Punica granatum</i>	Nar	Kızıl sarı, Siyah
RANUNCULACEAE		
<i>Ranunculus arvensis</i>	Tarla Düğün Çiçeği	Sarı
ROSACEAE	(Gülğiller)	
<i>Crataegus monogyna</i>	Kırmızı Alıç	Sarı, Gülkurusu

<i>Malus sylvestris</i>	Yabani Elma	Sarı, Zeytin yeşili
<i>Prunus amgdalus</i>	Badem	Sarı
<i>Prunus avium</i>	Kiraz	Menekşe, Kahve
<i>Prunus spinosa</i>	Çakal Eriği	Sarı/Portakal/Kahve
<i>Pyrus cydonia</i>	Ayva	Kahverengi
<i>Sorbus aucuparia</i>	Yabani Üvez	Açık Kahverengi
RUBIACEAE	(Kökboyasigiller)	
<i>Galium aparine</i>	Çoban Süzeği	Kırmızı
<i>Galium verum</i>	Sarı Yoğurt Otu	Sarı, Kırmızı
<i>Rubia tinctorum</i>	Kökboya	Sarı, Kırmızı
<i>Sherardia arvensis</i>	Tarla Kökboyası	Kırmızı
SALIACEAE		
<i>Salix alba</i>	Ak Söğüt	Sarı, Kahve, Siyah
SCROPHULARIACEAE	(Sıracıotugiller)	
<i>Digitalis purpurea</i>	Kırmızı Yüksük Otu	Sarı, Yeşil
<i>Verbascum orientale</i>	Sıgirkuyruğu	Sarı
<i>Verbascum xanthophoeniceums</i>	Sıgirkuyruğu	Sarı
TAXACEAE	(Porsukgiller)	
<i>Taxus baccata</i>	Porsuk	Soluk portakal, Kızıl kahve, Açık gülkurusu
URTICACEAE	(Isırgangiller)	
<i>Urtica dioica</i>	Büyük Isırgan	Zeytin, Sarı
VERBENACEAE	(Mineçiçeğigiller)	
<i>Vitex agnus castus</i>	Hayıt	Sarı
VITACEAE	(Asmagiller)	
<i>Vitis vinifera</i>	Asma	Sarı, Yeşil
ZYGOPHYLLACEAE		
<i>Peganum harmala</i>	Üzerlik Otu	Sarı, Kırmızı

2. BÖLÜM

AYVACIK YÖRESİ HALILARINDA KULLANILAN RENKLERE UYGUN ALTERNATİF BOYA BİTKİLERİYLE RENK DENEMELERİ, ELDE EDİLEN RENKLERİN IŞIK VE YIKAMA HASLIKLARI

2.1 Renk Denemeleri

Bu bölümde Çanakkale Ayvacık Yöresi civarında bol miktarda yetişen ve çoğu bugüne kadar doğal boyamacılıkta kullanılmamış olan 19 farklı bitki ile yapılmış 75 ayrı boya denemesine yer verilmiştir.

Boya denemeleri için kullanılan boyarmadde, mordan miktarı, süre ve sıcaklık ayarları genellikle yöre halkının kullandığı ölçüler baz alınarak yapılmıştır.

Deney bitkileri verdikleri renklere uygun alt başlıklar altında toplanmışlardır.

Deneyler anlatılırken öncelikle materyal ve boyama tekniği açıklanmış, ayrıca kullanılan malzeme miktarı ve boyama süresini gösteren bir tabloya yer verilmiştir.

Bütün deneyler için 20'şer gram yün ipliği kullanılmıştır. Kullanılan yün iplikleri Ezine'nin Kızıltepe, Ayvacık'ın Sapanca köylerinden ve Ayvacık-Merkez'de Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi için çalışan Vesile Özkan adlı halı dokuyucusundan temin edilmiş olup el eğirmesidir.

Mordanlama işleminde sarı renk eldesi için, bazı deneylerde 2, bazı deneylerde 4 gram alüminyum şapı kullanılmıştır.

Diğer deneylerde ise Ayvacık'ın Ahmetler Köyü yakınlarındaki bir dereye bulunan seğ kullanılmıştır.

Şap önce bir beher içinde, 200 mililitre suda 8 dakika ısıtılarak eritilmiştir. Sonra bu eriyiğe 800 mililitre su daha eklenerek, 17 dakika 20 gram yün ipliğiyle birlikte 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmıştır.

Mordanlama işleminde yeşil renk eldesi için demir iki sülfat ve bakır iki sülfat kullanılmıştır. Kullanılan demir iki sülfat oranı bazı deneylerde 1, bazı deneylerde 2 bazı deneylerde ise 4 gramdır.

Demir iki sülfat önce 1 litre soğuk su içinde eritilmiş ve 20 gram yün ipliğiyle birlikte 45 dakika süreyle 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmıştır.

Kullanılan bakır iki sülfat oranı genellikle 3,3 gramdır.

Mordanlama tekniği farklı olan uygulamalar ilgili deneylerin altında dipnot olarak gösterilmiştir.

Boyama tekniğinde bütün deneyler için 20 gram yün ipliği ve deney başına 1, bazı deneylerde ise 1,5'ar litre su kullanılmıştır.

Deney bitkisinin botanik özellikleri ve yetiştirme ortamı, bölüm 1.5'te Yörede Yetişen Boya Bitkileri ve Kimyalarına Göre Sınıflandırılması kısmında açıklanmıştır.

2.1.1 Sarı Renk Eldesi

Deney Bitkisi / Peygamber Çiçeği (*Centaurea athoa* DC.)

Materyal ve Boyama Tekniği

Centaurea athoa DC. bitkisi ile yapılan deneylerde, bitkinin toprak üstü kısımlarından yararlanılmış olup bitki yaş ve kuru halde iken aynı sonucun elde edildiği görülmüştür.

Bitkinin yalnızca çiçekleri kullanıldığı zaman daha parlak bir sarı renk verdiği tespit edilmiştir.

Boya ekstraktı hazırlamak için bitki (Deney1-9 farklı miktarda deney bitkisi) 30 dakika süreyle 1 litre suda 94°C'ye gelene kadar kaynatılmış ve sonra süzölmüştür.Bu ekstrakt 45 °C dereceye gelene kadar ılınmaya bırakılmıştır. Sonra şap mordanlı 20 gram yün bu ekstrakta sokulmuş ve 15 dakika burada bekletilmiştir. **Deney 1** - (20 gram bitki kullanılmıştır.)İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 10 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp, yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 2 - (20 gram bitkinin çiçekleri kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt,daha sonra ateşe konup 15 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 3 - (20 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt,daha sonra ateşe konup 20 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 4 -(40 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 10 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 5 -(40 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 15 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 6 -(40 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 20 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 7 -(60 gram bitkinin çiçekleri kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt,daha sonra ateşe konup 10 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

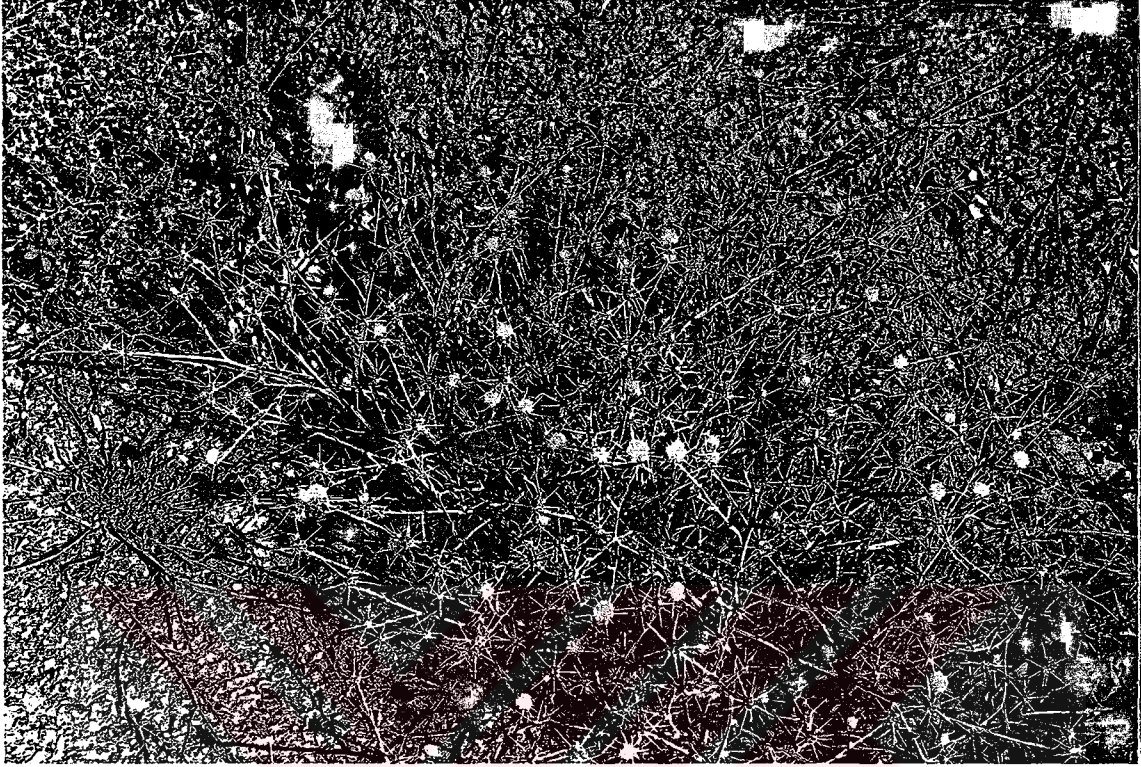
Deney 8 -(60 gram bitkinin çiçekleri kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt,daha sonra ateşe konup 15 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 9 -(60 gram bitkinin çiçekleri kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt,daha sonra ateşe konup 20 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Tablo 5
***Centaurea athenica* DC. Bitkisi İle Yapılan Deneyler**

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	4 gr şap	20 gr	10 dk	Kanarya sarısı
2	20 gr	4 gr şap	20 gr	15 dk	Kanarya sarısı
3	20 gr	4 gr şap	20 gr	20 dk	Kanarya sarısı
4	20 gr	4 gr şap	40 gr	10 dk	Kanarya sarısı
5	20 gr	4 gr şap	40 gr	15 dk	Kanarya sarısı
6	20 gr	4 gr şap	40 gr	20 dk	Kanarya sarısı
7	20 gr	4 gr şap	60 gr	10 dk	Yumurta sarısı
8	20 gr	4 gr şap	60 gr	15 dk	Yumurta sarısı
9	20 gr	4 gr şap	60 gr	20 dk	Yumurta sarısı

Deney Bitkisi / Zerdali Dikeni (*Centaurea solstitialis* subs. *solstitialis*)

Fotoğraf 32: Zerdali Dikeni (*Centaurea solstitialis* subs. *solstitialis*) Bitkisi

Materyal ve Boyama Tekniği

Zerdali dikeni (*Centaurea solstitialis* subs. *solstitialis*) bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin çiçek başları yaş halde iken kullanılmıştır.

Boya ekstraktı hazırlamak için bitki (Deney1-9 farklı miktarda deney bitkisi) 30 dakika süreyle 1 litre suda 94°C'ye gelene kadar kaynatılmış ve sonra süzölmüştür. Bu ekstrakt 45 °C dereceye gelene kadar ılınmaya bırakılmıştır. Sonra şap mordanlı 20 gram yün bu ekstrakta sokulmuş ve 15 dakika burada bekletilmiştir.

Deney 1 - (20 gram bitki kullanılmıştır.) içinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 10 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp, yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstrakta bırakılmıştır.

Deney 2 - (20 gram bitkinin çiçekleri kullanılmıştır.) içinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 15 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar

kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 3 - (20 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt,daha sonra ateşe konup 20 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 4 -(40 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 10 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 5 -(40 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 15 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 6 -(40 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 20 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 7 -(60 gram bitkinin çiçekleri kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt,daha sonra ateşe konup 10 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 8 -(60 gram bitkinin çiçekleri kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt,daha sonra ateşe konup 15 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 9 -(60 gram bitkinin çiçekleri kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt,daha sonra ateşe konup 20 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Tablo 6

Centaurea solstitialis subs. solstitialis Bitkisi İle Yapılan Deneyler

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	4 gr şap	20 gr	10 dk	Açık Kehribar
2	20 gr	4 gr şap	20 gr	15 dk	Açık Kehribar
3	20 gr	4 gr şap	20 gr	20 dk	Açık Kehribar
4	20 gr	4 gr şap	40 gr	10 dk	Kehribar
5	20 gr	4 gr şap	40 gr	15 dk	Kehribar
6	20 gr	4 gr şap	40 gr	20 dk	Kehribar
7	20 gr	4 gr şap	60 gr	10 dk	Kehribar
8	20 gr	4 gr şap	60 gr	15 dk	Kehribar
9	20 gr	4 gr şap	60 gr	20 dk	Kehribar
10	20 gr	3,3 gr g.taşı	30 gr	15 dk	Çağla yeşili

Deney 10 için bkz; Yeşil Renk Eldesi, s. 147

Deney Bitkisi / İspanya Altın Diken (Scolymus hispanicus)

Materyal ve Boyama Tekniği

İspanya Altın Diken (Scolymus hispanicus) bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları yaş ve kuru halde iken kullanılmıştır.

Kuru bitkiden çıkan renklerin yaşa oranla çok daha açık renkte olduğu görülmüştür.

Deney 1 için 20 gram, Deney 2 için 40 gram, Deney 3 için 60 gram bitki kullanılmıştır.

Bu bitkiler naylon çuvalara konularak şap mordanlı 20'şer gram yün iplikleriyle birlikte ayrı kaplarda 1'er litre suda 40 dakika kısık ateşte kaynatılmış ve ateşten alınıp bu likit içinde 20'şer dakika bekletilmişlerdir.

Tablo 7

İspanya Altın Dikeni (*Scolymus hispanicus*) Bitkisi İle Yapılan Deneyler

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	4 gr şap	20 gr	40 dk	Limon sarısı
2	20 gr	4 gr şap	40 gr	40 dk	Limon sarısı
3	20 gr	4 gr şap	60 gr	40 dk	Limon sarısı

Deney Bitkisi / Potuk (*Polygonum bellardii*)

Materyal ve Boyama Tekniği

Potuk(*Polygonum bellardii*) bitkisi ile yapılan deneylerde, bitkinin çiçekli toprak üstü kısımlarından yaş halde iken yararlanılmıştır.

Boya ekstraktı hazırlarken Deney 1-2 için 20'şer, Deney 3-4 için 40'ar gram bitki 30'ar dakika süreyle, 1'er litre suda 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmış ve sonra süzölmüştür. Bu ekstraktlar 45 °C'ye gelene kadar ılınmaya bırakılmıştır.

Sonra şap mordanlı 20'şer gram yün ipliği bu ekstraktlara sokulmuş ve 15 dakika burada bekletilmiştir. İçinde yün ipliği bulunan bu ekstraktlar ateşe konup 20 dakika süreyle 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmış ve sonra boya kapları ateşten alınıp yün iplikleri 20 dakika süreyle bu ekstraktlarda bekletilmiştir.

Tablo 8

Potuk (*Polygonum bellardii*) Bitkisi İle Yapılan Deneyler

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	2 gr şap	20 gr	20 dk	Saman sarısı
2	20 gr	4 gr şap	20 gr	20 dk	Kanarya sarısı
3	20 gr	2 gr şap	40 gr	20 dk	Kanarya sarısı
4	20 gr	4 gr şap	40 gr	20 dk	Kanarya sarısı
5	20 gr	1 gr s.kıbrıs	40 gr	20 dk	Haki
6	20 gr	3,3 gr g.taşı	40 gr	30 dk	Çağla yeşili

Deney 5-6 için bkz; Yeşil Renk Eldesi, s. 148

Deney Bitkisi / *Pulicaria dysentrica* (L) Moris

Fotoğraf 33 : *Pulicaria dysentrica* (L) Moris Bitkisi

Materyal ve Boyama Tekniği

Pulicaria dysentrica (L) Moris bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kuru halde iken kullanılmıştır. Sadece Deney 4'te bitkiden yaş haldeyken yararlanılmıştır.

Deney bitkisi Temmuz ayının son haftasında toplanmıştır.

Boya ekstraktı hazırlarken Deney 1-2 için 20'şer, Deney 3-4 için 40'ar gram bitki 30'ar dakika süreyle 1'er litre suda 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmış ve sonra süzölmüştür. Bu ekstraktlar 45 °C'ye gelene kadar ılınmaya bırakılmıştır.

Sonra şap mordanlı 20'şer gram yün bu ekstraktlara sokulmuş ve 15 dakika burada bekletilmiştir. İçinde yün ipliği bulunan bu ekstraktlar ateşe konup 10 dakika süreyle kaynatılmış ve sonra boya kapları ateşten alınıp yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktlarda bekletilmiştir.

Tablo 9

***Pulicaria dysenterica* Bitkisi İle Yapılan Deneyler**

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	2 gr şap	20 gr	10 dk	Saman sarısı
2	20 gr	4 gr şap	20 gr	10 dk	Limon sarısı
3	20 gr	2 gr şap	40 gr	10 dk	Limon sarısı
4	20 gr	4 gr şap	40 gr	10 dk	Limon sarısı
5	20 gr	3,3gr g.taşı	40 gr	15 dk	Çağla yeşili

Deney 5 için bkz; Yeşil Renk Eldesi, s. 148

Deney Bitkisi / Dağ Çayı (*Stachys cretica*)**Materyal ve Boyama Tekniği**

Dağ Çayı (*Stachys cretica*) bitkisi ile yapılan deneylerde, bitkinin tohumlu toprak üstü kısımları kuru haldeyken kullanılmıştır. Deney bitkisi Temmuz ayının ilk haftası toplanmıştır.

Boya ekstraktı hazırlanırken Deney 1 için 20 gram, Deney 2 için 40 gram bitki 30'ar dakika süreyle 1'er litre suda 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmış ve sonra süzölmüştür. Bu ekstraktlar 45 °C'ye gelene kadar ılınmaya bırakılmıştır.

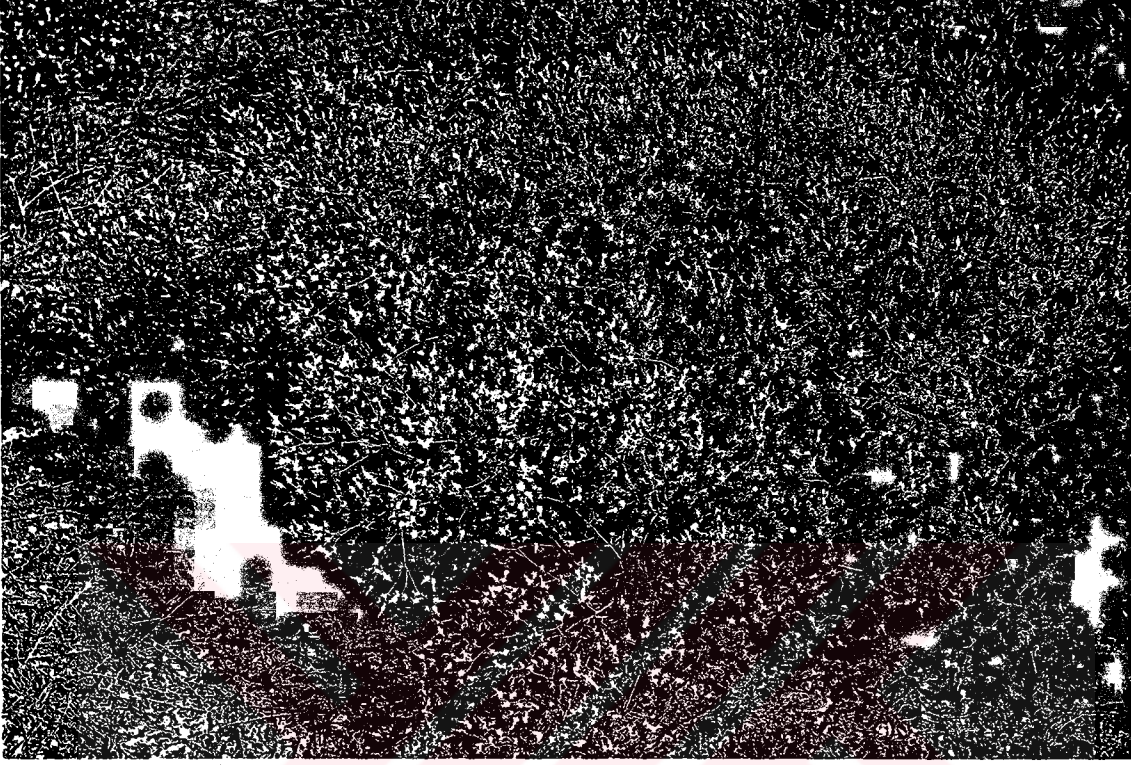
Sonra şap mordanlı 20'şer gram yün ipliği bu ekstraktlara sokulmuş ve 15 dakika süreyle burada bırakılmıştır. İçinde yün ipliği bulunan bu ekstraktlar ateşe konup 10 dakika süreyle kaynatılmış ve sonra boya kapları ateşten alınıp yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktlarda bekletilmiştir.

Tablo 10

Dağ Çayı (*Stachys cretica*) Bitkisi İle Yapılan Deneyler

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	4 gr şap	20 gr	10 dk	Saman sarısı
2	20 gr	2 gr şap	40 gr	10 dk	Saman sarısı

Deney Bitkisi / Peygamber Çiçeği (*Centaurea polyclada*)

Fotoğraf 34: Peygamber Çiçeği (*Centaurea polyclada*) Bitkisi

Materyal ve Boyama Tekniği

Peygamber çiçeği (*Centaurea polyclada*) bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kullanılmıştır.

Boya ekstraktı hazırlamak için bitki (Deney1-9 farklı miktarda deney bitkisi) 30 dakika süreyle 1 litre suda 94°C'ye gelene kadar kaynatılmış ve sonra süzölmüşür.Bu ekstrakt 45 °C dereceye gelene kadar ılınmaya bırakılmıştır. Sonra şap mordanlı 20 gram yün bu ekstrakta sokulmuş ve 15 dakika burada bekletilmiştir.

Deney 1 - (20 gram bitki kullanılmıştır.)İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 10 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp, yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstrakta bırakılmıştır.

Deney 2 - (20 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt,daha sonra ateşe konup 15 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 3 - (20 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt,daha sonra ateşe konup 20 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 4 -(40 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 10 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 5 -(40 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 15 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 6 -(40 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 20 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 7 -(60 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt,daha sonra ateşe konup 10 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 8 -(60 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt,daha sonra ateşe konup 15 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Deney 9 -(60 gram bitki kullanılmıştır.) İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt,daha sonra ateşe konup 20 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp,yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Tablo 11

Peygamber Çiçeği (*Centaurea polyclada*) Bitkisi İle Yapılan Deneyler

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	4 gr şap	20 gr	10 dk	Saman sarısı
2	20 gr	4 gr şap	20 gr	15 dk	Kanarya sarısı
3	20 gr	4 gr şap	20 gr	20 dk	Saman sarısı
4	20 gr	4 gr şap	40 gr	10 dk	Kanarya sarısı
5	20 gr	4 gr şap	40 gr	15 dk	Kanarya sarısı
6	20 gr	4 gr şap	40 gr	20 dk	Kanarya sarısı
7	20 gr	4 gr şap	60 gr	10 dk	Kanarya sarısı
8	20 gr	4 gr şap	60 gr	15 dk	Kanarya sarısı
9	20 gr	4 gr şap	60 gr	20 dk	Kanarya sarısı
10	20 gr	3.3gr göztaşı	40 gr	15 dk	Çağla yeşili

Deney 10 için bkz; Yeşil Renk Eldesi, s. 149

Deney Bitkisi / Katran Yoncası (*Psoralea bituminosa*)

Materyal ve Boyama Tekniği

Katran Yoncası (*Psoralea bituminosa*) bitkisi ile yapılan deneyde bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları yaş haldeyken kullanılmıştır.

Boya ekstraktı hazırlanırken 40 gram bitki 1 litre suda 35 dakika kaynatılmış ve süzümüştür. Süzildükten sonra ele geçen ekstraktın 500 mililitre kaldığı görülmüş ve buna 250 mililitre soğuk su daha ilave edilmiştir.

Bu ekstraktın 40 °C'ye gelene kadar ılınması beklenmiş ve ıslatılan 20 gram şap mordanlı yün ipliği bu ekstrakta sokulup 15 dakika bekletilmiştir. Sonra ateşe konup 15 dakika kaynatılmış ve ateşten kaldırıldıktan sonra yün iplikleri 20 dakika süreyle bu ekstraktın içinde bekletilmiştir.

Tablo 12

Katran Yoncası (*Psoralea bituminosa*) Bitkisi İle Yapılan Deney

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	2 gr şap	40 gr	15 dk	Saman sarısı

Deney Bitkisi / Köy Göçüren (*Cirsium creticum*)**Materyal ve Boyama Tekniği**

Köy Göçüren (*Cirsium creticum*) bitkisi ile yapılan deneyde bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kullanılmıştır.

Boya ekstraktı hazırlamak için 40 gram bitki 30 dakika süreyle 1 litre suda kaynatılmış ve sonra süzölmüştür. Süzöldükten sonra ele geçen ekstrakt 45 °C dereceye gelene kadar ılınmaya bırakılmıştır. Sonra şap mordanlı 20 gram yün ipliği bu ekstrakta sokulmuş ve 15 dakika burada bekletilmiştir. İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 20 dakika süreyle kaynatılmış ve ateşten alınıp, yün iplikleri 15 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Tablo 13

Köy Göçüren (*Cirsium creticum*) Bitkisi İle Yapılan Deney

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	4 gr şap	40 gr	20 dk	Limon kufü

Deney Bitkisi / Küçük Yakı Otu (*Epilobium parviflorum. Schreber*)**Materyal ve Boyama Tekniği**

Küçük Yakı Otu (*Epilobium parviflorum. Schreber*) bitkisi ile yapılan deneyde bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları yaş haldeyken kullanılmıştır.

Boya ekstraktı hazırlamak için 20 gram bitki 30 dakika süreyle 1 litre suda 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmış ve sonra süz÷lm÷ştür. Bu ekstrakt 45 °C dereceye gelene kadar ılınmaya bırakılmıştır. Sonra şap mordanlı 20 gram yün ipliği bu ekstrakta sokulmuş ve 20 dakika burada bekletilmiştir. İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt, daha sonra ateşe konup 15 dakika süreyle kaynatılmış ve ateşten alınıp, yün iplikleri 15 dakika süreyle bu ekstraktta bırakılmıştır.

Tablo 14

Küçük Yakı Otu (*Epilobium parviflorum. Schreber*) Bitkisi İle Yapılan Deney

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	2 gr şap	20 gr	15 dk	Saman sarısı

Deney Bitkisi / Yabani Adaçayı (*Salvia verbeneca L.*)

Materyal ve Boyama Tekniğı

Yabani Adaçayı (*Salvia verbeneca L.*) bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları yaş ve kuru haldeyken kullanılmıştır.

Boya ekstraktı hazırlarken Deney 1 için 20 gram, Deney 2 için 40 gram bitki 30 dakika süreyle 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmıştır.

Deney 1- Hazırlanan bu ekstrakt süz÷lmeden 45 °C'ye gelene kadar ılınmaya bırakılmış, ılındıktan sonra süz÷len bu ekstrakta, 4 gram şapla mordanlanmış 20 gram yün ipliği sokulmuş ve 20 dakika içinde bekletilmiştir. İçinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt ateşe konarak 15 dakika süreyle kaynatılmış ve ateşten alınıp, yün iplikleri 10 dakika bu ekstrakt içinde bekletilmiştir.

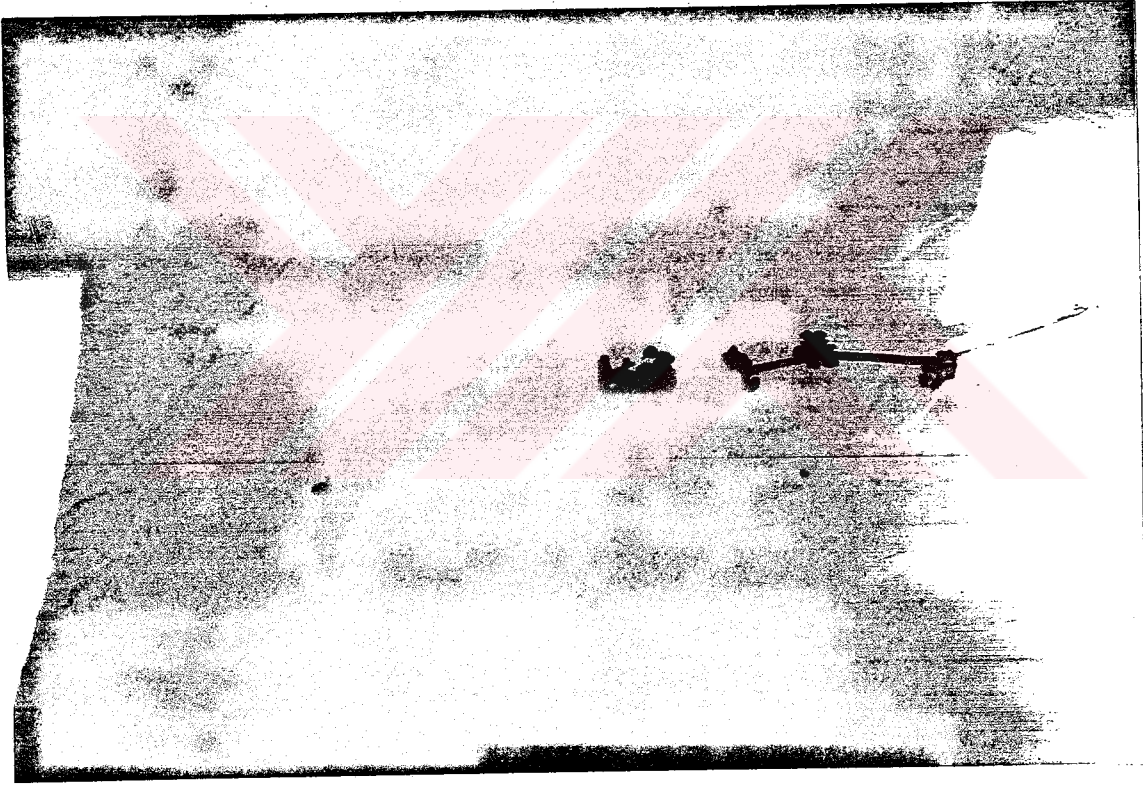
Deney 2- Hazırlanan bu ekstrakt süz÷lerek 45 °C'ye gelene kadar ılınmaya bırakılmış daha sonra azalmış olan bu ekstraktın içine 100 mililitre soğuk su ilave edilmiştir. 4 gram şapla mordanlanmış 20 gram yün ipliği, bu ekstraktta 15 dakika bekletilmiş ve sonra içinde yün ipliği bulunan bu ekstrakt ateşe konarak 15 dakika süreyle kaynatılmıştır. Daha sonra ateşten alınan bu ekstraktın içinde yün iplikleri 10 dakika süreyle bekletilmiştir.

Tablo 15

Yabani Adaçayı (*Salvia verbeneca* L.) Bitkisi İle Yapılan Deneyler

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	4 gr şap	20 gr	15 dk	Başak sarısı
2	20 gr	4 gr şap	40 gr	15 dk	Saman sarısı

Deney Bitkisi / Labada (*Rumex pulcher*)

Fotoğraf 35: Labada (*Rumex pulcher*) Bitkisinin Kuru Haldeki Tohumları

Materyal ve Boyama Tekniği

Labada (*Rumex pulcher*) bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin kızarmış tohumları ve gövdesi kullanılmıştır.

Deney 1- İçin boya ekstraktı hazırlarken 40 gram bitki bir torbaya konmaksızın, 60

dakika süreyle 1 litre suda kaynatılmıştır. Bu ekstraktın 45 °C'ye gelene kadar ılınması beklenmiş ve sonra süzölmüştür. Islatılan şap mordanlı yün süzölmüş olan bu ekstraktın içine sokulmuş ve burada 15 dakika bekletildikten sonra ateşe konarak, 13 dakika boyunca kısık ateşte kaynatılıp çıkarılmıştır.

Deney 2- İçin boya ekstraktı hazırlarken 50 gram bitki bezden bir torba içine konarak, 30 dakika süreyle 2,5 litre suda kısık ateşte kaynatılmıştır. Bu ekstraktın içindeki torbayla birlikte 45 °C' ye gelene kadar ılınması beklenmiş ve ılındıktan sonra içine 2 gram şapla mordanlanmış yün ipliği sokularak 60 dakika daha kaynatılmıştır. Bu boya banyosunun 45 °C'ye gelene kadar ılınması beklenmiş ve 30 dakika daha kaynatıldıktan sonra, yün iplikleri 2 saat bu suda bekletilmiş ve çıkarılmıştır.

Deney 3- Deney 2 'deki yün iplikleri boya banyosundan çıkarıldıktan sonra aynı ekstrakta, ekstrakt 50°C'deyken 2 gram alüminyum şapı ile mordanlanmış 20 gram yün ipliğinin sokulup 5 dakika bekletilmesi ve sonra ateşe konup 40 dakika süreyle kaynatılmasıyla hazırlanmıştır. Daha sonra yün iplikleri bu ekstrakttan çıkarılmıştır.

Tablo 16

Labada (*Rumex pulcher*) Bitkisi İle Yapılan Deneyler

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	4 gr şap	40 gr	13 dk	Açık hardal
2	20 gr	2 gr şap	50 gr	90 dk	Balmumu
3	20 gr	2 gr şap	Deney 2'den artan ekstrakt	40 dk	Balmumu
4	20 gr	2gr saçıkıbrıs	Deney 3 'den artan ekstrakt	20 dk	Haki

Deney 4 için bkz; Yeşil Renk Eldesi, s. 149

Deney Bitkisi / Kıvrıcık Labada (*Rumex crispus*)

Materyal ve Boyama Tekniği

Kıvrıcık Labada (*Rumex crispus*) bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin kökleri kullanılmıştır.

Deney 1- İçin 85 gram labada kökü, 4 gram şapla mordanlanmış 20 gram yn ipliğiyle birlikte, 1 litre suda 40 dakika kaynatılmıştır. Sonra ateşten alınıp 150 dakika süreyle bu ekstrakt içinde bekletilmiş ve çıkarılmıştır.

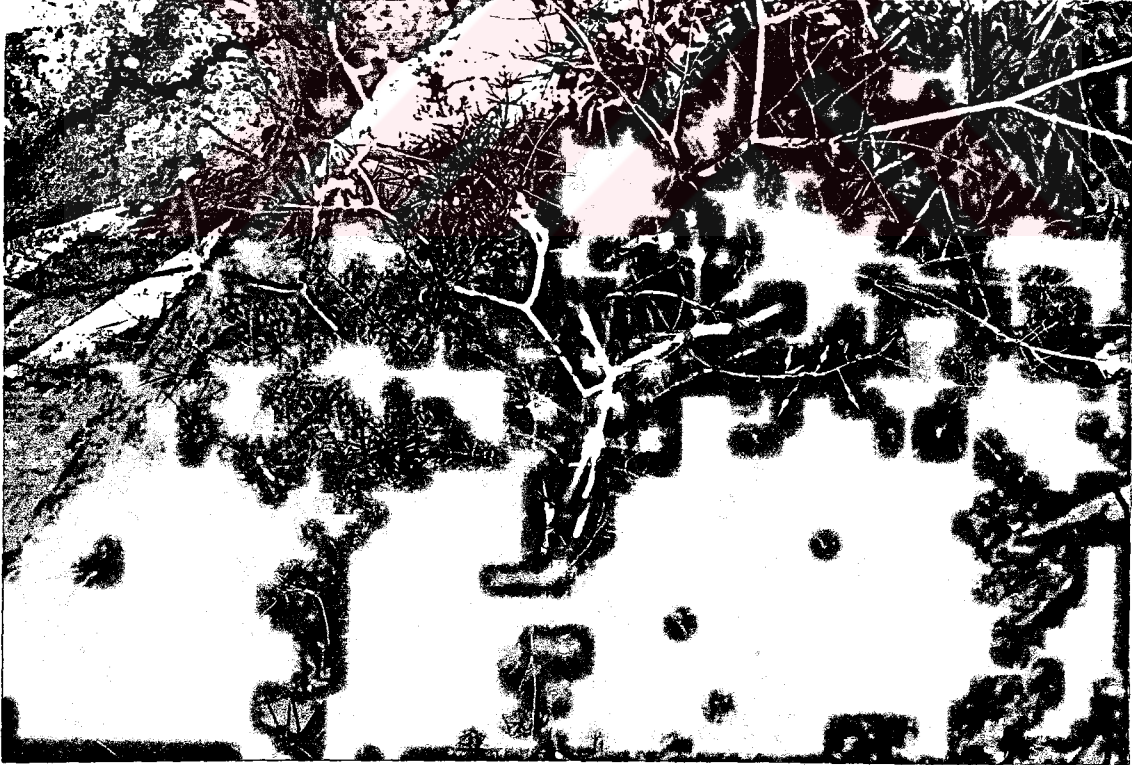
Tablo 17

Kıvırcık Labada (*Rumex crispus*) Bitkisi İle Yapılan Deneyler

Deney Numarası	Yn Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	4 gr şap	85 gr	40 dk	Hardal sarısı
2	20 gr	4gr saçıkıbrıs	Deney 1'den artan ekstrakt	30 dk	Haki

Deney 2 için bkz; Yeşil Renk Eldesi, s. 150

Deney Bitkisi / rdk (*Echinophora tenuifolia. Subsp.sipthorpiana*)

Fotoğraf 36: Çördük (*Echinophora tenuifolia. Subsp.sipthorpiana*)

Materyal ve Boyama Tekniği

Çördük (*Echinophora tenuifolia*. Subsp.*sipthorpiana*) bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin kurumuş gövdelerinin dış kabukları soyulduktan sonra ortaya çıkan siyah, kahve ve küflü iç kısmı kullanılmıştır.

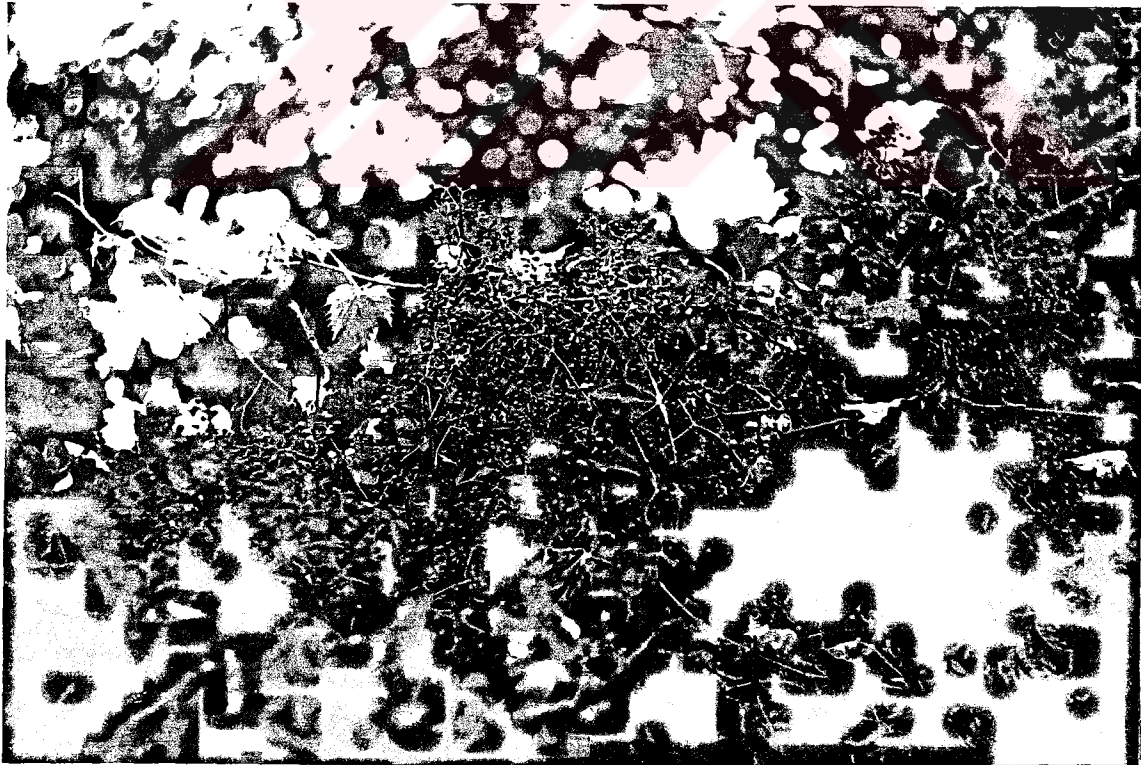
Deney 2 için 20 gram bitki 7,5 saat süreyle soğuk suda bekletilmiştir.Daha sonra ateşe konmuş ve 30 dakika süreyle 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmıştır. Bu ekstrakt 45 °C'ye kadar ılınmaya bırakılmıştır.

Deney 2- Sonra 2 gram demir iki sülfatla mordanlanmış 20 gram yün ipliği ıslatılıp, bu ekstrakta sokularak 15 dakika bekletilmiştir.Ardından ateşe konup, 20 dakika süreyle 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmıştır.Ateşten kaldırıldıktan sonra 14 saat süreyle bu ekstrakta bekletilmiştir.

Deney 1 ve 3 için bkz; Bölüm 2.1.3 Yeşil Renk Eldesi, s. 152,153

2.1.2 Kırmızı Renk Eldesi

Deney Bitkisi / Kökboya (*Rubia tinctorum* L)

Fotoğraf 37: Kökboya (*Rubia tinctorum* L) Bitkisi

Materyal ve Boyama Tekniği*

Kökboya (*Rubia tinctorum L*) bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin öğütölmüş kökleri kullanılmıştır.

Boyama tekniğinde Deney 1 için şap mordanlı, Deney 2 için seğ mordanlı, Deney 3 için mordansız 20 gram yün ipliği ve Deney 1-2 için 1,5'ar litre su kullanılmıştır.

Deney 3 Deney 2'den artakalan ekstrakt kullanılarak yapılmıştır.

Deney 1- 20 gram bitki kökü, 4 gram şapla mordanlanmış 20 gram yün ipliğiyle birlikte, 1,5 litre soğuk su içinde 10 saat bekletildikten sonra, ateşe konmuş ve 30 dakika süreyle ısı 70 °C'yi geçmeyecek şekilde kaynatılmıştır.Sonra ateşten alınıp 13 saat süreyle bu ekstraktta bekletilmiş ve çıkarılmıştır.

Deney 2-20 gram bitki kökü, 5 gram seğ ile mordanlanmış 20 gram yün ipliğiyle birlikte, 1,5 litre soğuk su içinde 10 saat bekletildikten sonra, ateşe konmuş ve 120 dakika süreyle ısı 70 °C'yi geçmeyecek şekilde kaynatılmıştır.Sonra ateşten alınıp 13 saat süreyle bu ekstraktta bekletilmiş ve çıkarılmıştır.

Deney 3-20 gram mordansız yün ipliği, kırmızıya boyanan yün iplikleri çıkarıldıktan sonra Deney 2'den artakalan boya ekstraktına sokulmuş ve burada 12 saat bekletilmiştir.Sonra ateşe konmuş ve 60 dakika süreyle ısı 70 °C'yi geçmeyecek şekilde kaynatılmıştır.Yün ipliklerinin boyarmaddeyi yeterince almadığı göröldüğünden, 500 mililitre suda 20 gram odun kömürü külü eritilmiş ve boya ekstraktından çıkarılan yün ipliği bu suya basılmıştır.Küllü su içinden çıkarılan yün iplikleri tekrar boya ekstraktına konup 60 dakika süreyle ısı 70 °C'yi geçmeyecek şekilde kaynatılmış ve çıkarılıp küllü su içinde tekrar 10 dakika süreyle bekletilmiştir.

*Mordanlama işleminde Deney 2 için 5 gram seğ ve 1 litre su kullanılmıştır.

Seğ önce bir beher içinde, 250 mililitre suda ısıtılarak eritilmiştir.Sonra bu eriyiğe 750 mililitre su daha eklenerek,45 dakika 20 gram yün ipliğiyle birlikte 98 °C 'ye gelene kadar kaynatılmıştır.

Deney 3 için mordanlama işlemi yapılmamıştır.

Tablo 18
Kökboya (*Rubia tinctorum L*) Bitkisi İle Yapılan Deneyler

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20gr	4 gr şap	20gr	30 dk	Türk kırmızısı
2	20gr	5 gr seğ	20gr	120 dk	Mercan kırmızısı
3	20gr	Mordansız	Deney2'den artan ekstrakt	120 dk	Pembe
4	20gr	4 gr şap	Deney1'den artan ekstrakt	60 dk	Gülkurusu
5	20gr	4 gr şap	Deney1'den artan ekstrakt	85 dk	Portakal rengi

Deney 4,5 için bkz; Turuncu Renk Eldesi, s.155

2.1.3 Yeşil Renk Eldesi

Deney Bitkisi / Zerdali Dikeni (*Centaurea solstitialis subs. solstitialis*)

Materyal ve Boyama Tekniği*

İlk 9 Deney için bkz; Bölüm 2.1.1 Sarı Renk Eldesi

Centaurea solstitialis subs. solstitialis bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin çiçek başları yaş halde iken kullanılmıştır.

Boyama tekniğinde bakır iki sülfatla mordanlanmış 20 gram yün ipliği, 30 gram bitki ve 1,5 litre su kullanılmıştır.

Boya ekstraktı hazırlamak için bitki, 30 dakika süreyle 1,5 litre suda kaynatılmış ve süzölmüştür. Bu ekstrakt 45 °C'ye gelene kadar ılınmaya bırakılmıştır.

Deney 10- 3,3 gram bakır iki sülfatla mordanlanmış yün iplikleri bu ekstrakta sokularak 10 dakika süreyle bekletilmiş ve ateşe konup 15 dakika kaynatıldıktan sonra, ateşten alınıp, 10 dakika süreyle bu ekstraktta bekletilmiştir.

Ele Geçen Renk İçin Bkz; Tablo 6, s. 133

*Mordanlama işleminde 3,3 gram bakır iki sülfat ve 1 litre su kullanılmıştır.

Bakır iki sülfat önce 1 litre soğuk suda eritilmiş ve sonra 20 gram yün ipliğiyle birlikte ateşe konup 20 dakika süreyle 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmıştır.

Deney Bitkisi / Potuk (*Polygonum bellardii*)*

Materyal ve Boyama Tekniği

İlk 4 Deney için bkz; Bölüm 2.1.1 Sarı Renk Eldesi

Potuk (*Polygonum bellardii*) bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kullanılmıştır.

Deney 5- İçin boya ekstraktı hazırlanırken 40 gram bitki 30 dakika süreyle 98 °C 'ye gelene kadar 1 litre suda kaynatılmış ve süzümüştür. Bu ekstraktın 45 °C'ye gelene kadar ılınması beklenmiştir. 1 gram demir iki sülfatla mordanlanmış 20 gram yün ipliği bu ekstrakta sokulmuş ve 15 dakika süreyle bu ekstrakta bekletildikten sonra, ateşe konarak 20 dakika kaynatılmıştır. Sonra ateşten alınıp 10 dakika süreyle bu ekstrakta bırakılmıştır.

Deney 6- 40 gram bitki, 3,3 gram bakır iki sülfatla mordanlanmış yün ipliğiyle birlikte 1,5 litre suda 30 dakika süreyle kaynatılmıştır. Boya kabı ateşten alındıktan sonra yün iplikleri bu ekstraktın içinde 10 dakika bekletilip çıkarılmıştır.

Ele Geçen Renk İçin Bkz; Tablo 8, s. 134

Deney Bitkisi / *Pulicaria dysentrica* (L) Moris**

Materyal ve Boyama Tekniği

İlk 4 Deney için bkz; Bölüm 2.1.1 Sarı Renk Eldesi

Pulicaria dysentrica (L) Moris bitkisi ile yapılan deneylerde, bitkinin çiçekli toprak üstü kısımlarından kuru halde iken yararlanılmıştır.

Boya ekstraktı hazırlamak için 40 gram bitki, 30 dakika süreyle 1 litre suda 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmış ve süzümüştür. Ateşten alınan bu ekstraktın su miktarı azaldığı için üzerine 250 mililitre soğuk su eklenerek, 45 °C'ye kadar ılınması beklenmiş ve içine 3,3 gram bakır iki sülfatla mordanlanmış 20 gram yün sokularak 10 dakika bu ekstrakta bekletilmiştir. Sonra 15 dakika süreyle kaynatılmış ve ateşten alındıktan sonra yün iplikleri bu ekstraktın içinde 10 dakika bekletilip çıkarılmıştır.

Ele Geçen Renk İçin Bkz; Tablo 9, s. 136

*Mordanlama işleminde Deney 6 için 3,3 gram bakır iki sülfat ve 1 litre su kullanılmıştır.

Bakır iki sülfat önce 80 mililitre soğuk suda eritilmiş, sonra buna 920 mililitre su daha eklenmiş ve 20 gram yün ipliğiyle 30 dakika yavaş, 15 dakika hızlı ateşte kaynatılmıştır.

**Mordanlama işleminde 3,3 gram bakır iki sülfat ve 1 litre su kullanılmıştır.

Bakır iki sülfat önce 80 mililitre soğuk suda eritilmiş, sonra buna 920 mililitre su daha eklenerek, 20 gram yün ipliğiyle birlikte 98 °C'ye gelene kadar, 15 dakika süreyle kaynatılmıştır. Mordan banyosu ateşten alındıktan sonra yün iplikleri 10 dakika bu mordan banyosunda bekletilmiş ve çıkarılmıştır.

Deney Bitkisi / Peygamber Çiçeği (*Centaurea polyclada*)*

Materyal ve Boyama Tekniği

İlk 9 Deney için bkz; Bölüm 2.1.1 Sarı Renk Eldesi

Peygamber Çiçeği (*Centaurea polyclada*) bitkisi ile yapılan deneyde bitkinin çiçekli toprak üstü kısımları kullanılmıştır.

Boyama tekniğinde bakır iki sülfatla mordanlanmış 20 gram yün ipliği, 40 gram bitki ve 1,5 litre su kullanılmıştır.

Boya ekstraktı hazırlamak için bitki, 30 dakika süreyle 1,5 litre suda 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmış ve süzümüştür. Bu ekstrakt 45 °C'ye kadar ılınmaya bırakılmıştır.

Deney 10- Bakır iki sülfatla mordanlanmış yün iplikleri bu ekstrakta sokularak 10 dakika süreyle bekletilmiş ve ateşe konup 15 dakika kaynatıldıktan sonra, ateşten alınıp, 10 dakika süreyle bu ekstrakta bekletilmiştir.

Ele Geçen Renk İçin Bkz; Tablo 11, s. 139

Deney Bitkisi / Labada (*Rumex pulcher*)**

Materyal ve Boyama Tekniği

İlk 3 Deney için bkz; Bölüm 2.1.1 Sarı Renk Eldesi

Deney 4 için yeni bir boya ekstraktı hazırlanmamıştır. Bölüm 2.1.1'de Labada (*Rumex pulcher*) bitkisiyle yapılan Deney 3'te kullanılan yün iplikleri ve içinde bitki bulunan bez torba boya ekstraktından çıkarıldıktan sonra, ekstrakt 70 °C'deyken 1 gram demir iki sülfatla mordanlanmış , 20 gram yün ipliği bunun içine sokulmuş ve 180 dakika süreyle burada bekletilmiştir. Sonra ateşe konup 10 dakika kaynatılmış ve içine 1 gram demir iki sülfat daha eklenerek 10 dakika daha kaynatıldıktan sonra çıkarılmıştır.

Ele Geçen Renk İçin Bkz; Tablo 16, s. 143

Deney Bitkisi / Kıvrıcık Labada (*Rumex crispus*)

Materyal ve Boyama Tekniği

Deney 1 için bkz; Bölüm 2.1.1 Sarı Renk Eldesi

Deney 2 için yeni bir boya ekstraktı hazırlanmamış ,Bölüm 2.1.1'de Kıvrıcık

*Mordanlama işleminde 3,3 gram bakır iki sülfat ve 1 litre su kullanılmıştır.

Bakır iki sülfat önce 1 litre soğuk suda eritilmiş ve sonra 20 gram yün ipliğiyle birlikte ateşe konup 20 dakika süreyle 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmıştır.

**Mordanlama tekniği ön ve birlikte mordanlamadır.

Labada (*Rumex crispus*) bitkisiyle yapılan Deney 1'de 20 gram yün ipliği üzerinde sarı renk elde edildikten sonra artakalan boya ekstraktından yararlanılmıştır. Yün iplikleri çıktıktan sonra bu ekstrakta 500 mililitre su daha ilave edilmiş ve 4 gram demir iki sülfatla ön mordanlanmış yün ipliği bu ekstrakta sokularak 30 dakika kaynatılmış ve çıkarılmıştır.

Ele Geçen Renk İçin Bkz; Tablo 17, s. 144

Deney Bitkisi / Aktaş Yoncası (*Melilotus alba*)*

Materyal ve Boyama Tekniği

Aktaş Yoncası (*Melilotus alba*) bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin çiçekli toprak üstü kısımlarından yaş halde iken yararlanılmıştır. Deney bitkisi Ağustos ayının ilk haftasında toplanmıştır.

Boya ekstraktı hazırlamak için bitki, 30 dakika süreyle 1 litre suda 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmış ve süzölmüştür. Bu ekstrakt 45 °C'ye kadar ılınmaya bırakılmıştır. Sonra bakır iki sülfatla mordanlanmış 20 gram yün ipliği bu ekstrakta sokulmuştur. Bu ekstrakta 10 dakika bekletildikten sonra ateşe konarak 20 dakika süreyle 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmış ve ateşten alınıp, yün iplikleri 10 dakika süreyle bu ekstrakta bırakılmıştır.

Tablo 19

Aktaş Yoncası (*Melilotus alba*) Bitkisi İle Yapılan Deney

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	3,3 gr göztaşı	40 gr	20 dk	Yeşim

*Mordanlama işleminde 3,3 gram bakır iki sülfat ve 1 litre su kullanılmıştır.

Bakır iki sülfat önce 80 mililitre soğuk suda eritilmiş, sonra buna 920 mililitre su daha eklenerek, 20 gram yün ipliğiyle birlikte 98 °C'ye gelene kadar 15 dakika süreyle kaynatılmıştır. Mordan banyosu ateşten alındıktan sonra yün iplikleri 10 dakika bu banyoda bekletilmiş ve çıkarılmıştır.

Deney Bitkisi / Soğan (*Allium cepa*)

Fotoğraf 38: Soğan (*Allium cepa*) Bitkisi

Materyal ve Boyama Tekniği*

Soğan (*Allium cepa*) bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin kuru dış kabuk kısmından yararlanılmıştır. Boyama işleminde 10 gram soğan kabuğu kullanılmıştır. Deney için 10 gram seğ, 250 mililitre ılık suda karıştırılarak eritilmiştir. Sonra buna 1 litre 750 mililitre su daha ilave edilmiş ve içine 20 gram mordansız yün ipliği, 10 gram soğan kabuğu da eklenerek 60 dakika süreyle kaynatılmıştır. Ardından 20 gram yün ipliği çıkarılmış, bu ekstrakt süzülerek içindeki soğan kabuğu artıkları uzaklaştırılmıştır. Süzülen bu ekstrakta 3 gram bakır iki sülfat ilave edilmiş ve sanya boyanmış olan yün iplikleriyle birlikte tekrar 20 dakika kaynatılmıştır. Sonra yün iplikleri çıkarılıp bu ekstrakt dökülmüştür. 500 mililitre temiz su içinde 3 gram bakır iki sülfat eritilerek, aynı yün iplikleri bu ekstraktın içinde kaynatılmaksızın 12 saat bekletilip çıkarılmıştır.

*Mordanlama işlemi için 10 gram seğ (Ayvacık Ahmetler köyü yakınındaki bir derenin kenarında bulunmaktadır), 6 gram bakır iki sülfat ve 2,5 litre su kullanılmıştır. Mordanlama tekniği birlikte ve son mordanlamadır.

Tablo 20
Soğan (*Allium cepa*) Bitkisi İle Yapılan Deney

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	10 gr seğ+ 6 gr göztaşı	10 gr	80 dk	Çağla yeşili

Deney Bitkisi / Çördük (*Echinophora tenuifolia. Subsp.siphthorpiana*)

Materyal ve Boyama Tekniği

Çördük (*Echinophora tenuifolia. Subsp.siphthorpiana*) bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin kurumuş gövdelerinin dış kabukları soyulduktan sonra ortaya çıkan siyah, kahve ve küflü iç kısmı kullanılmıştır. Bu kısmın siyah veya yeşil ince tabakalar halinde kalktığı ve en iç kısmında koyu kahverengi tozlardan oluşan bir tabaka olduğu görülmüştür. Bu tozlar kınılmış bir meşe mazısının iç kısmında bulunanlara benzemektedir. Yumuşak olan bu bitki materyali, makasla ince parçalar halinde doğranmıştır.

Deney 1 için 20 gram bitki; 6 , Deney 3 için 40 gram bitki; 7,5 saat süreyle 1 litre soğuk suda bekletilmiştir. Daha sonra ateşe konarak 30 dakika süreyle 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmıştır. Bu ekstrakt 45 °C'ye kadar ılınmaya bırakılmıştır. Deney 1-Sonra 1 gram demir iki sülfatla ön mordanlanmış 20 gram yün ipliği ıslatılıp, bu ekstrakta sokularak 15 dakika bekletilmiştir. Daha sonra ateşe konup, 20 dakika süreyle 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmıştır. Ateşten kaldırıldıktan sonra 14 saat süreyle bu ekstrakta bekletilmiş ve çıkarılmıştır.

Deney 2 için bkz sarı renk eldesi, s. 144,145

Deney 3- Sonra 2 gram demir iki sülfatla ön mordanlanmış 20 gram yün ipliği ıslatılıp, bu ekstrakta sokulmuş ve 14 saat süreyle burada bekletilmiştir. Ardından ateşe konup, 20 dakika süreyle 98 °C'ye gelene kadar kaynatılmıştır. Ateşten kaldırıldıktan sonra Deney 2'den artakalan ekstrakt bu boya banyosunun üzerine ilave edilerek, yün iplikleri 7 saat süreyle bu ekstrakta bekletilmiştir.

Bu bitkinin ekstraktına sirke ve amonyak eklenerek hazırlanan asidik ve bazik ortamlarda, şap mordanlı yün iplikleri üzerinde hiçbir renk elde edilemediği , demir

iki sülfatla mordanlanmış yn iplikleri üzerinde ise Deney 1-2-3'te elde edilenden farklı bir sonuçla karşılaşılmadığı görülmüştür.

Tablo 21

Çördük (*Echinophora tenuifolia. Subsp.sipthorpiana*) Bitkisi İle Yapılan Deneyler

Deney Numarası	Yn Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	1gr saçıkıbrıs	20 gr	20 dk	Boz
2	20 gr	2gr saçıkıbrıs	20 gr	20 dk	Deve tüyü
3	20 gr	2 gr saçıkıbrıs	40 gr	20 dk	Boz-kahve

Deney Bitkisi / Meşe Mazısı+Palamut Kadehi

Materyal ve Boyama Tekniği*

Fotoğraf 39: Meşe Mazısı

* Deney 3 için n ve son mordanlama ,Deney 7 için direkt boyama yapılmıştır.

Fotoğraf 40: Meşe (*Quercus sp.*) palamutu kadehi

Deney 3- için 20 gr yün ipliği, 30 gr mazi, 30 gr palamut, 4 gr şap, 2 gr demir iki sülfat, 10 ml sirke, 1 litre su kullanılmıştır.

Boyama tekniğinde mazi ve palamut iyice ezilerek toz haline getirilmiş, şap ön mordanlı 20 gram yün ipliğiyle birlikte ateşe konmuş ve 30 dakika süreyle kaynatılmıştır. Sonra yün iplikleri bu ekstraktın içinden çıkarılmış ve bu ekstrakt süzülerek içine 2 gram demir iki sülfat eklenmiş ve ateşe konarak 30 dakika süreyle kaynatılıp çıkarılmıştır. Çıkarılmadan önce içine 10 mililitre sirke ilave edilmiştir.

Deney 7- için 20 gr yün ipliği, 120 gr palamut, 10 gr tuz, 2 litre su kullanılmıştır.

Palamut iri parçalar halinde kınlarak, 20 gram mordansız yün ipliğiyle birlikte 2 litre soğuk suda 24 saat boyunca bekletilmiştir. Sonra ateşe konarak 60 dakika süreyle kaynatılmış, ateşten indirmeye 10 dakika kala içine 10 gram tuz atılmıştır. Sonra yün iplikleri bu ekstrakt içinde 60 dakika süreyle bekletilmiştir.

Deney 1, 2, 4-6 için bkz; 2.1.6 Siyah Renk Eldesi, s. 158-160

2.1.4 Turuncu Renk Eldesi

Deney Bitkisi / Peygamber Çiçeği (*Centaurea polyclada*)+Kökboya (*Rubia tinctorum*)

Materyal ve Boyama Tekniği

İlk 3 Deney için bkz; 2.1.2 Kırmızı Renk Eldesi

Deney 5 için Peygamber Çiçeği (*Centaurea polyclada*) bitkisinin çiçekli toprak üstü kısımları ve bölüm 2.1.2 'de Kökboya (*Rubia tinctorum*) bitkisiyle yapılan **Deney 1**'de kırmızıya boyanan yün iplikleri çıkarıldıktan sonra artakalan boya banyosundan yararlanılmıştır.

Boya ekstraktı hazırlamak için 20 gram Peygamber Çiçeği bitkisi, 30 dakika süreyle 1 litre suda kaynatılmış ve süzölmüştür. Bu ekstrakt 45 °C'ye gelene kadar ılınmaya bırakılmıştır.

Deney 5 -4 gr alüminyum şapıyla ön mordanlı yün peygamber çiçeğiyle hazırlanan bu ekstrakta sokularak 25 dakika kaynatılmış ve çıkarılıp kurumaya bırakılmıştır. Sonra sarıya boyanmış olan bu iplikler **Deney 1** 'den artakalan ekstrakta sokularak 60 dakika boyunca 70 °C'yi geçmeyecek şekilde kaynatılmıştır.

Ele Geçen Renk İçin Bkz; Tablo 18, s. 147

Deney Bitkisi / Aluç (*Crataegina orientalis*) +Kökboya (*Rubia tinctorum*)

Materyal ve Boyama Tekniği

İlk 3 Deney için bkz; 2.1.2 Kırmızı Renk Eldesi

Aluç (*Crataegina orientalis*) ve kökboya (*Rubia tinctorum*) bitkileri ile yapılan deneylerde bitkilerin kökleri kullanılmıştır.

Boyama tekniğinde şap mordanlı 20 gram yün ipliği, 50 gram aluç bitkisi bölüm 2.1.2 'de Kökboya bitkisiyle yapılan **Deney 1**'de kırmızıya boyanan yün iplikleri çıkarıldıktan sonra artakalan boya banyosu ve 1 litre su kullanılmıştır.

Deney 4 için 50 gram aluç kökü iyice yıkanmış, 4 gram şapla ön mordanlanmış 20 gram yün ipliğiyle birlikte 1 litre suda 7 saat süreyle bekletildikten sonra ateşe konmuş ve 30 dakika kaynatılıp çıkarılmıştır. Balmumu rengi elde edilmiştir.

Bu yün iplikleri kurutulduktan sonra, kökboya bitkisiyle yapılan **Deney 1**'den artakalan ekstrakta sokularak, 30 dakika bekletilip daha sonra ısı 70 °C'yi geçmeyecek şekilde 30 dakika süreyle kaynatılmıştır.

Ele Geçen Renk İçin Bkz; Tablo 18, s. 147

2.1.5 Mor Renk Eldesi

Ayvacık yöresi halılarında mor renge çok nadir olarak ancak motiflerin zeminlerinde rastlanmaktadır.20 yy. öncesine ait halı örneklerinde mor renk için kullanılan boya reçetesi günümüzde dokuma yapan köylü halk tarafından bilinmemektedir.20 yy.a ait halı örneklerine bakıldığında ise mor renk eldesi için halkın deli boya adını verdiği sentetik boyarmadde kullanıldığı görülmektedir.

Ayvacık halılarında son 20 yıl içinde mor renk, sadece Süleymanköy Tarımsal Kalkındırma Kooperatifinde kökboya ve halkın bilmediği bir mordan kullanılarak elde edilmektedir.Bu mordanın demir türevlerinden biri olduğu düşünülmektedir.

Yörede mürver gibi mor boyarmadde veren bitkiler mevcutsa da bunlar meyve boyarmaddeleridir ve verdikleri renklerin haslıkları çok yüksek değildir.

Köylülerin bu konudaki talepleri göz önüne alınarak, mor boyarmadde verdiği bilinen ve Çanakkale sahillerinde bol miktarda rastlanan bir deniz salyangozu (*Murex sp.*) ile deney yapmaya karar verilmiştir.Bu salyangoz Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi'yle işbirliği yapılarak temin edilmiştir.

İlk deneme bu böceğin kabuğunun kırılıp, içindeki canlının direkt olarak yün ipliğine sürülmesi ve boyanan kısmın güneşe bırakılıp, okside edilmesiyle yapılmıştır.Ele geçen eflatuna bakan mor bir renktir.Fakat büyük miktarda yün ipliği düzenli olarak bu şekilde boyanamayacağı için, farklı bir teknik aranmış ve elli tane *Murex* kabukları kırılarak suda kaynatılmış, daha sonra 20 gr yün ipliği bu suda bekletilmiştir. Elde edilen renk çok hafif bir pembedir.*Murex* türü salyangozlardan küpleme tekniği ile boyarmadde elde edilebilmektedir ve 8000 tanesinin ancak bir gram boyarmadde sağladığı bilinmektedir.Bu işlemin çok zahmetli olduğu ve küpleme tekniği olmaksızın iyi sonuç vermeyeceği, ayrıca fazla miktarda böcek gerektirmesi nedeniyle ekolojik açıdan zararlı olduğu görülmüş ve ilk deneyin sonucu alındıktan sonra deneylere devam edilmemiştir.

2.1.6 Siyah Renk Eldesi

Deney Bitkisi / Kırmızı Hevhulma (*Lythrum salicaria*)

Fotoğraf 41: Kırmızı Hevhulma (*Lythrum salicaria*) Bitkisi

Materyal ve Boyama Tekniği*

Kırmızı Hevhulma (*Lythrum salicaria*) bitkisi ile yapılan deneylerde bitkinin çiçekleri ve toprak üstü kısımlarından yaş ve kuru halde iken yararlanılmıştır.

Boya ekstraktı hazırlanırken (Her iki deney için ayrı ayrı) 50'şer gram bitki 20

*Mordanlama tekniği birlikte mordanlama olup Deney 1 için 1 gram, Deney 2 için ise 2 gram demir iki sülfat kullanılmıştır.

dakika süreyle 1'er litre suda 96 °C'ye gelene kadar kaynatılıp süzölmüş, sonra 40 °C'ye kadar ılınması beklenen bu eriyiklere mordansız 20'şer gram yün ipliği sokulmuştur.Yün iplikleri 8 saat boyunca bu eriyiklerde bekletilmiş ve bu süre sonunda buradan çıkarılarak, Deney 1 için hazırlanan eriyiğın içine1, Deney 2 için hazırlanan eriyiğın içine ise 2 gram demir iki sülfat eklenmiştir.Sonra yün iplikleri tekrar bu eriyiklere konmuş ve 20 dakika süreyle kaynatıldıktan sonra çıkarılmıştır.Deney 1 için kuru, Deney 2 için ise yaş bitki kullanılmıştır.

Tablo 22

Kırmızı Hevhulma (*Lythrum salicaria*) Bitkisi İle Yapılan Deneyler

Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	1gr saçıkıbrıs	50 gr	20 dk	Koyu fümec
2	20 gr	2 gr saçıkıbrıs	50 gr	20 dk	Siyah

Deney Bitkisi / Meşe Mazısı+Palamut kadehi*

Materyal ve Boyama Tekniğı

Mordanlama ve boyama teknikleri bütün deneyler için farklı şekilde yapılmış olup bunlar aşağıda deneyler anlatılırken gösterilmiştir.

Deney 1- 20 gr yün ipliğı, 20 gr mazi, 40 gr palamut kadehi, 2 gr demir iki sülfat ,1,5 litre su

Mazi ve palamut iri parçalar halinde kırılarak, 20 gram mordansız yün ipliğıyle birlikte 1,5 litre soğuk suda 12 saat boyunca bekletilmiştir.Sonra ateşe konarak 30 dakika süreyle kaynatılmıştır. Tetra(yeşil-kahve) renk alan yün iplikleri çıkarılıp, 45 °C'ye kadar ılınması beklendikten sonra bu ekstraktın içine 2 gram demir iki sülfat ve tetra renkli yün iplikleri konularak 30 dakika süreyle kaynatılmıştır.

Deney 2-20 gr yün ipliğı, 40 gr mazi, 20 gr palamut kadehi,10 gr potuk(*Polygonum bellardii*), 2 gr demir iki sülfat, 1,5 litre su

Mazi ve palamut iyice ezilerek toz haline getirilmiş, 20 gram mordansız yün ipliğıyle

*Mordanlama tekniğı bazı deneyler için birlikte bazı deneyler için ise son mordanlamadır.

birlikte, 1,5 litre soğuk suda 25 saat boyunca bekletilmiştir. Sonra yün ipleri çıkarılıp bu ekstrakt süzölmüş ve içine 10 gram potuk (*Polygonum bellardii*) da ilave edilerek 30 dakika kaynatıldıktan sonra ateşten alınıp içine 2 gram demir iki sülfat eklenerek tekrar ateşe konmuş ve 45 dakika süreyle kaynatılmıştır.

Deney 3,7- için bkz; yeşil renk eldesi, s. 154

Deney 4- 20 gr yün ipliği, 40 gr mazi, 40 gr palamut kadehi, 10 gr sodyum klorür (Yemek tuzu), 2 gr demir iki sülfat, 2 litre su

Mazi ve palamut kadehi iri parçalar halinde kırılarak 2 litre soğuk suda 60 saat boyunca bekletilmiş ve sonra ateşe konarak 45 dakika süreyle kaynatılmıştır. Ateşten alındıktan sonra 20 gram yün ipliği bu ekstrakt içinde 15 dakika bekletilip, ardından bu ekstrakt süzölmüştür. Kalan ekstrakt içine 500 mililitre soğuk su, 2 gram demir iki sülfat ve yün iplikleri eklenerek 60 dakika boyunca kaynatılmış ve ateşten indirmeden 10 dakika önce bu eriyiğe 10 gram sodyum klorür ilave edilmiştir. Ekstrakt ateşten kaldırıldıktan sonra yün ipi içinde 30 dakika bekletilmiştir.

Deney 5- 20 gr yün ipliği, 50 gr palamut kadehi, 50 gr mazi, 2 gr demir iki sülfat, 10 gr sodyum klorür (Yemek tuzu), 2 litre su

Mazi ve palamut kadehi iri parçalar halinde kırılarak, 20 gram mordansız yün ipliğiyle birlikte 2 litre soğuk suda 48 saat boyunca bekletilmiştir. Sonra ateşe konarak 60 dakika süreyle kaynatılmıştır. Sonra yün ipleri çıkarılıp bu ekstrakt süzölmüştür. Ardından içine 500 mililitre soğuk su, 2 gram demir iki sülfat ve yün iplikleri eklenerek 60 dakika boyunca kaynatılmış ve ateşten indirmeden 10 dakika önce bu eriyiğe 10 gram sodyum klorür ilave edilmiştir. Ekstrakt ateşten kaldırıldıktan sonra yün ipi içinde 30 dakika bekletilmiştir.

Deney 6- 20 gr yün ipliği, 60 gr palamut kadehi, 60 gr mazi, 2 gr demir iki sülfat, 10 gr sodyum klorür (Yemek tuzu), 2 litre su

Mazi ve palamut kadehi iri parçalar halinde kırılarak, 20 gram mordansız yün ipliğiyle birlikte 2 litre soğuk suda 48 saat boyunca bekletilmiştir. Sonra ateşe konarak 60 dakika süreyle kaynatılmış ve süzölmüştür. Ardından içine 500 mililitre soğuk su ve 2 gram demir iki sülfat eklenerek 50 dakika kaynatılmıştır. ateşten indirmeden 10 dakika önce bu eriyiğe 10 gram sodyum klorür ilave edilmiştir. Ekstrakt ateşten kaldırıldıktan sonra yün ipi içinde 30 dakika bekletilmiştir.

Tablo 23
Meşe Mazısı ve Palamut Kadehi İle Yapılan Deneyler

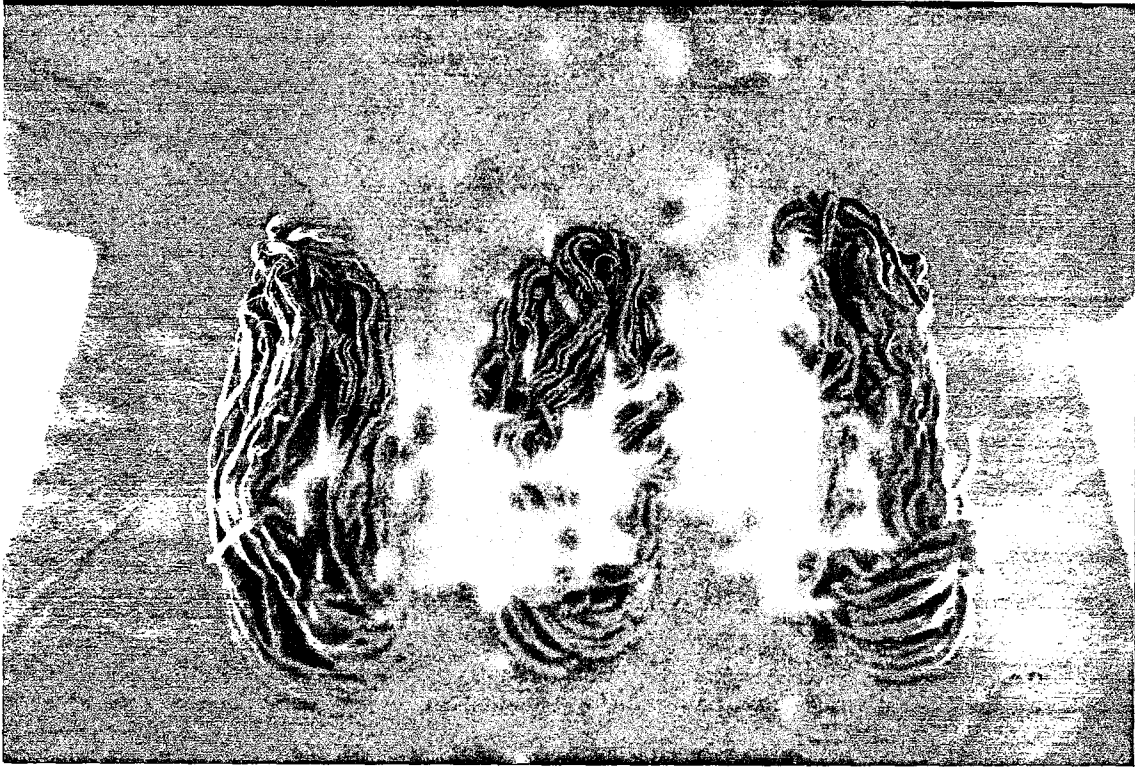
Deney Numarası	Yün Miktarı	Mordan Türü ve Miktarı	Bitki Miktarı	Boyama Süresi	Elde Edilen Renk
1	20 gr	2gr saçıkıbrıs	20gr mazi 40gr p.k	60 dk	Koyu kahve
2	20 gr	2gr saçıkıbrıs	40gr mazi 20gr p.k 10gr potuk	75 dk	Kızıl kahve
3	20 gr	4gr şap+2gr saçıkıbrıs	30gr mazi 30gr p.k	60 dk	Haki
4	20 gr	2gr saçıkıbrıs	40gr mazi 40gr p.k	60 dk	Kızıl kahve
5	20 gr	2gr saçıkıbrıs	50gr mazi 50gr p.k	120 dk	Koyu kahve
6	20 gr	2gr saçıkıbrıs	60gr mazi 60gr p.k	110 dk	Koyu kahve
7	20 gr	Mordansız	120gr p.k	60 dk	Tetra

Fotoğraf 42: Peygamber Çiçeği (*Centaurea athea* DC.) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

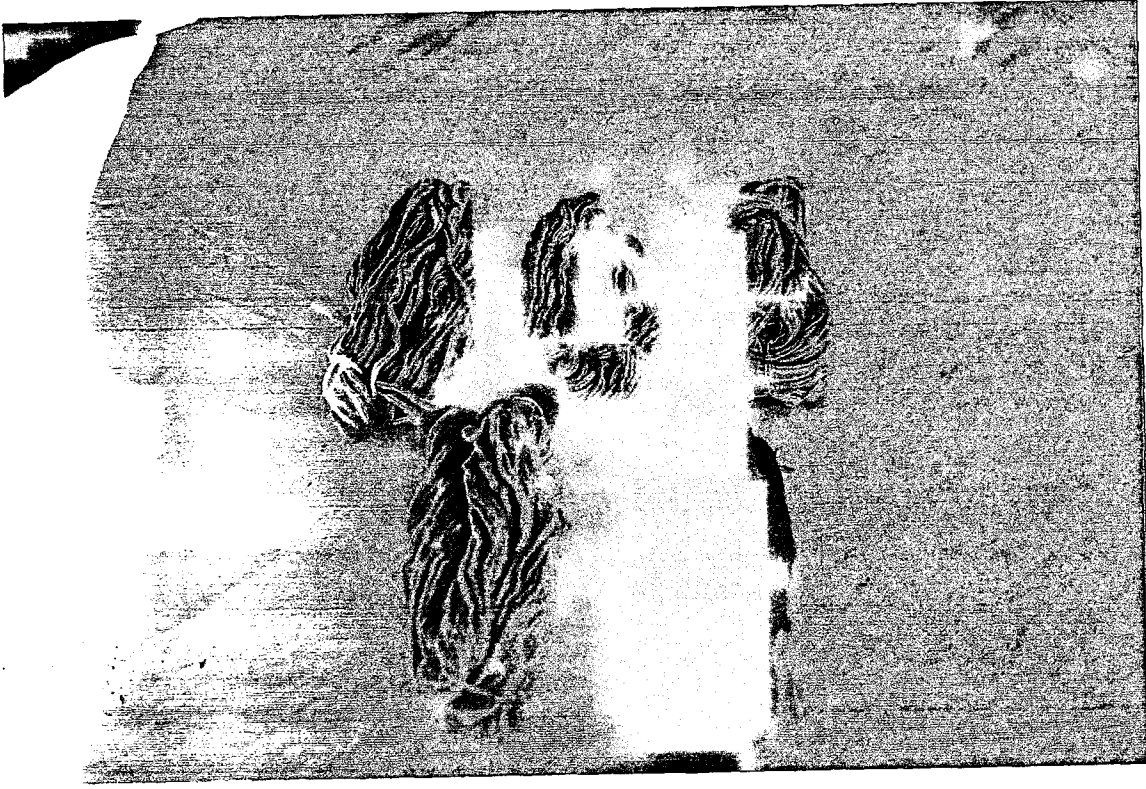
Fotoğraf 43: Zerdali Dikeni (*Centaurea solstitialis*.subsp. *solstitialis*) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

Fotoğraf 44: İspanya Altın Diken (Scolymus hispanicus) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

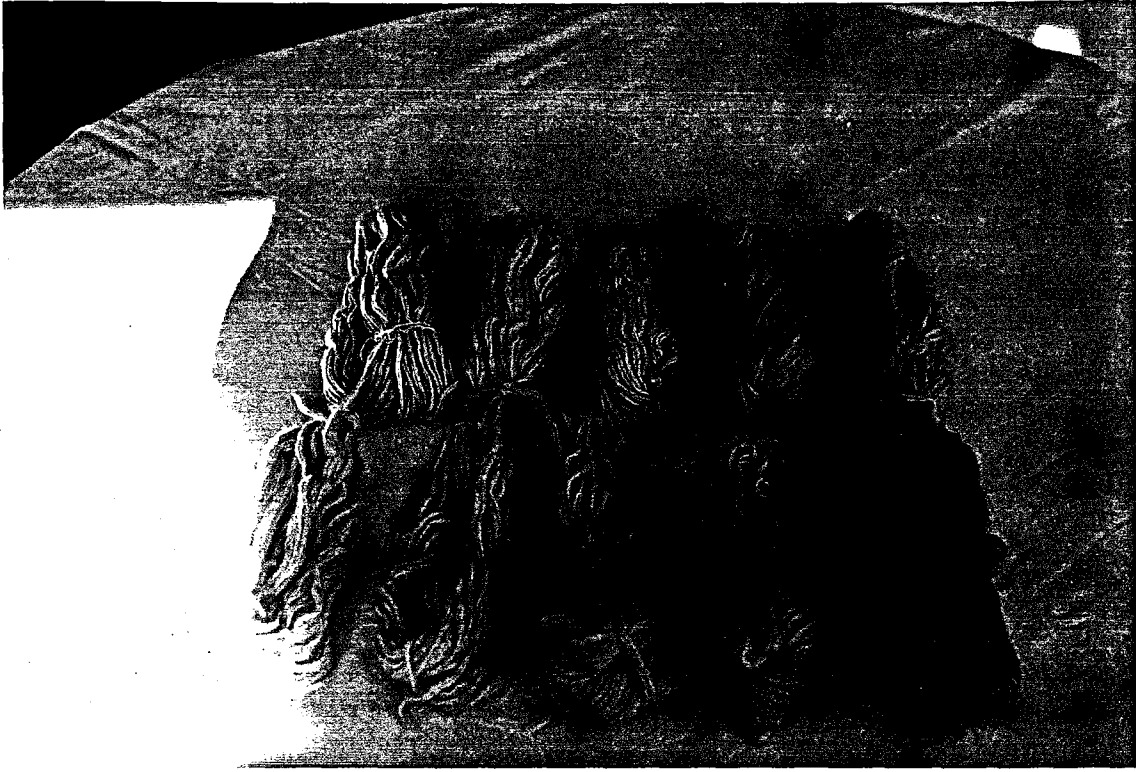
Fotoğraf 45: Potuk (Polygonum bellardii) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

Fotoğraf 46: (*Pulicaria dysentrica*) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

Fotoğraf 47: Dağ Çayı (*Stachys cretica*) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

Fotoğraf 48: Peygamber Çiçeği (*Centaurea polyclada*) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

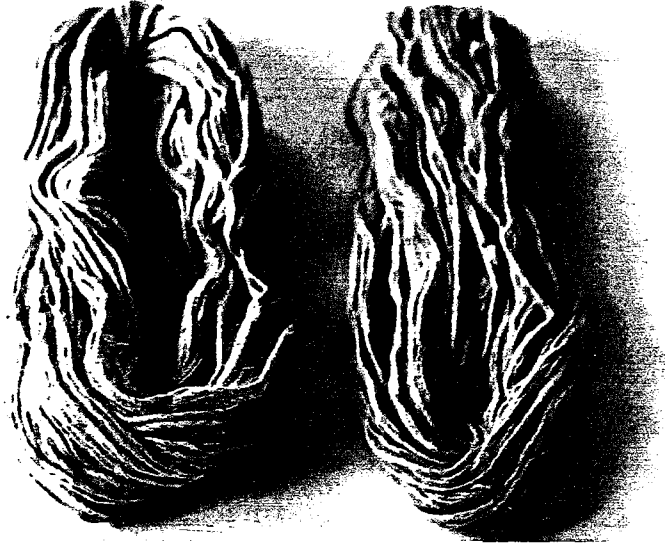
Fotoğraf 49: Katran Yoncası (*Psoralea bituminosa*) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

Fotoğraf 50 : Köy Göçüren (*Cirsium creticum*) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

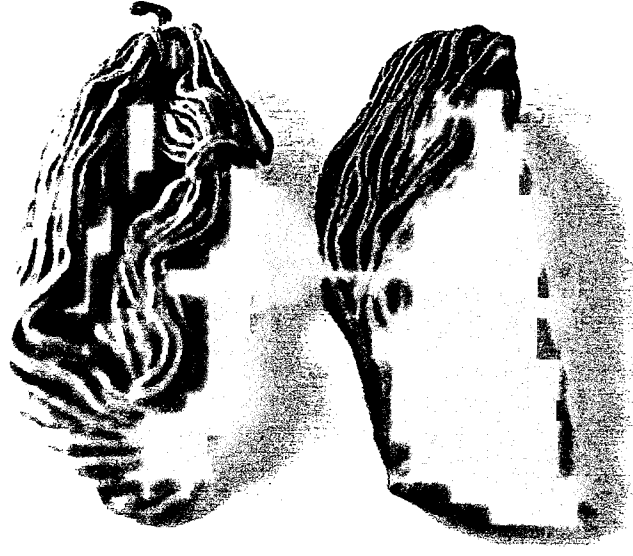
Fotoğraf 51 :Küçük yakı Otu(*Epilobium parviflorum*.Schreber) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

Fotoğraf 52 : Yabani Adaçayı (*Salvia verbenaca*) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

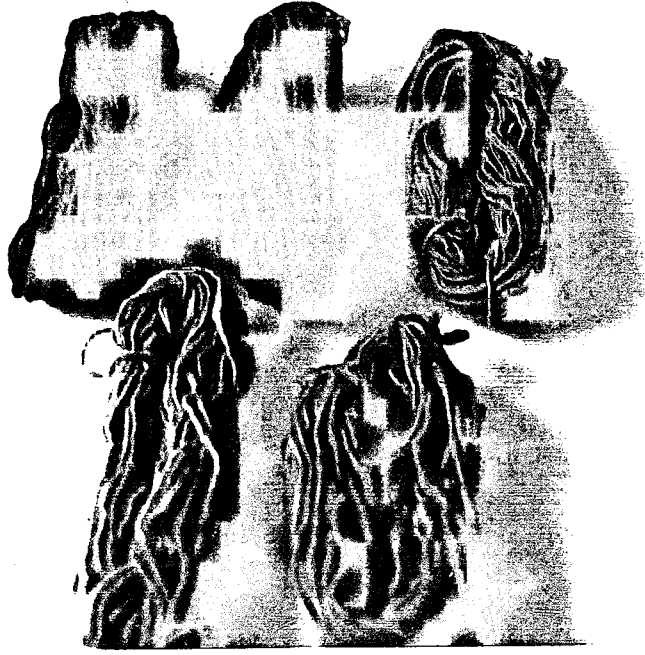
Fotoğraf 53 :Labada(*Rumex pulcher*) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

Fotoğraf 54 : Kıvırcık Labada (*Rumex crispus*) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

Fotoğraf 55 :Çördük (*Echinophora tenuifolia.subsp.siphthorpiana*) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

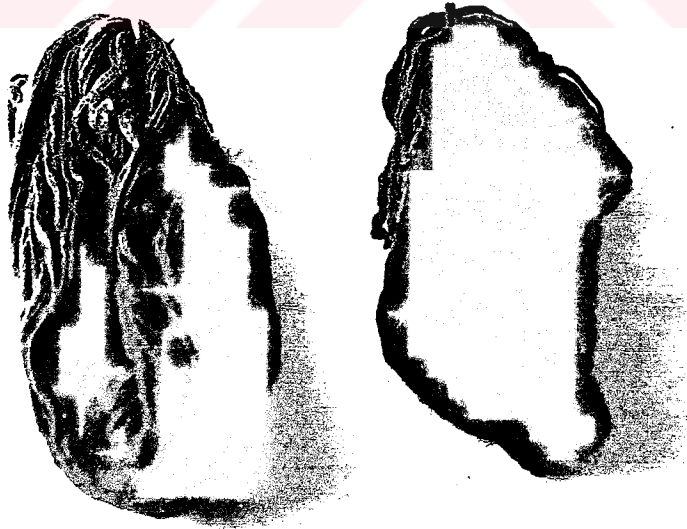
Fotoğraf 56 : Kökboya (*Rubia tinctorum* L.) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

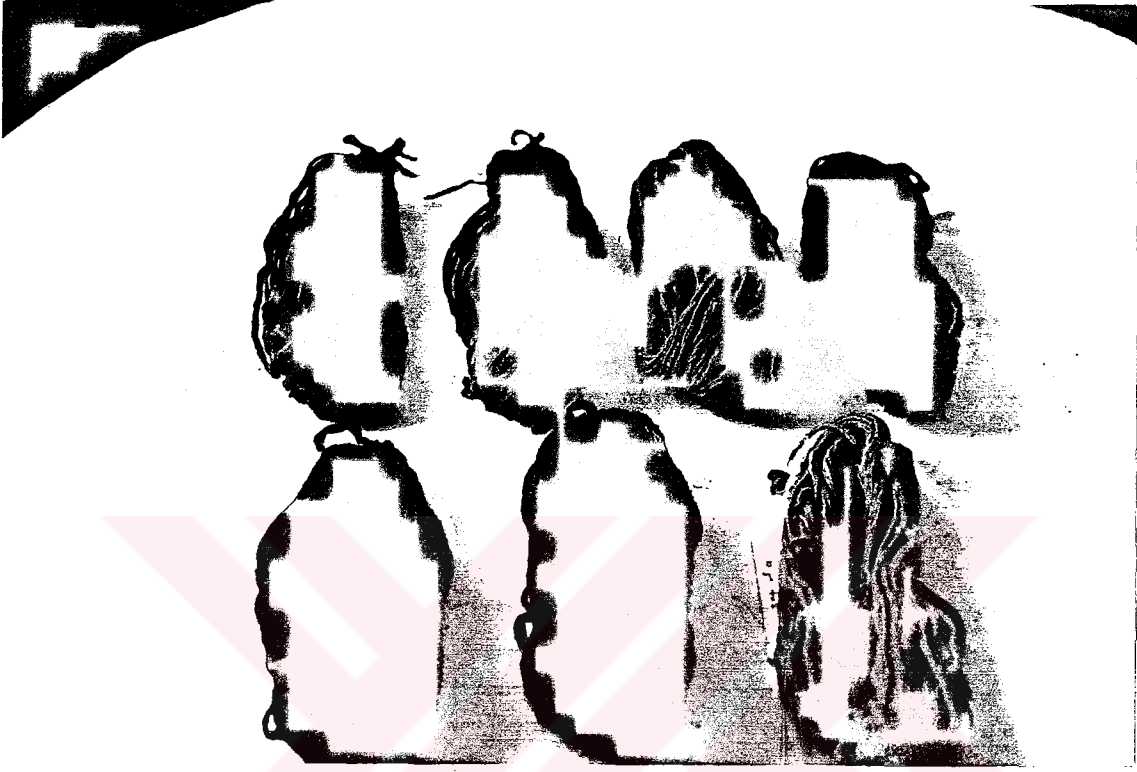
Fotoğraf 57 :Aktaş Yoncası (*Melilotus alba*) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

Fotoğraf 58 : Soğan (*Allium cepa*) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

Fotoğraf 59 :Kırmızı Hevhulma (*Lythrum salicaria*) Bitkisinden Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

Fotoğraf 60 :Meşe Mazısı ve Palamut Kadehi ile Yün İplikleri Üzerinde Elde Edilen Renkler

2.2 Elde Edilen Renklerin Işık ve Yıkama Haslıkları *

Boyalı numunelerin ışık haslığı ölçümleri, T.S.E 1008 ve ISO 105B02 standartlarına göre yapılmıştır.

Yıkamaya karşı renk haslıkları ise TS-7584 AIS'e göre 40 °C de yapılmıştır. Yıkamada içine colormatik deterjanı konulan su kullanılmıştır. Renk haslığı ölçümleri, Ayvacık halılarında kullanılan atkı, çözgü ve ilme ipliklerinin yün olması nedeniyle yün lifleri baz alınarak yapılmıştır.

2.2.1 Elde Edilen Renklerin Işık Haslıkları

Tablo 24

Deney Bitkileriyle Yün Üzerinde Elde Edilen Renklerin Işık Haslıkları

Deney Bitkisi	Deney No	Işık Haslığı
Peygamber Çiçeği (<i>Centaurea athoa</i> DC)	1-3	2
	4-9	3-4
Zerdali Diken (<i>Centaurea solstitialis</i> <i>subs.solstitialis</i>)**	1-3	2-3
	4-9	3
	10	5-6
İspanya Altın Diken (<i>Scolymus hispanicus</i>)	1	2
	2-3	2-3
Potuk (<i>Polygonum bellardii</i>)	1-2,4	3
	3,5	3-4
	6	5
(Pulicaria dysentrica)***	1	2-3
	2-4	3
	5	7
Dağ Çayı (<i>Stachys cretica</i>)	1-2	2-3

* Deneylerde elde edilen renklerin ışık ve yıkama haslığı ölçümleri E.Ü Mühendislik Fakültesi Tekstil Mühendisliği Bölümünde yapılmıştır.

** 4-9 numaralı deneylerin ışık haslığı ölçümleri sonucunda ipliklerde sararma olduğu görülmüştür.

*** 2-4 numaralı deneylerin ışık haslığı ölçümleri sonucunda ipliklerde kızıllaşma olduğu görülmüştür.

Deney Bitkisi	Deney No	Işık Haslığı
Peygamber Çiçeği (<i>centaurea polyclada</i>)	1	3
	2,4-9	3-4
	3	2-3
	10	7
Katran Yoncası (<i>Psoralea bituminosa</i>)	1	2-3
Köy Göçüren (<i>Cirsium creticum</i>)	1	3
Küçük Yakı Otu (<i>Epilobium parviflorum</i>)*	1	3
Yabani Adaçayı (<i>Salvia verbenaca</i>)**	1	3
	2	4
Labada (<i>Rumex pulcher</i>)	1-2	3-4
	3	3
	4	5
Kıvrıcık Labada (<i>Rumex crispus</i>) ***	1	4
	2	5
Kökboya (<i>Rubia tinctorum</i> L.)	1	4
	2,5	3-4
	3	2-3
	4	3
Aktaş Yoncası (<i>Melilotus alba</i>)	1	7
Soğan (<i>Allium cepa</i>)	1	5
Çördük (<i>Echinophora tenuifolia</i> . <i>subs.sibthorpiana</i>)	1	4-5
	2	5-6
	3	4

* Bu deneyin ışık haslığı ölçümleri sonucunda ipliklerde kızıllaşma olduğu görülmüştür.

**Deney 2 'nin ışık haslığı ölçümleri sonucunda ipliklerde sararma olduğu görülmüştür.

*** Deney 1 'in ışık haslığı ölçümleri sonucunda ipliklerde koyulaşma olduğu görülmüştür.

Deney Bitkisi	Deney No	Işık Haslığı
Kırmızı Hevhulma (<i>Lythrum salicaria</i>)	1 2	3 4
Palamut Kadehi (<i>Quercus sp.</i>) ve Mazi*	1,7 2,3 4-6	5 5-6 7

2.2.1 Elde Edilen Renklerin Yıkama Haslıkları

Tablo 25

Deney Bitkileriyle Yün Üzerinde Elde Edilen Renklerin Yıkama Haslıkları

Deney Bitkisi	Deney No	Yıkama Haslığı
Peygamber Çiçeği (<i>Centaurea athoa DC</i>)	1-4, 8-9 5-7	5 4-5
Zerdali Dikeni (<i>Centaurea solstitialis subs.solstitialis</i>)*	1, 3-10 2	4 4-5
İspanya Altın Dikeni (<i>Scolymus hispanicus</i>)	1-3	4
Potuk (<i>Polygonum bellardii</i>)	1,6 2 3 4 5	4 5 3-4 4-5 3

* 1,7 numaralı deneylerin ışık haslığı ölçümleri sonucunda ipliklerde koyulaşma olduğu görülmüştür.

Deney Bitkisi	Deney No	Yıkama Haslığı
<i>(Pulicaria dysentrica)</i>	1	3
	2	3-4
	3	2
	4	3
	5	4
Dağ Çayı <i>(Stachys cretica)</i>	1	4
	2	3-4
Peygamber Çiçeği <i>(Centaurea polyclada)</i>	1,5-6	4-5
	2,4,8	4
	3	5
	7,9-10	3-4
Katran Yoncası <i>(Psoralea bituminosa)</i>	1	4-5
Köy Göçüren <i>(Cirsium creticum)</i>	1	4-5
Küçük Yakı Otu <i>(Epilobium parviflorum)</i>	1	4
Yabani Adaçayı <i>(Salvia verbenaca)</i>	1	4-5
	2	3-4
Labada <i>(Rumex pulcher)</i>	1	4-5
	2	3
	3	4
	4	3-4
Kıvrıcık Labada <i>(Rumex crispus)</i>	1-2	3
Kökboya <i>(Rubia tinctorum L.)</i>	1,3,5	3
	2	2-3
	4	3-4
Aktaş Yoncası <i>(Melilotus alba)</i>	1	3-4
Soğan <i>(Allium cepa)</i>	1	4-5

Deney Bitkisi	Deney No	Yıkama Haslığı
Çördük (<i>Echinophora tenuifolia</i> . <i>subs.sibthorpiana</i>)	1-3	4
Kırmızı Hevhulma (<i>Lythrum salicaria</i>)	1 2	4 3-4
Palamut Kadehi (<i>Quercus sp.</i>) ve Mazi	1 2 3-4,6 5 7	4 2 3-4 2-3 1-2

3. BÖLÜM

UYGULAMALAR

Bu bölümde Ayvacık halılarında kullanılan motiflerden yola çıkılarak tasarlanan dördü özgün ve ikisi orijinal altı tane halı deseni çalışmasına yer verilmiştir.

Ayvacık halılarında ana ve ara renklerin değişik tonları ile çeşitli renk kombinasyonları oluşturulmakta olup halılar canlı renkleriyle bir ressamın paletinden çıkmış gibidir. 1,2,3 ve 5 numaralı fotoğraflarda görülen tasarımlar bu prensip göz önünde tutularak hazırlanmıştır.

Ayvacık halılarında kullanılan renkler; kırmızının açık- koyu tonları, koyu- açık mavi, tetra, fıstık yeşili, mavimsi yeşil, sarı, siyah ve kooperatifler ile birlikte turuncudur.

Birinci tasarımın (Fotoğraf 61) zemin rengi kırmızı olup üzerinde Ayvacık "Çiçek" halısında görülen haç ve altıgen motiflerinin stilize edilip bitkisel forma getirilmesiyle oluşturulmuş, zemini eşit parçalara bölen krem rengi kancalar mevcuttur. Krem renkli bu kancalardan altıgen olan formun içinde "Kızıllı" (Oklu) halı deseninin zemininde kullanılan dört yön motifi yer almaktadır. Haç şeklindeki formun içine ise " Elekli" halı deseninin zemininde yer alan, Kazak ve Bergama halılarında bulunan "Lezgi yıldızı" motifinden deforme edilerek kullanılmış elek motifi yerleştirilmiştir. Elek motifinin içinde yörede çakmak adı verilen yıldız motifleri görülmektedir. Zemini krem rengi olan ana bordüründe, günümüzde Ayvacık halılarında en çok kullanılan bordür motifi olan "Goldür" kullanılmıştır. Birinin zemini kırmızı diğerinin mavi renkli olan ince bordürlerde tekrar eden kanca motifleri görülmektedir.

Bu tasarımda kullanılan renklerin zeminde kapladığı yer göz önüne alınarak yapılan sıralamada kırmızı, krem, sarı, mavi ve yeşil renk tonları kullanılmıştır.

İkinci tasarım (Fotoğraf 62) birinci tasarımın renkleri değiştirilmiş bir versiyonudur. Bu tasarımın ana zemin rengi çok açık sarı, büyük bordür zemini lacivert, küçük bordürler sarı ve yeşil renklidir.

Bu tasarımda kullanılan renklerin zeminde kapladığı yer göz önüne alınarak yapılan sıralamada sarı, kırmızı, lacivert, mavi, turuncu, yeşil, krem renk tonları kullanılmıştır.

Üçüncü tasarımda (Fotoğraf 63) ana zemin; Ayvacık yöresinde "Çiçek" adıyla bilinen halı deseninin zemininde yer alan haç ve çini formları tarafından bölümlere ayrılmıştır. Geçmişte Batı Anadolu'ya atfedilen Transilvanya halılarının

bordürlerinden etkilenecek yapılmış olan bu örneğin, Ayvacık yöresine Bergama'dan geçtiği bilinmektedir. Bu tasarımda altıgen form içindeki motif olduğu gibi bırakılırken, haç içine "Yeşilbacak" seccadenin zemininde bulunan hayat ağacı formu sadeleştirilerek yerleştirilmiştir. Krem renkli zemini olan ana bordür "makas su" adını alır. Sarı renkli olan küçük su ise "zarf" adıyla bilinir.

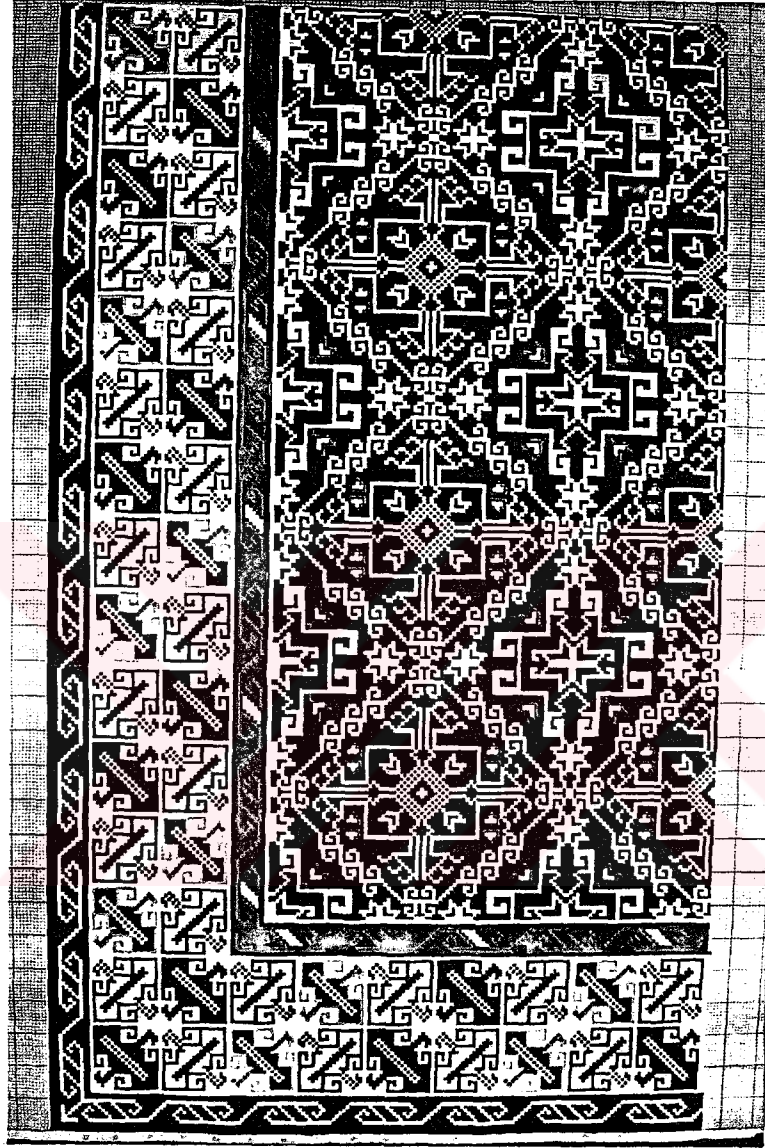
Bu tasarımda zeminde kapladığı yer göz önüne alınarak yapılan sıralamada sarı, kırmızı, mavi, lacivert, krem, yeşil ve pembe renk tonları kullanılmıştır.

Dördüncü tasarımda (Fotoğraf 64) ana zemin; "Baratlı " seccadenin zemininde bulunan çokgenler kullanılarak bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlerden geniş olanın içine "Babakale" halı deseninin merkezinde bulunan deforme edilmiş hayat ağacı motifi sadeleştirilerek yerleştirilmiştir. Dar olan bölümün içine ise "Sanbaş" seccadenin "baş" kısmının içinde yer alan insan motifi konmuştur. Ana bordürdeki motif "tabak" adını alır. Bu tasarımda kullanılan renklerin zeminde kapladığı yer göz önüne alınarak yapılan sıralamada lacivert, kırmızı, sarı, krem ve yeşil renk tonları kullanılmıştır.

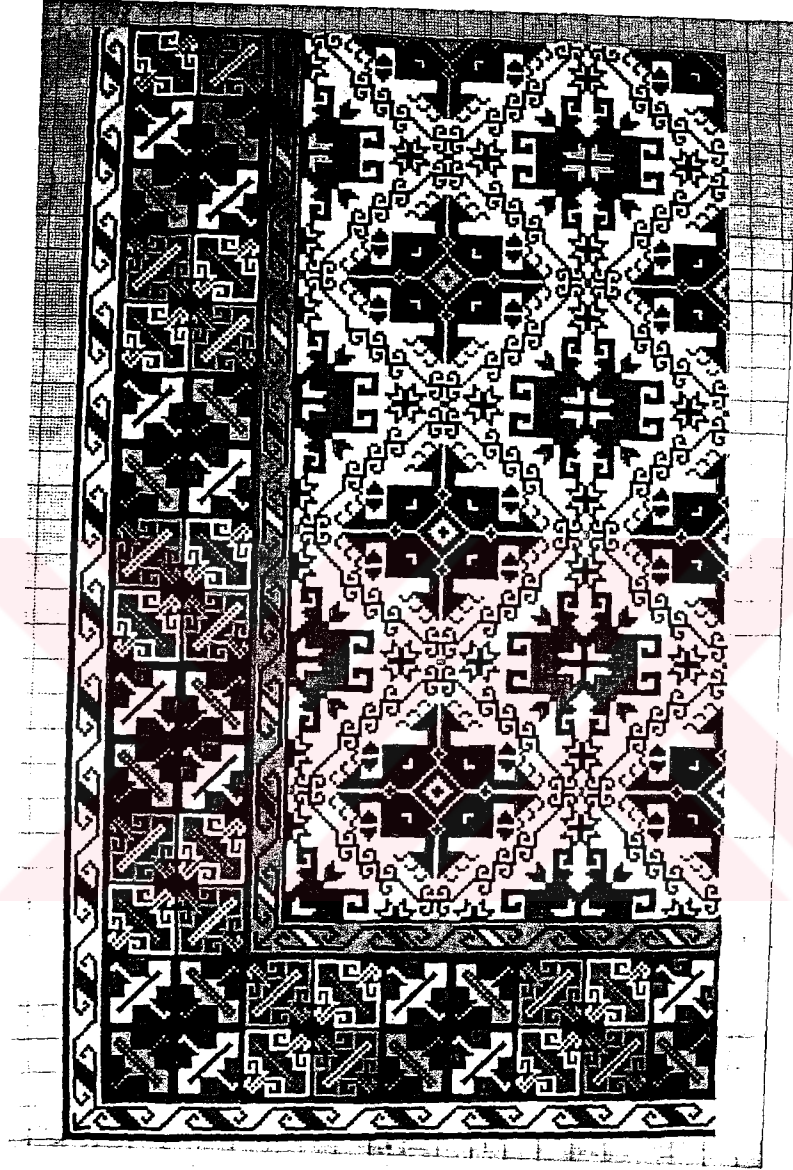
Beşinci tasarıma (Fotoğraf 65) Ayvacık'ta "Karasulu", "Üzümlü" veya "Lambalı" seccade ismi verilir. Ana zemininde mihrap ve bu mihrabın içinde yukarıda ve aşağıda hayat ağacı, dört tane lamba ve merkezde deforme olmuş bir madalyon bulunur. Mihrabı çevreleyen bordürün içinde "kazayağı" motifleri vardır. Bordürde halkın "üzüm" dediği motif bulunmaktadır.

Bu tasarımda ana zemin rengi daima kırmızı ve bordür zemini daima siyahtır. Tasarımda kullanılan renklerin kapladığı yer göz önüne alınarak yapılan sıralamada kırmızı, lacivert, mavi, siyah, yeşil, sarı, beyaz renk tonları kullanılmıştır.

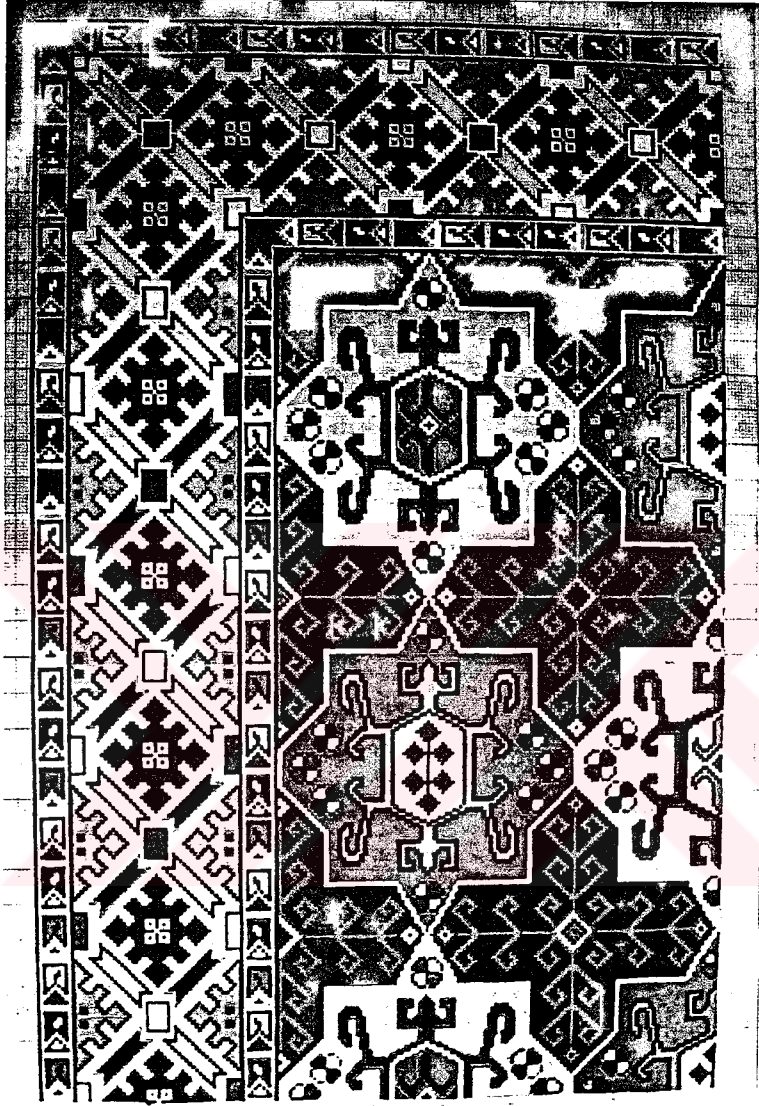
Altıncı tasarım (Fotoğraf 66) Ayvacık'ta "Servi"li seccade olarak tanınmaktadır. Pilot köylerde yapılan araştırmada bir tek örneğine rastlanmıştır. Tasarımda ana zemin üzerinde iki tane servi motifi görülmektedir. Seccadede ince bordür kullanılmamıştır. Kalın bordür Ayvacık'ta " baklava su" adını alır. Tasarımın zemin rengi kırmızıdır. Tasarımda kullanılan renklerin kapladığı yer göz önüne alınarak yapılan sıralamada kırmızı, mavi, sarı, yeşil, lacivert, krem renk tonları kullanılmıştır.

Fotoğraf 61 : Özgün Ayvacık Halısı Tasanmı

Fotoğraf 62 : Özgün Ayvacık Halısı Tasarımı

Fotoğraf 63 : Özgün Ayvacık Halısı Tasanımı

Fotoğraf 64 : Özgün Ayvacık Halısı Tasarımı

Fotoğraf 65 : Orijinal Ayyacık Halısı Tasarımı

Fotoğraf 66 : Orjinal Ayvacık Halısı Tasarımı

SONUÇ

Ayvacık yöresi halılarının desen özellikleri yüzyıllardır orijinalliğini koruduğu halde Ayvacık ilçesinde bitkisel boyar maddelerle boyamacılık yaklaşık elli yıl önce terkedilmiştir.

Bunun bazı nedenleri; ziraatinin yapılamaması nedeniyle köylerde yeterince kökboya (*Rubia tinctorum* L.) bulunmaması, yörük halkın en son kısmının da yerleşik düzene geçmeleri, dolayısıyla bol miktarda bitkisel boyarmadde kaynağı olan başlıca Kazdağı olmak üzere yaylaklarından ayrı kalmaları, sentetik boyarmaddelerin ucuz ve kullanımının kolay olması, aynı zamanda canlı ve parlak renklere sahip Ayvacık halılarına uygun görülmesidir.

Her ne kadar piyasada bulunan pek çok sentetik boyarmadde güvenilirlik ve haslıkları bakımından doğal boyarmaddelerin çoğundan üstünse de bunların fiyatı oldukça pahalıdır. Bu nedenle kısıtlı bir bütçeye sahip yerel halka hitap etmemekte ve yerel halk düşük fiyatlarıyla orantılı düşük haslıklı sentetik boyarmaddeleri satın almaktadır.

Ayvacık ve civarında boyarmadde özelliği taşıyan çok miktarda boya bitkisi yabancı olarak yetiştiği halde yöre halkı bunların çok azını bilmekte ve boyamacılıkta kullanmaktadır.

Ayvacık halılarında ara renkler fazla yoktur. Var olan renk kombinasyonları ise, ana renklerin açık koyu tonlarıyla yaratılmaktadır. Bu nedenle ayvacık halı ipliklerinin boyanmasında ekolojik nedenlerden dolayı dünyaca yasaklanmış olan belirli kimyasallara gerek duyulmamakta, çok bilinen metal tuzları ve çoğu doğada bulunan diğer yardımcı elemanlar ile boyama işlemi tamamlanabilmektedir.

Çalışmanın asıl hedefi Ayvacık yöresi halı ipliklerini boyamada kullanılan bitkisel boyarmaddelere alternatifler sunmak olmuş, bu doğrultuda Çanakkale ili Ayvacık yöresi civarında yetişen ve çoğu bu güne kadar doğal boyamacılıkta kullanılmamış olan 19 farklı bitki ile 75 ayrı deney yapılmıştır.

Mordanlama işleminde kullanılan kimyasallar şap, demir iki sülfat ve bakır sülfattır. Ayrıca sirke, tuz (sodyum klorür), amonyak ve odun külü de boyamada yardımcı maddeler olarak kullanılmışlardır.

Deneylerde elde edilen renkler; limon küfû, limon, başak, kanarya, yumurta, açık kehribar, kehribar, saman, balmumu, açık hardal sarısı renk tonları, Türk ve mercan kırmızısı, pembe, çağla yeşili, haki, yeşim, boz, boz-kahve, tetra, portakal rengi, gülkurusu, fûme, siyah, kızıl ve koyu kahvedir.

Peygamber çiçekleri, zerdali diken, İspanya altın diken, potuk, pulicaria, dağ çayı, köy göçüren, küçük yakı otu, yabancı adaçayı, labada, kıvrıcık labada, çördük bitkilerinden sarı renk tonları ele geçirilmiştir.

Bu bitkilerden potuk (*Polygonum bellardii*) ve kıvrıcık labada (*Rumex crispus*) dışındakiler doğal boyamacılıkta ilk kez denenmişlerdir.

Sarı renk eldesi için kullanılan bitkilerden beş tanesi haricindekileri boyamacılıkta çiçekli toprak üstü kısımları kullanılmıştır.

Zerdali diken (*Centaurea solstitialis*, Sup. *solstitialis*) bitkisinin çiçek başları, dağ çayı (*Stachys cretica*) nın tohumlu toprak üstü kısımları, labada (*Rumex pulcher*) nın kızarmış tohumları ve gövdesi, kıvrıcık labadanın (*Rumex crispus*) kökleri, çördük bitkisinin kurumuş dış kabukları soyulduktan sonra kalan iç kısmı kullanılmıştır.

Peygamber çiçeği (*Centaurea athoa* DC.) bitkisiyle yapılan deneylerde bitki yaş ve kuru halde iken aynı sonucun elde edildiği, yalnızca çiçek başları kullanıldığında daha parlak bir sarı renk verdiği tespit edilmiştir. Bu deneylerde yün iplikleri üzerinde kanarya ve yumurta sarısı renk tonları elde edilmiştir. Bu renklerin ışık haslıkları oldukça düşük (2, 3 – 4), yıkama haslıkları ise yüksek (4 – 5, 5) tir.

Zerdali diken (*Centaurea solstitialis*, Sup. *solstitialis*) bitkisiyle yün iplikleri üzerinde 9'u sarı renk veren 10 tane deney yapılmıştır. Bu deneylerde açık kehribar ve kehribar renk tonları elde edilmiştir. Bu renklerin ışık haslıkları çok düşük (2 – 3, 3), yıkama haslıkları ise iyi (4, 4 – 5) dir.

İspanya altın diken (*Scolymus hispanicus*) bitkisiyle yapılan deneylerde kuru bitkiden elde edilen rengin yaşa oranla çok daha açık renkte olduğu görülmüştür. Bitki ile yün iplikleri üzerinde yapılan 3 deneyde de limon sarısı renk ele geçirilmiştir. Bu renklerin ışık haslıkları düşük (2, 2 – 3), yıkama haslıkları iyi (4) dir.

Potuk (*Polygonum bellardii*) bitkisiyle yün iplikleri üzerinde 4'ü sarı renk veren 6 tane deney yapılmıştır. Bu deneylerde saman ve kanarya sarısı renk tonları elde edilmiştir. Bu renklerin ışık haslıkları düşük (3, 3 – 4), yıkama haslıkları ise orta (3 – 4) ve iyi (4, 4 – 5, 5) dir.

Pulicaria dysentrica L. Moris bitkisiyle yün iplikleri üzerinde 4'ü saman ve limon sarısı renk tonları veren 5 tane deney yapılmıştır. Bu renklerin ışık haslıkları düşük (2 – 3, 3), yıkama haslıkları ise düşük (2, 3) ve orta (3 – 4) dir.

Dağ çayı (*Stachys cretica*) bitkisiyle yün iplikleri üzerinde saman sarısı renk tonu elde edilen iki deney yapılmıştır. Bu renklerin ışık haslıkları düşük (2 – 3), yıkama haslıkları ise iyi (4) ve orta (3 – 4) dir.

Peygamber çiçeği (*Centaurea polyclada*) bitkisiyle yün iplikleri üzerinde 9'u saman ve kanarya sarısı renk tonları veren 10 tane deney yapılmıştır. Bu renklerin ışık haslıkları düşük (2 – 3, 3, 3 – 4), yıkama haslıkları ise iyi (4, 4 – 5, 5) dir.

Katran yoncası (*Psoralea bituminosa*) bitkisiyle yün iplikleri üzerinde saman sarısı renk tonu veren bir tek deney yapılmıştır. Bu rengin ışık haslığı düşük (3), yıkama haslığı ise yüksek (4-5) tir.

Köy göçüren (*Cirsium creticum*) bitkisiyle yün iplikleri üzerinde limon küfü renk tonu veren bir tek deney yapılmıştır. Bu rengin ışık haslığı düşük (3), yıkama haslığı ise yüksek (4-5) tir.

Küçük yakı otu (*Epilobium parviflorum*. Schreber) bitkisiyle yün iplikleri üzerinde saman sarısı renk tonu veren tek deney yapılmıştır. Bu rengin ışık haslığı düşük (3), yıkama haslığı ise iyi (4) dir.

Yabani adaçayı (*Salvia verbenaca* L) bitkisiyle yün iplikleri üzerinde başak ve saman sarısı renk veren 2 tane deney yapılmıştır. Bu renklerin ışık haslıkları düşük (3,4), yıkama haslıkları ise orta (3-4) ve iyi (4-5) dir.

Labada (*Rumex pulcher*) bitkisiyle yün iplikleri üzerinde 3'ü açık hardal ve balmumu renkleri veren 4 tane deney yapılmıştır. Bu renklerin ışık haslıkları düşük (3,3-4), yıkama haslıkları ise orta (3) ve iyi (4,4-5) dir.

Kıvırcık labada (*Rumex crispus*) bitkisiyle yün iplikleri üzerinde 1'i hardal sarısı renk veren 2 tane deney yapılmıştır. Bu rengin ışık haslığı (4-5) ve yıkama haslığı (3) ortadır.

Çördük (*Echinophora tenuifolia*.subs. *siphthorpiana*) bitkisiyle 1 'i devetüyü renk veren 3 tane deney yapılmıştır. Bu rengin ışık haslığı orta (5 – 6), yıkama haslığı ise iyi (4) dir.

Kırmızı renk denemesi için kökboya (*Rubia tinctorum*) bitkisi kullanılmıştır. Bu bitki ile yün iplikleri üzerinde üçü Türk, mercan kırmızısı ve pembe renk tonları veren 5 tane deney yapılmıştır. Bu renklerin ışık (2 – 3, 3 – 4, 4) ve yıkama haslıkları düşük (2 – 3, 3) tür. Normalde kök boya ile yapılan boyamaların yüksek ışık ve yıkama haslıklarına sahip olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada haslıkların düşük olmasının sebebi muhtemelen boyamaların düşük ısıda yapılmasıdır.

Yeşil renk tonları zerdali dikenli, potuk, pulicaria, peygamber çiçeği, köy göçüren, labada, kıvırcık labada, aktaş yoncası, soğan, palamut kadehi ile elde edilmiştir.

Peygamber çiçeği (*Centaurea solstitialis*, subs, *solstitialis*), *Pulicaria dysentrica*, peygamber çiçeği (*Centaurea polyclada*), soğan (*Allium cepa*) bitkilerinden yün iplikleri üzerinde çağla yeşili renk tonu elde edilmiştir.

Peygamber çiçeği (*Centaurea solstitialis*, subs, *solstitialis*), bitkisinden ele geçen rengin ışık haslığı orta (5 – 6), yıkama haslığı ise iyi (4).

Pulicaria dysentrica'dan ele geçen rengin ışık haslığı (7) ve yıkama haslığı (4) yüksek, peygamber çiçeği (*Centaurea polyclada*)'ndan elde edilen rengin ışık haslığı yüksek (7), yıkama haslığı orta (3 – 4), soğan (*Allium cepa*)'dan elde edilen rengin ışık haslığı orta (5), yıkama haslığı ise iyi (4 – 5) dir.

Potuk (*Polygonum bellardii*) bitkisinden yün iplikleri üzerinde haki ve çağla yeşili renkler elde edilir.

Labada (*Rumex pulcher*) bitkisinden ele geçen rengin ışık haslığı (5) ve yıkama haslığı (3 – 4) ortadır.

Kıvırcık labada (*Rumex crispus*) bitkisinden elde edilen rengin ışık haslığı (5) ve yıkama haslığı (3) ortadır.

Aktaş yoncası (*Melilotus alba*) bitkisiyle yün iplikleri üzerinde yeşim renk tonu veren bir tek deney yapılmıştır. Bu rengin ışık haslığı yüksek (7), yıkama haslığı ise orta (3 – 4) dir.

Çördük bitkisi ile yün iplikleri üzerinde yapılan deneylerde boz, boz – kahve renkler elde edilmiştir. Bu renklerin ışık haslıkları düşük (4, 4 – 5), yıkama haslıkları iyi (4) dir. Meşe mazısı ve palamut kadehinden 2'si yeşil tonları olmak üzere 9 tane deney yapılmıştır. Ele geçen renkler haki ve tetradır. Bu renklerin ışık haslıkları orta (5, 5 – 6), yıkama haslıkları orta (3 – 4) ve düşük (1 – 2) tür.

Turuncu renk eldesi için iki deney yapılmış ve bu deneylerde kökboya (*Rubia tinctorum*) ile peygamber çiçeği (*C. polyclada*) ve aluç (*Crataegina orientalis*) bitkilerinin karışımlarından yararlanılmıştır.

Peygamber çiçeği (*C. polyclada*) ve kökboya (*R. Tinctorum*) ile yapılan deneyde portakal rengi elde edilmiştir. Bu rengin ışık haslığı (3 – 4), yıkama haslığı (3) düşüktür. Aluç (*Crataegina orientalis*) ve kökboya (*Rubia tinctorum*) bitkileri ile yapılan deneyde gül kuruşu renk elde edilmiştir. Bu rengin ışık haslığı düşük (3) ve yıkama haslığı orta (3 – 4) dir.

Ayvacak halılarında son 20 yıl içinde mor renk, sadece Süleymanköy Tarımsan Kalkınma Kooperatifinde kökboya ve halkın bilmediği bir mordan kullanılarak elde edilmektedir. Bu mordanın demir türevlerinden biri olduğu düşünülmektedir.

Yörede mürver gibi mor boyarmadde veren bitkiler mevcutsa da bunlar meyve boyar maddeleridir ve verdikleri renklerin haslıkları çok yüksek değildir.

Bu nedenle Çanakkale sahillerinde çok sık rastlanan ve geçmişte verdiği purpur rengi ile meşhur olan Murex türü deniz salyangozu ile deney yapılmasına karar verilmiştir. Murex türü salyangozlardan küpleme tekniği ile boyarmadde elde edilebilmektedir ve 8000 tanesinin ancak 1gram boyarmadde sağladığı bilinmektedir. Bu işlemin çok zahmetli olduğu ve küpleme tekniği olmaksızın iyi sonuç vermeyeceği, ayrıca fazla miktarda böcek gerektirmesi nedeniyle ekolojik açıdan zararlı olduğu görülmüş ve ilk deneyin sonucu alındıktan sonra deneylere devam edilmemiştir.

Kırmızı hevhulma (*Lythrum salicaria*) bitkisi ile yün iplikleri üzerinde ele geçen renkler koyu füme ve siyahtır. Bu renklerin ışık haslıkları düşük (3 – 4), yıkama haslıkları orta (3 – 4, 4) dır. Bu bitkinin Avrupa'da kullanımı bilinmekle beraber ülkemizde doğal boyamacılıkta ilk kez denenmiştir. Meşe mazısı ve palamut kadehi ile yün iplikleri üzerinde yapılan boyamalarda kızıl kâhve ve siyaha bakan koyu kahve renk tonları elde edilmiştir. Bu renklerin ışık haslıkları orta (5, 5 – 6) ve yüksek (7), yıkama haslıkları ise düşük (2, 2 – 3) ve orta (3 – 4, 4) dır.

Doğada bulunan bitkilerin büyük miktarı sarı renk maddeleri olan flavonoidleri içermektedir. Bu çalışmada Ayvacık halılarında bulunan renklere alternatif olması düşünülen bitkilerin çoğundan sarı renk elde edildiği görülmüştür. Bu renklerin çoğu yöre halılarında bulunan sarı tonlarına benzemekle ve yıkama haslıkları oldukça iyi olmakla birlikte, ışık haslıkları günümüzde Ayvacık halılarında kullanılan muhabbet çiçeği ve papatyaya nazaran çok düşüktür. Bu nedenle papatya ve muhabbet çiçeği yerine alternatif olarak kullanılabilecek haslıkları güçlü yeni sarı boyarmaddelerin bulunması için çalışmalar yapılması uygun olacaktır.

Kırmızı boyarmaddelerin çoğu kimyasal olarak antrachinon boyarmaddeler grubundadır. Ve genellikle kökboyasigiller (*Rubiaceae*) familyasından kökboya (*Rubia sp.*), yoğurt otu (*Galium sp.*) türleri ve tarla kökboyası (*Sherardia arvensis*) ile bazı labada (*Rumex sp.*) türlerinde bulunurlar. Bu bitkilerin çoğu yörede mevcuttur. Fakat yöre halkı kırmızı boyarmadde olarak sadece kökboyayı (*Rubia tinctorum*) bilmekte ve halı ipliklerini boyamada kullanmaktadır. Kökboya Ayvacık'ta yeterli

miktarda bulunmadığı için dokuyucu halk tarafından cuma günleri ilçe merkezinde açılan pazardan oldukça yüksek bir ücrete satın alınmakta ve bu da zemin rengi hemen hemen daima kırmızı renkli olan Ayvacık halılarının maliyetinin yüksek olmasına neden olmaktadır. Aynı familyadan olan ve kırmızı renk veren diğer bitkiler değerlendirilerek bu problem ortadan kaldırılabilir.

Yörede mor boyarmadde eldesi sadece Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifinde gerçekleştirilmekte ve mor renk bu nedenle yöre halkı tarafından kullanılamamaktadır. Yörenin bitki örtüsünde bulunan bazı bitkilerin meyvelerinden mor renk elde edilebilirse de bu renklerin haslıkları oldukça düşüktür.

Halk tarafından mazı ve palamut kadehi kullanılarak yapılan tetra ve siyah renklerin ışık ve yıkama haslıkları oldukça yüksek olmakla birlikte, boyama işlemi oldukça zahmetli ve boyama süresi çok uzundur.

Bu çalışmada *Pulicaria dysentrica* ve peygamber çiçeği (*Centaurea polyclada*) nden elde edilen çağla yeşili ve aktaş yoncası (*Melilotus alba*) bitkisinden elde edilen yeşim renklerinin ışık ve yıkama haslıklarının yüksek oluşları nedeniyle Ayvacık halılarında kullanılmaya uygun olduğu görülmüştür.

Orta Asya halılarının piyasaya girmesi ile, maliyeti bu halılara nazaran çok yüksek olan Ayvacık halılarının serbest pazarı kapanmış ve özellikle iç ticarete sahip oldukları yeri büyük oranda yitirmişlerdir. Bu ise 1980'li yıllarda kooperatifler ile halı dokumacılığına tekrar dönen çoğu kişiyi bu sanatı bırakarak tamamen ziraate ve hayvancılığa dönmeye veya ilçe merkezi ve büyük şehre göçe yöneltmiştir.

Yörede yüzyıllardır süregelen halı dokumacılığının yeniden canlandırılabilmesi, yöre halılarının ticari hayatta kaybettikleri yeri tekrar kazanmalarıyla mümkün görünmektedir. Bu da piyasada bulunan daha ucuz ve aynı zamanda kaliteli halılarla rekabete girmelerini gerektirmektedir. Bu durumda büyük oranda dışarıdan satın alınması sebebi ile Ayvacık halılarının yüksek fiyatlı olmasına neden olan bitkisel boyarmaddelerin, yörenin bitki örtüsünde yetişen yüksek haslıklı çeşitli alternatifleri ile telafi edilmesi yoluna gidilmesi mantıklı olacaktır.

KAYNAKLAR VE EKLER

Kaynaklar Listesi

Kitaplar

A Golden Hands Pattern Book Handcrafts; United States, 1971/72/73, Random House, United State, Marshall Cavendish Limited

ACARTÜRK, Reyhan; Şifalı Bitkiler, Flora ve Sağlığımız, Ankara 1997, Repro Vizyon Ltd. Şti., Basımı, OVAK (Orman Genel Müdürlüğü Mensupları Yardımlaşma Vakfı) Yayını

ADROSKO, Rita, J; Natural Dyes and Home Dyeing, New York 1971, Dover Publication Inc.

AKSOY, Aslı; Yün Liflerinin Boyanmasında Kullanılan Boya Bitkileri, Elde Edilen Renkler ve Kaynaklarda Yer Alan Boya Reçeteleri, İzmir 1999, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 267 S.

ANDERSON, June; Return To Tradition, USA, 1998, Published in the United States by the University of Washington Press, 80 p.

ASIMGİL, Adil; Şifalı Bitkiler, İstanbul 1996, Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şti. Timaş Yayınları: 176, Aile Sağlığı Dizisi: 2

AVCIOĞLU, Rıza, Hikmet SOYA; Yem Bitkileri Kılavuzu, İzmir 1995, E.Ü. Ziraat Fakültesi Ofset Atölyesi, 176 S., Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:443

BAYTOP, Asuman; Farmasotik Botanik; İstanbul 1972, Baha Matbaası, 383 S.

BAYTOP, Turhan; Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, Ankara 1997, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 512 S., Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 578

"Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması", Ankara 1991, b.e.y., 167 S, T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük Sanatlar ve Sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü

DAVIS.P.H; Flora of Turkey and East Egean Island Vol.2, Edinburg 1982, Edinburg University Press.

DAVIS, P.H; Flora of Turkey and East Egean Island, Vol.3, England 1969, University of Edinburg Press

DAVIS, P.H; Flora of Turkey and East Egean Island, Vol.4, England 1972, University of Edinburg Pres.

DAVIS P.H; Flora of Turkey and East Egean Island, Vol.5, England 1975, University of Edinburg Press

DAVIS.P.H; Flora of Turkey and East Egean Island, Vol.7, England 1975, University of Edinburg Press.

DENİZ, Bekir; Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları, Ankara 1998, Dumat Ofset, 158 S, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını:169

DENİZ, Bekir; Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları, Ankara 2000, Atatürk Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 215

ENEZ, Nevin; Doğal Boyamacılık, İstanbul, 1987, Fatih Yayınevi Matbaası, 80 S, Marmara Üniversitesi Yayın No: 449, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayın No: 1

EŞBERK, Tevfik; Türkiye'de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti, Ankara 1939, Recep Ulusoğlu Basımevi, 116+79 S, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından Sayı: 44

EYÜBOĞLU, Üner, İtir OKAYGÜN,Fusun YARAŞ; Doğal Boyalarla Yün Boyama, İstanbul 1983, Özkur Basımevi, 138 S, Uygulamalı Eğitim Vakfı Yayını

GRIERSON, Sue ;The Colour Cauldron, Scotland, 1989, Oliver Mc Pherson Ltd. Press, 234 p.

GÜNDÜZ, İbrahim; Karapınar El Dokumaları ve Kökboyacılık, Konya 1993, Damla Matbaacılık ve Ticaret, 31 S., Karapınar Belediyesi Kültür Yayını No: 2

GÜNGÖR,Hulusi;Çanakkale Bölgesi Halıları, İstanbul, 1984,Keskin Color Basımevi, 112 S., Keskin Color Ltd Şti.

HARMANCIOĞLU, Mustafa; Türkiye'de Bulunan Önemli Bitki Boyalarından Elde Olunan Renklerin Çeşitli Müessirlere Karşı Yün Üzerinde Haslık Dereceleri, Ankara 1955, Ankara Üniversitesi Basımevi, 212 S., Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 77, Çalışmalar: 41

KARAMANOĞLU, Kamil; Farmasotik Botanik, Ankara 1977, Ankara Üniversitesi Basımevi, S: 8, 483 S, A.Ü Eczacılık Fakültesi Yayınları, Ders Kitabı, S:44

KORUR, N,R;Türkiye'de Nebati Boyalar, Ankara 1937, Yüksek Ziraat Enstitüsü Basımevi, 93 S., Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından S:41

MERT, H.Hasan, Süleyman BAŞLAR, Yunus DOĞAN; Türkiye’de Boya Eldesinde Kullanılan Bitkilerin Tespiti, Renk Özellikleri, Boyama Yöntemleri ve Yörelerin Araştırılması, D.E.Ü Araştırma Fonu, D.E.Ü Buca Eğitim Fakültesi Biyoloji E. Anabilim Dalı, Proje No: 0901.97.01..01, İzmir 1999, 35 S.

OĞUZ, Günnehir, Ahmet YAYINTAŞ; Park ve Bahçelerimizin Süs Bitkileri, İzmir 1987, E.Ü Fen Fakültesi Baskı İşleri, 207 S., E.Ü Fen Fakültesi Kitaplar Serisi No: 120

ÖNCÜ, Cahit; Türkiye’nin Sepi Maddeleri Zenginliği II, Ankara 1951, Ankara Üniversitesi Basımevi, A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları:28

ÖZCAN, Yıldız; Tekstil ve Boyama Tekniği, İstanbul, 1975, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2557, Kimya Fakültesi

ÖZDEMİR, Zekeriya; Adramyttion’dan Efeler Toprağı Edremit’e, İstanbul, 2001, Milsan A.Ş, Mir Ajans Reklam ve Yayıncılık Sanayi ve Ltd Şti.

ÖZER, Zeki, Nihat TURSUN, Hüseyin ÖNEN; Yabancı Otlarla Sağlıklı Yaşam, Ankara 2001, 4 Renk Yayın Tanıtım Matbaacılık Ltd. Şti, 253 S., 4 Renk Yayınları.

ÖZTÜRK, İsmail; Doğal Bitkisel Boyalarla Yün Boyama, Ankara, 1997, b.e.y., 97 S, Ürün Yayınları: 45, Temel Kaynaklar Dizisi: 04

ÖZTÜRK, İsmail; Doğal Bitkisel Boyalarla Yün Boyama, İzmir 1999, D.E.Ü. Rektörlük Matbaası, 102 S, Dokuz Eylül Yayıncılık Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Sanayi Ticaret Ltd. Şti

ÖZTÜRK, Münir, Hasan ÖZÇELİK; Doğu Anadolu’nun Faydalı Bitkileri, Ankara 1991, Semih Ofset Matbaacılık Yayıncılık ve Ambalaj Sanayi Ltd. Şti, SİSKAV (Siirt İlim, Spor, Kültür ve Araştırma Vakfı) Yayını

ÖZTÜRK, Münir, Özcan SEÇMEN, Y. GEMİCİ, G. GÖRK; Ege Bölgesi Bitki Örtüsü, İzmir 1990, Tükelmat A.Ş, 176 S., Ege Turizm Yayınları.

ROBINSON, Stuart; A History of Dyed Textiles, Chatham, 1969, Printed Great Britain by W& J Mackay&Co Ltd.

RODALE’S Illustrated Encyclopedia of Herbs, Pennsylvania 1987

SEÇMEN Özcan, Yusuf GEMİCİ, G. GÖRK, L.BEKAT, E.LEBLEBİCİ; Tohumlu Bitkiler Sistematigi, İzmir 1995, E.Ü Fen Fakültesi Kitaplar Serisi No: 116, E.Ü Basımevi, 396 S.

SEÇMEN, Özcan, Erkuter LEBLEBİCİ; Yurdumuzun Zehirli Bitkileri, İzmir 1987, E.Ü. Fen Fakültesi Baskı İşleri, 102 S, Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Kitaplar Serisi No: 103

SU, Kamil; Balıkesir ve Civarında Yörük ve Türkmenler; İstanbul, 1938, Resimli Ay Matbaası T. L. Şirketi, 188 S., Balıkesir Halkevi Yayınlarından Sayı: 20

TUNAMAN, Necla; Bitki Boyalarıyla Yünlerin Boyanması, Ankara 1962, Güven Matbaası, 12 S., Tarım Bakanlığı Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü Yayınları A.53

UĞUR, Gürbüz; Türk Halılarında Doğal Renkler ve Boyalar, Ankara 1988, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi A.Ş., 96 S., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın No: 289, Sanat Dizisi: 42

WIGGINTON, Eliot; Foxfire 2, New York 1973, Anchor Pres/Double Day Garden City

YETKİN, Şerare; Türk Halı Sanatı, Ankara, 1991, Tisamat Basım Sanayii, 225 S., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın No : 150, Sanat Dizisi : 20

YÖRÜKAN, Y. Ziya; Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar, Ankara, 1998, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 550 S., T. C Kültür Bakanlığı Yayınları /2104 Yayınlar Dairesi Başkanlığı Başvuru Kitapları Dizisi / 56

YÜCEL, Ersin; Türkiye'de Yetişen Çiçekler ve Yer Örtücüler, Eskişehir 2002

Makaleler

ASLIER, Mustafa; Çanakkale Ayvacık Yöresinde Geleneksel Kırkitli Dokuma Üreticisi Köy Kadınları ve Marmara Üniversitesi İşbirliği, Kültür ve Sanat, Y. 3, S. 12, 12 / 1991, s. 77 – 78

ASLIER, Mustafa; Geleneksel El Sanatlarını Yaşatma ve Geliştirmede Başarı Olmuş bir Proje : DOBAG, Kamu ve Özel Kuruluşlarla Ortaöğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri (18 – 20 Kasım 1992 – İZMİR) Ankara 1994, Türk Tarih Kurumu Basımevi ,460 S., "Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları 201, Maddi Kültür Dizisi: 11, s. 25 – 31

ASLIER, Mustafa; Londra British Museum'da İslam Eserleri Galerisinde sergilenen büyük bir DOBAG halısı, Kültür ve Sanat, Y. 2, S. 7, 10/1990, s. 23 – 25

ASLIER, Mustafa; Türk Halıcılığında Bir Hamle, Ayvacıkta Gelenek Yaşatılıyor ve Geliştiriliyor, Kültür ve Sanat, Y. 10, S. 38, s. 24 – 27

ATLIHAN, Şerife; DOBAG Projesinin Kadınların Sosyo-Ekonomik Durumuna Etkileri, (s.21-25), I Ulusal Türk El Dokumalarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri, Konya 1998 (b.e.y), 73 S.

ATLIHAN, Şerife; Kırkitli Dokuma Uygulamalarına Başlarken Gerekli Ön Bilgiler, M.Ü 1993-94 Eğitim-Öğretim 1.Yarıyılı Ders Notları, (s.y) (Basılmamış)

AYTAÇ, Ahmet; Değişik Miktardaki *Galium verum* L. Bitkisi ile Farklı Mordan Maddeleri Oranlarının Yün Halı İpliğinin Boyanmasında Renk Oluşumuna ve Haslık Derecelerine Etkisi, 2000'li Yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu (İzmir 1998) Ankara 1999, Kültür Bakanlığı; 2301, Halk Kültürlerini Araştırma Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, 281, Seminer Kongre Bildiri Dizisi; 58, s.66-74

AYTAÇ, Solmaz; Yağcıbedir Yörük Halıları, Sanatsal Mozaik, Y. 1, s. 4, 11/1995, 53-58

Ayvacık Belgeseli, Mustafa YORAR (Ayvacık-İlçe Milli Eğitim Müdürü), 30.05.1995,b.e.y, s.1-7

Ayvacık Çevre İncelemesi; Ayvacık-Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü, İnceleme Raporu, 1985,b.e.y, s.1-7

Ayvacık İlçe Milli Eğitim Eski Şube Müdürü Hazım Dermenci ve Ç.O.M.Ü. Emekli Genel Sekreter Vekili Ramazan Eren'in 1997 Ayvacık Köyleri Araştırma Notları (Basılmamış)

BAYATLI, Osman; Bergama'da Dokumacılık, Türk Etnografya Dergisi, S.2, 1957, s.53-55

BAYLAV, Naşid; Türkiye'nin Boya Bitkileri ile Türkiye'de Kullanılmış Olan Yabancı Memleket Boya Bitkileri ve Boyaları, Türk Sanatı ve Tarihi Araştırmaları ve İncelemeleri, İstanbul 1963, Berksoy Matbaası, İ.D.G.S.A. Türk Sanatı Tarihi Ens.Yay. 1. s.732-744

BAYRAKTAROĞLU, Suzan; Çanakkale Halıları, Vakıflar, S.XIX, 237-260

BODUR, F; Karapınar Halıcılığı, Türk Dünyası Araştırmaları, (3), 10/1984, 73-81

BÜLENT, Eşref; Ayvacık ve Diğer Yöre Halıları Arasındaki Motif ve Kompozisyon Benzerlikleri, III. Ulusal Türk El Dokumalarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyum Bildirileri, Konya 2000, b.e.y, s. 26-34

DURAN, Kerim; Yünün Kızılçam (*Pinus brutia*) Kabuğu ile Doğal Olarak Boyanması Üzerine Bir Araştırma, Tekstil ve Konfeksiyon,Y.2, S.16, 11/1992, s.428-434,E.Ü. Tekstil ve Konfeksiyon Araştırma Uygulama Merkezi Yayını

EREN, Naci; Antalya Bölgesinde Bitkisel Boyacılık, Türk Etnografya Dergisi, S.16, 1977,s.43-57

EŞBERK,Tevfik; Yurdumuzda Yetişen Boya Bitkilerinden, Köy Sanatlarında Faydalanma Usulleri (Kökboya) , Türk Tekstil Mecmuası, 4/1947, s.11-13

EŞBERK, Tevfik, Mustafa HARMANCIOĞLU; "Ceviz" (*J.regia*), A.Ü Ziraat Fakültesi 1952 Yıllığı, Fasikül 1'den Ayrı Basım, s. 42-50

EŞBERK, Tevfik, Ömer KÖŞKER; Kökboya (*R.tinctorium L.*), Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisi, Y.2,C.4, S.7, s. 376-384

GÜREŞÇİ, Fatma; Doğal Boyaların Çevre Sağlığına Etkisi, Tekstil ve Konfeksiyon, Eko Tekstiller Eki, Yıl:6, Sayı:2, Mart 1996, s.7-9

KARADAĞ, Recep; Türk Halı Kilim ve Kumaşlarında Kullanılan Doğal Boyarmaddeler, Arış Dergisi, Y.1, S.2, 8/1997, s.38-51

KAYABAŞI, Nuran, Sema ETİKAN, H. Sinem ŞANLI; Yün Halı İplerinin Mordan ile İşlem Görme Şeklinin Bazı Bitkilerin Renkleri ve Haslıkları Üzerine Etkisi, 2000'li Yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu, (İzmir 1998) Ankara 1999, Kültür Bakanlığı; 2301, Halk Kültürlerini Araştırma Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, 281, Seminer Kongre Bildiri Dizisi; 58, s. 138-148

KHANNA, Priyanka, E.M.DEDHIA; Natural Colour From Ratanjot and Eucalyptus Leaves, Colourage, Vol.XLVI, No.10, 10/1999, s.25-28

KÖŞKER, Ömer; Kadın Tuzluğu, Matematik ve Tabiat Bilimleri Dergisi 5, 1945, s.29-32

MERT, H.Hasan, Süleyman BAŞLAR, Yunus DOĞAN; Çevre Sorunları Yönünden Bitkisel Boyaların Önemi, II.Uluslararası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu, 5-7 Kasım 1992, Ankara : 104111, Ankara 1993, s.104-111

MERT, H.Hasan, Yunus DOĞAN, Süleyman BAŞLAR; Doğal Boya Eldesinde Kullanılan Bazı Bitkiler, Çev-Kor, C.2,S.5, 1992, s.14-17

ÖZTÜRK, İsmail; "Ege Bölgesi Halı Üretim Merkezleri ve El Halıların Üretim ve Pazarlama Sorunları", (367-374. s), Türk Folkloru Belleten, İstanbul 1987, İstanbul Matbaası, 514 S

ÖZTÜRK, İsmail; "Ege Bölgesi Halı Üretim Merkezleri ve El Halıların Üretim ve Pazarlama Sorunları", 1. Milletlerarası Türk Halı Kongresi tebliğ Özetleri (07-14 Ekim 1984). İstanbul 1984. Ak Reklamcılık, 86 S.

ÖZTÜRK, İsmail; El Halıcılığı ve Bitkisel Boyamacılıkta Bölgesel Bir Örnek, s.267-274, Folklor ve Etnografya Araştırmaları, İstanbul, 1985, Erenler Matbaası, 544 S, Anadolu Sanat Yayınları:12, Folklor ve Etnografya Araştırmaları Dizisi:2

ÖZTÜRK, İsmail; Türk Halı ve Kilimciliğine İlişkin Projelerin başansında Halkbilimsel Verilerin Önemi.(Ege Bölgesine Ait Projelerde)"(173-182.S), Türk Halıcılığının Dünü, Bugünü ve Yanni Semineri (25-26 Mayıs 1989-Ankara) Bildiri Özetleri.Ankara 1989,47 S., "Vakıflar Genel Müdürlüğü"

ÖZTÜRK, İsmail, Aslı AKSOY; Kantaron (*Hypericum triquetrifolium.Turra*) Bitkisinden Elde Edilen Renkler ve Bu Renklerin Yün Halı İplikleri Üzerindeki Işık ve Yıkama Haslıkları, A.Ü, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, Cilt.6, S.1,Ankara 2000, s.110-115

ÖZTÜRK, İsmail, Elvan ANMAÇ; "Yabancı Sermayenin Batı Anadolu Halıcılığına Girişi, Etkileri ve Günümüzdeki Uzantıları", (26-32.s), Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri, Ankara 1997, Has-soy Matbaası, 415 S., "Kültür Bakanlığı yayınları: 1861, HAGEM yayınları: 237, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi: 51"

SEKAR,N; Doğal Renklendiricilerin Tekstillere Uygulamasında İlkeler ve Sınırlar, Colourage, Vol: 46, No: 7/1999, s:33 – 34

SEVENTEKİN, Necdet,Tülay GÜLÜMSER; Doğal Boyarmadde Kaynağı Olan Ceviz Ağacı Yaprakları ve Meyve Kabukları ile Yün Liflerinin Boyanması, Tekstil Teknik Dergisi, Y.3, S.28, 5/1987, s.51-54

THOMPSON, Jon; DOBAG(A Return to Tradition), Halı,The International Magazine of Antiques, Carpets and Textiles, İ. 30, 4/1986,Hali Publications Ltd., p.14-21

UĞUR, Gürbüz; "Çanakkale İlinde Köy Halıları", Türkiyemiz, S.45, 2/1985, s. 18-25

UĞURLU,S.Senem; Ayvacık Halıları, Art-Decor, S.38,5/1996, 242-246

UĞURLU (BAŞARIR), S. Senem; Ayvacık Vakıf Halıları, Ev Tekstili, S. 27, 11/2000, "Ev Tekstilcileri Derneği Yayın Organı", s.71-73

UĞURLU,S.Senem;Çanakkale Halılarında Organik Motiflerin Geometrikleştirilmesi, 8. Ulusal El Sanatları Sempozyumu (15-17 Kasım 2002, İzmir) Bildiri Metni (Basılmamış)

USLU, Mehmet; Bodrum'un Dokumacılık ve Boyacılığı, 2. Ulusal El Sanatları Sempozyum Bildirileri (18-20 Kasım 1982) İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları No:19 , s.356-375

Türkiye Florası; Bilim ve Teknik, C.28, S.330, 5/1995, s.82

UYSAL, İsmet; Çanakkale İlindeki Bazı Boya Bitkilerinin Morfolojisi, Kronolojisi ve Boyamacılıkta kullanılması, Trakya Üniversitesi Çanakkale Eğitim Yüksekokulu, Araştırma Dergisi, C.2, S.1, 1991, "Trakya Üniversitesi, Tekirdağ Ziraat Fakültesi Basımevi, Tekirdağ, 1992,s.65-103

YÖRÜK, Özcan;Çanakkale-Ayvacık Yöresi Halıları Üzerine Bir Araştırma,Kültür ve Sanat, Y.2,S.8, 11/1990, s.70-75

"Yünleri Nebatlarla Boyama Reçeteleri"; Karınca Kooperatif Dergisi, Y.13, S.122, 2/1947, s.16-17

Kaynak Kişi Listesi

ADALI, Dudu; Balabanlı köyü yerlisi, 1936 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar

AKDİN, Mukadder; Balabanlı köyü yerlisi, 1947 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar

AKDİN ,Razihan; Aslen Bektaş köyünden, Balabanlı köyüne gelin gitmiş, 1957 doğumlu, halı dokuyor, okur yazar

AKDİN, Saim; Balabanlı köyü yerlisi, 1945 doğumlu, çiftçi, okur-yazar

AKKAYA, Emine; Korubaşı köyü yerlisi, 1932 doğumlu, ev kadını, okur-yazar

AKYEL, İkbal; Misvak köyü yerlisi, 1944 doğumlu, ehram dokuyor, okur-yazar

ALTINCI, M.Emin; Koruoba köyü yerlisi, 1941 doğumlu, çiftçi, okur-yazar

ARABACI, Kadir; Bilaller köyü muhtarı, okur-yazar

ARIKAN ,Mehmet Ali; Bademli köyü yerlisi ve muhtarı, 1949 doğumlu, okur-yazar

ARSLAN, Hasan; Erecek köyü yerlisi, 1957 doğumlu, çiftçi, DOBAG üyesi, okur-yazar

ATİK ,Hikmet; Bektaş köyü yerlisi, 1956 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar

ATİK, Mustafa, Bektaş köyü yerlisi ve eski muhtarı, 1939 doğumlu, okur-yazar

ATİK, Sıtkı; Bektaş köyü yerlisi ve muhtarı, 1951 doğumlu, okur-yazar

ATLIHAN, Şerife; İ.M.Ü., G.S.F., Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Halı-Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Anasanat Dalı Başkanı

BALCI, Ahmet; Ahmetler köyü yerlisi, günümüzde Ayvacık-Merkez'de yaşıyor, doğal boyacı, tarakçılık yapıyor, okur-yazar

BAŞARAN,Hatice; Sapanca köyü yerlisi, 1960 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar

BOZKURT ,Halime; Sapanca köyü yerlisi, 1955 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar

CENGİZ, Şemsettin; Sapanca köyü yerlisi, 1961 doğumlu, çiftçi, okur-yazar

ÇAKIR, Naim; Aslen Bademli köyünden Çamkalabak köyü imamı, 1963 doğumlu, İmam Hatip Lisesi Mezunu

ÇAKIR, Şadiye; Çınarpınar köyü yerlisi, 1950 doğumlu, okuma-yazması yok

ÇAKMAKÇI, H.İbrahim; Çınarpınar köyü camii imamı, 1974 doğumlu, A.Ü Açık Öğretim M.Y.O İlahiyat Bölümü mezunu

ÇETİN, Mevlüdiye; Çamkalabak Merkez'den, 1961 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar

ÇİÇEK, Zekiye; Balabanlı köyü yerlisi, 1950 doğumlu, ev kadını, okur-yazar

ÇOBAN, Sevim; Balabanlı köyü yerlisi, 1944 doğumlu, bakkal, okur-yazar

DİNÇSOY Şevket; Koruoba köyü yerlisi, 1943 doğumlu, çiftçi, okur-yazar

DOĞAN, Ayşe; Balabanlı köyü yerlisi, 1943 doğumlu, ev kadını, okur-yazar

ELTUTAN, Ümran; Aslen Bektaş köyü'nden Koruoba'ya gelin gelmiş, 1968 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar

ERDEMİR, Arzu; Bektaş köyü yerlisi, 1984 doğumlu, ev kadını, okur-yazar

EROĞUL, Cahit; Aslen Mahmudiye'li, 1965 doğumlu, Bilaller Camii imamı, 1996-1999 yılları arasında Ayvacık Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı için halı dokumacılığı yapmış., okur-yazar

İNAN, Kadiriye; Koruoba köyü yerlisi, 1959 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar

GÖKMEN, Hanife; Çınarpınar köyü yerlisi, 1938 doğumlu, Günümüzde halı dokumayı bırakmış, Eski Türkçe biliyor.

GÜLEN, Gülay; Pırmardere köyü'nden Korubaşı'na gelin gelmiş, 1971 doğumlu, ev hanımı, okur-yazar

GÜN, İsmail; Bilaller köyü ilkokul öğretmeni

KARPUZ, H.H; Bektaş köyü yerlisi, 1973-84 yılları arası köyün muhtarlığını yapmış, günümüzde Edremit'te yaşıyor, 1938 doğumlu, okur-yazar

KEKLİK, Ayşe; Balabanlı köyü yerlisi, 1926 doğumlu, günümüzde halı dokumayı bırakmış, okuma- yazması yok

KELEŞ, Kadriye; Pırmardere köyü'ne Çınarpınar'dan gelin gelmiş, 1955 doğumlu, 1987 yılından bu yana DOBAG için halı dokumacılığı yapıyor, okur-yazar

KOCABIYIK, Yakup; Aslen Ezine'li Misvak köyü imamı, 1965 doğumlu, okur-yazar

KOÇ, Halil; Misvak köyü yerlisi ve muhtarı, 1951 doğumlu, okur-yazar

KURU, Ramazan; Çamkalabak köyü yerlisi, 1944 doğumlu, okur-yazar
MUTLU ,Ünzile; Bektaş köyü yerlisi, 1961 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar
ÖZKAN Bayram Seman; Bademli köyü yerlisi ve imamı, 1954 doğumlu, Açık
Öğretim Fakültesi mezunu
ÖZKAN, Gülden; Bektaş köyü yerlisi, 1961 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar
ÖZKAN ,Ünzile; Bektaş köyü yerlisi, 1951 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar
ÖZÜN, Mahmure; Bademli köyü yerlisi, 1955 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar
SAYGUN, İbrahim; Aslen Ezine'li 1999 yılından beri Pırmardere camii imamı, 1975
doğumlu, okur-yazar
SERT, Nurten; Balabanlı köyü yerlisi, 1976 doğumlu, ev kadını, okur-yazar
SOLAKOĞLU ,Pakize; Bektaş köyü yerlisi, 1948 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar
SOYDEMİR, Mustafa; Balabanlı köyü yerlisi ve muhtarı, 1942 doğumlu, okur-yazar
ŞAFAK ,Fatma; Korubaşı köyü yerlisi, 1948 doğumlu, ev kadını, okur-yazar
TEMEL, Ahmet; Misvak köyü yerlisi, 1943 doğumlu, çiftçi, okur-yazar
TETİK, S.Sami; Misvak köyü yerlisi, 1949 doğumlu, çiftçi, okur-yazar
UZUN, Ahmet; Budaklar köyü 1915 doğumlu, günümüzde Pırmardere köyü'nde
yaşıyor
UZUN, Mustafa; Erecek köyü yerlisi, Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
başkanı
ÜNLÜ, Zarife; Korubaşı köyü yerlisi, 1934 doğumlu, ev kadını, okur yazar
VAROL ,Medine; Çamkalabak köyü Kaşkaya mahallesinde yaşıyor, 1940 doğumlu,
okuma-yazması yok
YAVUZ, M.Emin; Koruoba köyü yerlisi, 1936 doğumlu, çiftçi, okur-yazar
YILDIZ ,Şükran; Akçin köyü yerlisi, günümüzde Ayvacık-Merkez'de yaşıyor, 1972
doğumlu, ticaretle uğraşıyor, okur-yazar
YILDIZ, Ünzile; Pırmardere köyü yerlisi, günümüzde Çanakkale'de yaşıyor, 1941
doğumlu, ev kadını, okuma-yazması yok
YILDIZ ,Yüksel; Akçin köyü yerlisi, 1964 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar
YILMAZ ,Pakize; Misvak köyü yerlisi, 1943 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar
YILMAZ, Sevgi; Erecek köyü yerlisi, 1950 doğumlu, halı dokuyor, okur-yazar

EK 1

AYVACIK KÖYLERİ

Ahmetler Köyü : Ayvacık'a 12 km. uzaklıkta Yıvıl dağın güneye bakan yamacında kurulmuştur.Köyün tarihi yaklaşık olarak 120-140 sene öncesine dayanmaktadır.İki sülaleden meydana geldiği bilinen köyün, kurucuları; kütükte Velibey oğulları olarak geçen Veli isimli bir dede ve arkadaşı Hacı Mehmet'tir.Kurucular ve köy halkı su kenarında olduğu için hayvancılığa elverişli buldukları bu alana yerleşerek, eski uğraşları olan hayvancılığı sürdürmüşlerdir.

Köyün yerleşikleri Yörük olup, Orta Asya'dan göçerek Konya önlerinden Aydın'a buradan Ayvacık civarı ve Ahmetler köyüne ve Antalya'ya gelmişlerdir. Karakeçili, Sarıkeçili, Nacakçı, Bardakçı, Çiçekli gibi boylar bir arada bulunmuşlardır. Ahmetler köyü Sarıkeçili boyundan gelmektedir.

Geçmişte köyde 65 hane varken, günümüzde kasabaya göç nedeniyle sadece 30 hane kalmıştır.Köye ilk öğretmen 1960 yılında gelmiştir.Köyde kızların % 5 'i okumakta, ilkokuldan sonra halı dokumaya başlamaktadırlar.Günümüzde 30 hanenin hemen hemen hepsinde halı dokunmakta olup, 1969'larda artık kök boya bulunamaması nedeniyle doğal boyamacılık terkedilmişken, 1980'lerde DOBAG kurulduğunda halılar yine doğal boya ile boyanmaya başlamıştır.

Bugün Ahmetler halkı Ayvacık'taki iki halı kooperatifi ile çalışmamakta, tüccar için halı dokumakta, yün ipliklerini de doğal boyamaddelerle kendileri boyamaktadır. Tüm köy halkı artık Ayvacık merkezde oturan Ahmetler köyünün yerlisi doğal boyacı Ahmet Balcı'nın verdiği boya reçetelerini kullanmaktadır.

Ahmet Balcı bir süre DOBAG için, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde doğal boyarmadde uzmanı olan kimyager Harald Bohmer ile çalışmıştır.DOBAG'tan ayrıldıktan sonra 1987-1995 yılları arasında Ayvacık halılarında kullanılan doğal boyarmaddeleri tanıtmak için beş kez Amerika'ya gitmiş ve George Jevremoviç için çalışmış olan Ahmet Balcı, artık halıcılığı bırakmış olup, doğal boyamacılığı da sadece sipariş üzerine yapmaktadır.¹

Akçin Köyü : Ayvacık'a 10 km. uzaklıkta olan köyün ilk adı Çukuryurt'tur.Akçin yolu

¹ Ahmet BALCI'dan Mayıs 2002 tarihinde alınan bilgiye göre

üzerinde içinde inler olan ak kayalıklar bulunmaktadır. Bu yüzden adı Akçain'e çevrilmiş, daha sonrada kısaltılarak Akçin yapılmıştır.

Akçin köyünün eski evleri dikdörtgen şeklinde yontulan bu beyaz kayalardan yapılmıştır.Devlet bu inlerin içinde eski mezarlara rastlandığı için günümüzde onları korumaya almış ve bu taşların kullanımını yasaklamıştır.

Köy halkı Kubaş Yörüklerinden olup, tarım, kömürcülük, halıcılık ve hayvancılıkla geçinmektedir.Günümüzde köyde iki tane ehram tezgahı bulunmakta ve köyün gençlerinin tamamı halı dokumayı bilmekte, hemen hemen hepsi DOBAG için halı dokumaktadır.²

Bademli Köyü : Ayvacık'a yaklaşık 35 km. uzaklıktadır.Köyün altı 2-3 km. aşağı doğru gidildikçe bademlikmiş.Bademli köyün yakınında yaklaşık 300 yıl önce kurulmuş olan Koyunevi köyünün arazisi de geçmişte Bademli'ye ait olup orası da bademlikmiş.İşte Bademli köyünün adı, civarında yetişen bu badem ağaçlarından gelmektedir.

Yaklaşık 500-600 yıllık bir tarihe sahip olduğu düşünülen köyün halkı manavdır.Geçim kaynakları zeytincilik ve hayvancılıktır.Bademli halkı kendilerinin halı dokumayı Yörüklerden öğrenmeyip, önceden de bildiklerini söylemektedirler

Köy muhtarı M.Ali Arıkan'ın 1946 yılında 86 yaşında ölen ninesi dokuma bilmekteymiş.

20-30 yıl önce köy halkının % 80'inde halı tezgahı varken, 10 sene önce halı dokuyan aile sayısı 3-5 adete inmiştir.Günümüzde halen 1-2 aile kendileri için dokumaya devam etmektedir.Köyde birkaç aile tarafından cacala dokumacılığı da yapılmaktadır.³

Balabanlı Köyü : Ayvacık'a 30 km. uzaklıkta olan köyün adıyla ilgili iki söylenti vardır, Balabanlı kelimesi sözlükte büyük anlamına geliyormuş.Bu köyde eskiden çok heybetli, iriyan insanlar varmış.Balabanlı adı buradan gelmekteymiş.(Bu bilgiyi Ankara'lı bir mühendisten almışlar.)

Balaban böceği adlı bir böcek toprağı düzgün bir şekilde aşağı doğru kazarmış. Bu köyde 20 tane taşla örülmüş, geniş ağızlı kuyu varmış.Kuyularda bu böceğin kazdığı gibi düzgün kazıldığı için köy bu adı almış.

² Yüksel YILDIZ'dan Mayıs 2002 tarihinde alınan bilgiye göre

³ M.Ali ARIKAN,Bayram Seman ÖZKAN, Mahmure ÖZÜN'den Mayıs 2001 ve Nisan 2002 tarihlerinde alınan bilgilere göre

Yaklaşık 700 yıllık geçmişe sahip olduğu düşünülen köyün, halkı manav olup kendilerinin Orta Asya'dan gelen Yörüklerden olduklarını söylemektedirler. Onlara göre manav; günümüzde Ayvacık Yörükleri olarak tanınan Çamkalabak, Yukarköy, Kaşkaya v.b Yörüklerden yüzyıllar önce Ayvacık'a gelip yerleşmiş olan eski Yörüklere verilen isimdir.

Geçim kaynağı zeytincilik ve hayvancılık olan köyün günümüzde 105 hane ve 285 seçmeni olup, hemen hemen her evde halı tezgahı bulunmakta fakat 5-10 hane haricinde halı dokunmamaktadır.⁴

Bektaş Köyü : Ayvacık'a 23 km. uzaklıkta, düz bir arazi üzerinde kurulmuş olup Babakale yolu üzerinde Koruoba köyünden sonraki köydür. Köy mezarlığında bulunan ve 1962 yılında köye gelen bir araştırmacı tarafından okunan, bir kadın mezar taşına göre köy, 698 yıllık bir tarihe sahiptir. Günümüzde kadın kız lakabıyla hatırlanan bu kadın bir rivayete göre Voyvoda kızı Asiyè'dir.

Köyün adıyla ilgili üç söylenti vardır.

"Eski adı Küçükpazar olan köyde geçmişte bıçakçılık yapılmakta olup 12 tane bıçakçı dükkanı varmış. Ayrıca köyde ok'ta yapılmaktaymış. Kadın kız köyün en zengin adamı olan Halil Ağa'nın kızıymış. Çok güzel olan bu kıza, çevredeki yedi köyün delikanlıları aşıkmiş. Fakat kız hiç birini beğenmiyormuş. Günümüzde köyün yamacında "Dolay" adlı bir dağ vardır. Bu dağın yamacında Halil Ağa'nın bağı varmış. Kız yedi köyün delikanlılarının birleşip kendisini elde etme amacını sezdiği için, bir sabah üzüm toplamaya bağa giderken, yanına 8-10 ok almış. Gençler kıızı takip ederek bağa geldiğinde etrafını halka şeklinde çevirmişler. Buna "Dolay" denilmekteymiş. Kızdan gönüllüce teslim olmasını istemişler, kız da ancak ölüsünü alabileceklerini söylemiş ve elindeki oklarla gençlerden 8-10 tanesini öldürmüştü. Fakat oklar bittiğinde kalan adamlar kıza tecavüz etmiş ve öldürmüşler. Kızın babası da bu olaydan sonra "Beytaş" denen denize bakan bir taş çıkıp intihar etmiş. Bektaş adı buradan geliyormuş."

"700-800 sene önce Behram Bizans'tan alındıktan sonra buraya 4 kardeş yerleşmiş ve köyü kurmuştur." Bu bilgi Voyvoda kızı Asiyè'nin mezar taşında bulunmaktaymış.

"Barbaros Hayrettin Paşa eski adı Sütlüce olan Sivrice limanına gelmiş. Gemileri tamir ettirmiş. Bektaş'ı denen taşın bulunduğu yere karakol yapıp, askerleri

⁴ Saim AKDİN, Mustafa SOYDEMİR'den Mart 2002 tarihinde alınan bilgilere göre

gözetlemeye bırakmışlar. Bek bekliyormuş askerler. "Bek" nöbet demekmiş.Etrafta çok taşlıkmış.Bunun için köyün adı " Bektaş" olmuş.Köyde pektaş sözcüğünün de Bektaş'a çevrilmiş olabileceği düşünülmektedir.

Eskiden, imece usulü köylünün yaptığı taş döşeme beygir yolu Bektaş'ın 50 m. Doğusundan geçerken günümüzde kullanılan yeni yol, köy okulunun yanından geçmektedir ve Y.S.E tarafından 1976-78 yıllarında yaptırılmıştır.

Göçmeni bulunmayan köyün, halkı manav olup, köy günümüzde 7 mahalle, 145 hane ve 460 kişiden oluşmaktadır.Ekilecek arazi az ve su kıt olduğu için 20 yıl önce köyden 145'ten fazla hane göç etmiştir.Bunlardan 100 tanesi Gürpınar'a, kalanları İzmir, Ayvacık, Ezine ve Edremit'e gitmiştir.Köy 20 tane olan kuyularıyla ve kıyılarıyla meşhurdur.Halk zeytincilik, hayvancılık, tarım, sahil turizmi ve halıcılıkla geçinmektedir.

Bektaş köyünde geçmişte sadece cacala dokunmaktayken, halı dokumacılığı resmi olarak 1976-78 yılları arasında, Çanakkale Köy İşleri Başkanlığı'ndan yetkililerin köyün o zamanki muhtarı olan Hasan Hüseyin Karpuz'a, köyün Orköy'e katılmasını teklif etmesiyle başlamıştır.Ön çalışma olarak köye 2 tane halı tezgahı verilmiştir.Tezgahın verildiği kişilerden biri Halil Erdemir'in gelinleridir.1980'lerde Bakanlık'tan inceleme için bir yetkili gelmiş, 1982'de tezgah sayısı 8'e çıkarılmıştır.Dokumaya ilk başladığında seccade ve daha sonra büyük halı tipleri dokunmuştur.Halıcılığa önce Kızılkeçili sonra Bektaş köyü başlamıştır.

Bektaş kadınları halı dokumacılığını bu resmi görüşmelerle aynı zamanda (25 yıl önce), köyden iki ailenin, bir Yörük köyü olan Çınarpınar'a keçi gütmeye gitmesiyle Çınarpınar köyünden öğrenmişlerdir.Halı dokumacılığı, para getirmediği için köyde günümüzde yaklaşık 25 hanede halı dokunmaktadır.

Bektaş köyünde halen ehram, çarşaf, beyaz pamuklu gömleklik kumaş dokumacılığı da yapılmaktadır.Günümüzde Bektaş köyündeki halı dokuyucular genellikle Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi üyeleridir.⁵

Bilaller Köyü : Ayvacık'a 10 km. uzaklıktadır.Söylentiye göre "hayvancı olan Kara Bilal diye biri gelip Koca Çeşme'nin başında konaklamış, buraya yerleşmiş.Köy önceleri Bilal'in yeri diye bilinirken, sonradan Bilaller adını almıştır.

⁵ Sıtkı, Hikmet ve Mustafa ATİK, Ragıp KESKİN, Ünzile MUTLU'dan Mayıs 2002, Gülден ÖZKAN'dan Temmuz 2002, Hasan Hüseyin KARPUZ'dan Haziran 2002'de alınan bilgilere göre

Halkı Yörük olan köyün yakınındaki barajdan aynalı sazan balığı da avlanmaktadır.Günümüzde 75 hane olan köyde, yaklaşık 40 hanede halı dokunmaktadır.⁶

Çamkalabak Köyü : Çamkalabak-Merkez, Ayvacık'a 30 km. uzaklıktadır.Köyün adıyla ilgili iki hikaye vardır.

"Köy vaktiyle yedi mahalleden oluşuyormuş.Yani çok kalabalıkmış.Kalabak kalabalık anlamına geliyormuş.Köyün çevresi de eskiden çamlarla çevriliymiş.Bu yüzden Çamkalabak adını almış." Günümüzde bu yedi mahallenin hepsi ayrı ayrı köy olmuştur.

"Eskiden köyün yakınına kadar çamlık olup, sadece Merkez düzlükmüş.Köyün kuzeyinde, çayın karşısındaki Yukarıköy'den baharda buraya yaylaya gelip, yazında Kazdağı'na giderlermiş.Zamanla ihtiyarlar, göçebe yaşam güç olduğu için, yaz mevsiminde de burada kalmaya başlamışlar.Daha sonra gençlerde gelip yerleşmişler.Kalabak köyün güney batısında bulunan tepenin adıymış.Çamkalabak adı buradan gelmektedir."

Çamkalabak'ın Merkez haricinde Çamiçi, Çamtepe, Kaşkaya olmak üzere üç mahallesi vardır.Merkez'de 90, Çamiçi'nde 30, Çamtepe'de 60, Kaşkaya'da 40-45 hane bulunmaktadır.Kaşkaya'nın hane sayısı az fakat nüfusu çoktur.Köyden göç yoktur.Yalnız Çamtepe'den 7-8 hane son on yıl içinde Gülpınar nahiyesine göç etmiştir.Kaşkaya'lılar geçmişte yazın Baharlar köyü, kışın ise Çamkalabak taraflarına göç ederken,yetmiş,seksen sene kadar önce bugünkü yerlerine yerleşmişlerdir.Çamkalabak köyünün Merkezi ve mahallelerinde günümüzde her evde halı ve diğer düz dokuma yaygıların dokunmasına devam edilmektedir.

Özgün kıyafetleri ve yaşam biçimleriyle Çamkalabak Yörükleri DOBAG'ın ilk kurulduğu yıllarda büyük şehirden ve yurt dışından gelen müşterilerin fazlasıyla ilgisini çekmişler ve 1980'li yıllarda dokumalarına çok yüksek fiyatlarla alıcı bulmuşlardır.⁷

Çınarpınar Köyü : Ayvacık'a 12 km. uzaklıktadır.Kullandıkları su, köye 1978'li yıllara kadar, köyün 500 m. uzağında olan çınarıktaki pınardan geldiği için bu adla

⁶ Kadir ARABACI ve İsmail GÜN'den Nisan 2001 tarihinde alınan bilgilere göre

⁷ Ramazan KURU, Naim ÇAKIR, Ragıp KESKİN'DEN Nisan 2001, Haziran 2001, Mayıs 2002 tarihinde alınan bilgilere göre

anılır olmuştur.1978'de köye su getirilmiştir.

Yaklaşık 300-400 yıllık bir tarihe sahip olduğu düşünülen köyün halkı, yörüktür.Köy halkı Sankeçili boyundandır.(Geçmişte köy halkının evlerinde bu boyun motifleri varken, bu gün kalmamıştır.Adana Osmaniye'de bu boydandır dediler.)

Tarla ve çiftçiliğin az olduğu köyde, geçim kaynağı hayvancılık ve halıcılıktır.

Köy geçmişte 100 haneden fazla iken Ayvacık ve Ezine merkeze göç nedeniyle, günümüzde sadece 70 hane kalmıştır.Hemen hemen her hanede halı dokumacılığı yapılmaktadır.⁸

Erecek Köyü :Ayvacık'a 12 km. uzaklıktadır."Erecek eskiden Şapköy'den gelenlerin yaylasıymış ve ismi de Erikli'ymiş.Şapköy'de birbiriyle anlaşılamayan kişiler gelmişler ve kullanmakta oldukları Erikli yaylasına yerleşmişler."Adı sonradan değiştirilerek Erecek yapılmıştır.Eskiden bir ağa köyü olup taş evlerinin yanı sıra konak tipi evleri ile de ünlü olan köyün yaklaşık 600 yıllık bir geçmişi olduğu düşünülmektedir.Manav olan halkı hayvancılık ve halıcılıkla geçinmektedir.

Köyün ekonomisi 1960-65 yıllarına kadar palamutçuluk üzerinedir.Palamutların pelitleri kadınlar tarafından biz denilen aletlerle çıkarıldıktan sonra palamutların geri kalan kısımları çuvalara doldurularak Behramkale'ye götürülürdü.Deri ve boya sanayinde kullanılan bu palamutlar Behramkale iskelesinden motorlarla açıkta demirlenmiş haldeki gemilere yüklenirdi.1960-65 yıllarından sonra palamutların ekonomik değeri bitmiştir.

Erecek köyünde halı dokumacılığı 1967 yılına kadar yapılmamaktaydı.1967 yılında ilkokul öğretmeni Şaban Kırak aracılığı ile halı dokumacılığı öğretilmiş önce Bünyan halısı daha sonra Ayvacık halıları dokunmaya başlamıştır.

Köyde 35-40 yıl öncesine kadar dinni, "pantolon, önlük, gömlek, iç çamaşın ve ehram" dokunmaktaydı.

59 Haneli Erecek köyünde günümüzde 35 tezgahta halı dokunmakta olup köyün tamamı DOBAG için çalışmaktadır.⁹

Korubaşı Köyü : Ayvacık'a 24 km. uzaklıkta olan köyün ilk adı Krankolu Breguzi

⁸ Halil İbrahim ÇAKMAKÇI'dan Nisan 2001 tarihinde alınan bilgiye göre

⁹ Hasan ARSLAN ve Sevgi YILMAZ'dan Ocak 2002 tarihinde alınan bilgilere göre

olup sonradan Bergaz adını almıştır.Bergaz Bizans'ta kasaba anlamına gelen Burgaz'dan bozma bir sözcüktür.Lekton burnu tehlikeli bir yer olduğundan Korubaşı ile aynı güzergahta olan Koyunevi ve Bademli köylerine iskanlar başlamış fakat yeterli gelmeyince Behram köyüne yakın, terkedilmiş bir Rum kasabası durumundaki Bergaz'da bir Türk obası kurulmuştur.Yeni adıyla Korubaşı olarak bilinen Bergaz 1691-1696 yılları arasında zorunlu iskana tabi tutulan köylerden biridir.

Manav olan halkının geçim kaynakları hayvancılık ve halıcılıktır.Günümüzde köyde birkaç ailede halı tezgahı bulunmakta, ayrıca çulfalık denilen tezgahta ehram dokumacılığı yapılmaktadır.¹⁰

Koruoba Köyü : Ayvacık'a 23 km. uzaklıktadır."Köylü Çayboyundan(kışlık) Koruoba'ya yazlık için gelmekteymiş.Temiz su bulunca buraya yerleşmişler.Köy yaz korusu ve kış korusu diye ayrılmaktaymış.Gelen yörüğün ismi Kuru'nun yörüğüymiş."Köyün adı buradan gelmektedir.

Kuruluş tarihi bilinmeyen köyün geçim kaynağı hayvancılık ve zeytinciliktir.Ceviz ve ayvası ile ünlü olan köyün halkı yörüktür.

Günümüzde köyde yedi aile halı dokumacılığı yapmaktadır.Köyde ayrıca ehramda dokunmaktadır.¹¹

Misvak Köyü : Ayvacık'a 10 km. uzaklıkta olan köyün, ismiyle ilgili iki rivayet vardır."Bu köye iki kardeş gelmişler.Birinin adı Musa, diğerininki İsa(Ese) imiş.İsa yüksek bir yere çıkmış.Musa "Bak" demiş.Köyü buraya kuralım.Köyün ilk adı Musabak olmuş.Zaman geçtikçe Musat köy, en sonunda incelip Misvak olmuş.Bu köy halen Ezine'de Musat, Ayvacık'ta ise Misvak adıyla bilinmektedir.

"Eskiden bu yörede fazla ekin yokmuş, köy civarında misvak adı verilen, dış kurcalanan güzel kokulu bir ot varmış.Buraya bu yüzden Misvak deniyormuş."

Köyün dört bir yandan gelirse de, içine girilmeyince görülememe gibi bir özelliği vardır.Yani gizli bir köydür.Köye Ezine, Bayramiç ve Ayvacık'tan ulaşılabilir. Köyde taş döşeme eski yollar olup köylüler eskiden İzmir yolunun buradan geçtiğini düşünmektedirler.

¹⁰ Emine AKKAYA, Zarife ÜNLÜ'den Haziran 2001 tarihinde alınan bilgilere göre

¹¹ Şevket DİNÇSOY, M.Emin Yavuz, M.Emin Altıncı, Kadiriye İNAN'dan Nisan 2001 ve Haziran 2002 tarihinde alınan bilgilere göre

Manav olan köy halkı, hayvancılık, çiftçilik ve halıcılıkla geçinmekte olup ağırlıklı olarak hububat (buğday-arpa) yetiştirmektedirler.

25 yıl önce 154 hane olan köy günümüzde 90 hanedir. Son sayımda 250 nüfuslu olduğu görülmüştür. Genç nüfus dışarda yaşamaktadır. Günümüzde köyde 10 hanede halı dokumacılığının yanı sıra, yaşlı kadınlar tarafından 5-6 hanede ehram ayrıca pamuklu beyaz bez ve pırpıt dokumacılığı da yapılmaktadır.¹²

Pınardere Köyü : Ayvacık'a 13 km. uzaklıkta olan köyün, Keleşler, Köseveliler veya Karabaşlar ve Yukarımahalle olmak üzere üç mahallesi bulunmaktadır. Köseveliler mahallesi adını kendisini kuran Köse Veli adında bir göçebeden almıştır. Keleşler ise ayrı oba kuran iki kardeştir. Karabaş yöreye yerleşen bir grubun adıdır.

Halkı Yörük olan köyün, geçim kaynağı hayvancılık ve halıcılıktır.¹³

Sapanca Köyü : Ayvacık'a 7 km. uzaklıktadır. Bu köy eskiden şimdiki köy yerine üç km. mesafede, çok işlek olan Bayramiç-Ayvacık yolu güzergahındaymış. Gelen giden çok olduğu gibi, Kurtuluş Savaşı sırasında çetelerin saldırılarına da maruz kalmış. Köyün günümüzdeki yeri yoldan içeride kaldığı için "sapa" denilen yermiş.

Köyü buraya taşıyınca Sapa'ya (tenha yere) kaçan anlamına gelen "Sapanca" demişler. Köydeki en eski evler yaklaşık 150 yıllıktır. Halkı manav olan köyün geçim kaynağı küçük ve büyük baş hayvancılık olup ziraat ikinci plandadır. İç ve dışa göçü bulunmayan köy günümüzde 90 hane olup halı dokumacılığı 5-6 hanede yapılmakta ve ayrıca ehram dokunmaktadır.¹⁴

¹² Yakup KOCABIYIK, Ahmet TEMEL, S.Sami TETİK, Halil KOÇ'tan Mayıs 2002 tarihinde alınan bilgilere göre

¹³ İbrahim SAYGUN, Ahmet UZUN'dan Nisan 2001'de alınan bilgilere göre

¹⁴ Şemsettin CENGİZ, Halime BOZKURT'tan Temmuz 2002'de alınan bilgilere göre

Fotoğraf 67: Bilaller Köyü İmamı Cahit Eroğul'un Kızı Kübra Artık İplerden Hazırladığı Çözüyle, Eski Bir Pencereyi Tezgah Olarak Kullanırken. (2001)

Fotoğraf 68: Billaler Köyü'nden Ayşe (65) ve Şaban Yurdakaçan(71) Ailesi Tezgahta Yıldızlı Seccade Dokurken. (2001)

Fotoğraf 69:Çamkalabak Köyü'nde Yapağı Yıkayan Bir Yörük Kadını . (2001)

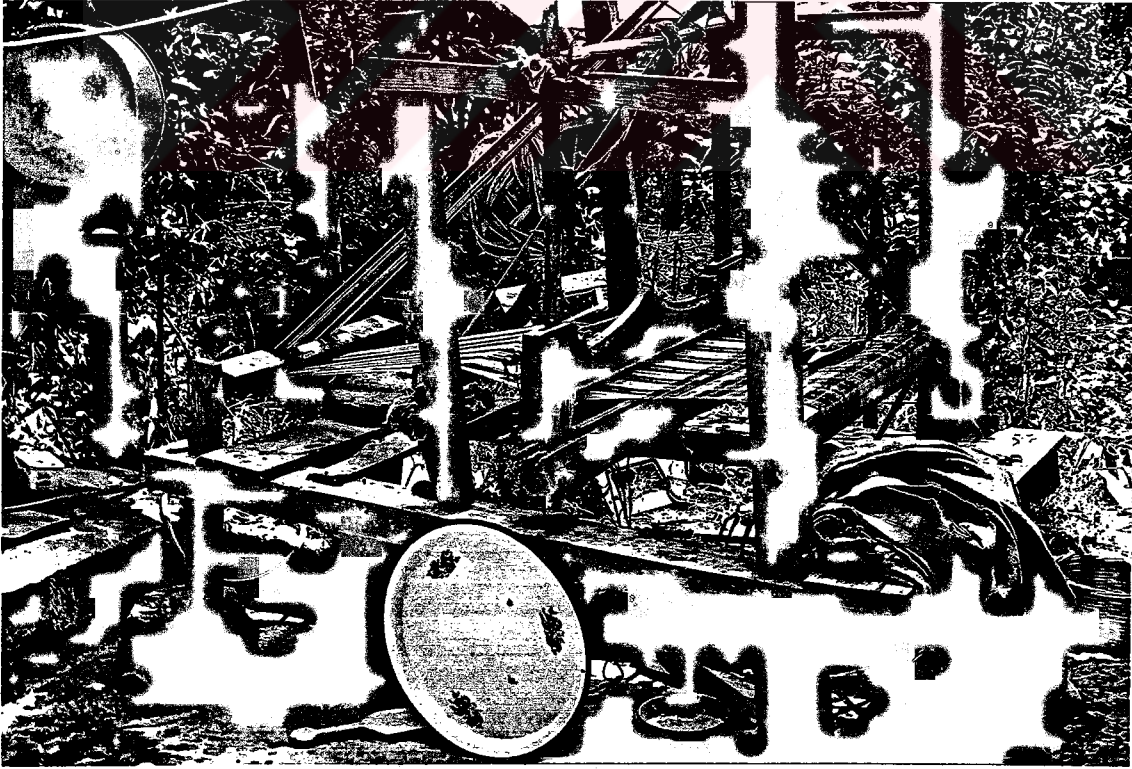
Fotoğraf 70: Kaşkaya Köyünde Heybe Satan Bir Yörük Kadını. (2001)

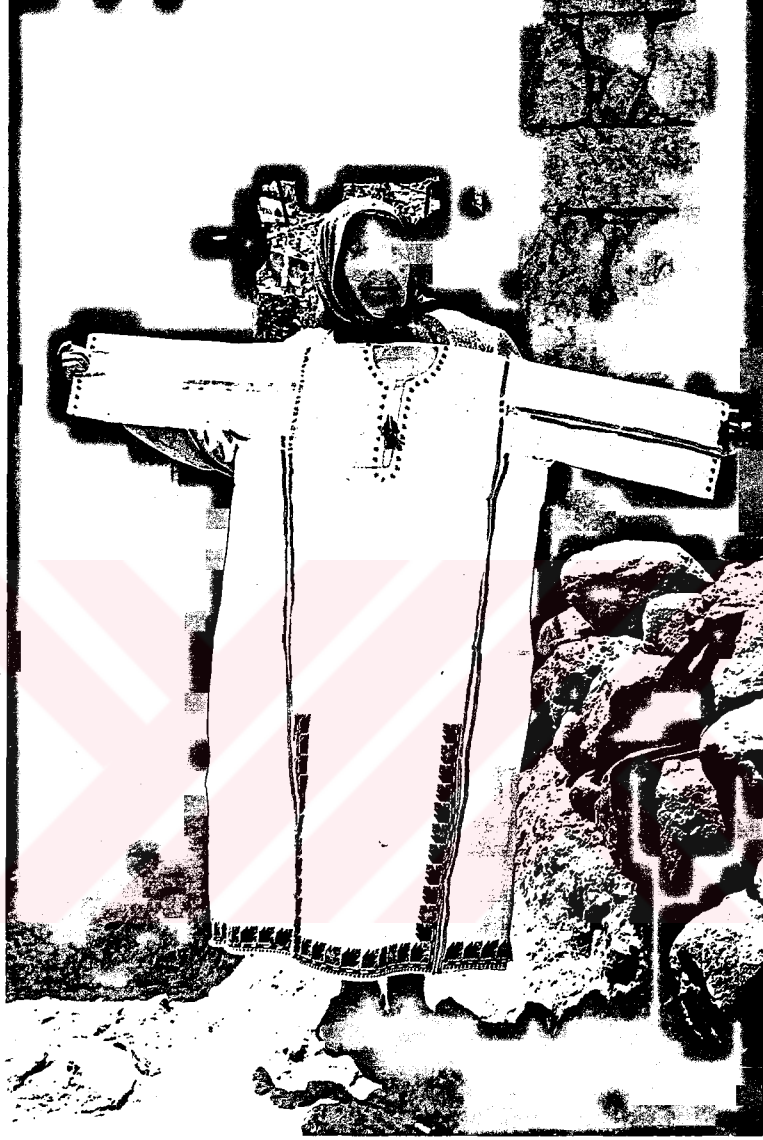
Fotoğraf 71: Çamkalabak Köyünde İki Yörük ocuk.(2001)

Fotoğraf 72: Çınarpınar Köyü'nden Sevim Sümül Tüccar için Çakmacık desenli Halı Dokurken. (2001)

Fotoğraf 73: Ehram Tezgahı, Hamir Aslan'ın Evi, Misvak Köyü. (2002)

Fotoğraf 74: Misvak Köyü'nden İkbâl Akyel'in Dokuyup İşlediği Gömlek.(2002)

EK 2
Ayvacık Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü 1981 – 2001
Yıllan Halıcılık Kursu Kayıtları

Köy Adı	Kurs Başlama Tarihi	Kurs Bitiş Tarihi	Katılımcı Sayısı
Sapanca	01.03.1982	02.06.1982	11 Kişi
Demirciköy	07.06.1982	03.09.1982	13 Kişi
Hüseyinfakı	25.10.1982	31.12.1982	9 Kişi
Tamış	10.01.1983	08.04.1983	16 Kişi
Bademli	21.02.1983	13.05.1983	15 Kişi
Büyükhüsün	16.05.1983	19.08.1983	14 Kişi
Kayalar	10.10.1983	30.12.1983	18 Kişi
Yeşilyurt	15.02.1984	11.05.1984	12 Kişi
Nusratlı (Hasanbaşı Mah)	15.02.1984	11.05.1984	10 Kişi
Ahmetçe	28.05.1984	24.08.1984	17 Kişi
Çaltıköy	14.05.1984	10.08.1984	14 Kişi
Kozlu Köyü	13.08.1984	23.11.1984	12 Kişi
Babadere Köyü	26.11.1984	08.03.1985	10 Kişi
Küçükkuşu	11.11.1985	19.02.1986	7 Kişi
Kızılyar	03.03.1986	30.05.1986	12 Kişi
Arıklı	16.02.1987	30.06.1987	24 Kişi
Tuztaş	20.07.1987	23.10.1987	19 Kişi
Kısacıkaltı	02.11.1987	29.01.1988	18 Kişi
Uzunalan	01.02.1988	29.04.1988	9 Kişi
Bademli	10.10.1990	15.03.1991	10 Kişi
Bademli	25.03.1991	31.07.1991	7 Kişi
Naldöken	05.04.1993	29.06.1993	11 Kişi
Yukanköy	06.12.1993	18.05.1994	11 Kişi
Çetmibaşı	29.11.1993	18.05.1994	21 Kişi
Kırca	16.11.1994	27.06.1995	11 Kişi
Gezici Halıcılık	30.11.1998	18.08.1999	50 Kişi
(Çamkalabak, Pınardere, Kuruoba, Balabanlı, Taşağıl, Çamtepe, Kaşkaya)			
Gezici Halıcılık	14.02.2000	05.09.2000	37 Kişi
Gezici Halıcılık	06.09.2000	18.04.2001	24 Kişi

EK 3

**Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi İçin Halı Dokuyan Köyler
ve Üye Listesi (2001 Yılı Kayıtları)**

Üye Adı	Köy Adı	Üye Adı	Köy Adı
İsmail Dinçer	Süleymanköy	Hasan Sert	Erecek
Yahya Gürbüz	Süleymanköy	Mustafa Kaya	Erecek
Süleyman Aydın	Süleymanköy	Ahmet Can	Erecek
Mustafa Yıldız	Süleymanköy	Bilal Uzun	Erecek
Mustafa Yıldız	Süleymanköy	Mustafa Rüzgar	Erecek
Kadir Kırçalı	Süleymanköy	Mustafa Uzun	Erecek
M.Rüstem Yaşar	Süleymanköy	Rıza Kaya	Erecek
Ahmet Aydın	Süleymanköy	Alaeddin Kaya	Erecek
Mehmet Kırçalı	Süleymanköy	Ali Çevik	Erecek
İsmail Erdoğan	Süleymanköy	Ayşe Atıcı	Erecek
İbrahim Dönmez	Süleymanköy	Sezai Çevik	Erecek
Necmi Dönmez	Süleymanköy	Nurettin Yılmaz	Erecek
Yahya Çetin	Süleymanköy	Mustafa Yılmaz	Erecek
Bilal Çolak	Süleymanköy	Veli Çevik	Erecek
Hilmi Çolak	Süleymanköy	Mehmet Kaya	Erecek
Yahya Yavuz	Süleymanköy	İsmail Arslan	Erecek
Hüsam Yavuz	Süleymanköy	Sevgi Yılmaz	Erecek
Hüseyin Yıldız	Süleymanköy	Aziz Kaya	Bilaller
Kerim Ergün	Süleymanköy	Ünzile Tuncay	Bilaller
Niyazi Dönmez	Süleymanköy	İbrahim Avcı	Bilaller
Selim Ergün	Süleymanköy	Süleyman Güler	Bilaller
Süleyman Çolak	Süleymanköy	Ali Korucu	Bilaller
Hasan Sezer	Süleymanköy	Aleaddin Gül	Bilaller
Mustafa Şahin	Süleymanköy	Yahya Gezgin	Bilaller
Mustafa Ergün	Süleymanköy	Şakir Gezgin	Bilaller
Cahit Yılmaz	Süleymanköy	Mehmet Akça	Bilaller
Rüstem Öztoprak	Süleymanköy	H.İbrahim Gezgin	Bilaller
Cemal Toker	Süleymanköy	Necdet Özkan	Bilaller
Latif Erdoğan	Süleymanköy	Ahmet Gezgin	Bilaller
Halil Tunç	Süleymanköy	Sefaya Gül	Bilaller
Mehmet Karakurt	Süleymanköy	F. Yurdakaçan	Bilaller
Yahya Şahin	Süleymanköy	Hakkı Akça	Bilaller
M.Şah Şahin	Süleymanköy	Nurhan Taşkın	Bilaller
İbrahim Toker	Süleymanköy	İbrahim Korucu	Bilaller
Emine Güler	Süleymanköy	Hanife Güler	Bilaller
Kemal Demirel	Süleymanköy	Arif Taşkın	Bilaller
Hatice Güler	Süleymanköy	Fatma Avcı	Bilaller
Ş. Ahmet Karakurt	Süleymanköy	Şefik Taşkın	Bilaller
Rüşen Yaşar	Süleymanköy	Vahit Avcı	Bilaller
Fatma Gürbüz	Süleymanköy	Yahya Dalgıç	Bilaller

Sebahat Kaya	Süleymanköy	Yahya Gür	Bilaller
Nurhayat Tiryaki	Süleymanköy	Neziha Topçu	Bilaller
Rüstem Sezgin	Süleymanköy	Sami Şen	Akçin
Vahit Sezer	Süleymanköy	Raşit Yıldız	Akçin
İsmail Avcı	Erecek	Zahit Dancı	Akçin
Fahri Tezcan	Erecek	Nimet Çetinkaya	Karagömlek
Ramazan Yılmaz	Erecek	Ramazan Çetin	Karagömlek
Şaban Berber	Erecek	İsmail Kaya	Karagömlek
Halil İbrahim Kaya	Erecek	Cevdet Avcı	Karagömlek
Nazmi Tezel	Erecek	Hüseyin Avcı	Karagömlek
Davud Çevik	Erecek	Fazlı Yalçın	Karagömlek
Güngör Yılmaz	Erecek	Eyüp Kaya	Karagömlek
Cahit Çelik	Erecek	Eşref Çakır	Bektaş
Fehmi Karabıyık	Erecek	Ünzile Mutlu	Bektaş
Fahri Eren	Akçin	Mustafa Bostancı	Bektaş
Recep Yıldız	Akçin	Rıfki Çetin	Bektaş
Ali Eren	Akçin	Hasan Çetin	Bektaş
Celaleddin Can	Akçin	Saniye Çetin	Bektaş
Cafer Çetin	Akçin	Ayşe Atik	Bektaş
İlknur Yıldız	Akçin	Nebiha Küçük	Bektaş
Recai Şen	Akçin	Ş. Pehlivanoğlu	Bektaş
Cezmi Bıçakçı	Akçin	Pakize Solakoğlu	Bektaş
Muhterem Emre	Akçin	Fatma Mutlu	Bektaş
Sedat Yıldız	Akçin	Ramize Çetin	Bektaş
Ayşe Yıldız	Akçin	Zahide Çelebi	Bektaş
Hatice Kül	Akçin	Mehmet Kiraz	Bektaş
Yüksel Yıldız	Akçin	Muttalip Karagöz	Bektaş
Nail Çalışır	Akçin	M. Ali Yavuz	Bektaş
Hüseyin Şevik	Akçin	Hasan Özkan	Bektaş
Hatice Küllü	Pırdere	Cezmi Karpuz	Bektaş
Nazım Şen	Pırdere	H. Hüseyin Kıl	Keçikaya
H. İbrahim Uzun	Pırdere	Zekeriya Güler	Keçikaya
Şevket Taşkın	Pırdere	H. Öktem	Keçikaya
Kadir Keleş	Pırdere	Ahmet Avkıran	Keçikaya
Yahya Kaya	Pırdere	Şevket Bilgiç	Keçikaya
H.İbrahim Yılmaz	Pırdere	Şakir Bal	Keçikaya
İbrahim Yılmaz	Pırdere	Cahit Kuş	Keçikaya
Süreyya Acar	Pırdere	A. Rıza Çurçun	Keçikaya
İsmet Şan	Pırdere	Zühre Fil	Keçikaya
Ahmet Şen	Pırdere	Eyüp Avkıran	Keçikaya
Mustafa Şen	Pırdere	Hasan Kocabıyık	Keçikaya
Ali Acar	Pırdere	Ekrem Çurçun	Keçikaya
Hüdayet Şen	Pırdere	Süleyman Konya	Misvak
İbrahim Şen	Pırdere	Halim Keskin	Misvak
Tevfik Keleş	Pırdere	Hüsnü Önal	Misvak
Murat Özkan	Karagömlek	Hasan Öz	Misvak
Nazmi Yılmaz	Karagömlek	Necibe Yakın	Misvak
Remzi Demir	Karagömlek	Gönül Koç	Misvak

Ayşe Kaya	Karagömlek	İbrahim Bostancı	Misvak
Niyazi Çetin	Karagömlek	Engin Yılmaz	Misvak
Ş. Ali Yalçın	Karagömlek	İsa Erdul	Misvak
Hasan Avcı	Karagömlek	İbrahim Avseren	Cemaller
Abdullah Çetin	Karagömlek	M. Sadi Yılmaz	Cemaller
H. İbrahim Demir	Karagömlek	Mehmet Barlas	Cemaller
Alaeddin Kaya	Karagömlek	AlaeddinAvseren	Cemaller
Semiha Çınar	Cemaller	Hasan Sandık	İlyasfakı
Nazife Barlas	Cemaller	Mustafa Ak	İlyasfakı
Şerafettin Yalın	Budaklar	Raşit Taş	İlyasfakı
Mustafa Öner	Budaklar	Mustafa Ak	İlyasfakı
Ramazan Kuru	Çamkalabak	İzzet Kocabıyık	İlyasfakı
Ramazan Öter	Çamkalabak	Musa Erkol	Dibekli
Yahya Türkay	Çamkalabak	Saffet Çetin	Dibekli
Ş. Ahmet Öter	Çamkalabak	İbrahim Ünver	Sarpdere
Şaban Öter	Çamkalabak	Mehmet Noyan	Sazlı
Bahriye Ercan	Çamkalabak	Hasan Yılmaz	Yukanköy
Ayşe Vural	Çamkalabak	Remzi Açıkgöz	Yenioba
Rabia Ercan	Çamkalabak	Süleyman Tunç	Yenioba
Aysel Kuru	Çamkalabak	Melahat Altıntaş	Ezine(Merkez)
Hanife Vural	Çamkalabak	Remzi Bal	Ezine
Neslihan Şenol	Çamkalabak	İbrahim Ünal	Bozeli
Halil Kuru	Çamkalabak	Mehmet Kaya	Sapanca
Kemal Vural	Çamkalabak	Orhan Kaya	Sapanca
Harun Önen	Çınarpınar	Mükerrem Varol	Sapanca
Süreyya Keleş	Çınarpınar	Ahmet Bolel	Ayvacık
Yahya Kayar	Çınarpınar	Cafer Kocabıyık	Ayvacık
Ali Çakır	Çınarpınar	Üzeyir Turan	Ayvacık
Ahmet Kayar	Çınarpınar	Harun Avseren	Ayvacık
Cemal Taş	Çınarpınar	S. Taşdemir	Ayvacık
Kenan Kaya	Çınarpınar	Şükran Çınar	Ayvacık
Hüseyin Çalımlı	Çınarpınar	Ayhan Yüce	Ayvacık
Zahit Tok	Söğütlü	Emine Yalçın	Ayvacık
Hakkı Emil	Söğütlü	Zahit Kara	Ayvacık
Salih Yıldız	Söğütlü	Ali Dömeke	Ayvacık
Hasan Aydın	Söğütlü	Vesile Özkan	Ayvacık
Fatma Aydın	Söğütlü	Gülşen Özkan	Ayvacık
M. Sadi Tok	Söğütlü	Rasim Akyüz	Alakeçi

EK 4

**Ayvacak Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na Bağlı
Yörük Halı İçin Halı Dokuyan Köyler ve Kişiler Listesi(2001 Yılı Kayıtları)**

Üye Adı	Köy Adı	Üye Adı	Köy Adı
Neslihan Ercan(1)	Çamkalabak	Neslihan Ercan(2)	Çamkalabak
Naide Ercan	Çamkalabak	Ünzile Kuru	Çamkalabak
Sevgi Ercan	Çamkalabak	Zeynep Demir	Çamkalabak
Ümmühan Ercan	Çamkalabak	Fatma Kuru	Çamkalabak
Selma Kuru	Çamkalabak	Sebahat Öter	Çamkalabak
Mevlûde Çetin	Çamkalabak	Sabır Çetin	Çamkalabak
Mevlûde Ercan	Çamkalabak	Kadriye Ercan	Çamkalabak
Hamide Çalışkan	Çamtepe	Müzeyyen Topal	Çamtepe
Sebahat Topal	Çamtepe	Cemile Ercan	Çamtepe
Fatma Topaloğlu	Çamiçi	Hanife Yıldırım	Çamiçi
Sebahat Topaloğlu	Çamiçi	Kadriye İnan	Koruoba
Fatma İnan	Koruoba	Aynur İnan	Koruoba
Esra Öge	Koruoba	Emine Bolelli	Koruoba
Ümran Eltutan	Koruoba	Vildan Ülger	Koruoba
Ayşe Keleş	Pırnardere	Faize Keleş	Pırnardere
Kazım Keleş	Pırnardere	Fatma Küllü	Pırnardere
Gülifer Küllü	Pırnardere	Nazmiye Öner	Pırnardere
Şükriye Acar	Pırnardere	Cemile Önen	Çınarpınar
Neslihan Çakal	Çınarpınar	Şakir Çakal	Çınarpınar
Kerim Atik	Bektaş	Fatma Sevim	Ayvacak Merkez
Şükran Önen	Ayvacak Merkez	Hanife Gezgin	Bilaller